

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 673
Παρασκευή
6 Νοεμβρίου 1998
Δρχ. 500

28 ΝΟΕ. 1998

• **ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ:**
Κριτική εκ των έσω

• **ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ:**
Η εύθραυστη ειρήνη

• **ART ATHINA 6 '98:**

*Δωρητής σώματος
ζητεί δωρητή πνεύματος*

• **ΘΟΔΩΡΟΣ
ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ:**

*Διάλογος για
την «Αιωνιότητα...»*

**Χλομός πρωθυπουργός
στη δίνη της πολιτικής κρίσης**

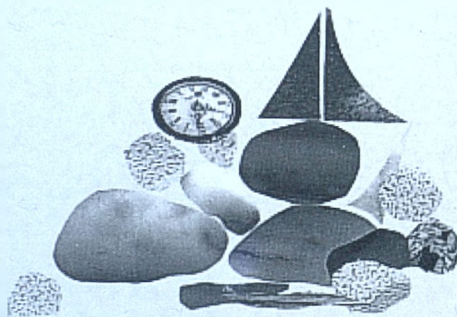
ΜΑΝΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΟΥ ΓΕΝΑΡΗ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Παραμύθια για
τους δώδεκα μήνες
του χρόνου,
γραμμένα και
εικονογραφημένα
από το
Μάνο Ελευθερίου.

ΜΑΝΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΓΕΝΑΡΗ
ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

*Παραμύθια
για τους δώδεκα μήνες*

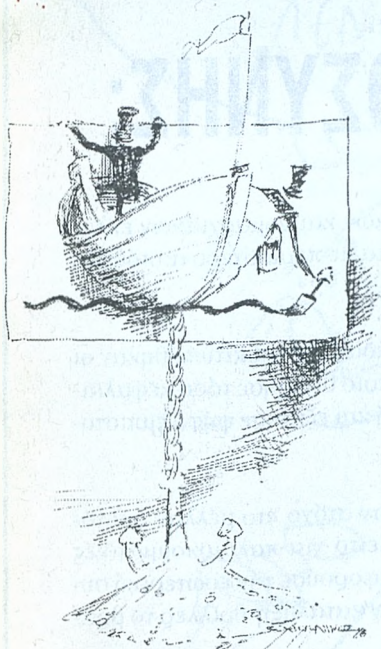

ΚΕΔΡΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Γ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 3, ΑΘΗΝΑ 106 78

ΚΕΔΡΟΣ
ΤΗΛ: 38.09.712 FAX: 33.02.655

Περίοδος Β' · Έτος 25ο · Τεύχος 673
Παρασκευή 6 Νοεμβρίου 1998 · Δρχ. 500
ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www3.enet.gr/anti>

E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του Βιβλίου - Α. Πουλουκτάκη και Σία Ε.Ε.

Λασσανή 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 12 ΧΛΟΜΟΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΣΤΗ ΔΙΝΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ Ο
ανασχηματισμός, ο «εκβιασμός των 11» που δεν πέρασε και η πολιτική
κρίση που μόλις τώρα αρχίζει. Γράφουν: Δημήτρης Καΐσης, Απόστολος
Διαμαντής, Τάσος Παππάς

ΣΕΛ. 16 Η ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ, ΚΟΜΜΑΤΙ ΤΗΣ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ Γιατί εκφυρσοχροτούν επιλεκτικά τα όπλα των
αστυνομικών κατά ξένων και διαφορετικών; Πόσο ο ρατσισμός
της κοινωνίας εκφράζει την αστυνομία - του Ηλία Κανέλλη

ΣΕΛ. 18 10 ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
Κριτική στις απόψεις του Αρχιεπισκόπου από τη σκοπιά της
Εκκλησίας - του Νίκου Κουραμπή

ΣΕΛ. 21 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: ΠΓΔ Μακεδονίας: Αλλαγή σκηνικού μετά 53 χρόνια -
της Κατερίνας Καρύγιαννη. Μέση Ανατολή: Υπονομεύεται ο Αραφάτ -
της Κατερίνας Καρύγιαννη. Τουρκία: Δημοκρατία του Ισλάμ ή της
Μαφίας; - του Αλή Ταρτάνογλου. ΟΗΕ: Το πρόβλημα των προσφύγων
σήμερα - του Σωτήρη Ντάλη. Τόγκο, Αφρική: Οι διεθνείς πιέσεις για
εκδημοκρατισμό - του Αστέρη Χουλιάρα

ΣΕΛ. 42 ΣΧΟΛΙΚΟ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ
ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ Το νέο βιβλίο για τη διδασκαλία της
νεοελληνικής μεταφραστικής λογοτεχνίας, εξάγγελος μιας νέας
εποχής - του Λάμπη Καψετάκη

ΣΕΛ. 46 ΔΥΟ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ «ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ...» Πόσο διαρκεί το
αύριο; 24 ώρες ή Μια αιωνιότητα και μια μέρα; Ο Απόστολος
Διαμαντής και ο Δημήτρης Χαρίτος διαφωνούν για τη νέα ταινία
του Θ. Αγγελόπουλου

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Ψήφος εμπιστοσύνης. Ε και; σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδιάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

Κώστας Κουφογιώργος, σελ. 20

INTERNET

Δημήτρης Σκούφης, σελ. 32

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 36

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 63

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Κώστας Ακρίβος, σελ. 66

Εξώφυλλο: Χ. Παπανίκος

ΚΑΙ ΤΙ ΕΓΙΝΕ ΜΕ ΤΗΝ ΨΗΦΟ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ;

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ «χειρισμοί» του πρωθυπουργού από την επομένη των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών εστέφθησαν με πλήρη αποτυχία. Ή, εάν θέλετε να βλέπετε τα πράγματα με περισσότερο αισιόδοξο βλέμμα, τότε μπορείτε να πείτε ότι κατέληξαν σε πύρρειο νίκη του κ. Σημίτη.

ΜΕΤΑ τη σύνοδο του Εκτελεστικού Γραφείου και της Κοινοβουλευτικής Ομάδας, όπου διατυπώθηκαν οι πρώτες γκρίνιες, ο κ. Σημίτης προέβη στον χλομό του ανασχηματισμό, τον οποίο θεώρησε τόσο κεφαλαιώδους σημασίας για τη συνέχιση της πολιτικής του ώστε κατέφυγε στη Βουλή και εξήτησε ψήφο εμπιστοσύνης!

ΔΕΝ ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ εκτενής αναφορά για να διαπιστωθεί ότι όλα αυτά δεν είχαν στόχο «το μέλλον του τόπου», όπως διετράνωνε επανειλημμένα ο κ. Σημίτης. Απλούστατα, επρόκειτο για παλαιοκομματικές σπέκουλες, ίντριγκες, εκβιασμούς, εξαγορές και πολιτική συναλλαγή, που αφορούσε την εσωτερική συνοχή του ΠΑΣΟΚ και που αποκαλύφθηκαν σε όλο τους το μεγαλείο κατά την κατάληξη-θρίλλερ το βράδυ της Τρίτης.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ του κ. Σημίτη και όσων συνωθούνται περί αυτών είναι η διατήρηση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας μέχρι το σωτήριο έτος 2000, κάτι που σήμερα πια φαντάζει ουτοπία. Το αποκλειστικό πρόβλημα του κ. Σημίτη τώρα είναι στη διατήρησή του στην προεδρία του κινήματος, ώστε «όλοι μαζί» να βαδίσουν στις κοινοβουλευτικές εκλογές οπότε γίνουν αυτές.

ΑΛΛΑ ΑΥΤΟΣ δεν μπορεί να είναι ο στόχος ενός πολιτικού όπως ο ίδιος ο κ. Σημίτης φαντάζεται τον εαυτό του – αλλά ούτε και η χώρα έχει ανάγκη πολιτικούς τέτοιου διαμετρήματος. Τώρα που το ΠΑΣΟΚ έχει χάσει την παντοδυναμία του, ο πρωθυπουργός του, αδύναμος, περπατάει ανάμεσα στα αδιέξοδα του μονόδρομου της ΟΝΕ. Η συζήτηση για την ψήφο εμπιστοσύνης περατώθηκε με έναν αρχηγό που έκανε τα εύκολα δύσκολα και απέσπασε την «εμπιστοσύνη» των συντρόφων του με εκβιασμούς που δεν αφορούν τα συμφέροντα του ελληνικού λαού, αλλά υπηρετούν αποκλειστικά στελέχη που νέμονται την εξουσία. Γι' αυτό έγιναν οι ίντριγκες και οι πολιτικές συναλλαγές.

ΤΙ ΚΑΤΑΦΕΡΕ, τελικά, ο κ. Σημίτης με την «ψήφο εμπιστοσύνης»; Καταξευτέλισε την εσωτερική αντιπολίτευση του κόμματός του με τρόπους που θύμισε τον Ανδρέα Παπανδρέου στα μεγαλεία του. Αλλά επανάλυση του πειράματος θα καταλάβει σύντομα ο κ. Σημίτης ότι δεν είναι δυνατή. Και από την άλλη, επέδειξε σε όλο τον ελληνικό λαό τις δικές του αδυναμίες. Ήδη εισήλθαμε σε μια επώδυνη για το ΠΑΣΟΚ προεκλογική περίοδο και σε μια πολιτική κρίση που θα βαίνει κλιμακούμενη.

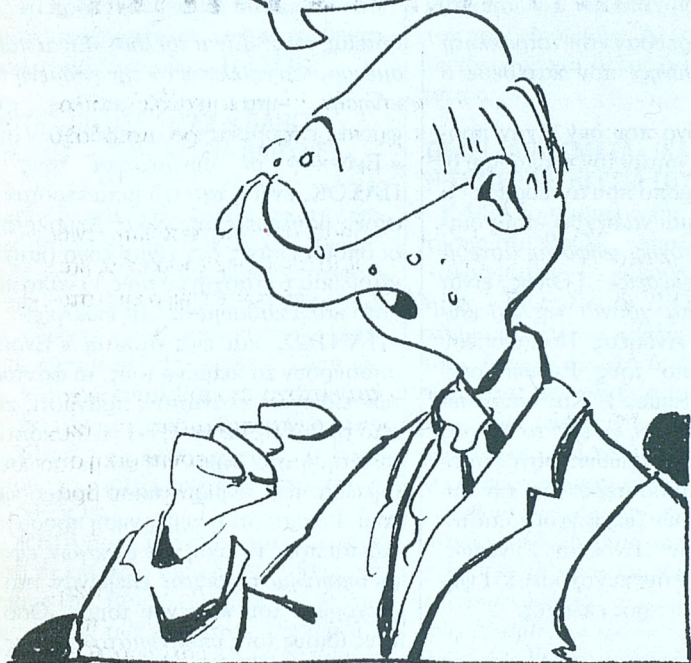
ΙΣΩΣ ΑΥΤΟ να φέρει θετικούς καρπούς. Γιατί μετά τους πολιτικούς του θεάματος και την προβολή της μη πολιτικής, τα νέα δεδομένα επιβάλλουν κάτι που πολλοί φαινόταν ότι έχουν λησμονήσει: την κατάθεση της πολιτικής σκέψης και τη συμμετοχή στην πολιτική πράξη και δράση.

αντί

ΛΟΓΙΚΗ Κ ΕΝΑΙΣΘΗΣΙΑ

ΜΑ ΠΟΣ ΤΟΝ
ΛΕΝΕ... ΠΟΣ ΤΟΝ
ΛΕΝΕ...

ΕΔΕ ΤΟ
'ΧΕ...

Α!

ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ!

ΦΕΡΤΕ
ΤΙΣ ΚΑΜΕ-
ΡΕΣ!!!

Ο ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Η ήττα των «αστερίσκων»

ΕΙΧΕ και αγωνία («σασπένς», αγγλιστί) η συνεδρίαση της Τρίτης, στη Βουλή, τρεις ή τέσσερις ώρες πριν από τα μεσάνυχτα, πριν, δηλαδή, από την ψηφοφορία για την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση. Οι ανυποψίαστοι τηλεθεατές της NET, αλλά και όσοι βουλευτές επέμεναν –χωρίς διαλείμματα– να παρακολουθούν τις παρεμβάσεις των συναδέλφων τους αγορητών, αφνιδιάστηκαν, πραγματικά, όταν ο πρόεδρος του Συνασπισμού, Νίκος Κωνσταντόπουλος, κατήγγειλε, από την αίθουσα συνεδριάσεων της Βουλής, «το παρασκήνιο που παιζόταν, εκείνη την ώρα, στους διαδρόμους της Βουλής».

ΤΟ «ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΟ», και όσα επακολούθησαν, είναι τώρα γνωστά: Ένδεκα βουλευτές της λεγομένης «εσωκομματικής αντιπολίτευσης του ΠΑΣΟΚ» (ανάμεσά τους και ο διαγραφείς Β. Κεδίκογλου), με υπόμνημά τους, προς τον πρόεδρο της Βουλής, διαμηνούσαν προς τον πρωθυπουργό Κ. Σημίτη, ότι να μεν –ανάγκη και θεοί πείθονται– θα του έδιναν ψήφο εμπιστοσύνης, εφόσον εκβιάζονται, εφόσον απειλούνται με παραπομπή στα πειθαρχικά όργανα του ΠΑΣΟΚ, κλπ., πλην εξακολουθούν να διατηρούν τις επιφυλάξεις τους για ορισμένα νομοθετικά μέτρα ή πολιτικούς χειρισμούς της κυβέρνησης. Κατά συνέπεια: Το δικό τους «ναι» είναι κάτω σαν χαριστικό «ναι», εφόσον εμμένουν στις απόψεις τους και δεν κατανοούν τους

λόγους που υπαγόρευαν «την απρόκλητη πρόταση εμπιστοσύνης» που κατέθεσε ο πρωθυπουργός.

ΩΣΤΟΣΟ, το μόνο που δεν είχαν προβλέψει οι «ένδεκα» ήταν τον τρόπο που ο αντιδρούσε –τον τρόπο που αντέδρασε– ο κ. Σημίτης: Αρνούμαι να δεχθώ –τους διαμήνυσε– «ψήφο ανοχής, ψήφο με αστερίσκους ή υποσημειώσεις». [Όπως είναι γνωστό, στα πρώτα χρόνια της πρωθυπουργίας του, ο Ανδρέας Παπανδρέου αποκαλούνταν, από τους Ευρωπαίους: Monsieur l' asterisque...]. Κατ' ακολουθίαν: «Όποιος διαφωνεί, να έχει το θάρρος να πει: Όχι». Αλλά ο πρωθυπουργός προχώρησε ακόμα περισσότερο: Για την κυβέρνηση, δεν μετρούν (ως ψήφοι εμπιστοσύνης) οι ψήφοι των «Ένδεκα». Συνεπώς, αν η κυβέρνηση δεν συγκεντρώσει 151 ψήφους, η χώρα οδεύει προς εκλογές.

ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΕΞΗ «ΕΚΛΟΓΕΣ», ΡΩΤΟΥΣΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΟΥΣ...

ΜΟΛΙΣ ο κ. Σημίτης είπε: «Αφού εκβιάζουν, πάμε για εκλογές», ξέσπασε ταραχή μεγάλη στο κυβερνών κόμμα: Οι «Ένδεκα» –εκπληκτοι– διαπιστώνουν ότι βρίσκονται αντιμέτωποι με τους υπόλοιπους (150) βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, οι οποίοι, φυσικά, δεν είχαν καθόλου διάθεση να υποστούν την περιπέτεια μια νέας εκλογικής αναμέτρησης, στο μέσο της κανονικής

θητείας τους: «Είναι τρελοί», «Είναι παθιασμένοι», «Δεν μελέτησαν την επόμενη τους κίνηση»... –ήταν μερικές από τις... φιλόφρονες εκφράσεις που επεφύλαξαν στους «Ένδεκα» οι συνάδελφοί τους του ΠΑΣΟΚ, ενώ η ταραχή μεταφερόταν και στους βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας, οι οποίοι επίσης δεν είχαν λόγο (παρά τα νταηλίκια του αρχηγού τους...) να το πάνε, «στα καλά καθούμενα», σε εκλογές!

ΠΑΝΤΩΣ, και έως ότου οι «Ένδεκα» αποσύρουν το κείμενό τους, το φάντασμα των εκλογών πλανιόταν, πράγματι, πάνω από τη Βουλή, με την ΕΤ-1 να διακόπτει τη συζήτηση στο δώμα για να μεταδώσει τη δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου Δημ. Ρέππα, ότι η κυβέρνηση προσανατολίζεται προς τη λύση των εκλογών, εφόσον οι υπομνηματογράφοι επέμεναν στο περιεχόμενο του κειμένου τους... Όσο για τους ίδιους τους υπομνηματογράφους, επί ένα μεγάλο διάστημα τα είχαν κυριολεκτικά χαμένα. Χαρακτηριστική και η ακόλουθη περικοπή από το ρεπορτάζ της Ελευθεροτυπίας: «Σε ερώτησή μας αν προτίθενται ν' ανακαλέσουν το κείμενό τους, αντί απαντήσεως, ρωτούσαν τους δημοσιογράφους αν εκτιμούν ότι το κείμενο αυτό είναι εκβιαστικό». Ρωτούσαν, δηλαδή, για την «ποιότητα»...

ΤΕΛΙΚΑ, οι «Ένδεκα» –οι περισσότεροι «λενκοί ως σουδάρια», κατά τη χαρακτηριστική έκφραση συναδέλφου τους–

Α' εξάμηνο 1995

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ (1995)

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του Αντί. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΓ' (Β' εξάμηνο 1995, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 594).

Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του Αντί έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1995

όχι μόνο απέσυραν το κείμενό τους, αλλά και ειρήφισαν εν χορώ «και», κατά τη διαδικασία της ψηφοφορίας. Αποτέλεσμα: ο κ. Σημίτης ν' αποσπάσει τις ψήφους των 163 βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, εφόσον στους 160 βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος, προστέθηκαν οι ψήφοι και των τριών διαγραφέντων, οι οποίοι, ξαφνικά, (χωρίς να προηγηθεί καμιά διαδικασία ...) «αποκαταστάθηκαν» και ενσωματώθηκαν στην εκλογική δύναμη του ΠΑΣΟΚ.

Ο ΣΗΜΙΤΗΣ ΝΙΚΗΣΕ, ΑΛΛΑ Η ΠΛΗΓΗ ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ — ΙΣΩΣ ΚΑΙ ΝΑ ΒΑΘΥΝΕ ...

ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ το μεσημέρι (λίγες ώρες μετά το πολιτικό θρίλλερ και την ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής), ο πρωθυπουργός, κατά την επίσκεψή του στον πρόεδρο της Δημοκρατίας Κωστή Στεφανόπουλο, έδειχνε εξαιρετικά ευτυχής: Αυτή η ψήφος εμπιστοσύνης — έιπε — είναι μια ακόμα καθαρή εντολή, για να προχωρήσουμε στο έργο μας, να βελτιώσουμε τα οικονομικά μας, να περιορίσουμε τα βάρη του λαού, να επιτύχουμε την ένταξή μας στην ΟΝΕ, κ.λπ.

Η ΠΟΡΕΙΑ προς τη ΟΝΕ, ήταν, βέβαια, ένα από τα επίμαχα σημεία της τριήμερης συζήτησης στη Βουλή, παράλληλα με την εκτίμηση όλων των κομμάτων της αντιπολίτευσης ότι ο κ. Σημίτης μετατρέπει το εσωκομματικό του πρόβλημα σε κυβερνητική κρίση. Εξ ου και η διαδικασία της «εξβιασμένης ψήφου», υπό το κάλυμμα της διαδικασίας ψήφου εμπιστοσύνης. Και ως προς την πορεία προς την ΟΝΕ, υποτίθεται ότι όλα τα κόμματα (πλην ΚΚΕ) συμφωνούν. Οι διαφορές απόψεων εστιάζονται στο πώς η κυβέρνηση Σημίτη αντιλαμβάνεται την πορεία αυτή και στο ποιοι «πληρώνουν ή θα πληρώσουν το μίσγημα»: Υπάρχει μόνον ο «μονόδρομος» —όπως υποστηρίζει η ηγεσία του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας— ή και άλλοι, επάλληλοι δρόμοι, με έμφαση στην ανάγνωση μείωσης του ελλείμματος κοινωνικής ευαισθησίας:

[Ο κύριος τίτλος, πάντως, του Ριζοσπάστη, την επομένη της ψηφοφορίας στη Βουλή, ήταν: «Ο λαός κατεψήφισε κυβέρνηση και ΟΝΕ»!].

ΚΑΤΑ τα άλλα, διάχυτη είναι η αίσθηση ότι ο κ. Σημίτης, το βράδυ της περασμένης Τρίτης, «τάπωσε» την εσωκομματική αντιπολίτευση, η οποία, και στη νέα αυτή αντιπαράθεσή της με τον αρχηγό του κόμματος και πρωθυπουργό, βγήκε σοβαρά τραυμα-

τισμένη. Υπάρχουν, όμως, και άλλοι (ανάμεσα τους και ο επίτιμος πρόεδρος της Ν.Δ. Κ. Μητσοτάκης) που πιστεύουν ότι η εσωκομματική πληγή, στο ΠΑΣΟΚ, δεν έκλεισε και ότι «ίσως να βάθυνε». Αυτό, πάντως, θ' αποδειχθεί στο επικείμενο συνέδριο του ΠΑΣΟΚ, όπου ενδέχεται, μεταξύ άλλων, ο υπουργός Άμυνας Α. Τσοχατζόπουλος να επαναφέρει την άποψή του περί «διδύμου»: Άλλος να είναι ο πρωθυπουργός και άλλος ο αρχηγός του κόμματος.

ΘΕΛΕΙ «ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ» (ΚΑΙ ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ;) Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΗΓΕΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ;

ΚΑΤΑ το τριήμερο της τελευταίας συζήτησης στη Βουλή, υπήρξαν και ορισμένα «ανοίγματα». Το «άνοιγμα» του κ. Σημίτη ήταν «προς όλο το ΠΑΣΟΚ», επειδή το κόμμα αυτό είναι «πολυσυλλεκτικό» και ο ίδιος θεωρεί μεγάλη τιμή να ηγεύεται «ενός κόμματος με πολλές απόψεις». «Ανοίγματα», όμως υπήρξαν και από τον Α. Τσοχατζόπουλο: το ΠΑΣΟΚ, έιπε, είναι ανοιχτό στον προγραμματικό διάλογο «για να επιτευχθούν συγκλίσεις», ενώ η κ. Βάσω Παπανδρέου διαβεβαίωσε ότι «είμαστε ανοιχτοί σε κάθε πρόταση που θα μπορούσε να εξυπηρετήσει τα λαϊκά συμφέροντα, χωρίς ηγεμονισμούς, αλλά και χωρίς μικρομεγαλισμούς». [Όσο για το φαινόμενο της «ιταλοποίησης» —λέγεται και απλή αναλογική— καλύτερα να κρατηθεί μακριά από τη χώρα μας]. Όλα αυτά, ενώ άλλα στελέχη του ΠΑΣΟΚ μιλούν για την ανάγκη «συγκλίσεων με τις προοδευτικές δυνάμεις» ή για την ανάγκη «αλλαγής του εκλογικού νόμου» ή για τη «δυνατότητα συμμαχικών κυβερνήσεων», κ.λπ., με τον Συντακτικό να δηλώνει, από την πλευρά του (μέσα από ένα είδος... σφηνοειδούς γραφής της 4ης χιλιετίας...), ότι είναι έτοιμος για τολμηρές πρωτοβουλίες, αυτές που επιτάσσουν οι «συγκυρίες», αλλά υπό τρεις προϋποθέσεις, διάβαζε: απλή αναλογική, αλλαγή της κυβερνητικής πολιτικής, διάλογο για τη διαμόρφωση προγράμματος, κ.λπ., με στόχο «τη συγκρότηση μιας νέας κοινωνικής και πολιτικής πλειοψηφίας, με τη συμμετοχή όλων των αριστερών και προοδευτικών κομμάτων που θα την αποδεχθούν», κ.λπ.

ΝΑ ΥΠΟΘΕΣΕΙ κανείς ότι κάποιοι πραγματικά προβληματίζονται με ό,τι γίνεται σήμερα στη σοσιαλιστική ή σοσιαλδημοκρατική ή κεντροαριστερή Ευρώπη;

ΑΝΤΩΝΩΡ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΛΑΣΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

E.J. Kenney - W.V. Clausen

Καθηγητές Πανεπιστημίου

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

E. J. KENNEY - W. V. CLAUSEN
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΚΔΟΣΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

Θ. Πίκουλας, Α. Σιδέρη-Τόλια

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Α. Στεφανής

Σχ. 80

Δεμένο με 1.235 σελίδες
και 4 εικόνες εκτός κειμένου

Στο έργο συνεργάστηκαν και
οι καθηγητές Πανεπιστημίων

M. Winterbottom - G. Williams -
A.S. Gratwick - A. Dalzell -
L.P. Wilkinson - F.R.D. Goodyear -
N. Rudd - G. Luck - R.M. Ogilvie -
J. C. Bramble - R. Browning -
P. G. Walsh - M. Drury

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα, 106 79,
Τηλ.: 36.27.318

ΔΟΥΛΕΙΑ ΔΕΝ ΕΙΧΕ Ο ΔΙΑΒΟΛΟΣ...

Πόσο προοδευτικός θα φανεί ο κ. Χριστόδουλος για το «περισπούδαστο» θέμα των προγαμιαίων σχέσεων - ακόμη με αυτό ασχολείται η εκσυγχρονισμένη Ελλάδα μας - με αφορμή τη συνέντευξη του Ζακύνθου κ. Χρυσόστομου; Απειλείται συνοδικός πέλεκυς με «θεολογική» περί Νικολαϊτισμού* καταδικαστική απόφαση. Ένα αυστηρά προσωπικό ζήτημα, όπως η σεξουαλική ζωή, συζητείται από τους ιερούς πατέρες στα ιερά πεζοδρόμια και η νεολαία αγωνιά ποια θα είναι τα αποτελέσματα της συζήτησης για να λειτουργήσει ανάλογα! Κύριοι, «τελώνες και πόρνες προάγουσιν ημάς εις την βασιλείαν των ουρανών». Τελώνες είστε, γίνετε και προγαμιαίες πόρνες για να σας ακολουθήσουμε. Αναλογιστείτε τη δική σας σεξουαλική ζωή - δεν γράφω σε πορνοπεριοδικό για να τη σχολιάσω - και αφήστε και οι μεν και οι δε, ήσυχους τους ανθρώπους να ζήσουν μια ήσυχη ερωτική ζωή. Αν μπορείτε να μιλήσετε θεολογικά, κάντε το, η Ορθοδοξία έχει θησαυρούς. Διαφορετικά δεν έχετε δουλειά, άρα...

N.K.

*Οι οπαδοί του χαρακτηρίζονται ψευδομυστικιστές, φιλοειδωλολάτρες, αντινομιστές, με ροπή στην ακολασία και... όχι στις προγαμιαίες σχέσεις.

Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ

Οι κυβερνητικές δηλώσεις που στιγματίζουν τους μετανάστες ως κύρια αιτία της αύξησης της εγκληματικότητας στη χώρα τα τελευταία χρόνια δεν είναι μόνο επιπόλαιες και σκοπίμες. Εκτός από την προσπάθεια συγκάλυψης των ευθυνών της αστυνομίας και των αρμόδιων, οι δηλώσεις αυτές κατά των αλλοδαπών που ζουν στην Ελλάδα αποκτούν μακροπρόθεσμα ένα χαρακτήρα πολύ περισσότερο ύπουλο και επικίνδυνο από οποιαδήποτε μεμονωμένη έκφραση απάξωσης των μεταναστών από τους ίδιους τους πολίτες. Στο μήνυμα του πρωθυπουργού την 28η Οκτωβρίου, επαναλαμβάνονταν το εύκολο αλλά ασήριζτο επιστημονικά επιχείρημα, ότι η κύρια αιτία της αύξησης της εγκληματικότητας στη χώρα είναι «η ανεξέλεγκτη εισροή μεταναστών».

Πόσο συμβολική ήταν αυτή η δήλωση παραμονή της επετείου της αντίστασης κατά του ιταλογερμανικού φασισμού και μερικές μόλις ώρες μετά την εγκληματική εν ψυχρώ εκτέλεση του δεκαεπτάχρονου σέρβου τουρίστα; Πόσο υποθάλπει την ξενοφοβία στους πολίτες που εγκλωβισμένοι στα καθημερινά τους προβλήματα βρίσκουν τους ξένους εύκολα θύματα για την εκτόνωση της ασφυξίας και της καταπίεσης τους;

Οι μετανάστες σε όλο τον κόσμο λειτουργούν τις περισσότερες φορές ως αποδιοπομπαίοι τράγοι,

υπαίτιοι τόσο των λαθών όσο και της ανικανότητας των κυβερνήσεων. Τα οικονομικά και πολιτικά επιτελεία δεν διστάζουν να επιρρίψουν την ευθύνη σε αυτούς τόσο για την ανεργία όσο και για την αύξηση της εγκληματικότητας. Ποτέ καμιά κυβέρνηση δεν θα αναγνωρίσει την ανικανότητά της στη διαχείριση των πόρων και την κοινωνική ανισότητα που συνεπάγεται η ανεπιφύλακτη υποστήριξη του κεφαλαίου και της αλόγιστης ανάπτυξης.

Σύμφωνα με επιστημονικά στοιχεία, σε 5% υπολογίζεται η συμμετοχή των ξένων στην εγκληματικότητα στην Ελλάδα. Παρ' όλα αυτά, δικαστές και πολίτες είναι πεπεισμένοι ότι οι Αλβανοί γεννήθηκαν κλέφτες και δολοφόνοι. Και ούτε κοιτώντας για τα κυκλώματα μαφίας που υποθάλπει η ίδια η αστυνομία και τις μίζες από την καθημερινή διακίνηση και εκμετάλλευση δεκάδων μεταναστών και μεταναστριών.

Οι επευφημίες και τα χειροκροτήματα που συνόδευσαν την αποφυλάκιση του 17χρονου που σκότωσε τους δύο αλβανούς διαρρηκτές δείχνουν του λόγου το αληθές. Ολόκληρη η κοινωνία του μικρού χωριού του Ασπρόκαμπτου Κορινθίας εκδικήθηκε στο πρόσωπο των δύο αυτών θυμάτων τους 300.000 βαλκάνιους γείτονές μας που αναζητούν στην Ελλάδα τα τελευταία δέκα χρόνια καλύτερη τύχη και περισσότερες ευκαιρίες.

Ελένη Κολλιποπούλου

ΜΟΝΟΛΙΘΙΣΜΟΣ = ΛΑΛΙΩΤΙΣΜΟΣ

Τι είπε πάλι ο κ. Λαλιώτης στη Βουλή! Ίδου απάντημα των (ζ)ρημάτων του: «κάριτα διαφάνειας», «κοσμογονία έργων και δράσεων», «σημειολογική σημασία», «αναπτυξιακό και αμνηστικό ισοδύναμο της χώρας», «τα μηνύματα που συμπίκνωσαν στις δημοτικές εκλογές», «φήφος συνείδησης, ευθύνης και ευαισθησίας» κ.λπ. και βέβαια επανήλθε στα προσωπικά του σουξέ «Το ΠΑΣΟΚ του μέλλοντός μας» και «η Ελλάδα του μέλλοντός (μας) τους». Αλλά η πιο πρόσφατη λεκτική κορωνίδα του υπήρξε ο αξεπέραστος «Μονολιθισμός»! Και να σκεφθεί κανείς πως το αμήχανο γυμνασιακό λογύδριό του, το γεμάτο μαξιμαλιστικούς αφορισμούς και ρομαντικές αποστροφές, τό

διάβαζε από χειρόγραφο. Τέτοια μονολιθικότητα! Κατά τ' άλλα, ο κ. Λαλιώτης αναδεικνύεται ως ο πιο διακεκριμένος Σημιτολόγος και ιδιαίτερα όταν ψέγει τη Ν.Δ. για τις διαγραφές των Μάνου και Σουφλιά. Ο Μαρά του κινήματος εφθέξατο -φευ- άρες μάρες. Στο σημείο αυτό ο πνευματικός πατήρ του, ο εν τοις ουρανοίς, θα πρέπει να έσκασε στα γέλια από το αμώδιο συννεφάκι του παραδείσου. Ίσως μάλιστα να σκάρωσε και πρόχειρο ευφυολόγημα κατά τα παλαιά ειωθότα:

Αυτό δεν είναι συγκέντρωση. Αυτό δεν είναι απλώς σεισμός. Το ΠΑΣΟΚ είναι Μονολιθισμός.

Μάνος Στεφανίδης

Ο ΜΟΣΧΟΣ Ο ΣΙΤΕΥΤΟΣ

Επί 3 χρόνια, η κυβέρνηση του Κων/νου Μητσotάκη στηρίχθηκε σε μια ψήφο, εκείνη του κ. Κατσίκη. Στο θρόλλερ της πρόσφατης ψήφου εμπιστοσύνης επί 3 ώρες το ΠΑΣΟΚ στηρίχθηκε στην ψήφο του βουλευτή κ. Μόσχου Γικόνογλου. Ερίφια, αμνοί και μοσχάρια, ιδού τα εδέσματα που προσφέρει το πολιτικό μενού της Βουλής των Ελλήνων. Μ.Σ.

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 81

Στο κέντρο της Αθήνας, στην όψη ανακαλυφθείσα συνοικία του Κεραμεικού, λίγο πιο πάνω από την επίσης πολύφερνη περιοχή του Γκαζιού, ανακαλύφθηκε ακόμα ένας κτιριακός παράδεισος. Το διώροφο εγκαταλειμμένο νεοκλασικό, πρώην νοσοκομείο του Ερυθρού Σταυρού στην Πειραιώς 81 πρωτοεπισημάνθηκε πέρυσι από την ομάδα «τον Τρόμο του Κενού». Μια ομάδα που είναι «πολιτιστικάς ιχνηλάτης, δρα εκτός συστήματος και παράγει δράσεις». Με την ονομασία «Κενό Σπίτι», η ομάδα αυτή έκανε κατάληψη του κτιρίου για δύο μήνες με στόχο «την παραγωγή γεγονότων»: συναυλίες, ποίηση, προβολές, χορό, ρέιβ πάρτυ, κοινοβιακή ζωή είκοσι έως σαράντα ατόμων και η συνηθισμένη κατάληξη με αστυνομία και λουκέτο μέχρι νεωτέρας. Επίσημο ανακοινωθέν: το κτίριο είναι ιδιοκτησίας του υπουργείου Πολιτισμού και προορίζεται να στεγάσει υπηρεσία συντήρησης αρχαιοτήτων.

Τα νεότερα μιάς ήρθαν το προηγούμε-

νο Σαββατοκύριακο, με τη διοργάνωση πολιτιστικού τριήμερου από το νεότευκτο «κλαμπ 15-29» της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Ευγενική αυτή τη φορά η χορηγία του υπουργείου Πολιτισμού στη «μικρή αδελφή», που φαίνεται όμως να έχει πονηρά σχέδια. Τρεις βραδιές με ελεύθερη είσοδο στην ελεύθερη έκφραση νέων καλλιτεχνών. Φώτα, πανιά, χρώματα και μουσικές αντήχισαν, οι ιματιοθήκες γίνηκαν φωτογραφικά κάδρα, οι σοφάδες φωτίστηκαν ανάλογα και πολλά ονόματα παρήλασαν. Ο χώρος απέκτησε νόημα και φαίνεται να εμπνέει. Το κλαμπ των δεκαπεντάρηδων και των εικοσάρηδων μοιάζει δυναμικό και διεκδικεί. Και αφού ζούμε στην εποχή των μηνυμάτων, ο Τζήμης Ευθυμίου, που επιμελήθηκε το σπήσιμο του πολιτιστικού τριήμερου συνοψίζει: «Το υπουργείο Πολιτισμού έχει ένα πολύ καλό χαρτί στα χέρια του που θα πρέπει να το ρίξει στο τραπέζι προκειμένου να δημιουργήσει ένα ανοικτό κέντρο έκφρασης για νέους καλλιτέχνες στο κέντρο της Αθήνας».

Η περιοχή βρίθκει από εγκαταλειμμένα κτίρια, που σαπίζουν σφραγισμένα λόγω μπλεγμένου ιδιοκτησιακού καθεστώτος ή έλλειψης φαντασίας περιμένοντας τους επιτηδευματίες της ανάπτυξης του 21ου αιώνα. Άχρηστα τετραγωνικά παρ' όλο που μερικά μέτρα πιο πάνω, στην επόμενη γωνία, εδώ και μερικούς μήνες, δεκάδες άστεγοι Κούρδοι από το Ιράκ είναι μόνιμοι κάτοικοι της πλατείας Κουμουνδούρου. Κάθε νύχτα σέρνουν τα χαρτόκουτά τους στην Πειραιώς και το πρωί η τηλεφωνική κάρτα παίρνει φωτιά διερευνώντας τις δυνατότητες πολιτικού ασύλου από το ελληνικό κράτος ή διαβατηρίου για τη βόρεια Ευρώπη. Η επιτροπή κατοίκων του Ψυχρή ψάχνει για λύση γιατί η περιοχή «κινδυνεύει από την πολυμηνή παραμονή των άστεγων Κούρδων», ενώ το ελληνικό καραβάνι Αλληλεγγύης μοιράζει υπνόσακους στους κατοίκους της πλατείας. Γκρίζες όψεις του κατά τ' άλλα φωταγωγημένου πρώτου Δήμου της χώρας.

Ελένη Κολλιοπούλου

ΔΟΛΙΑ ΣΧΟΛΙΑ

Η κατά 32 φορές υπερβάλλουσα ζήτηση μετοχών του ΔΟΛ σε σχέση με την προσφορά στέλνει πολλαπλά μηνύματα. Πρώτον, φανερώνει κατά τον πλέον περίτρανο τρόπο ότι ο επενδυτής-Λαός θέλει ΔΟΛ. Κατ'επέκταση οι οποιοσδήποτε ανωμαλίες στη διαδικασία που επισημάνθηκαν από το *Αντί* της 9ης Οκτωβρίου, και ιδιαίτερα η επίπτωση της εισαγωγής με παράκαμψη άλλων εταιρειών, σχεδόν δικαιώνονται.

Φερ'επειν, είναι πλέον σαφές ότι η υποχρεωτική ενδελεχής εξέταση των προς εισαγωγή εταιρειών από το Δ.Σ. του Χρηματιστηρίου και από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς μπορεί να υπερκεραστεί ενίοτε χάρη στη διαίσθηση των αρχόντων του χρηματιστηρίου σχετικά με τη μελλοντική πορεία της επιχείρησης και την ανταπόκριση του επενδυτικού κοινού.

Δεύτερον και σπουδαιότερο, εγκαθίσταται στη χώρα μας για πρώτη φορά ένα νέο είδος επενδυτικού θεσμού, μια στιβαρότερη και διαρκέστερη εξέλιξη του καπιταλισμού: Πρόκειται για τον *διαπλεκόμενο λαϊκό καπιταλισμό*. Ασφαλώς είναι μια πρωτότυπη έννοια συνδυαζόμενη και με την τάση απουλοποίησης στις επενδύσεις. Πρώτοι διδάσκαλοι της άυλης αξίας της διαπλοκής στην Ελλάδα ήταν οι τεχνικές εταιρείες, που μίγχαν στο χρηματιστήριο με κύριο προσόν τα μελλοντικά σχέδια της κυβέρνησης. Άλλο παράδειγμα, πιο εξειδικευμένο τεχνικά, είναι η Ιντρακόμ που αξιοποίησε στο χρημα-

τιστήριο περισσότερο το αξιολόγο παρελθόν της ως προς τις σχέσεις της με το ελληνικό κράτος και λιγότερο τις τεχνολογικές προοπτικές της.

Ωστόσο, οι απασχολήσεις των τεχνικών εταιρειών και της Ιντρακόμ ήταν μονοδιάστατες, ενώ η περίπτωση του ΔΟΛ, τόσο ως προς το παρελθόν όσο και ως προς τις προοπτικές του μέλλοντος, είναι πλουσιότερες έστω και αν είναι άδηλες. Οι πολυάριθμοι μέτοχοι του ΔΟΛ θα παρακολουθούν εφεξής με λαμπερότερο μάτι τα σχόλια του *Βήματος* και των *Νέων*, μέτοχοι στην κυριολεξία των εκάστοτε πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων που ξεκινάει το Συγκρότημα.

Αλήθεια, είναι πολύ πιθανό η ισχυρή ζήτηση για τη μετοχή του ΔΟΛ να οφείλεται περισσότερο στην προεξόφληση αυτής της προοπτικής. Εννοείται ότι αυτό το κυριότερο συγκριτικό πλεονέκτημα του ΔΟΛ ατυχώς δεν μπορούσε να δηλωθεί στο Ενημερωτικό Δελτίο εισαγωγής, αλλά επιτέλους και οι επενδυτές ήταν ενήμεροι, γιατί βεβαίως όλοι ξέρουμε τι εστί Συγκρότημα.

Παρ' όλα αυτά, ο προσεκτικός κ. Χρ. Λαμπράκης δεν θα επέτρεπε σε καμία περίπτωση να αφεθεί η υπόθεση απλώς στην αυθαίρετη εντύπωση που έχει σχηματίσει για την επιχείρησή του ο μέσος πολίτης. Αφού δεν μπορούσε να δώσει εγκύριους την πλήρη εικόνα του πλούτου του ΔΟΛ -ας σημειωθεί ότι κατά μια εκτίμηση η άυλη αξία θα έβγαι-

νε πολύ μεγαλύτερη από τα τυπογραφεία και τα υπόλοιπα κεφαλαιουχικά αγαθά-παρήγγειλε μια σειρά ολοσέλιδων καταχωρίσεων για να περάσει το μήνυμα έστω και μεταξύ των γραμμών.

Έγραφε, λοιπόν, η συχνότερη και πυκνότερη διαφήμιση: «... Η Ελλάδα αλλάζει ρυθμούς. Δουλεύει ασταμάτητα. Κόβει χαρτιά. Τυπώνει πάνω τους ιδέες. Τις χρωματίζει. Τις διπλώνει αυτόματα. Τις δένει. Τις συσκενιάζει. Και τις αφήνει ελεύθερες. Σ' όλον τον κόσμο...» Τι έχουμε εδώ: Ταύτιση του ΔΟΛ με την Ελλάδα; Τι ενδιαφέρουσα αλληγορία! Έπειτα, εγκατάλειψη των ειδήσεων υπέρ των ιδεών; Τολμηρότατη διακήρυξη για δημοσιογραφικό συγκρότημα! Τέλος χροματίζουμε, δένουμε και αφήνουμε ελεύθερες αυτές τις ιδέες; Τι προπομπά, ο χροματισμός και το πακετάρισμα. Αν ούτε με αυτές τις διαφημίσεις ο υποψήφιος δεν έχει καταλάβει το βαθύτερο νόημα των προτάσεών μου, τότε δεν αξίζει να είναι επενδυτής μου!

Ο Α.Γ. Παπανδρέου υποσχέθηκε να παραδώσει την κυβέρνηση στον πολίτη, τον κατατρεγμένο από το κράτος της δεξιάς. Ποιος ξεχνά το σύνθημα «μαζί θα κυβερνήσουμε»; Τώρα ο Χρ. Δ. Λαμπράκης παραλαμβάνει συμβολικά τη σκυτάλη προοιωννύτας αυτόν τον ίδιο πολίτη σε άλλες, ανώτερες σφαίρες εξουσίας.

Στέλιος Καφαντάρης

τερο μέλλον στη γη της επαγγελίας που ονομάζεται Ευρώπη. Και η Ευρώπη ανησυχεί, φοβάται.

- Όπως και στο παρελθόν, έτσι και αυτή τη φορά η «έξοδος προς τον παράδεισο» σηματοδεύτηκε από μια τραγωδία: 4 πρόσφυγες απ' το Κόσσοβο πνίγησαν και αρκετοί αγνοούνται -ανάμεσά τους και μικρά παιδιά- στα νερά της Αδριατικής όταν οι δουλέμποροι που τους μετέφεραν τους ανάγκαιαν να βουτήξουν στη θάλασσα για ν' απορφύγουν τη σύλληψη από τις ιταλικές αρχές. Δεν ήταν η πρώτη φορά που η Αδριατική έγινε ο υγρός τάφος μεταναστών.

- Ακόμα κι αν η κρίση στο Κόσσοβο εκτονώθηκε, τα καραβάνια των φοβισμένων αλβανοφώνων συνεχίζουν ν' απομακρύνονται με προσορισμό την Ευρώπη. Τα «κέντρα φιλοξενίας» -επίσημη ονομασία των στρατοπέδων συγκέντρωσης στην εποχή της Σένγκεν- τόσο στον ιταλικό Νότο (Λέτσε, Μπάρι, Μπρίντζι) όσο και στο Βορρά (Τεργέστη) είναι ασφυκτικά γεμάτα από ανθρώπους κάθε ηλικίας που

δραπετεύουν από τις εθνικές εκκαθαρίσεις, τους εμφύλιους πολέμους χαμηλής έντασης, την κόλαση. Από ανθρώπους που ψάχνουν ένα καλύτερο μέλλον, μια ανθρώπινη ζωή και προς το παρόν περιμένουν. Περιμένουν ελπίζοντας να γλιτώσουν τον επαναπατρισμό.

- Η Ευρώπη ανησυχεί. Η «ευημερία» της τίθεται έτσι κι αλλιώς ήδη σε κίνδυνο από τα 57 εκατομμύρια των ανέργων, των αστέγων, των νεόφτωχων. Κάτι τέτοια κύματα προσφύγων γεννούν και ανησυχίες σαν κι αυτές: «πού θα τους βάλουμε όλους αυτούς;», «Δε μας έφτανε η οικονομική κρίση έχουμε κι αυτούς...».

- Πρόκειται για την ίδια ταραχή που νύθι ο κοστούμαρισμένος που τρώει στα McDonalds ένα πλήρες γεύμα και με την άκρη του ματιού του βλέπει το τσιγγανάκι που τον κοιτάει απ' την τζαμαρία μ' άδαιο βλέμμα.

- Είναι μια παλιά ιστορία που επαναλαμβάνεται πάλι και πάλι. Είναι περιττό να θυμίσουμε ότι οι αλβανοί μετανάστες του σήμερα είναι οι έλληνες μετανάστες του χθες; Η ιστορία κάνει κύκλους και αφήνει πολέμους να ξεπιάσουν, δρόμους φυγής να βρεθούν. Και η Ευρώπη αρχίζει να γίνεται ένα φρούριο. Σ' όλα τα φρούρια άλλωστε υπάρχουν τα πλήθη των εξάθλιωμένων και οι αισχυρές μειοψηφίες των ευημερούντων... Α.Β.

ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΕΡΓΟ ΘΕΑΤΕΣ;

Τίνος έργου θεατής είναι, άραγε, ο πρωθυπουργός δοθέντος ότι ταξιδεύουμε πλησιόστιοι στην κοινωνία του θαύματος; Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης απεκάλεσε τον κ. **Σημίτη** «θεατή» της κοινωνικής πραγματικότητας. Οι Γερμανοί αισθητικοί όμως λένε ότι Der Betrachter ist im Bild, δηλαδή ότι ο «θεατής βρίσκεται εντός πίνακα». Ποιος, όμως, είναι ο πολιτικός πίνακας της Ελλάδας του σήμερα; Εμπειριούνται, άραγε, σ' αυτόν οι δρώντες πολιτικοί μας και η τρέχουσα ηγεσία τους; Και τι έργο βλέπει ο κ. **Καραμανλής** με τη σειρά του; Η Ελλάδα, η ανθρωπογεωγραφία της, οι κοινωνικές ομάδες που τη συγκροτούν, η συλλογική και η ατομική φρεσινολογία των πολιτών της, τα πολιτιστικά και τα εθνικά της δεδομένα, οι σχέσεις με τους κοντινούς και τους μακρινούς της γείτονες, η καθημερινότητα στα αστικά κέντρα και την επαρχία έχουν διαφοροποιηθεί δραματικά. Ο τόπος μας, οι συμπατριώτες μας, οι συμπεριφορές τους έχουν αλλάξει ριζικά και επ' αυτού η επίσημη πολιτεία δεν φαίνεται ν' αντιλαμβάνεται την υποβόσκησα καταιγίδα.

Πριν από δύο ή τρία χρόνια, η πλατεία Κουμουνδούρου ήταν νυκτερινό παζάρι ανδρικής συντροφιάς, ενώ σήμερα είναι ο άτυπος καταυλισμός των κούρδων προσφύγων. Έξω από τον Άγιο Κωνσταντίνο συγκεντρώνονται οι Ρώσοι, οι Ουκρανοί και οι Πολωνοί, οι φροβισμένοι δραπέτες καθη-

μαγμένοι πατρίδων, ενώ πλέον οι οδοί γύρω από την Ομόνοια σφυζουν από τις ανάγκες προς επιβίωση των αλβανών μεταναστών, γεγονός που γεμίζει φρίκη και απόγνωση τους μικροαστούς. Τι έργο, άραγε, βλέπει ο Δήμαρχος της Αθήνας από το παράθυρο του γραφείου του στην πλατεία Κολιτσίου; Πόσοι Αθηναίοι κυκλοφορούν στις οδούς Αθηνάς ή Ευριπίδου ή Αιόλου; Οι γκάγκαροι έχουν αποσυρθεί στις υπώρειες της Πεντέλης και του Υμηττού περιμένοντας με ανυπομονησία τους επόμενους εμπρησμούς για να ρίξουν πανωσηκώματα. Η Κηφισιά που ζωγράφισε ο Πικιώνης και που σχεδίασε ο Κωνσταντινίδης -το Μαρούσι του Τσαρούχη- τώρα πνίγεται από χολλυγουντιανές επαύλεις εγκλωβισμένες σε ψηλά τείχη που περιφρουρούν σεκιουριτάδες και φρουστικοί.

Δεν υπάρχουν πια παράθυρα προς τα έξω. Ο φόβος των εγκληματιών γαρ, αλλά και η αποθέωση της ατομικιστικής ευημερίας, των Ι.Χ. παραδείσεων. Η επαρχία πάλι κοιμάται με το κνημητικό παραμύθια, το κινητό παρά πόδα και την BMW σε alarm. Όμως το μεγαλύτερο μέρος της βαριάς αγροτικής εργασίας εκτελούν οι (λαθρο)μετανάστες βελτιώνοντας τους παραγωγικούς δείκτες της χώρας. Τα βράδια οι άρρενες «ανακουφίζονται» στα ροζ μπαρ, τα οποία επίορκοι αστυνομικοί εξοπλίζουν με τον αφρό του πρώην παραπετάσματος. Τα σαβ-

βατόβραδα οι πακιστανοί και ινδοί νεήλυδες επισκέπτονται σοβαροί και σεμνοί τα πορνεία του Μεταξουργείου, ενώ η εντόπια νομενκλατούρα ασκεί τα νεοαποικιακά ανακλαστικά της στις οικιακές βοηθούς από τη Σρι Λάνκα και τις Φιλιππίνες. Η φρεσινολογία του τόπου δεν είναι πια η ίδια. Η Ελλάδα έχει αλλάξει ερήμην ίσως της βούλησης ή των διαθέσεων των κατοίκων της, ακολουθώντας την κίνηση της ιστορίας μετά το τέλος της ιστορίας. Οι νέες συνθήκες της Παγκοσμιοποίησης, η απεγνωσμένη πίεση των παριών του πλανήτη προς την ευρωπαϊκή Εδέμ βρίσκει τον τόπο μας ακριβώς στο σταυροδρόμι της νέας μεγάλης μετακίνησης των λαών. Το γεωγραφικό μας περιβάλλον έχει επίσης μεταβληθεί ριζικά. Οι Σέρβοι υποχωρούν και ελίσσονται για να επιβιώσουν, τα Βαλκάνια ανακατατάσσονται, η Τουρκία προσεγγίζει το Ισραήλ και το τελευταίο προσπαθεί να πείσει την Κύπρο ότι δεν κινδυνεύει απ' αυτή την προσέγγιση. Η Γερμανία αδιαφορεί πλέον για τα κελεύσματα της Bundesbank υπέρ των κοινωνικά περιθωριοποιημένων, ενώ στην Αθήνα οι άστεγοι προωθούνται από τα Εξάρχεια στις λεωφόρους πέριξ της πλατείας Συντάγματος. - Τι έργο να βλέπουν όλοι αυτοί;

- Τι έργο, άραγε, βλέπουμε όλοι εμείς, οι αγουροξυπνημένοι, οι ξεβολεμένοι, οι περλίτρομοι θεατές της ίδιας της ζωής μας;

Μάνος Στεφανίδης

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΕΙΔΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

Αφιερωμένο στον Ν. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗ

Στις 30 Σεπτεμβρίου πέρυσι, φτάνοντας στο Ηράκλειο για να συμμετάσχει σε επιστημονικό συνέδριο, πέθανε από καρδιακό επεισόδιο σε ηλικία 62 χρόνων ένας μεγάλος φιλόλογος· ο διευθυντής του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας καθηγητής **Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης**. Τηρώντας υπόσχεσή μας, την Παρασκευή 30 Οκτωβρίου κυκλοφόρησε η ειδική έκτακτη έκδοση του Αντί, αφιερωμένη σ' αυτόν. Ειδικοί επιστήμονες, συνεργάτες και φίλοι του αναφέρονται στον άνθρωπο αλλά και στο επιστημονικό του έργο.

Στο τεύχος αυτό γράφουν:

Στ. Αλεξίου, Μάν. Δουλγεράκης, Εμμ. Δρετάκης, Χανς Εϊντενάιερ, Στεφ. Κακλαμάνης, Μαρία

Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδη, Γιώργος Λεωτσάκος, Αθ. Μαρκόπουλος, Γ. Μαυρομάτης, Δ. Ι. Πολέμης, Βάλτερ Πούχνερ, Μιχ. Τζεχάκης, Ζαχ. Τσιρπανλής, Ν. Χατζηνικολάου, Ν. Χουρμουζιάδης και Ευάγγελος Χρυσός. Την επιμέλεια του αφιερώματος έχει ο καθηγητής **Γρηγόρης Μ. Σηφάκης.**

ΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ Ν.Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗ ΘΑ ΜΕΙΝΕΙ ΣΤΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ ΩΣ ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ 26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Ποιους απειλεί ο Γιάννης Μαγκριώτης;

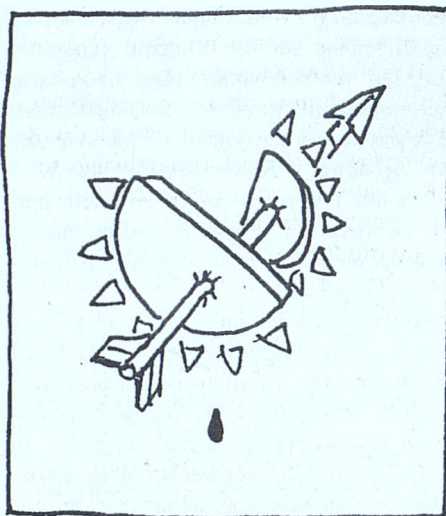
του Δημήτρη Καϊση

Λες και ο ανασχηματισμός έγινε πρωτίστως για τον **Γιάννη Μαγκριώτη**; παίρνοντας στα 42 του το υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης κατάρφερε αμέσως να αυξήσει τους εχθρούς του και να εντείνει τα διόλου τρυφερά αισθήματα ενίων συντρόφων του. Αισθήματα προερχόμενα τόσο από το «παλιό» όσο και από το «νέο ΠΑΣΟΚ» όπου γενικά χρεώνεται (χωρίς αναγκαστικά να προσμετράμε εδώ τον κ. **Βενιζέλο** ευρισκόμενο σε μια κάπως ενδιάμεση και περισσότερο προσωποταγή κατάσταση).

Βέβαια ο ανασχηματισμός ή όπως θέλει να τον ονομάσει κανείς εστόχενσε με την ίδια άτολμη καραμπίνα και όσα προαναγγελθέντα «μαύρα πρόβατα» των πρόσφατων ατυχών κυβερνητικών ημερών: τον κ. **Ρωμάιο** ως τον αφ' υψηλού και υποχθονίως ειρωνικά παρατηρητή της διαδικασίας φθοράς και διαφθοράς των δυνάμεων δημόσιας τάξης (ως πότε θα τον έσπινε ο κύριος **Λαμπράκης**;) και τον κ. **Τζουμάκα** με τη μάλλον ιδεολογικοποιημένη σνομπ στάση του απέναντι στην πλήρη καταστροφή των δασών – αλλά κυρίως χρεωμένο με τις δημιουργικές/νομαρχιακές απώλειες στην περιοχή των αγροτικών κινητοποιήσεων.

Αφού δεν «έφυγαν» μόνοι τους μεμονωμένα και εν θερμώ, τούτο επιτεύχθηκε στο πλαίσιο μιας γενικότερης εν ψυχρώ και υποτίθεται λιγότερο επιβλαβούς πολιτικής κίνησης.

Αλλά πέραν των άλλων ανούσιων πλευρών της υπόθεσης το ζήτημα με τον κ. Μαγκριώτη είναι κυόλας ενδεικτικό προσφερόμενο σε γενικότερα συμπεράσματα αυτός, ένα μάλλον όχι πολύ ορθόδοξο στέλεχος του κομματικού μηχανισμού με επιχειρηματικές δραστηριότητες στα Βαλκάνια πολύ πριν την εισροή φθηνών εργατικών χεριών και εμπορίου βελανιγικής τρυφερότητας γυναικείας

σαρκός και με προφίλ ενός μετριοπαθούς και μάλλον ευέλικτου πολιτικού, μπορεί τώρα ν' αντιμετωπίσει την «κομματική μοναξιά» της υπουργικής καρέκλας.

Οχι μόνο από το περιβάλλον του **Άκη** (πιθανότητα όχι από τον ίδιο εφόσον λειτουργεί με μια εγγενή αυθορμησία), στελέχη του «εκσυγχρονιστικού» μπλοκ στην Θεσσαλονίκη φέρεται ότι διαμαρτυρήθηκαν έντονα για την υπουργοποίησή του και καταπώς λέγεται απείλησαν και με παραιτήσεις από κομματικά όργανα. Εν μέσω δυο αντιτιθέμενων ΠΑΣΟΚ –και υπέρμετρων αποϊδεολογικοποιημένων φιλοδοξιών σε μια εποχή βασιλείας των αγορών). Ποιους μπορεί να απειλεί ο κ. Μαγκριώτης από τη θέση του ΥΜΑΘ – ενός υπουργείου με πενιχρές αρμοδιότητες και ελάχιστο προϋπολογισμό αλλά κατάλληλου να ενδυναμώσει ένα πολιτικό ήματς και να επαυξήσει τις δυνατότητες δημοσιότητας (η «εικόνα» Μαγκριώτη θα μπαίνει συχνότερα και από καλύτερη θέση στα σπία των πολιτών της Α' εκλογικής περιφέρειας Θεσσαλονίκης). Ποιους λοιπόν; πρώτα-πρώτα αυτούς από τους

«συντρόφους» του που διαγωνίζονται να εξασφαλίσουν ή να διατηρήσουν μια βουλευτική έδρα στις προσεχείς (οψέποτε γίνουν) δύσκολες, πολύ δύσκολες για το ΠΑΣΟΚ βουλευτικές εκλογές.

Υστερα είναι ο αλαζονικός πληθωρικός ρητορικός κινούμενος κ. Βενιζέλος; θα δει πιθανότατα την τοπική «υπερδύναμη» του να χάνει μερικά κομμάτια της κι απέναντί του ν' αναδύεται (θα λέγαμε: σχεδόν κατ'αμμουριά του) ένας άλλος τοπικός «πολιτικός πόλος».

Ερώτημα: η κίνηση υπουργοποίησης Μαγκριώτη ενέχει κάποιο συμβολισμό για τον ΥΠΠΟ;

Θα επιχειρήσουν μήπως να τον θέσουν σε κάποιο «πονηρό» πολιτικοκομματικό κλοιό; – πέραν του κύματος κοινωνικής διαμαρτυρίας που θα χρειασθεί τοπικά να χειρισθεί ως απόρροια του «μονόδρομου στην ΟΝΕ».

Το ιστορικό φόντο: επί χρόνια γραμματέας Θεσσαλονίκης προερχόμενος από τη νεολαία και εισελθών στη Βουλή «παρέδωσε» τη θέση του στο σημερινό επανεκλεγέντα και ακόμη φίλο του μη «εκσυγχρονιστή» **Κώστα Μαμέλη**, θεωρούμενος από τα «παιδιά του Άκη» κατηγορήθηκε (και καταπολεμήθηκε) από το περιβάλλον του υπουργού Άμυνας για «αποστασία» προς το εκσυγχρονιστικό μπλοκ: ο ίδιος αντιτείνει πως «ήταν εκσυγχρονιστής πολύ προτού εμφανισθούν οι εκσυγχρονιστές».

ΥΓ. Παραδόξως ατάραχος ο «άσπονδος» συμπολίτης του **Στυλιανός Παπαθεμελής** όταν, εμφανισθείς ζοηρώς και «εκτός οικογενειακής υπόθεσης» στα «βομβίδια» της Μοδιάνο λίγο μετά την εγκατάσταση Μαγκριώτη στο ΥΜΑΘ, έφαγε κρέατα χωρίς οποιαδήποτε φειδώ και ύστερα δήλωσε ο λογαριασμός να πληρωθεί από τον νέο υπουργό. Και όντως πληρώθηκε λίγο αργότερα από τον κ. Μαγκριώτη.

Καθαρές λύσεις σε ομίχλη

του Απόστολου Διαμαντή

Η ψήφος εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση Σημίτη ήταν τελικά κάτι παραπάνω από μια προβλέψιμη εξέλιξη. Διότι μας έδωσε από τώρα τις τακτικές των δυνάμεων που θα συγκρουστούν μέχρι τις επόμενες εκλογές.

1. **Οι δυνάμεις του «εκσυγχρονισμού».** Η στάση του κ. Σημίτη δείχνει πως, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα των επόμενων βουλευτικών εκλογών, ο ίδιος δεν πρόκειται να αποδεχθεί άλλον ρόλο εκτός από αυτόν του αρχηγού. Είναι το σημαντικότερο ίσως συμπέρασμα που συνάγεται από τη νέα επίθεση του κ. Σημίτη προς τους διαφωνούντες. Είναι αφελείς μάλλον εκείνοι που νομίζουν πως ο κ. Σημίτης μπορεί να δεχθεί έστω και τη δυαρχία στο συνέδριο του Μαρτίου. Δεν έχουν καταλάβει πως εκείνο που προέχει γι' αυτόν δεν είναι η νίκη στις προσεχείς εκλογές, αλλά η είσοδος στην ONE και η κατοχή του κόμματός. Ο κ. Σημίτης πολιτεύεται βλέποντας την επόμενη μέρα της επερχόμενης εκλογικής ήττας. Και προσπαθεί σιγά-σιγά να αφοπλίσει και να απομονώσει τους διαφωνούντες. Διότι εάν πράγματι τον απασχολούσε πρωτίστως η ενότητα και οι καλές προοπτικές του ΠΑΣΟΚ για τις ευρωεκλογές και τις βουλευτικές εκλογές, τότε θα έκανε σαφή ανοίγματα προς την αντιπολίτευση, χωρίς μάλιστα ιδιαίτερο κόστος. Αντ' αυτού όμως προτίμησε την κατά μέτωπο επίθεση. Όλοι διαβλέπουν τι τους επιφυλάσσει το άμεσο μέλλον και προσπαθούν να πάρουν καλύτερες θέσεις μάχης. Και η μεγάλη μάχη για τον κ. Σημίτη φαίνεται πως είναι η εσωκομματική.

2. **Η εσωκομματική αντιπολίτευση.** Έκανε ίσως ένα λάθος τακτικής με την κατάθεση στο παρόν πέντε της επιστολής, αλλά κράτησε εν τέλει τα προσχήματα. Κανείς από τους διαφωνούντες δεν θέλει να δώσει οριστικό άλλοθι ήττας στον Σημίτη. Προτιμούν να του δίνουν προσωρινές νίκες μέχρι να έρθει η μεγάλη ήττα. Όμως εδώ βρίσκεται και το πρόβλημα. Διότι εάν η είσοδος στην ONE πραγματοποιηθεί και ταυτοχρόνως το ΠΑΣΟΚ χάσει τις εκλογές, τότε μπορεί να εκδιώξουν μεν τον κ.

Σημίτη, αλλά εκείνο που θα τους έχει απομείνει θα είναι ένα ΠΑΣΟΚ μικρό και αναξιόπιστο. Ο κ. Σημίτης θα εκμεταλλευθεί για το δικό του πολιτικό μέλλον την επιτυχία της ONE και δεν θα διστάσει να ξεκινήσει δικά του πολιτικά πειράματα.

3. **Η Ν.Δ. Ο Κ. Καραμανλής** θα αντελήφθη κάπως απότομα τα μεσάνυχτα της περασμένης Τρίτης πως με το ΠΑΣΟΚ δεν σκρώνουν αστεία. Το πρόβλημα του κ. Καραμανλή είναι το εξής: Δεν τονίζει τις πραγματικές προθέσεις του όσον αφορά στο κυβερνητικό του πρόγραμμα, για να αποφύγει το αντιδεξιό μέτωπο και να βοηθήσει στη διαρροή προς τα αριστερά του ΠΑΣΟΚ. Όμως αυτή η τακτική δημιουργεί ένα πρόβλημα: δίνει την πρωτοβουλία των κινήσεων στον αντίπαλο και αυτό στην πολιτική είναι ο μέγιστος κίνδυνος. Μη θέτοντας πολιτικά ζητήματα και μιλώντας μόνον γενικώς για ανικανότητα και αδυναμίες, η Ν.Δ. δίνει την ευκαιρία στον Σημίτη να εκμεταλλευθεί την είσοδο στην ONE και να ελπίζει σε μια απρόβλεπτη νίκη. Ο κ. Καραμανλής έχει μόνο μια σίγουρη επιλογή, τώρα που δεν υπάρχει υπαρκτός κίνδυνος αντιδεξιάς συσπείρωσης: να πιέξει τον Σημίτη για ταχύτερες κινήσεις στο ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων και της απελευθέρωσης της αγοράς. Έτσι θα αποκαλύπτει τις αδυναμίες και τις δεσμεύσεις της κυβέρνησης, ενώ ταυτόχρονα θα βοηθά ώστε να διευρύνεται το χάσμα ανάμεσα στους εκσυγχρονιστές και τους προεδρικούς.

Διότι εδώ ακριβώς κρίνεται το παιχνίδι. Η δημοσιογραφική ανάλυση μιλάει για ήθος, ύψος, ενωτικές κινήσεις, μηνύματα και άλλες αοριστολογίες, ενώ η πραγματικότητα είναι απλή και αμείλικτη. Το ΠΑΣΟΚ είναι υποχρεωμένο, προκειμένου να μπει στην ONE και προκειμένου να αντιμετωπίσει τα τεράστια προβλήματα του χρεωκοπημένου δήμοσιου τομέα –τα οποία το ίδιο δημιούργησε– να προχωρήσει σε ριξίες με τα κοινωνικά στρώματα που το στηρίζαν και για τα οποία υπήρξε ο μοναδικός εκφραστής. Αυτό δημιουργεί τεράστια κρίση αντιπροσώπευσης σ' αυτά

τα κοινωνικά στρώματα, τα οποία όσο πλησιάζουμε στην ONE και όσο οι αναπόφευκτες ιδιωτικοποιήσεις προχωρούν, τόσο θα απομακρύνονται από τον κ. Σημίτη. Ταυτόχρονα, όσοι μέσα στην ηγετική ομάδα του ΠΑΣΟΚ έχουν στενούς δεσμούς με τα στρώματα αυτά και ταυτοχρόνως βλέπουν την κρίση αντιπροσώπευσης να μεγαλώνει, είναι φυσικό να συγκροτούνται σε ομάδες και να στοχεύουν στην αλλαγή της ηγετικής ομάδας. Με δεδομένη την αδυναμία κεντροαριστεράς συμμαχίας, η μάχη θα δοθεί με επικεφαλής τους εκσυγχρονιστές και –φυσικά– θα χαθεί. Όσοι βλέπουν την ευρωπαϊκή κεντροαριστερά και κάνουν όνειρα για υπέρβαση του Μάαστριχτ, θα διαφυσθούν οικτρά. Εδώ δεν είναι Γαλλία, ούτε Γερμανία. Εδώ έχουμε ένα κράτος ερείπιο που καταρρέει και η μόνη προοπτική που διαγράφεται είναι οι σαρωτικές ιδιωτικοποιήσεις. Αυτό καθιστά αδύνατη κάθε σκέψη για κεντροαριστερές συγκλίσεις.

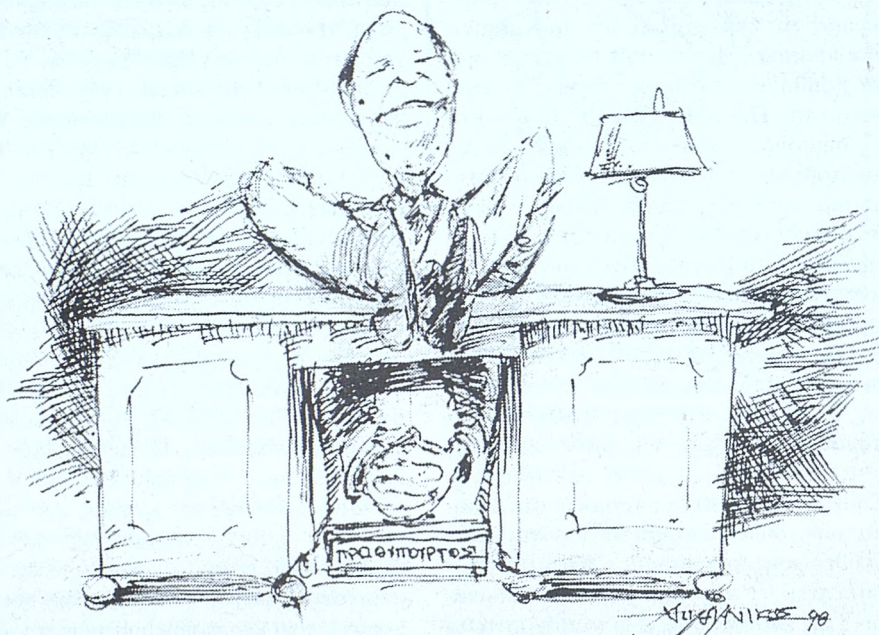
Επομένως, η σύγκρουση Σημίτη-διαφωνούντων είναι αναπόφευκτη. Γι' αυτό και η εκλογική νίκη του κ. Καραμανλή μοιάζει επίσης αναπόφευκτη. Ο Σημίτης θα αποδειχθεί εξαιρετικά χρήσιμος στο να προετοιμάσει το κοινωνικό έδαφος, που πάνω του θα στηριχθεί ο Καραμανλής. Διότι με τα συνδικάτα αποδυναμωμένα, με τις δυσκολότερες μάχες στο χώρο της κοινής ωφελείας να έχουν ήδη δοθεί, με τον «εργαζόμενο λαό» σχεδόν ηττημένο, η επάνοδος της Ν.Δ. θα είναι το φυσικότερο των πραγμάτων. Ο κ. Σημίτης έκανε τη βρώμικη δουλειά και ήρθε η ώρα της αλλαγής. Ο ίδιος πιστεύει στην ONE και στην επιβίβωση της επιτυχίας του. Αλλά δεν νομίζω πως σε ένα χρόνο από τώρα θα έχει μείνει τίποτε που να θυμίζει αυτό τον ωραίο στόχο. Κανείς μισθωτός ή «μη προνομιούχος» –αυτά τα περίφημα πρότυπα «πράσινων» ψηφοφόρων– δεν θα δώσει δεκάρα για την ONE. Όσοι πράγματι νοιάζονται γι' αυτήν ανήκουν μάλλον σε άλλες πολιτικές συνομοταξίες. Και αν προς στιγμήν δελεάστηκαν από τον κ. Σημίτη, τώρα στρέφονται ξανά προς τον φυσικό τους πολιτικό χώρο.

Ο χλομός πρωθυπουργός

του Τάσου Παππά

Ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης τις τελευταίες μέρες πρέπει να νιώθει απέραντη μοναξιά. Κανένα κορυφαίο κυβερνητικό στέλεχος δεν αισθάνθηκε την ανάγκη, ούτε καν την υποχρέωση, να υποστηρίξει τον ανασχηματισμό. Αντιθέτως μάλιστα, όλοι ή σχεδόν όλοι (εξαιρείται ο Γ. Παπαντωνίου) τροφοδοτούσαν τους δημοσιογράφους με δηλητηριώδη σχόλια για τις ανεξήγητες επιλογές του προέδρου του κόμματος. Ο αρχηγός της κυβέρνησης «κατάφερε» να δυσανεστήσει τους πάντες. Ήταν τόση η απογοήτευση των βουλευτών της συμπολίτευσης, που μόλις και μετά βίας τού «χάρισαν» μερικά χλιαρά χειροκροτήματα όταν έκλεισε την ομιλία του στη Βουλή την πρώτη μέρα της συζήτησης για την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης.

Τη γοητευτική και ηρωική εικόνα του «μόνος εναντίον όλων» επεδίωκε να περάσει και με την παρέμβασή του στο Κοινοβούλιο. Μίλησε για ανίερες συμμαχίες, για συνεργασίες χωρίς αρχές, για πολιτικές και κομματικές συναλλαγές για θολό, ετερόκλητο και αντιφατικό μέτωπο της αντιπολίτευσης και προειδοποίησε ότι «δεν θα επιτρέψουμε να υπονομεύσουν κάποιοι ανενδοίαστα την πορεία σταθερότητας και ανάπτυξης πίσω απ' αυτό το προπέτασμα σύγχυσης και αντιφατικότητας». Είναι, όμως, η πρώτη φορά που η χρησιμοποίηση του πρώτου πληθυντικού προσώπου από την πλευρά του πρωθυπουργού φαντάζει αναντίστοιχη προς την πραγματικότητα. Πρόκειται

στην ουσία για πληθυντικό της μεγαλοπρέπειας χωρίς βάρος και χωρίς έρεισμα στην πραγματικότητα.

Τα αρνητικά μηνύματα δεν έρχονται μόνον από την κοινοβουλευτική ομάδα. Εξίσου έντονα είναι και αυτά που έχουν την αφετηρία τους στα εξωθεσμικά κέντρα, τα οποία επί δύο και πλέον χρόνια προσέφεραν αφειδώς τη βοήθειά τους στο εκσυγχρονιστικό εγχείρημα. Χαρακτηριστικό δείγμα της δειλίας προς το παρόν **μεταστροφής** ήταν ο τίτλος του *Βήματος* που στεφάνωνε το ρεπορτάζ για τη Νέα Δημοκρατία: «Πρόβα πρωθυπουργού από τον κ. Καραμανλή». Αλλά και ο υπόλοιπος «προοδευτικός» Τύπος, που μέχρι τώρα επιδιώκυσε φιλοφρονήσεις στον τολμη-

τρία πρωθυπουργό, αρχίζει σιγά-σιγά να αναθεωρεί τη στάση του. Ακόμη, βεβαίως, δεν έχει φτάσει στο σημείο ν' αλλάξει τις προτιμήσεις του, αλλά δεν θ' αργήσει να 'ρθει κι αυτή η ώρα, εφόσον αποδειχθεί πέραν πάσης αμφιβολίας ότι ο **Κώστας Σημίτης** δεν είναι σε θέση να εγγυηθεί την ομαλή πορεία της χώρας.

ΛΑΘΗ, ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΙΣ, ΠΑΛΙΝΩΔΙΕΣ

Ο ανασχηματισμός ήταν η κορυφαία πράξη σε μια διαδρομή λαθών, παραλείψεων και παλινωδιών. Ήταν μια επιλογή σε πρώτη ανάγνωση ακατανόητη, γιατί δε φαίνεται να εδράζεται σε καμία πολιτική λογική. Μοιάζει με σπασμωδική αντίδραση ενός ανθρώπου που είναι **περικυκλωμένος** από προβλήματα και ο οποίος έχει απολέσει την ικανότητα να ανασυνθέτει τα στοιχεία που συγκροτούν το πλαίσιο λειτουργίας του πολιτικού συστήματος.

Ο πρωθυπουργός, σύμφωνα με τον πιο διαδεδομένο προπαγανδιστικό μύθο, είναι οπαδός των «καθαρών λύσεων». Άλλωστε μ' αυτή τη «θεωρία» διεκδίκησε και πήρε την αρχηγία στο 4ο συνέδριο του κόμματος. Στην παρούσα φάση μόνον δύο «καθαρές λύσεις» υπήρχαν: αυτή της **σύγκρουσης** και αυτή της πολιτικής **συμφωνίας** με τμήμα της εν ευρεία εννοία αποκαλούμενης εσωκομματικής αντιπολίτευσης. Ο τύπος του ανασχηματισμού που επέλεξε ο Κ. Σημίτης δεν υπηρετεί καμία από τις δύο εκδοχές. Και εξηγούμεστε:

– Από... αρχαιοτάτων χρόνων η στρατη-

γική διδάσκει ότι ο έχων την πρωτοβουλία των κινήσεων, εάν αποφασίσει να αναμετρηθεί μετωπικά με τον αντίπαλο που προετοιμάζει συστηματικά τις δυνάμεις του, ανιχνεύει προσεκτικά το έδαφος, μετρά τις δυνατότητες του «εχθρού», διαλέγει τον καταλληλότερο χρόνο και εφορμά. Τίποτε απ' όλα αυτά τα αυτονόητα δεν έκανε ο πρωθυπουργός. Προκάλεσε την οργή των δικών του ανθρώπων, δυσαρέστησε τους δυνάμει συμμάχους του (στελέχη της ιστορικής ηγεσίας), αποφάσισε κίττω από πίεση και υπό το κράτος του πανικού και τελικώς έδωσε τη μάχη με όρους δυσμενείς. Να υποθέσουμε ότι δεν έχει τη στοιχειώδη ευφυΐα να διαχειριστεί κρίσιμες καταστάσεις; Να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι είναι ιγέτης **μικρού** διαμετρήματος; Να εικάσουμε ότι υποχρεώθηκε από παράγοντες που δεν ήταν δυνατόν εγκαίρως να σταθμιστούν να προβεί σε ενέργειες στην εμβέλεια των οποίων ούτε και ο ίδιος πιστεύει;

– Ένας αρχηγός, που επιθυμεί να εκφράζει το όλον και όχι μέρος του κοιμματικού σχηματισμού που διοικεί, φροντίζει να διευρύνει συνεχώς τα όρια της πολιτικής βίας του. Η συγκυρία ήταν εξόχως ευνοϊκή. Αν επιχειρούσε ανοίγματα στην ομάδα του **Άκη Τσοχατζόπουλου**, σίγουρα θα έβρισκε ανταπόκριση. Έπρεπε να μιλήσει κανείς με στελέχη του ρεύματος του υπουργού Αμυνας λίγα λεπτά μετά την ανακοίνωση του καταλόγου των νέων υπουργών για να διαπιστώσει το μέγεθος της απογοήτευσής τους λόγω της μη αξιοποίησής τους. Χρειάζονταν ένα απλό νεύμα για να σπεύσουν ακόμη και οι πιο κοντινοί συνεργάτες του κ. Τσοχατζόπουλου. Άλλωστε είχαν εκτεθεί απέναντι στον κόπο τους εξαιτίας της αντίληψης του «**ιστορικού συμβιβασμού**» που προωθούσαν στις σχέσεις τους με τους εκσυγχρονιστές. Η συνεννόηση μ' αυτό το τμήμα του ΠΑΣΟΚ μόνο κέρδη θα έφευρνε στον πρωθυπουργό. Και την πολιτική γραμμή του δεν θα «μόλυνε», αφού οι διαφωνίες του Άκη με την τρέχουσα πολιτική είναι επουσιώδεις, και κυρίαρχο του παιχνιδιού θα τον καθιστούσε, μιας και θα απομονώνονταν οι αδιάλλακτοι προεδρικοί, οι οποίοι τώρα επιχαίρουν και προσπαθούν να εκμεταλλευθούν τη ριγημάτωση που προκλήθηκε μεταξύ εκσυγχρονιστών και οπαδών του Α. Τσοχατζόπουλου.

Αν ο πρωθυπουργός, κάνοντας αυτό τον ανασχηματισμό, είχε στο μυαλό του μια λογική ξεκαθαρίσματος των λογαριασμών στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ, τότε είναι φρα-

νερό ότι αστόχησε. Εκτός κι αν θέλει να δοκιμάσει τις δυνάμεις του έχοντας απέναντί του τους πάντες. Ηρωικό, πλην όμως κραυγαλέα ανόητο.

Αν ο πρωθυπουργός θεώρησε ότι με το να κάνει υπουργούς δύο μη εκσυγχρονιστές (**Ανωμερίτης, Μαγκριώτης**) έπραξε το καθήκον του έναντι των υπολοίπων ομάδων του κόμματος, μάλλον είναι νυχτωμένος μακριά. Απλώς δεν γνωρίζει τις διεργασίες που έχουν συντελεστεί στον κοιμματικό μηχανισμό.

Ο ΝΕΟΣ ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Επειδή δεν μπορούμε να πιστέψουμε ότι αίφνης ο Κώστας Σημίτης είδε τον εαυτό του σε ρόλο ιδανικού αυτόχειρα, τείνουμε να καταλήξουμε στην άποψη ότι για να κάνει αυτό τον χλομό ανασχηματισμό συνέτρεξε ένας από τους παρακάτω λόγους:

- Αναγκάστηκε να προχωρήσει σε μερικές αλλαγές γιατί ανέμενε την παραίτηση του **Γιώργου Ρωμαίου**, την οποία δεν θα ήταν δυνατόν να μην κάνει αποδεκτή τούτη τη φορά. Δύο από τους συμβούλους του κ. Ρωμαίου έχουν ενεργά εμπλακεί σε υποθέσεις διαφθοράς, οι οποίες –έστω και εμμέσως– ακουμπούν τον ίδιο τον κ. Ρωμαίο. Φαίνεται ότι ο πρόην πια υπουργός Δημόσιας Τάξης είχε ενημερώσει τον πρωθυπουργό για την εξέλιξη αυτή και του είχε πει ότι δεν θα μπορούσε να σταθεί στο πόστο του. Έτσι, μαζί με την υποχρεωτική αλλαγή του κ. Ρωμαίου, έκανε και κάποιες διορθωτικές παρεμβάσεις σε άλλους τομείς της δημόσιας ζωής τώρα, παρά το γεγονός ότι δεν ήταν έτοιμος.

- Χρειάστηκε να πραγματοποιήσει σήμερα μερικές περιορισμένου χαρακτήρα τομές στο κυβερνητικό οικοδόμημα για ν' απαντήσει στην περιρρέουσα και πιεστική φιλολογία που ξεκίνησε την επομένη του δεύτερου γύρου των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών. Κατά την άποψη όσων υιοθετούν αυτή την ερμηνεία, ο πρωθυπουργός σχεδιάζει να κάνει σκληρό ανασχηματισμό τον Μάρτιο, αμέσως μετά το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ.

Ανεξαρθήτως του ποια από τις δύο εκδοχές είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα (ενδεχομένως και οι δύο να είναι συμπληρωματικές), το γεγονός είναι ότι ο Κώστας Σημίτης έχασε κατά κράτος στο πεδίο των εντυπώσεων.

Και είναι αμφίβολο αν θα μπορέσει να αναστρέψει την κατάσταση με δεδομένη την ψυχική απόσταση που τον χωρίζει από τους κορυφαίους παράγοντες του κινήματος.

ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ «ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΙ» ΕΛΛΑΔΑ - ΡΟΥΜΑΝΙΑ - ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ
ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ «ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΙ»
ΕΛΛΑΔΑ - ΡΟΥΜΑΝΙΑ -
ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΑΘΗΝΑ 1996

Στην Ελλάδα, στην Ρουμανία και στις ισπανόφωνες χώρες ο υπερρεαλισμός εμφανίστηκε και εξελίχθηκε σε απόσταση και απόκλιση από το (παρισινό) «Κέντρο» και από τα «κεντρικά» πρότυπα. Γι' αυτό και παρουσιάζει ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, που στοιχειοθετούν την ιδέα των **παραλλήλων βίων** του στους παραπάνω τρεις χώρους. Το βιβλίο του Βίκτωρα Ιβάνοβιτς ερευνά τις σχετικές αναλογίες, αλλά και λειτουργικές ομοιογένειες, με στόχο την επεξεργασία ενός «περιφερειακού» υπερρεαλιστικού μοντέλου. Συμπερασματικά:

- Από **τυπολογικής σκοπιάς**, ο μὲν ελληνικός και ισπανόφωνος υπερρεαλισμός αναπτύσσουν την «εξημερωμένη» εκδοχή του ρεύματος, ενώ ο ρουμανικός οδηγεί τα δεδομένα του σε έναν ακραίο παροξυσμό.
- Και στις δύο περιπτώσεις, το αποτέλεσμα είναι, από **ιστορικής πλευράς**, η υπέρβαση του νεωτερικού «παραδείγματος» (στο οποίο ανήκει ο υπερρεαλισμός), στην κατεύθυνση του **μεταμοντέρνου**.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Η αστυνομία, κομμάτι της **ρατσιστικής** κοινωνίας

του Ηλία Κανέλλη

Ποιος είπε ότι η διαπιστωμένη διαφθορά της ελληνικής αστυνομίας δεν έχει σχέση με την αποσάθρωση της κοινωνικής συνοχής; Ποιος είπε ότι πίσω από την παραφιλολογία για την ανίκανη και τη διεφθαρμένη αστυνομία δεν κρύβεται μια υστερόβουλα ρατσιστική κοινωνία – που όταν προκύψει μπορεί να «δικάζει» και να εκτελεί (μάλιστα, με την ανοχή του εισαγγελέα);

Αν ήμουν συγγραφέας αστυνομικών ιστοριών, ο Ντάσιελ Χάμιετ ή ο Ραίημοντ Τσάντλερ, αν ήμουν έστω ο Τζαίμς Ελρόν και είχα γεννηθεί στην Ελλάδα σήμερα, θα είχα μια θανμάσια αφορμή και ακόμα πιο θανμάσιο υλικό για να γράψω μυθιστόρημα που θα εντασσόταν στην παράδοση των νουάρ. Στα αστυνομικά αναγνώσματα που, καθημερινά, διαβάζουμε στις σελίδες του Τύπου ή, στα αντίστοιχα τηλεοπτικά ειδησάρια που, επιδέξια εικονογραφημένα και επενδυμένα ηχητικά, βλέπουμε καθισμένοι στα σαλόνια μας από την τηλεόραση, υπάρχουν η βία, ο κυνισμός, η διαφθορά – ενώ στο φόντο οι μπάτσοι είναι ασύδοτοι, η κοινωνία είναι ρατσιστική, η ζωή κοστολογείται διαφορετικά ανάλογα με την κοινωνική τάξη και τη φυλή, τα εκ του νόμου απορρέοντα δικαιώματα αφορούν μόνο όσους έχουν δυνατότητα να τα υπερασπισθούν, ενώ η πολιτική και η δημοσιογραφία ολοκληρώνουν ένα σκηνικό αποσάθρωσης.

Είναι το σκηνικό που περιέγραψαν τα νουάρ μυθιστορήματα των σπουδαίων του είδους και, σήμερα, καταγράφει με εξαιρετική βιαιότητα ο Τζαίμς Ελρόν στην Τετραλογία του Λος Άντζελες (στην Ελλάδα έχουν κυκλοφορήσει τρία βιβλία του, *Η Μαύρη Ντάλια*, *Το Μεγάλο Πουθενά* και *Λος Άντζελες: Εμπιστευτικό*). Βεβαίως, ο συγγραφέας αναφέρεται στην Αμερική της δεκαετίας του '40 και του '50. Οι αντιστοιχίες, ωστόσο, είναι εξαιρετικά ταυτώσιμες.

ΣΑΝ ΠΑΛΙΟ ΦΙΛΜ ΝΟΥΑΡ

Ας ξεκινήσουμε όπως στα παλιά φιλμ νουάρ. Με την παραδοχή, δηλαδή, ότι η αστυνομία είναι αναγκαίος μηχανισμός επιβολής της τάξης, προστασίας της κοινωνίας από την παραβατικότητα και αντιστοίχως διαπίστωσης και σύλληψης της παραβατικότητας, διασφάλισης της ελευθερίας των πολιτών αλλά και του αισθήματος ασφάλειας.

Υποτίθεται ότι η αστυνομία έχει μια δημοκρατική διαπαιδαγώγηση, γνωρίζει τα όριά της στο πλαίσιο του νόμου, διαθέτει καλά

εκπαιδευμένες μονάδες ικανές να δρουν στα δύσκολα και, επιπλέον, λειτουργεί στο πλαίσιο της δημοκρατικής νομιμότητας, ανεξάρτητα από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία, τις εξαρτήσεις και τις υποχρεώσεις της κάθε πολιτικής ηγεσίας σε πρόσωπα και συμπεφέροντα. Το πρόβλημα αρχίζει από τη στιγμή που αυτό το κανονιστικό πλαίσιο αρχών αρχίζει να μη λειτουργεί. Και επιδεινώνεται στην πορεία, όταν η καταστρατήγηση των κανόνων λειτουργίας μιας δημοκρατικής αστυνομίας συναντά μια αποσαθρωμένη, μια δηλητηριασμένη κοινωνία, όπως η σύγχρονη ελληνική.

Αποτέλεσμα: Αρκεί μια υπόθεση-φιάσκο, όπως εκείνη με την αποτυχία της αστυνομίας να συλλάβει τον δραπετή και φυγόδικο Ματέι Σορίν, ο οποίος κρατά ομήρους οχυρωμένος σε ένα διαμέρισμα, για να συμπαρασύρει σαν χάρτινο πύργο όλο το οικοδόμημα της Ελληνικής Αστυνομίας. Τα Μέσα Ενημέρωσης (βεβαίως) μιλούν για ανικανότητα, «οιμώζουν» για τις επιπτώσεις που είχε η αποτυχημένη επιχείρηση (υπήρξε και μια τραγική νεκρή, ασφαλώς θύμα του Σορίν, αλλά εξίσου και των τραγελαφικών ενεργειών της αστυνομικής αρχής) και ζητούν υποκριτικότητα την κεφαλήν επί πίνακι του υπουργού Δημόσιας Τάξης – εναρμονιζόμενοι με σύμπασα την αντιπολίτευση, εσωκομματική και θεσμική. Τελικά, το κεφάλι του κ. Ρομαίου έπεσε, έπειτα μάλιστα από ένα ακόμα τραγικό δημόσιο περιστατικό, το φόνο εν ψυχρώ από αστυνομικό νεαρού σέρβου εκδρομέα στη Θεσσαλονίκη με μόνη την υποψία (που τελικά δεν επιβεβαιώθηκε από τα πράγματα) ότι είχε διαπράξει μικροκλοπή – αλλά, φυσικά, ούτε η διαφθορά στην αστυνομία εξέλιπε ούτε οι λογής μαφίες που έχουν διαβρώσει το σώμα έπαψαν να δρουν.

Μόλις την προηγούμενη Τετάρτη, μάλιστα, δημοσιεύματα στις εφημερίδες ανήγγελλαν ότι ο εισαγγελέας κ. Γεράκης απήγγειλε σοβαρότατες κατηγορίες σε υψηλά ιστάμενα πρόσωπα της αστυνομίας για μια σειρά αδικήματα, τα οποία έχουν να κάνουν τόσο με την παράνομη χορήγηση αδειών παραμονής αλλοδαπών στη χώρα όσο και για την υπόθεση Σορίν Ματέι. Ενώ, όλο αυτό το διάστημα, δεν κόπασε ο δημοσιογραφικός θόρυβος για δεκάδες υποθέσεις διαφθοράς, στις οποίες έχουν εμπλακεί αστυνομικοί (ροζ ιστορίες, χρηματισμοί, αυθαιρεσίες κ.λπ.).

Πόσο μοιάζουν όλα αυτά με ό,τι συμβαίνει στον κόσμο των αστυνομικών μυθιστορημάτων του Ελρόν! Και εκεί η δημοκρατία είναι η επίφαση, η απόδειξη της ικανότητας είναι συγκυριακή, οι ξένοι είναι οι αποσυνάγωγοι μιας κοινωνίας διαλυμένης και τα εύκολα θύματα της αστυνομικής αυθαιρεσίας – και η πολιτική και οικονομική εξουσία κάνει παιχνίδι, ένα κυνικό παιχνίδι για τη νομική και την επικράτηση.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ, Ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

Και έστω, υποθέτουμε, ότι με κάποιες διορθωτικές κινήσεις, με ανασυγκρότηση της ηγεσίας και των διευθύνσεων, με τη δημιουργία διεύθυνσης εσωτερικών υποθέσεων στην αστυνομία, τα κραυγαλέα παραδείγματα διαφθοράς παύουν να είναι τόσο κραυγαλέα – και αρχίζουν να ξαναπερνούν στα «φιλά» των εφημερίδων. Έστω και αν γίνουν όλα έτσι, και πάλι η δημόσια τάξη (τουλάχιστον στα επόμενα χρόνια) δεν θα έχει αποκατασταθεί. Διότι παραγνωρίζεται ένας σημαντικός παράγων που συμβάλλει στη δημόσια αίσθηση ασφάλειας: ο κοινωνικός ιστός, που εκφράζεται ως κοινή γνώμη.

Έχουμε ακούσει σε διάφορους τόπους και με διάφορους τρόπους, από χείλη εκπροσώπων σχεδόν όλων των κοινωνικών ομάδων, ότι στην Ελλάδα δεν καλλιεργείται ο ρατσισμός, ότι είμαστε κοινωνία ανοχής του ξένου, του διαφορετικού – οι πιο γλαφυρές

φωνές απ' αυτές, μάλιστα, ισχυρίζονται ότι «στο κάτω κάτω, δώσαμε ψωμί στους Αλβανούς και στους υπόλοιπους Βαλκάνιους που ζήτησαν καταφυγή στην Ελλάδα».

Ωστόσο, το ελάχιστο διάστημα που προηγήθηκε, εκτός από την εν ψυχρώ δολοφονία του Σέρβου, είχαμε δύο ακόμα, μείζονος σημασίας, συμβάντα με τρομακτική απήχηση στο κοινωνικό σώμα.

• Το πρώτο ήταν η δίωξη που άσκησε ο εισαγγελέας Σακκάς εναντίον νεαρού, έπειτα από διαπληκτισμό μαζί του, επειδή δεν συμμορφώθηκε με την υπόδειξη του εισαγγελέα να φύγει από το σκαλοπάτι του σπιτιού του, όπου αραχτός ο νεαρός άκουγε γουόγκμαν περιμένοντας μια φίλη του. Τα ερωτήματα που προκύπτουν (ανεξαρτήτως αν ήδη έχει διατάξει έρευνα για το ζήτημα) έχουν να κάνουν με τους λόγους οι οποίοι ώθησαν τον εισαγγελέα να θεωρήσει περίπου μιάσμα τον νεαρό: επειδή είχε μαλλιά, επειδή φορούσε σκουλαρίκι, επειδή ήταν αραχτός (ακριβώς το αντίθετο από την εικόνα του ευπειθούς και ευυπόληπτου που μάλλον είχε ο εισαγγελέας στο μυαλό του ως πρότυπα νεολαίας) σε συνάρτηση με το ότι ο κ. Σακκάς, ως εκ της ιδιότητός του, μπόρεσε να φέρει εσπευσμένα περιπολικό (προνόμιο που δεν το έχει ο απλός πολίτης); Όπως και να 'χει, η σύλληψη και η δίωξη του νεαρού δεν αφορούσε σοβαρή παρανομία, αλλά μάλλον ήρθε ως αποτέλεσμα ενδυματολογικών προτύπων, που δεν ταίριαζαν στην αισθητική του δικαστή, και της προπέτειας που απορρέει από την ηλικία του. Κι αυτό δεν είναι καλό μάθημα από έναν δικαστικό λειτουργό, από τον οποίο ζητείται να κρίνει όχι με βάση τις αντιλήψεις του περί αισθητικής ή ηθικής αλλά βάσει γραπτών κανόνων δικαίου.

• Το δεύτερο, και ασφαλώς περισσότερο σοβαρό, ήταν η περίπτωση του νεαρού 17χρονου ο οποίος, σε χωριό της Κορινθίας, «πήρε το νόμο στα χέρια του», έστησε καρτέρι, πυροβόλησε και σκότωσε δύο Αλβανούς που ξάφριζαν την οικοσκευή του. Κατά την προκαταρκτική εξέταση, ο εισαγγελέας άφησε ελεύθερο τελικά τον νεαρό, ενώ το κοινό που είχε συγκεντρωθεί έξω από τα δικαστήρια ζητοκραυγάζε και χειροκροτούσε για την απελευθέρωσή του, μέχρι τη δίκη.

Όσοι ζητοκραυγάζαν, ενδεχομένως πιστεύοντας ότι οι Αλβανοί είναι φύσει εγκληματικά στοιχεία, έστω κι αν πολλοί απ' αυτούς έχουν χρησιμοποιήσει Αλβανούς με φτηνά μεροκάματα για τις εργασίες τους, ενδεχομένως έστω κι αν τους έχουν «φράει» κι αυτά τα μεροκάματα, είναι εκείνοι που κατά βάθος καλλιεργούν τα αισθήματα που όπλισαν το χέρι του 17χρονου. Όλοι αυτοί έχουν δικαίωμα, δικαίως απαιτούν, την προστασία της αστυνομίας. Τίποτα και κανείς δεν τους δίνει το δικαίωμα στην αυτοδικία. Η κριτική της συμπεριφοράς τους, αλλά και η υποδοχή με την οποία έγινε δεκτό το συμβάν από τη συντριπτική πλειοψηφία της κοινής γνώμης, πείθει με το παραπάνω ότι ο ρατσισμός δεν είναι πια σχήμα λόγου, ότι έχει εδραιωθεί βαθύτατα στην ελληνική κοινωνία. Κι ο ρατσισμός, σε συνάφεια με το κοινό περί ασφάλειας (ή ανασφάλειας) αίσθημα, δημιουργούν το κοινωνικό υπόστρωμα για υπονόμευση της έννομης τάξης. Η παραβίαση της οποίας, ακόμα κι από τους ένστολους, τους θεματοφύλακες της, μπορεί να δικαιολογηθεί με την επιλεκτική λογική: Φυλάξτε εμένα που είμαι έλληνας νοικοκύρης. Αν πάει άδικα και κανένας ξένος δεν χάλασε δα κι ο κόσμος.

Κι όσο για τα ροζ κυκλώματα και τους προστάτες τους, η κυνική πλευρά του ανδρικού τμήματος της ελληνικής κοινωνίας ήδη το σκέπτεται: «Ευτυχώς που έχει γεμίσει η Ελλάδα με ξένες εκδιόμενες γυναίκες. Μόνο ας μην το λέμε δυνατά, μη μας ακούσει η γυναίκα μας – και ο Χριστόδουλος».

10 σχόλια για τις δέσεις του κ. Χριστόδουλου

του Νίκου Κουραμπή
θεολόγου

Σύντομη –και πάντα επίκαιρη– κριτική στον ενθρονιστήριο λόγο του αρχιεπίσκοπου Χριστόδουλου, η οποία ήταν η αρχή του κακού που ακολούθησε – και θα συνεχιστεί.

1 Πολύ κόπο καταβάλλατε για να μιλήσετε –και μάλιστα πρώτα από όλα– για τις σχέσεις Ελλαδικής Εκκλησίας και Οικουμενικού Πατριαρχείου. Πολύ γρήγορα, το συγγινησιακό κλίμα που δημιουργήσατε θα καταρριφθεί εντελώς, αν δεν καταρριφθήκε ήδη. Διότι είστε δυστυχώς δύο εξουσίες, και ως εξουσίες έχετε μάθει να λειτουργείτε, και γρήγορα θα συγκρουσθείτε μεταξύ σας σε απόλυτο βαθμό. Προς τι τόσα πολλά λόγια: Οι μεγαλόπρεπες προσφωνήσεις μόνον κλαυσίγελω προκαλούν. Ήδη τα πρώτα σύννεφα φάνηκαν στον ορίζοντα. Ο στενόκαρδος ελλαδίτικος εθνοκεντρισμός φέρνει την μπόρα. Εκατόν πενήντα τόσα χρόνια μετά το πραξικοπηματικό αυτοκέφαλο, ο ελλαδίτικος επαρχιωτισμός αμφισβητεί για δεύτερη φορά την ορθόδοξη οικουμενικότητα του Πατριαρχείου με το «για τα εθνικά θέματα» γραφειάκι των Βρυξελλών. Όσο για τις συμφωνίες κυρίων (εορτασμός Ξενοφώντος) είναι «χρήσιμες» μεν, στην ουσία τους απογοητευτικές δε.

2 Τι θα πουν οι Σλάβοι κ.ά. Ορθόδοξοι για τη λέξη «ελληνορθόδοξος» που χρησιμοποιείτε και τον συνταυτισμό αυτόν ελληνικότητας-Ορθοδοξίας; Μήπως πρέπει, προς απάντησιν, να εφεύρουν και αυτοί με τη σειρά τους μια λέξη, π.χ., σερβορθόδοξοι! κ.ο.κ.: Ο εθνικισμός είναι ήδη μια αφορισμένη πληγή στο Σώμα της Ορθοδοξίας και τέτοιες λέξεις επιδεινώνουν την κατάσταση της, δεν τη γιατρεύουν. Εσείς μιλήσατε για «ειλικρινή αισθήματα» προς τις άλλες εκκλησίες, δείξτε τα, αρχής γενομένης από το λεξιλόγιό σας. Στην απαράδεκτη αυτή λέξη, που ως είδωλο τη λατρεύετε εσείς και πολλοί άλλοι, θα επανέλθουμε παρακάτω.

3 Ο λαός δεν «έχει επείγουσα ανάγκη να δει τις προσδοκίες που στηρίζει

στην Εκκλησία να δικαιώνονται πλήρως», αλλά έχει επείγουσα ανάγκη να αισθανθεί αυτός ο ίδιος Εκκλησία –και εσείς με διατυπώσεις τέτοιου είδους δεν του το επιτρέπετε. Ή, πάλι, λέτε «να φέρουμε την Εκκλησία πιο κοντά στο λαό» σαν να ήταν λαός και Εκκλησία δύο ξεχωριστές πραγματικότητες, σαν να μην είναι ο λαός Εκκλησία, αλλά περιμένει πράγματα και θαύματα από την Εκκλησία, που ταυτίζεται με τους κληρικούς της.

Οι εκφράσεις αυτές δεν είναι τυχαίες –εκφράζουν μια νοοτροπία. Όμως, Εκκλησία είμαστε όλοι μας, όχι μόνο εσείς και οι κληρικοί, και όλοι έχουμε ισότιμο λόγο μέσα σ' αυτήν. Ένα λειτουργήμα επιτελείται μέσα στο ενιαίο Σώμα και αυτό δεν είναι εξουσιαστικό. Τίποτε παραπάνω. Και ο λαϊκός έχει ένα άλλο λειτουργήμα, το δικό του, μέσα στο ενιαίο αυτό Σώμα, που όμως είναι παραμελημένο εξαιτίας της κληρικοκρατίας. Ανάγκη δεν έχει ο λαός μόνο την Εκκλησία, δηλαδή τους πεφωτισμένους κληρικούς όπως λέτε, ανάγκη έχουν και οι κληρικοί του λαού για να «εξυγιανθούν» και αυτοί με τη σειρά τους – πράγματα αυτονόητα – αλλά, πολύ φοβούμαι, όχι για εσάς. Εσείς εκλεχθήκατε από ένα σύνολο επισκόπων και όχι από το Σώμα της Εκκλησίας, στο οποίο περιλαμβάνονται και οι λαϊκοί, άρα δεν μπορείτε να μιλάτε απ' υψηλού εν ονόματι του λαού αυτού.

ΛΑΪΚΙΣΤΙΚΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΙ ΚΑΘΩΣΠΡΕΠΙΣΜΟΣ

Όσο για το λαό δεν «ζητά τη θαλπωρή της θείας Χάριτος, την ασφάλεια της άφεσης των αμαρτιών, τη βεβαιότητα της ψυχικής γαλήνης...», γιατί η Εκκλησία δεν είναι χώρος προσωπικής παρηγοριάς. Αν ο λαός θέλει ψυχολογική ή άλλη ασφάλεια,

μπορεί να πάει στις κάθε είδους ασφαλιστικές εταιρείες. Η Εκκλησία είναι χώρος δημιουργικής έντασης και όχι ψυχοσωτήριων επιβολών και υποβολών. Όσο για τους νέους, μην άγχεστε, ξέρουν να περνούν καλά και χωρίς εμάς.

4 Υπάρχει ένα άγχος, ένα σαράκι: να αποδείξουμε ότι η Εκκλησία έχει λόγο για τα πάντα και πρέπει να πείσουμε με αυτόν. Γι' αυτό και καλείται για τη δημιουργία ενός «μεγάλου ειρηνικού στρατού» κ.τ.λ. Δεν είμαστε πρόσκοποι και η Εκκλησία δεν πείθει έτσι. Η Ορθοδοξία είναι πρωτίτως ησυχαστική και πάνω από όλα δεν εκσυγχρονίζεται. Όσο για τον δημοσιοσχετισμό και το λαϊκίστικο marketing συναισθημάτων (σκουλαρίκια νεο-λαϊκίας, κ.τ.λ.) που σας διακρίνουν, όπως αποδείξατε στην πράξη, δεν είναι παρά οπισθοδρόμηση στο χάος.

5 «Οι ιερείς μας είναι αξιοθαύμαστοι», λέτε, «για τις καλές και επιτυχημένες οικογένειες που διαθέτουν, για τα παιδιά των που κατά κανόνα κατέχουν υψηλές και επίζητες θέσεις στην κοινωνία, για το αξιομίμητο παράδειγμα αξιοπρέπειας που δίνουν στον κόσμο...». Και η απορία μου: από πότε αρχίσαμε να κρίνουμε με κριτήρια κοσμικής ηθικής και κοινωνικής χρησιμοθηρίας; Τόσο πολύ παρασυρθήκαμε από το πνεύμα του ευδαιμονισμού, ώστε τον κάναμε θεολογικό μας κριτήριο; Οι διά Χριστόν τρελοί –που είναι και της μόδας– με τον αντικομοφορισμό τους δεν σας δημιουργούν κανένα αίσθημα; Προσωπικά δεν θέλω τους ιερείς ως ηθικά πρότυπα, ούτε ο Χριστός είναι – είναι απάνθρωπο και άδικο και πολύ συμβατικό το φορτίο αυτό, αλλά και πολύ λίγο επίσης.

Ο καθωσπρεπισμός, η ηθικολογία και η εξουσιαστικότητά σας, όπως και η τρομο-

κράτηση των κληρικών μέσω μιας ακατά-
σχετης υπευθυνολογίας, φάνηκαν στην
πρώτη εγκύκλιό σας προς τους ιερείς,
όπου τους απευθύνεστε αθεολόγητα και,
πάνω απ' όλα, ως τυπικός διευθυντής επι-
χειρήσεως προς τους υφισταμένους του
υπέρ της παραγωγικότητάς τους στη «σω-
τηρία» ψυχών.

6 Από τότε οι μοναχοί χρίστηκαν «προ-
φυλακές της πίστεως» και «άριστοι της
παράδοσής μας»: Ένα λειτουργήμα επι-
τελούν και αυτοί μέσα στο σώμα της
Εκκλησίας όπως και εσείς, όπως
και εμείς. Τα περιττά λόγια εί-
ναι... περιττά. Δεν υπάρ-
χουν εκλεκτές τάξεις μέσα
στο Σώμα της Εκκλησίας.

ΠΑΡΩΧΗΜΕΝΟΣ Ο ΕΛΛΗΝΟΚΕΝΤΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

7 Μέσα σε μια εποχή πα-
γκοσμιοποίησης στην
οποία ζούμε, εάν επιμεινουμε
στην ελληνικότητα της Ορθο-
δοξίας θα 'ναι σαν να πυρο-
βολούμε την ίδια την Ορθο-
δοξία και το οικουμενικό της
πνεύμα. Όταν εγκλωβίζουμε την Ορθοδο-
ξία στον ελληνικό τρόπο σκέπτεσθαι χά-
νεται η οικουμενικότητά της. Η ελληνικό-
τητα δεν είναι οικουμενική: τι να καταλά-
βει από ελληνικότητα ο Ασιάτης ή ο Αφρι-
κανός, και δεν υπάρχει λόγος να καταλά-
βει άλλωστε αφού διαθέτει τα δικά του πο-
λιτισμικά μεγέθη. Ορθοδοξία θέλει στα
δικά του πολιτισμικά πλαίσια και όχι ελλη-
νορθοδοξία. Η σύνθεση ελληνισμού-χρι-
στιανισμού είναι βέβαια ένα ιστορικό γε-
γονός για το οποίο κανείς δεν αμφιβάλλει,
αλλά σήμερα πρέπει να γίνουν νέες συν-
θέσεις.

Όσο για την ειδωλολατρικοποίηση της
ελληνικής γλώσσας που επιχειρείται (η
ελληνική ως ιερή γλώσσα των ευαγγε-
λίων, αυτό εννοείται τελικά) είναι αρκετό
να πω ότι αν τα ευαγγέλια γράφονταν σή-
μερα, θα γράφονταν στα αγγλικά. Εμάς
μας ενδιαφέρει η Ορθοδοξία, όχι ο Ελλη-
νισμός – όσο σκληρό κι αν ακούγεται αυ-
τό, γιατί ξεχάσαμε το «ουκ ένι Ιουδαίος
ουδέ Έλλην...». Ο Ελληνισμός είναι ένας
πολιτισμικός παράγοντας μέσα από τον
οποίο έτυχε να εκφραστεί κάποτε η
Ορθοδοξία, αυτό δεν θα συμβαίνει ες
αεί. Η Ορθοδοξία προσλαμβάνει και με-
ταμορφώνει όποιον πολιτισμό συναντή-
σει.

Τέλος, άλλο πράγμα «ο Ελληνισμός που

γέννησε τον Παρθενώνα» και άλλο «ο
Χριστιανικός Ελληνισμός» όπως τον περι-
γράφει ο Φλωρόφσκυ «που συνέτεινε στη
δημιουργία της Αγίας Σοφίας», μια διά-
κριση που δεν την κάνουμε συνήθως. Δεν
είναι το ένα συνέχεια του άλλου εν ονόμα-
τι της ελληνικότητας. Ο χριστιανισμός ρι-
ζικά μεταμορφώνει τον όμορφο,
παγανιστικό Παρθενώνα
αλλά και την
ει-

δωλολατρικοποιημένη και ιδεολογικοποι-
ημένη Αγ. Σοφία. Τα πολιτιστικά δημιουρ-
γήματα έρχονται και παρέχονται μαζί με
τους πολιτισμούς που τα γέννησαν, η θεο-
λογική στάση όμως απέναντι στον άνθρω-
πο, που μας ενδιαφέρει τελικά πάνω από
τα κτίσματα και είναι ο πραγματικός ναός,
παραμένει.

Συμπερασματικά, η ελληνορθοδοξία –
αυτή η διαχρονικότητα του ελληνισμού
διά της Ορθοδοξίας– είναι μια κούφια
λέξη και απορώ ποιο ιδεόπληκτο μυαλό
να ήταν εκείνο που την πρωτοεπινόησε.
Θα πρέπει να γίνει ένας αγώνας για να
απαλειφθεί από την καθημερινή χρήση
όπως όλες οι ιδιοτελείς και κακές συνή-
θειες!

8 «Η Εκκλησία μας πρέπει να ηγηθεί
του αγώνα να μείνουμε μέσα στον νέο
αυτό κόσμο Έλληνες». Γιατί; Τι σχέση
έχει η Εκκλησία του Χριστού με τα συμφέ-
ροντα ενός λαού, έστω κι αν αυτός ο λαός

είναι ο δικός μας, ο ελληνικός; Γιατί να
ασχοληθεί η Εκκλησία με θέματα που δεν
είναι ούτε εκκλησιολογικά ούτε εκκλησιο-
κεντρικά; Η Ορθοδοξία είναι υπερφυλετι-
κή και αυτό είναι αδιαπραγμάτευτο. Ο ελ-
ληνοκεντρισμός είναι εθνοφυλετισμός και
η Ορθοδοξία οφείλει έναντι του εαυτού
της να αποφύγει την παγίδα του.

Πρωταρχική αποστολή της Εκκλησίας
δεν είναι το έθνος και ο εθνοπατριωτισμός
του, που εύκολα ξεγλιστρά σε εθνικισμό.
Το ελληνικό κράτος έχει την κυβερνήσή
του για να ασχοληθεί με τα ουσιαστικά
βέβαια ζητήματα της ελληνικότητας
–άλλο θέμα αν συμφωνεί ή διαφω-
νεί κανείς με τις επιλογές της που συ-
νήθως είναι άτολμες– δεν ζούμε,
όμως, πλέον στην τουρκοκρατία για
να διαδραματίζει η Εκκλησία ρόλο
εθναρχικό.

Πρωταρχική αποστολή της
Εκκλησίας είναι να μιλήσει στην
κοινωνία με λόγο θεολογικό, να μι-
λήσει για το είναι του ανθρώπου. Ούτε
πρέπει να μιλήσουμε με την εκσυγ-
χρονισμένη ηθικολογία μας περί
ναρκωτικών, AIDS, ζητήματα γενε-
τικής κ.τ.λ., αλλά με ουσιαστικό θε-
ολογικό και κοινωνικό λόγο, γιατί
πιστεύω ότι η Εκκλησία έχει λόγο
καθοριστικό.

Από σωστή θεολογία διψάει ο
κόσμος και τότε οι απαντήσεις
έρχονται μόνες τους και είναι
πάντα προσωπικές.

9 «Στην Ελλάδα βρίσκεται
η καρδιά της Ευρώ-
πης...». «Είναι η ώρα της Ορθοδοξίας».
Γιατί μου φαίνεται ότι αυτές οι εκφρά-
σεις διαπνέονται από έναν ψευδορθόδο-
ξο μεγαλοϊδεατισμό και όχι από ένα γνή-
σιο ιεραποστολικό πνεύμα; Θα ήλπιζα
πραγματικά να κάνω λάθος. Δεν κάνω
λάθος, όμως, στο ότι ο λόγος σας βριθεί
από συναισθηματισμό, και ο συναισθη-
ματισμός είναι φανταχτερός μεν, αλλά,
ως άλογος, είναι επικίνδυνος δε.

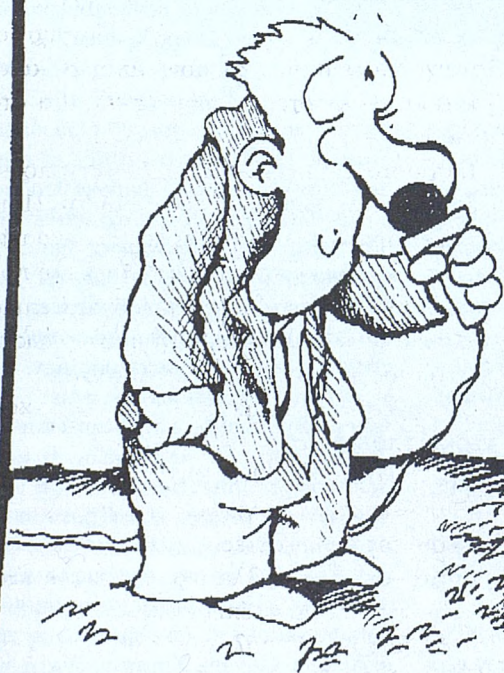
10 Μην ξεχάσετε ποτέ αυτά που εσείς
είπατε: Η Ορθόδοξη Εκκλησία
«δεν υπήρξε ποτέ Εκκλησία του νόμου,
αλλά της Ανάστασης. Δεν έζησε ποτέ από
τα δικαιώματά της, αλλά από τα θαύματά
της. Και τα δικά της ερείσματα είναι οι
άγιοι της...». Και μην ξεχνάτε ακόμη ότι
βρικόλακιασμένα συνθήματα του τύπου
«Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» ή «Πα-
τρίς, Θρησκεία, Οικογένεια» δεν συν-
δυάζονται με διατυπώσεις όπως η προη-
γούμενη.

ΝΑ ΛΟΙΠΟΝ
ΠΟΥ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΤΗΝ
ΖΩΗ...

ΕΣΥ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ
ΓΙΑΤΙ ΠΗΡΕΣ ΨΗΦΟ
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΣΟΥ;

"ΞΑΠΛΟΣΑ" ΔΥΟ
ΑΛΒΑΝΟΥΣ...

ΚΚΚΚΚΚΚΚΚΚΚΚΚΚΚΚ

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Οι προκλήσεις του 21ου αιώνα

Στο κατώφλι του 21ου αιώνα η Ελλάδα μπορεί να χαρακτηριστεί –χωρίς επιφυλάξεις– χώρα δημοκρατική, διεθνιστική, υπερασπιστής του εδαφικού status quo στην περιοχή της και θιασώτης της ελεύθερης αγοράς και οικονομίας με ευαισθησία, όμως, στις αρχές του κοινωνικού κράτους.

Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO, η χώρα μας έχει συνδέσει το μέλλον της θεσμικά και πολιτικά με μια ομάδα ανεπτυγμένων οικονομιών και εδραιωμένων Δημοκρατιών. Όμως, ευρισκόμενη σ' ένα ευαίσθητο στρατηγικό τμήμα της Ε.Ε. και του NATO, η Ελλάδα γειτονεύει με τις ασταθείς περιοχές των Βαλκανίων και της Μεσογείου και αντιμετωπίζει μια ουσιαστική απειλή από τη γειτονική της Τουρκία.

Η Ελλάδα θα πρέπει να συνεχίσει να συμμετέχει ενεργά και δραστήρια στη διαμόρφωση των αποφάσεων στα διεθνή fora και να προβάλλει το ρόλο που επιδιώκει να παίξει. Μόνο με τον τρόπο αυτό θα αυξήσει τα ερείσματά της και θα ενισχύσει τη διεθνή παρουσία της. Δεν αρκεί σήμερα η απλή συμμετοχή της χώρας μας σε έναν συνασπισμό (π.χ. Ε.Ε. ή NATO). Είναι απαραίτητη η ενεργητική συμμετοχή σε αυτόν καθώς και η ανάπτυξη πρωτοβουλιών που θα δίνουν την ευκαιρία στη χώρα να ξεφεύγει από τη λογική της τυπικής παρουσίας σε μια ομάδα κρατών.

Η ένταξή μας στους διεθνείς συσχετισμούς συναρτάται πλέον στενά από το συνδυασμό μιας

**Η ένταξή μας
στους διεθνείς
συσχετισμούς
συναρτάται
πλέον στενά από
το συνδυασμό
μιας δυναμικής
και ουσιαστικής
εμπλοκής στο
διεθνές σύστημα**

δυναμικής και ουσιαστικής εμπλοκής στο διεθνές σύστημα και μιας ισχυρής οικονομίας που θα στηρίζεται σε μια σύγχρονη κοινωνία, η οποία θα επαγρυπνεί για τα μεγάλα εθνικά συμφέροντα.

Σήμερα βρισκόμαστε σ' ένα διεθνές πολιτικό σύστημα το οποίο, αφού ξεπέρασε το «σοκ» των ριζικών γεωπολιτικών και γεωοικονομικών ανακατατάξεων, αναζητεί τη νέα ισορροπία του.

Αυτό λοιπόν το πολυκεντρικό σύστημα του μεταψυχροπολεμικού κόσμου απαιτεί από την Ελλάδα περισσότερες ευθύνες απ' ό,τι στο παρελθόν.

Μπροστά στις προκλήσεις με τις οποίες μάς φέρνει αντιμέτωπους η προοπτική του 21ου αιώνα, η ελληνική εξωτερική πολιτική είναι υποχρεωμένη να προχωρήσει σε μια συνολική προσέγγιση προβλημάτων, προκλήσεων και επιλογών, αλλά και να επανεξετάσει ζητήματα όπως είναι:

- α) ο νέος διεθνής ρόλος του κράτους,
- β) η σχέση ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και εξωτερικής πολιτικής,
- γ) ο ρόλος των διεθνών θεσμών,
- δ) οι νέες πηγές συγκρούσεων και
- ε) οι νέες τεχνολογίες.

Αυτά –όπως και άλλα ειδικά θέματα εξωτερικής πολιτικής– θα πρέπει να μελετηθούν διεξοδικά σε μια εποχή μάλιστα, όπου η Ευρωπαϊκή Ένωση διευρύνει συνεχώς τις επιλογές της τόσο στο πολιτικο-διπλωματικό και οικονομικό επίπεδο όσο και στο στρατιωτικό πεδίο.

Αλλαγή σκληνικού μετά 53 χρόνια

της Κατερίνας Καρύγιαννη

Η επικράτηση του κεντροδεξιού συνασπισμού του εθνικιστικού κόμματος VMRO και του DA (Δημοκρατική Αλτερνατίβα) στον δεύτερο γύρο των γενικών εκλογών, την προηγούμενη Κυριακή, στη γειτονική μας ΠΓΔΜ, θα προκαλούσε πριν από λίγα χρόνια ρίγη ανατριχίλας στους Αλβανούς του Τέτοβο και κυρίως στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών. Φαίνεται, όμως, ότι το VMRO έχει ρίξει πολύ κρασί στο ποτήρι της εθνικιστικής του φρασεολογίας και είναι έτοιμο να πάρει αποστάσεις από τη Σόφια, προκειμένου να προωθήσει τη συνεργασία με τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα και να ενσωματώσει την ΠΓΔΜ στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

Οι προεκλογικές εξαγγελίες του ηγέτη του VMRO **Λιούπσκο Γκεοργκιέφσκι**, που αναμένεται να είναι και ο νέος πρωθυπουργός της ΠΓΔΜ, αποτέλεσαν μάλλον ευχάριστη έκπληξη. Ο κ. Γκεοργκιέφσκι εγκατέλειψε την εθνικιστική προπαγάνδα για να επικεντρώσει τους στόχους του στις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις και την έξοδο της χώρας από το οικονομικό αδιέξοδο. «Οι δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, η ανάκαμψη της κατεστραμμένης οικονομίας μας, η εξάλειψη της διαφθοράς, τον οργανωμένου εγκλήματος και της διακίνησης ναρκωτικών όχι μόνο θα διασφαλίσουν τη σταθερότητα στη Μακεδονία αλλά θα τη βοηθήσουν επιπλέον να ενσωματωθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO», απαντούσε προεκλογικά ο ηγέτης του VMRO στον κύριο αντίπαλό του και πρόεδρο των Σοσιαλδημοκρατών **Μπράνκο Τσερβενκόφσκι**, που προειδοποιούσε το λαό να καταηφίσει το VMRO, γιατί «θα καταστρέψει τη χώρα και θα την παραδώσει στη Βουλγαρία».

Και μπορεί, βέβαια, το όνειρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO να φαίνεται τώρα άπιαστο για τη γειτόνα χώρα, το γεγονός όμως ότι τα επιχειρήματα του πρώην πρωθυπουργού Τσερβενκόφσκι για την εθνικιστική επέλαση του VMRO δεν έπιασαν τόπο δείχνει μάλλον ότι κάτι αλλάζει στην ΠΓΔΜ.

Ενδεχομένως γιατί ο αφανισμός της μεσαίας τάξης, μετά την ανεξαρτησία από τη Γιουγκοσλαβία το 1991, σε συνδυασμό με το πενιχρό επίσιο κατά κεφαλήν εισόδημα που μόλις ξεπερνά τα 1.000 δολ., δεν αφήνουν

περιθώρια στους γείτονες να «χορταίνουν» με εθνικιστικά συνθήματα. Όπως χαρακτηριστικά περιγράφει ένας πολιτικός αναλυτής της ΠΓΔΜ, «ο αντιπολιτευόμενος συνασπισμός πέτυχε, γιατί η συμμετοχή του μετριοπαθούς DA και το πολυσυλλεκτικό του ψηφοδέλτιο διέλυσαν την εικόνα των φιλο-Βουλγαρων εθνικιστών».

Είναι λογικό, λοιπόν, ότι οι ψηφοφόροι δειλιάστηκαν από την εξαγγελία του Γκεοργκιέφσκι ότι η χώρα θα προσελκύσει στο μέλλον 1 δισ. δολ. από ξένους επενδυτές για την τόνωση της γεωργίας και της κτηνοτροφίας –που αποτελούν τις κύριες πηγές πλούτου της χώρας–, όταν οι άνεργοι έχουν φτάσει σχεδόν το 30% και η χώρα έχει γονατίσει λόγω των κυρώσεων που έχουν επιβληθεί στη Γιουγκοσλαβία. Τα πράγματα δεν θα είναι εύκολα, γιατί και η προσπάθεια της απερχόμενης κυβέρνησης των Σοσιαλδημοκρατών του Τσερβενκόφσκι να προωθήσει μια σειρά οικονομικών μεταρρυθμίσεων με τη νουθεσία του ΔΝΤ σκόνηται στη λαϊκή αντίδραση.

Ενδεικτικό πάντως του διαφορετικού κλίματος, που επικράτησε σ' αυτές τις εκλογές και είναι ενισχυτικό της άποψης ότι η χώρα βρίσκεται σε πορεία εκδημοκρατισμού και αλλαγής, είναι ότι ο χαμένος των εκλογών Τσερβενκόφσκι αποδέχθηκε την ήττα του –δεδομένης της κυριαρχίας των Σοσιαλιστών, πρώην Κομμουνιστών, επί 53 συναπτά έτη–, λέγοντας ότι θα συνήθισε την αντιπολίτευση όπως συνήθισε και την κυβέρνηση.

Αν οι πρώτες αυτές εκτιμήσεις σηματοδοτούν μια ουσιαστική αλλαγή στα πολιτικά πράγματα της ΠΓΔΜ και αν οι εξαγγελίες

του νέου πρωθυπουργού αποκτήσουν ένα πραγματικό αντίκρισμα, τότε μάλλον πρέπει να περιμένουμε εξομάλυνση των σχέσεων Ελλάδας-ΠΓΔΜ. Και όπως παρατηρούσαν αμέσως μετά την επικράτηση του αντιπολιτευόμενου κεντροδεξιού συνασπισμού έλληνες διπλωμάτες ο διάλογος με το VMRO μπορεί να αποδειχθεί πιο εποικοδομητικός.

Καλές είναι και οι προϋποθέσεις για την ειρηνική συνύπαρξη και με τους Αλβανούς του Τέτοβο. Το μετριοπαθές αλβανικό κόμμα της Δημοκρατικής Ευημερίας τολμά να παραδεχθεί ότι οι Αλβανοί του Τέτοβο ζουν καλύτερα και ασφαλέστερα από τους ομογενείς στο Κοσσυφοπέδιο και παρά το γεγονός ότι το κόμμα των σκληροπυρηνικών Αλβανών ενίσχυσε τη δύναμή του στο νέο κοινοβούλιο, το κακό προηγούμενο του Κοσσόβου δεν τους αφήνει πολλά περιθώρια να ανεβάσουν επικίνδυνα τους τόνους.

Αυτό που αξίζει τέλος να επισημάνουμε σε σχέση με τις πρόσφατες εκλογές στη γειτονική μας χώρα είναι ότι ο ηγέτης της DA (Δημοκρατική Αλτερνατίβα), **Βασίλ Τοπουρκόφσκι** προαλείφεται για τη θέση του προέδρου της χώρας και σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις θα είναι αυτός τελικά που θα διαδεχθεί τον **Κ. Γκλιγκόρφ** μετά τις εκλογές του 1999. Ο Τοπουρκόφσκι, που διετέλεσε εκπρόσωπος των Κομμουνιστών Μακεδονίας μέχρι το 1991 και στη συνέχεια εκπρόσωπος του Κίρο Γκλιγκόρφ μέχρι την απομάκρυνσή του το 1995, είναι γιος καπετάνιου του ΕΛΑΣ και του Δημοκρατικού Στρατού από τη Φλώρινα και Ελληνίδας Ηπειρώτισσας και θεωρούνται «αγαπημένο παιδί» του **Σλόμποταν Μιλόσεβιτς**.

Υπονομεύεται ο Αραφάτ

της Κατερίνας Καρύγιαννη

Η νέα ειρηνευτική συμφωνία που υπέγραψαν στο Μέριλαντ των ΗΠΑ, πριν από λίγες μέρες, ο παλαιστίνιος ηγέτης Γιάσερ Αραφάτ και ο ισραηλινός πρωθυπουργός Βενιαμίν Νετανιάχου, υπό την ασφυκτική πίεση του προέδρου Κλίντον, αφενός δεν διασφαλίζει μια βιώσιμη λύση για το Παλαιστινιακό, αφετέρου απειλεί με εμφύλια σύρραξη μεταξύ των Παλαιστινίων. Οι δεσμεύσεις που ανέλαβε ο Γιάσερ Αραφάτ στις ΗΠΑ τον υποχρεώνουν να καταφέρει ισχυρό πλήγμα στους εξτρεμιστές της Χαμάς, η οποία απειλεί τώρα να στρέψει τα όπλα της κατά της παλαιστινιακής αστυνομίας.

Η ισλαμική οργάνωση Χαμάς απέστειλε την περασμένη Κυριακή προκήρυξη στο πρακτορείο Reuters με την οποία προειδοποιεί τον **Γιάσερ Αραφάτ** ότι αν συνεχίσει τις συλλήψεις και τις φυλακίσεις μελών της οργάνωσης, θα βρεθεί αντιμέτωπος με τα πυρά των ισλαμιστών. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι κανείς πλέον δεν μπορεί να εγγυηθεί πως η Χαμάς δεν θα στρέψει τα όπλα της κατά της παλαιστινιακής αστυνομίας. Είναι η πρώτη φορά που η οργάνωση επιτρέπει ανοιχτά τον κίνδυνο του εμφυλίου πολέμου, δεδομένου ότι ο μόνος πόλεμος που κυριαρχούσε μέχρι πρότινος στις προκηρύξεις της ήταν αυτός εναντίον του Ισραήλ.

Παράλληλα, ο ηγέτης της φιλο-ιρανικής οργάνωσης των ανταρτών Χεζμπολάχ του Λιβάνου κάλεσε απροκάλυπτα τους Παλαιστίνιους να δολοφονήσουν τον Αραφάτ, υποστηρίζοντας ότι αποτελεί ντροπή για τον αραβικό κόσμο και πρέπει να έχει την τύχη του αιγύπτιου προέδρου **Α. Σαντάτ** που δολοφονήθηκε από άραβια εξτρεμιστή επειδή υπέγραψε συμφωνία με τους Ισραηλινούς.

Ο παλαιστίνιος ηγέτης δεσμεύεται από την υπογραφέισα συμφωνία να καταφέρει ισχυρό πλήγμα στους παλαιστίνιους μαχητές, σε συνεργασία με τις ισραηλινές υπηρεσίες ασφαλείας και υπό την υψηλή επιστοσία της αμερικανικής CIA, προκειμένου το Ισραήλ να προχωρήσει στην απομάκρυνση των στρατευμάτων του από ένα επιπλέον 13% της κατεχόμενης Δυτικής Όχθης. Η ανάμειξη της CIA έχει στόχο να διασφαλίσει ότι πράγματι η παλαιστινιακή αστυνομία συλλαμβάνει και φυλακίζει όσους θεωρούνται ύποπτοι για επιθέσεις εναντίον ισ-

ραηλινών στόχων. Η συμφωνία προβλέπει επιπλέον την κατάσχεση των «παράνομων όπλων» στις αυτόνομες παλαιστινιακές περιοχές, την απάλειψη της αντι-ισραηλινής φρασολογίας από τον καταστατικό χάρτη της PLO, τη σταδιακή απελευθέρωση περίπου 750 παλαιστινίων κρατουμένων στο Ισραήλ και την εφαρμογή της τρίτης φάσης της αναδίπλωσης των ισραηλινών στρατευμάτων. Αφήνει ανοιχτό το θέμα της λειτουργίας του αεροδρομίου της Γάζας και παρέχει τις εγγυήσεις για το ασφαλές πέρασμα μεταξύ Γάζας και Ισραήλ.

Εδώ θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η συμφωνία αυτή, που χαρακτηρίστηκε ενδιάμεση, δεν αποτελεί τίποτα περισσότερο από επανάληψη των συμφωνηθέντων της ενδιάμεσης συμφωνίας του Καΐρου (Μάιος 1994), που θα έπρεπε να είχαν εφαρμοσθεί δεδομένου ότι τον Μάιο του 1999 υποτίθεται ότι θα άρχιζαν οι συνομιλίες για το τελικό καθεστώς και την οριστική διευθέτηση του Παλαιστινιακού. Επιπλέον, αυτό το 13% των κατεχομένων που περνά στον έλεγχο της Παλαιστινιακής Αρχής, δεν είναι ουσιαστικά παρά ένα 10%, αφού το υπόλοιπο 3% θα χαρακτηριστεί εθνικός δρυμός και θα τεθεί υπό κοινό έλεγχο Ισραηλινών και Παλαιστινίων. Οι πιο αισιόδοξοι θα πουν βέβαια ότι έγινε ένα ακόμα βήμα – και ίσως δεν έχουν άδικο. Από την άλλη πλευρά, τέτοιου είδους συμφωνίες δοκιμάζουν για μία ακόμη φορά τις αντοχές του παλαιστινιακού λαού. Η αλήθεια είναι ότι η Παλαιστινιακή Αρχή έχει πλέον υπό τον έλεγχό της ένα διόλου ευκαταφρόνητο μέρος της Δυτικής Όχθης και της Δωριδας της Γάζας. Τα εδάφη αυτά, παρά το γεγονός

ότι υπολείπονται κατά πολύ των προσδοκιών των Παλαιστινίων και δεν είναι ενιαία –ώστε να επιτρέπουν την απρόσκοπτη λειτουργία ενός μελλοντικού κράτους–, θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα παλαιστινιακό κράτος. Ίσως απ' αυτό ακριβώς το ενδεχόμενο εκπορεύεται και η σκληρότητα της στάσης της Χαμάς, που από καιρό διεκδικεί την πολιτική νομιμοποίησή της ώστε να μπορεί να συμμετάσχει στη νομή της εξουσίας.

Ο διάλογος Αραφάτ-Χαμάς έχει ξεκινήσει προ πολλού και πήγαινε καλά την εποχή που ο παλαιστίνιος ηγέτης είχε εξασφαλίσει τη δέσμευση της οργάνωσης ότι δεν θα προχωρήσει σε νέα τυφλά χτυπήματα, ενώ ο ίδιος μπορούσε να επιτείνει τον κίνδυνο των βομβιστικών επιθέσεων κατά τις διαπραγματεύσεις. Τους τελευταίους 19 μήνες, όμως, το κλίμα μάλλον έχει αντιστραφεί.

Κατ' αρχάς, λόγω της αδιαλλαξίας της ισραηλινής κυβέρνησης και της απόφασής της να προχωρήσει στη δημιουργία νέων εβραϊκών οικισμών στην Ανατολική Αραβική Ιερουσαλήμ. Δευτερευόντως, γιατί, όπως αποδείχθηκε, η διοίκηση του Γιάσερ Αραφάτ υπήρξε πολύ κατώτερη των προσδοκιών του παλαιστινιακού λαού και συνοδεύτηκε από συγκεντρωτισμό και σκάνδαλα διαφθοράς που έχουν πλήξει ανεπανόρθωτα το γόητρο του. Το γεγονός δημιουργεί αναπόφευκτα προσδοκίες στην πολιτική ηγεσία της Χαμάς ότι η περίοδος Αραφάτ φτάνει πια στο τέλος της. Λογικό είναι λοιπόν να ετοιμάζονται για την μετά Αραφάτ εποχή και λογικό είναι να σκεφτούμε ότι το νέο μέτωπο που ανοίγουν με τον παλαιστίνιο ηγέτη έχει επίσημο στόχο να επισπεύσει τη διαδικασία περιθωριοποίησής του.

Δημοκρατία του Ισλάμ ή της Μαφίας;

του Αλή Ταρτάνογλου

Αυτές τις ημέρες γιορτάστηκε με λαμπρότητα η 75η επέτειος της ίδρυσης του νέου τουρκικού κράτους από τον Κεμάλ Ατατούρκ. Η ισλαμική ιδεολογία όμως έχει εισβάλει στη χώρα και απειλεί τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους. Την ίδια στιγμή η χώρα μαστίζεται από βαθιά κοινωνική, πολιτική και οικονομική κρίση.

«Δημοκρατία είναι το τραίνο στο οποίο μπορούμε να ανέβουμε και να πάμε όπου θέλουμε.

Είναι το τραίνο από το οποίο μπορούμε να κατέβουμε στο σταθμό ακριβώς που θέλουμε».

Η δήλωση ανήκει στον **Ερντογκάν**, τον ισλαμιστή δήμαρχο της Κωνσταντινούπολης.

«Οι Μιναρέδες είναι οι ξιφολόγες μας, οι τροίλοι, οι ασπίδες μας. Και οι πιστοί οι πολεμιστές μας».

Αυτός είναι στίχος από το ποίημα του **Μεχμέτ Αζίφ**, του ποιητή του εθνικού ύμνου της Τουρκίας. Με άλλα λόγια, αυτό είναι το «πιστεύω» του Ερντογκάν και των υποστηρικτών του, αν και πολλοί φιλολογικοί κύκλοι ισχυρίζονται ότι τέτοιο ποίημα του Αζίφ δεν υπάρχει. Όταν ο Ερντογκάν δήλωσε ανοικτά ότι επιθυμεί μια ισλαμική Τουρκία και χρησιμοποίησε αυτές τις λέξεις σε ανοικτή συγκέντρωση στο Ελαζίγκ, το Δικαστήριο Εθνικής Ασφάλειας του Ντιγιαρμπάκιρ, τον δίκασε σύμφωνα με άρθρο του ποινικού κώδικα, με την κατηγορία της πρόκλησης του λαού σε εμφύλιο σπαραγμό, και τον καταδίκασε σε ποινή φυλάκισης δέκα μηνών. Τώρα ο Ερντογκάν θα κλεισθεί στη φυλακή και δεν θα μπορεί να ασχοληθεί με την πολιτική.

Ο Ερντογκάν διεκδικούσε με σοβαρή υποστήριξη την ηγεσία του Fazilet Partiaί. Ορισμένοι, ειδικότερα οι συνεργάτες του Ερντογκάν, επικρίνουν την απόφαση του Δικαστηρίου και ισχυρίζονται ότι δεν είχε κανένα συγκεκριμένο πρόγραμμα. Επομένως, η απόφαση παραβιάζει τη δημοκρα-

Για τρεις ώρες κατέθετε στην επιτροπή της Βουλής η Τανσού Τσιλλέρ, απαντώντας στις κατηγορίες για τον παράνομο πλουτισμό της.

τία και την ελευθερία έκφρασης. Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι ο Ερντογκάν ποτέ δεν έκρυψε ότι επιθυμεί η Τουρκία να μετατραπεί σε ένα ισλαμικό κράτος και ότι η Δημοκρατία είναι απλώς το μέσον για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Να πιστέψει κανείς ότι είναι δημοκράτης;

Αυτή η συζήτηση εξακολουθεί για πολύ καιρό στην Τουρκία. Αραγε, εκείνοι που απεχθάνονται τη δημοκρατία και αποσκοπούν στην καταστροφή της έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν τη βοήθεια και την υποστήριξη από τους δημοκρατικούς θεσμούς; Η ποινή που επιβλήθηκε στον Ερντογκάν δεν είναι δίκαιη. Αλλά ο νόμος προϋπήρχε εδώ και πολλές δεκαετίες στον ποινικό κώδικα όπως και πολλοί παρόμοιοι νόμοι.

Αρκετοί καταδικάστηκαν με βάση το ίδιο

άρθρο πριν από τον Ερντογκάν. Ο **Ντογού Περιντςέκ**, ηγέτης του Κόμματος των Εργατών είναι φυλακισμένος, επειδή εξεφώνησε ένα λόγο το 1991. Ο Ερντογκάν και οι υποστηρικτές του δεν διαμαρτυρήθηκαν γι' αυτό. Υπάρχει πράγματι τέτοιο άρθρο στον ποινικό κώδικα; Και οι δικαστές απλώς το εφήρμοσαν. Αλλά...

Η πραγματική δύναμη που προκάλεσε αυτές τις συζητήσεις στην Τουρκία φάνηκε ξεκάθαρα όταν κάποια κυρία, που είναι σύμβουλος των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη και η οποία επισκέφτηκε τον Ερντογκάν, επέκρινε την απόφαση του Δικαστηρίου.

Οι ΗΠΑ, επίσημα και ανεπίσημα, έδειξαν ότι επιθυμούν ένα μετριοπαθές ισλαμικό κράτος στην Τουρκία. Ο **Paul Henze**,

ένας πρώην πράκτορας της CIA στην Τουρκία, και ο **Graham Fuller** επίσης πράκτορας των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών (τώρα δημοσιογράφος ειδικός σε θέματα Μέσης Ανατολής), έγραψε αρκετά άρθρα, ακόμα και σε τουρκικές εφημερίδες που υποβάλλουν την ιδέα γι' αυτό το «μετριοπαθές Ισλάμ». Ο ίδιος επικρίνει τον πρόεδρο **Κλίντον** για την «ιδιωτική του ζωή» και ισχυρίζεται ότι ο πρόεδρος των ΗΠΑ δεν είπε την «αλήθεια στο λαό του».

Όταν ο πρόεδρος των ΗΠΑ αντιμετωπίζει τη Δικαιοσύνη για την ιδιωτική του ζωή και η σεξουαλική του συμπεριφορά γίνεται τεράστιο «πρόβλημα του έθνους», άραγε αυτό είναι δημοκρατία; Όταν ένας δήμαρχος στην Τουρκία δικάζεται και καταδικάζεται για προκλητική πολιτική στάση, που αποσκοπεί στην αλλαγή και εγκαθίδρυση ενός αντιδημοκρατικού καθεστώτος, που θεωρεί τη δημοκρατία ως μέσον για τη δημιουργία ισλαμικού κράτους και δηλώνει ανοιχτά ότι είναι έτοιμος να προχωρήσει σε ένοπλη σύγκρουση, αυτό θεωρείται αντιδημοκρατικό;

Το προηγούμενο καλοκαίρι ήταν πολύ θερμό για τον τουρκικό Τύπο. Ο επιχειρηματίας **Korkmaz Yigit** δαπάνησε δισεκατομμύρια δολάρια σε λίγους μήνες και αγόρασε μια κρατική τράπεζα στο πλαίσιο του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων, τρία τηλεοπτικά κανάλια και τρεις εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας: *Μιλιέτ*, η πρώτη από τις τρεις μεγάλες αδελφές του τουρκικού Τύπου, συγκαταλέγεται σ' αυτές τις εφημερίδες.

Ο **Korkmaz Yigit** είχε πληρώσει 600 εκατ. δολάρια μόνο για την τράπεζα και άλλα 180 εκατ. για τη *Μιλιέτ*. Η κατάσταση που επικρατεί στη *Μιλιέτ* είναι χωτιστή, επειδή οι δημοσιογράφοι, οι συντάκτες και ο αρχισυντάκτης αντέδρασαν για το ξεπούλημα. Μερικοί από τους δημοσιογράφους δήλωσαν ότι είναι έτοιμοι να παραιτηθούν, αν ο προηγούμενος ιδιοκτήτης δεν αγοράσει εκ νέου την εφημερίδα.

Διότι... «ποιος είναι αυτός που δαπανά αυτά τα τεράστια χρηματικά ποσά;». Εύλογο το ερώτημα, αλλά η απάντηση εξοργιστική: πρόκειται για ξέπλυμα μαύρου χρήματος. Και βέβαια το χρήμα δεν ανήκε στον **Korkmaz** αλλά στη Μαφία.

Πίσω απ' τον **Korkmaz** κρύβεται ο **Alaattin Cakici**, ένας διαβόητος μαφιόζος που είχε συλληφθεί στη Νίκαια της Γαλ-

λίας πριν από δύο μήνες. Ο **Cakici** είχε μακρές τηλεφωνικές συνομιλίες με τον **Korkmaz** πριν από την πώληση της κρατικής τράπεζας.

Αυτές οι συνομιλίες παρακολουθήθηκαν από μυστική υπηρεσία και οι κασέτες διαβίβαστηκαν στον **Fikri Saglar**, βουλευτής, του κόμματος της Αντιπολίτευσης **CHP** του **Deniz Baykal**.

Ο **Saglar**, σε συνέντευξη Τύπου, διένειμε και παρέδωσε την κασέτα στους δημοσιογράφους και έδωσε αντίγραφο στον πρωθυπουργό **Mesut Yilmaz**.

Ο **Yilmaz** και ο αναπληρωτής του **Ετσέβιτ** δήλωσαν ότι ήδη γνώριζαν τις σχετικές συνομιλίες. Αλλά δεν εξήγησαν γιατί δεν παρεμπόδισαν την πώληση στον **Korkmaz**. Υπάρχουν ακόμα φήμες ότι ο πρωθυπουργός υποστήριξε την πώληση της τράπεζας στον **Korkmaz**. Αν σκεφτεί κανείς σαν επιχειρηματίας, που αποσκοπεί μόνο στο κέρδος, ο Τύπος δεν αποτελεί επικερδή κλάδο για επένδυση. Αλλά το ερώτημα είναι γιατί ένας επιχειρηματίας αγοράζει τρία τηλεοπτικά κανάλια και τρεις εφημερίδες μέσα σε διάστημα τριών μηνών. Υπάρχουν τρεις εξουσίες στη δημοκρατία: Το Κοινοβούλιο, η Κυβέρνηση και τα Δικαστήρια, που τελούν υπό την επιρροή της Μαφίας.

Η μόνη δύναμη που δεν δέχεται τέτοιες επιδράσεις και απειλεί τις δραστηριότητες της Μαφίας είναι ο Τύπος, που αποτελεί την τέταρτη εξουσία στη δημοκρατία.

Στη Ρωσία, ο καπιταλισμός έχει πάρει τη μορφή της «μαφιοποίησης». Αυτό θεωρείται φυσιολογικό επειδή η εμπειρία της Ρωσίας στο καπιταλιστικό σύστημα είναι μόλις δεκαετής. Αλλά η Τουρκία δεν είναι νέος θιασώτης. Τουλάχιστον για πενήντα χρόνια προσπαθεί να δημιουργήσει τον ιδιωτικό της τομέα. Με άλλα λόγια, προσπαθεί να γίνει καπιταλιστικό κράτος. Γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό, η Τουρκία πράττει αυτό που υπαγορεύουν οι ΗΠΑ, το ΔΝΤ, η Διεθνής Τράπεζα, η Ε.Ε., και γενικότερα ό,τι της υποδεικνύει η Δύση. Το αποτέλεσμα είναι ότι η Μαφία ελέγχει τον κρατικό και ιδιωτικό τομέα, που η πολιτεία προσπαθεί να δημιουργήσει τόσα χρόνια. Οι ιδιωτικοποιήσεις που είναι σε εξέλιξη εδώ και 15 χρόνια, παρά τη σχετική νομοθεσία, με αποφάσεις των δικαστηρίων (και οι 35 από τις 110 ιδιωτικοποιήσεις που συζητήθηκαν από το Συνταγματι-

κό Δικαστήριο, ακυρώθηκαν τον ίδιο χρόνο), ήταν απλώς ένας μηχανισμός για ξέπλυμα μαύρου χρήματος. Η Τουρκία έκανε ό,τι της υπαγόρευσε ο δυτικού τύπου ιμπεριαλισμός των ΗΠΑ. Τώρα είναι ξεκάθαρο τι επιθυμούσε ο ιμπεριαλισμός για την Τουρκία: μια δημοκρατία της Μαφίας.

Αυτό δεν αποτελεί έκπληξη. Δεν είναι υπερβολή. Στη Νέα Υόρκη το εμπόριο ναρκωτικών γίνεται από την αστυνομία. Στη δεκαετία του '80 γηγόνταν της μεγαλύτερης συμμορίας της Μαφίας, στην Ιταλία ένας στρατηγός, επικεφαλής της **SISMI**, της μυστικής ιταλικής υπηρεσίας, ο στρατηγός **Mussumici**... Υπήρχε και ένας καρδινάλιος, ο καρδινάλιος **Mercincus**... Υπήρχε η **IOR**, η Τράπεζα του Βατικανού που είναι η καρδιά του καθολικού κόσμου.

Ο στρατηγός **Mussumici**, συνελήφθη και καταδικάστηκε για την ανατίναξη που προξένησε το θάνατο σε 80 ανθρώπινες ζωές στον σιδηροδρομικό σταθμό της Μπολόνια και ο δικηγόρος τόσο του στρατηγού **Miccumici** όσο και του **Mehmet Ali Agca**, του ήρωα της αποτυχημένης δολοφονικής απόπειρας κατά του Πάπα, ήταν ο ίδιος άνθρωπος, ο **Singor D' Ividio**.

Στη Γαλλία, οι Αρμένιοι ήταν επικεφαλής της Μαφίας. Οι αδελφοί **Venturi** και **Guerenti** ήταν δύο από τις οικογένειες. Τα μέλη της γαλλικής μυστικής υπηρεσίας είχαν πολύ στενές σχέσεις μ' αυτές τις οικογένειες. Αλλά δεν φτάνει αυτό. Ο **Γαστόν Ντεφέρ**, ο δικηγόρος των οικογενειών της Μαφίας ήταν ο υπουργός Εσωτερικών της Γαλλίας με την κυβέρνηση Μιτερράν. Οι επικεφαλής της τουρκικής Μαφίας (που είναι δεξιοί, εθνικιστές και Γκρίζοι Λύκοι) έχουν στενές σχέσεις με όλες αυτές τις μαφιόζικες ομάδες και όλες αυτές τις υπηρεσίες. Φυσικά συμπεριλαμβάνεται και η τουρκική Μαφία. Ο **Mehmet Ali Agca** και ο **Behcet Canturk**, το 1979, μετά τη δολοφονία του δημοσιογράφου **Abdi Ipekci**, για πολλούς μήνες διέμεναν στο ξενοδοχείο Βίτοσα στη Σόφια, πρωτεύουσα της κομμουνιστικής Βουλγαρίας του **Ζίβκοφ**. Είχαν την ευχέρεια να μπαίνουν στη Γερμανία, Ελβετία, Ισπανία, Αγγλία, Ιταλία και ο λόγος ήταν τα ναρκωτικά και τα όπλα που διοχετεύονταν λαθραία στη διεθνή αγορά. Φυσικά όλες αυτές οι διεθνείς παράνομες πράξεις μπορούν να λάβουν χώρα μόνο με την ανοχή, τη στήριξη και τη συνέργεια των επισήμων αρχών των εμπλεκόμενων χωρών.

Το πρόβλημα των προσφύγων

του Σωτήρη Ντάλη

Σ' έναν κόσμο με οικονομικούς περιορισμούς και μεταβαλλόμενες προτεραιότητες, το πρόβλημα των προσφύγων τείνει σήμερα να εξελιχθεί σε μείζον ζήτημα της διεθνούς σκηνής. Η Ύπατη Αρμοστεία, ο οργανισμός του ΟΗΕ που φροντίζει για τους πρόσφυγες, μας θύμισε πρόσφατα ότι «κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητεί και να του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες», όπως δηλώνει και το άρθρο 14 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που υιοθετήθηκε πριν από 50 χρόνια, αναγνωρίζοντας το δικαίωμα των προσφύγων στο άσυλο.

Παρ' όλα αυτά, πολλοί από τους 22 εκατομμύρια και πλέον πρόσφυγες στον κόσμο σήμερα ίσως να μην απολαύσουν ποτέ το δικαίωμα αυτό, καθώς αρκετές κυβερνήσεις προτιμούν να αποστρέφουν το βλέμμα τους. Οι λόγοι είναι πολλοί: η διόγκωση των κοινωνικών προβλημάτων έκανε τις κυβερνήσεις των βιομηχανικών χωρών πιο αυστηρές στην αποδοχή των προ-

σφύγων και των αιτούντων άσυλο. Για την κοινή γνώμη, οι πρόσφυγες γίνονται συχνά οι αποδιοπομπαίοι τράγοι για τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, χωρίς διαφοροποίηση ανάμεσα σ' αυτούς και τους μετανάστες, νόμιμους ή παράνομους. Σε συνδυασμό με τα οικονομικά προβλήματα, αυτή η αντίληψη ενδεχομένως έχει οδηγήσει τις κυβερνήσεις στο να είναι λιγότερο πρόθυμες να συμμετάσχουν στο

κόστος της προστασίας και της υποστήριξης των προσφύγων.

Δεδομένου ότι, στις αρχές του 1998, οι πρόσφυγες που έχουν βρει άσυλο στην Ελλάδα δεν υπερέβαιναν τους 5.500, η χώρα μας σίγουρα δεν απειλείται από μια «μιαζιδική εισροή» προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Εκ παραδόσεως, η Ελλάδα αποτελεί ενδιάμεσο σταθμό για πρόσφυγες που ελπίζουν να βρουν καλύτερο και

πιο ασφαλές μέλλον στη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Έχοντας, όμως, υπογράψει τη Συνθήκη της Γενεύης του 1951 που σχετίζεται με την κατάσταση των προσφύγων, η χώρα μας καλείται να αναλάβει σταδιακά τις ευθύνες της απέναντι στους πρόσφυγες, δίνοντάς τους την ευκαιρία να ενταχθούν στην κοινωνία.

Οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες έχουν το δικαίωμα να παραμείνουν και να εργαστούν νόμιμα στην Ελλάδα. Αυτό θα έπρεπε να τους διευκολύνει στην επίτευξη του στόχου τους, να γίνουν –δηλαδή– ανεξάρτητοι από βοήθεια και να σταθούν στα πόδια τους. Η πραγματικότητα στην Ελλάδα, όμως, δεν ανταποκρίνεται ακόμη στα διεθνώς αποδεκτά πρότυπα.

«Αυτό αντανακλάται στα πολύ χαμηλά ποσοστά αναγνώρισης των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα – ένα από τα χαμηλότερα στην Ευρώπη. Η διαδικασία εξέτασης των αιτήσεων για άσυλο είναι αργή: η περίοδος αναμονής μέχρι την έκδοση απόφασης μπορεί να υπερβεί τους 8 μήνες. Πέρα από ιατρική φροντίδα και πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση, δεν υπάρχει κρατική βοήθεια για τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες, πόσο μάλλον για τους αιτούντες άσυλο. Οι μόνες εγκαταστάσεις για τη φιλοξενία των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα, το Κέντρο Υποδοχής Προσφύγων στο Λαύριο, μόλις που αρκεί για 300 άτομα. Δεδομένου ότι περισσότερα από 4.800 άτομα ζήτησαν άσυλο στην Ελλάδα μέσα στο 1997, είναι προφανές ότι το Κέντρο δεν επαρκεί, εφόσον πολλοί από αυτούς έχουν ανάγκη βασικής αρωγής μέχρι να παρθεί απόφαση για το αίτημά τους.

«Τα τρία αποδεκτά διατάγματα, που θα θέσουν σε εφαρμογή τον νέο νόμο που ψηφίστηκε από τη Βουλή τον Δεκέμβριο του 1996, ακόμη αναμένονται. Ο νέος νόμος βελτιώνει τις διαδικασίες ασύλου, προβλέποντας νέες εγκαταστάσεις υποδοχής και αρωγής, καθώς και ευκαιρίες απασχόλησης για τους αιτούντες άσυλο και τα άτομα που παραμένουν στη χώρα για ανθρωπιστικούς λόγους», υπογραμμίζει η Ύπατη Αρμοστεία.

Ο νέος νόμος ορίζει γενικές αρχές και προβλέπει την έκδοση τριών Προεδρικών Διαταγμάτων, τα οποία θα ορίζουν:

- τη διαδικασία εξέτασης αίτησης αλλοδαπού για την αναγνώρισή του ως πρόσφυγα.

- την ίδρυση, διοικητική υπαγωγή και λειτουργία Κέντρων Προσωρινής Διαμονής των αιτούντων να αναγνωρισθούν ως πρόσφυγες αλλοδαπών και την παροχή ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης ή οποιασδήποτε άλλης οικονομικής και κοινωνικής συνδρομής σε άτομα που έχουν αναγνωρισθεί από την αρμόδια Ελληνική Αρχή ως πρόσφυγες ή έχουν απορριφθεί, αλλά τους έχει επιτραπεί η προσωρινή διαμονή για ανθρωπιστικούς λόγους.

- τη χορήγηση άδειας εργασίας ή άλλης βοήθειας για την επαγγελματική αποκατάσταση των προσφύγων, των αναγνωρισμένων ως προσφύγων ή των απορριφθέντων, στους οποίους έχει επιτραπεί η προσωρινή διαμονή για ανθρωπιστικούς λόγους.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ

Σε μια προσπάθεια για την όσο το δυνατό καλύτερη και πιο τεκμηριωμένη ενημέρωση της ελληνικής κοινής γνώμης για τα ζητήματα των προσφύγων, το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στην Αθήνα, κυκλοφόρησε στα ελληνικά την έκθεση «Οι Πρόσφυγες του Κόσμου 1997/1998 - Προβλήματα και Στρατηγικές» (εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1998).

Η έκθεση δείχνει ότι, εάν δεν αναληφθεί συντονισμένη δράση, όλο και περισσότεροι θα αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους σε όλο τον κόσμο, αλλά όλο και λιγότεροι θα βρίσκουν ασφαλές καταφύγιο.

Τονίζεται ότι η ζωή ποτέ δεν υπήρξε πιο σκληρή για τα 22 εκατομμύρια πρόσφυγες και εκτοπισμένους στη χώρα τους που προσπαθούν από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Παρότι έχουν σημειωθεί λιγότεροι πόλεμοι μεταξύ των κρατών, η αλλαγή της φύσης του πολέμου και των εθνικών συγκρούσεων οδηγεί όλο και περισσότερους ανθρώπους μακριά από τα σπίτια τους. Αν και 10 εκατομμύρια πρόσφυγες έχουν επιστρέψει στις χώρες τους από το 1990, πολλές νέες ομάδες έχουν αναγκασθεί να τις εγκαταλείψουν και ο αριθμός των εσωτερικά εκτοπισμένων ατόμων συνεχίζει να αυξάνεται. Όλο και περισσότεροι, δεν έχουν πού να πάνε.

Σύμφωνα με την έκθεση, που δημοσιεύεται ανά δύο χρόνια και η οποία εξετάζει

την κατάσταση των προσφύγων διεθνώς, «γίνεται όλο και πιο δύσκολο για τους πρόσφυγες να βρουν ένα ασφαλές μέρος πέρα από τα σύνορα της πατρίδας τους... Σε πολλά μέρη του κόσμου, άνθρωποι που ζήτησαν καταφύγιο σε μια άλλη χώρα έχουν δεχθεί επιθέσεις, έχουν κακοποιηθεί και αρκετοί εξαναγκάστηκαν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους παρά τη θέλησή τους».

Σήμερα, οι άμαχοι αποτελούν στόχο περισσότερου από κάθε άλλη φορά στους περίπου 35 εμφύλιους πολέμους ή συγκρούσεις μεταξύ κοινοτήτων που έχουν ξεσπάσει αυτή τη στιγμή στον κόσμο. Σε ορισμένες συρράξεις, ένας από τους βασικούς σκοπούς είναι η απομάκρυνση ή διάλυση κοινοτήτων. Σε κάποιες περιοχές, πρόσφυγες έχουν εκδιωχθεί από χώρα σε χώρα, καθώς προσπαθούν να ξεφύγουν από τις συγκρούσεις ή τις επιθέσεις. Η ασφάλειά τους ενώ αναζητούν άσυλο περιορίζεται, καθώς σημειώνονται περισσότερες επιθέσεις σε καταυλισμούς προσφύγων, βιασμοί γυναικών προσφύγων και αναγκαστική στρατολόγηση ανδρών και αγοριών.

Εν τω μεταξύ, πλούσια και φτωχά κράτη εκφράζουν όλο και περισσότερο την πρόθεσή τους να μην δέχονται πρόσφυγες. Κυβερνήσεις κλείνουν την πόρτα σε όσους ζητούν άσυλο, θεωρώντας τους πολιτική, κοινωνική ή οικονομική απειλή. Σύμφωνα με την έκθεση, τα πέντε εκατομμύρια άτομα που ζήτησαν άσυλο στη δυτική Ευρώπη, στη βόρεια Αμερική, στην Αυστραλία και στην Ασία την τελευταία δεκαετία αντιμετώπισαν «ένα πλήθος διαφορετικών μέτρων που είχαν στόχο να τους εμποδίσουν ή να τους δυσκολέψουν να ζητήσουν άσυλο». Δυτικοί πολιτικοί και μέσα ενημέρωσης είναι σύνηθες να χαρακτηρίζουν «απατείνες» όσους ζητούν άσυλο ακόμα και όταν έχουν ξεφύγει από συνθήκες ένοπλης σύρραξης. Όπως υπογραμμίζεται στην έκθεση, αυτό με τη σειρά του επηρεάζει τη στάση πιο φτωχών κρατών προς όσους ζητούν άσυλο. «Όταν οι χώρες που είναι υπεύθυνες για τη δημιουργία του διεθνούς συστήματος προστασίας των προσφύγων αρχίζουν να αμφισβητούν τις νομικές και ηθικές βάσεις του, τότε δεν είναι περίεργο που άλλες χώρες, ιδιαίτερα αυτές με πολύ πιο πιεστικά οικονομικά προβλήματα και μεγαλύτερους πληθυσμούς προσφύγων, να ακολουθήσουν αυτή την τακτική».

Οι διεθνείς πιέσεις για εκδημοκρατισμό

του Αστέρη Χουλιάρη

Γερμανικό προτεκτοράτο από το 1884, το Τόγκο καταλήφθηκε το 1914 από τους Βρετανούς και τους Γάλλους, που ανέλαβαν και τυπικά τη διοίκησή του κατόπιν εντολής της Κοινωνίας των Εθνών. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το Παρίσι και το Λονδίνο συνέχισαν να έχουν τον έλεγχο της χώρας, αυτή τη φορά όμως στο πλαίσιο του Συμβουλίου Κηδεμονίας των Ηνωμένων Εθνών. Στη δεκαετία του '50, οι κάτοικοι του βρετανικού Τόγκο ψήφισαν υπέρ της ενσωμάτωσης στη γειτονική Γκάνα, ενώ το γαλλικό Τόγκο ακολούθησε το δρόμο της ανεξαρτησίας (1960).

Ο πρώτος πρόεδρος της χώρας **Sylvanus Olympio** δολοφονήθηκε το 1963 από μια ομάδα πρώην στρατιωτών που είχαν πολεμήσει με τον γαλλικό στρατό εναντίον των εθνικιστών της Αλγερίας. Οι 300 βετεράνοι, που είχαν επιστρέψει στην πατρίδα τους μετά την αποστράτευσή τους, είχαν ζητήσει από τον Olympio να τους εντάξει στον τότε 250μελή στρατό του Τόγκο. Όταν εκείνος αρνήθηκε (πιθανότατα γιατί οι βετεράνοι προερχόταν από το βορρά, ενώ εκείνος ήταν νότιος), οι στρατιώτες αποφάσισαν να κινηθούν εναντίον του, κάνοντας το πρώτο πραξικοπήμα στην ιστορία της υποσαχарικής Αφρικής.¹ Σ' ένα δεύτερο πραξικοπήμα το 1967, ο πιθανολογούμενος δολοφόνος του Olympio συνταγματάρχης Etienne Eyadéma, ανήσυχος για την αδυναμία του καθεστώτος -που οι βετεράνοι είχαν επιβάλει το 1963- να ελέγξει τις αντιδράσεις της νότιας εθνότητας των Ewe, ανέλαβε προσωπικά την εξουσία. Ο Eyadéma είναι από τότε και χωρίς διακοπή ο πρόεδρος του Τόγκο. Όπως και σε άλλα κράτη της Δυτικής Αφρικής (Μπενίν, Νιγηρία), το σχίσμα Βορρά-Νότου είναι και στο Τόγκο έντονο. Η χώρα είναι πολυεθνική, καθώς κατοικείται από είκοσι μία εθνοτικές ομάδες. Εντούτοις, οι δύο μεγαλύτερες είναι οι

Ewe (περίπου το 25% του πληθυσμού) που κατοικούν στο Νότο και οι Kabylé (περίπου το 15% του πληθυσμού) που κατοικούν κυρίως στο Βορρά.² Ο Eyadéma ακολούθησε μια πολιτική φασισμού υπέρ των βόρειων εθνοτικών ομάδων και περιοχών. Παρόλο που το μονοκομματικό του καθεστώς συμπεριλάμβανε υποστηρικτές από το νότιο Τόγκο, οι περισσότεροι υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι ήταν μέλη της οικογένειάς του ή Kabylé από την περιφέρεια από την οποία καταγόταν ο ρόεδρος.³

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΛΑΤΕΙΑΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ο Eyadéma κατάφερε να παραμείνει στην εξουσία αποσπώντας πόρους από την οικονομία και διανέμοντάς τους στους υποστηρικτές του και, ορισμένες φορές, στους πιθανούς αντιπάλους του. Στα μέσα της δεκαετίας του '70, μια σύντομη αλλά μεγάλη αύξηση της τιμής των φωσφάτων, κύριου εξαγωγικού προϊόντος της χώρας, επέτρεψε στην κυβέρνηση να συγκεντρώσει τους

αναγκαίους πόρους για την εθνικοποίηση του δευτερογενούς τομέα της χώρας.⁴ Όμως, τα κρατικά μονοπώλια συνέβαλαν στην αναποτελεσματικότητα και τη διαφθορά του δημόσιου τομέα. Καθώς μάλιστα η διεθνής τιμή των φωσφάτων έπεσε και η χώρα κατέφυγε στο δανεισμό, το εξωτερικό χρέος διογκώθηκε και η κυβέρνηση αναγκάστηκε να κάταφυγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Το σταθεροποιητικό πρόγραμμα που επέβαλε το τελευταίο στις αρχές της δεκαετίας του '80 περιλάμβανε εκτεταμένες αποκρατικοποιήσεις και περικοπή των δημοσίων δαπανών. Έτσι, οι δυνατότητες νομιμοποίησης του καθεστώτος μέσω πελατειακών μεθόδων περιορίστηκαν. Όχι απρόσμενα, ο Eyadéma, προκειμένου να διατηρηθεί στην εξουσία, άρχισε να καταφεύγει, ολοένα και περισσότερο, στον αυταρχισμό και τη βία.

Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, το Τόγκο, χάρη στη σκληρή αντικομμουνιστική στάση του Eyadéma, είχε δεχθεί σημαντική οικονομική και στρατιωτική βοήθεια από τη Δύση (ιδιαίτερα από τη Γαλλία). Όμως, με την κατάρρευση του κομμουνισμού και το τέλος του διπολισμού, τα δυτικά κράτη δεν είχαν πλέον σημαντικά κίνητρα για να στηρίξουν τα καθεστώτα-πελάτες τους στη Μαύρη Ήπειρο. Κατά τη διάρκεια της γαλλοαφρικανικής συνόδου κορυφής του 1990, ο **Μιτερράν** τόνισε ότι οι δημοκρατικές αλλαγές στο γειτονικό του Τόγκο, Μπενίν αποτελούν ένα μοντέ-

ΤΟΓΚΟ

Βασικά Στοιχεία

Έκταση: 56.000 τ.χ.
Πληθυσμός (1994): 3.900.000
ΑΕΠ (1994): 1,04 δισ. δολ.
ΑΕΠ κατά κεφαλή (1994): 260 δολ.
Εξωτερικό Χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1992): 54,8%

• Ο Αστέρης Χουλιάρης είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

ΤΟΓΚΟ

λο μεταρρυθμίσεις για ολόκληρη τη γαλλόφωνη Αφρική, ενώ κατονόμασε το Τόγκο ως μία από τις χώρες με τις χειρότερες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ήπειρο.

Η οικονομική παρακμή και οι διεθνείς εξελίξεις επηρέασαν με δραματικό τρόπο τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στο Τόγκο. Τον Οκτώβριο του 1990 αντικυβερνητικές διαδηλώσεις στην πρωτεύουσα Λομέ συνοδεύθηκαν από αιματηρές συγκρούσεις με τις δυνάμεις ασφαλείας. Τον Απρίλιο του 1991, ο Eyadéma, αντιμέτωπος με τη διογκούμενη λαϊκή δυσαρέσκεια, χορήγησε γενική αμνηστία, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα σε πολλά στελέχη της αντιπολίτευσης να επιστρέψουν από την εξορία, ενώ επέτρεψε τη σύγκληση μιας εθνικής συνέλευσης για να συζητήσει το μέλλον της χώρας.

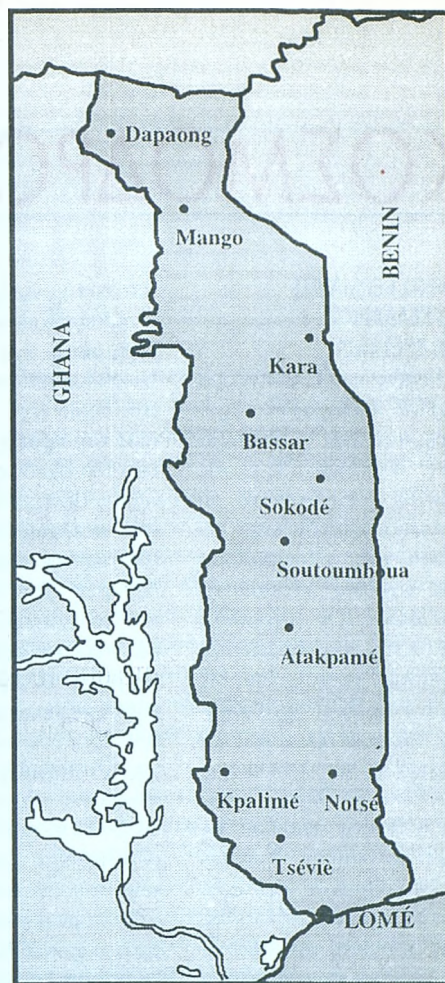
Στην εθνική σύνοδο του Τόγκο (όπως και στις αντίστοιχες του Μπενίν και του Κονγκό-Μπραζαβίλ) τα στελέχη της αντιπολίτευσης αποτελούσαν την πλειοψηφία. Η σύνοδος αυτοχαρακτηρίστηκε «κυρίαρχη», ψήφισε ένα μεταβατικό Σύνταγμα, περιόρισε τις εξουσίες του Eyadéma και εξέλεξε προσωρινό πρωθυπουργό. Εντούτοις, παρόλο που ο πρόεδρος είχε μάλλον υποτιμήσει τους αντιπάλους του, συνέχισε να ελέγχει το στρατό κι έτσι οι οποιοσδήποτε μεταρρυθμίσεις εξαρτώνταν από τη συναίνεσή του.⁴ Καθώς η Γαλλία φάνηκε μάλλον απρόθυμη να εφαρμόσει μια νέα πολιτική που να συνδέει την αναπτυξιακή βοήθεια με τη φιλελευθροποίηση και τον εκδημοκρατισμό,⁵ τον Δεκέμβριο του 1991, οι δυνάμεις ασφαλείας του Τόγκο επενέβησαν για να διασφαλίσουν την κυριαρχία του Eyadéma: στελέχη της αντιπολίτευσης φυλακίστηκαν, δολοφονήθηκαν ή αναγκάστηκαν να καταφύγουν στο εξωτερικό. Ο **Gilchrist Olympio**, γιος του άτυχου πρώτου προέδρου της χώρας κι ένας από τους ηγέτες της αντιπολίτευσης, τραυματίστηκε έπειτα από μια δολοφονική απόπειρα εναντίον του και αναγκάστηκε να καταφύγει στην Γκάνα. Τον Ιανουάριο του 1993 στρατιωτικές δυνάμεις σκότωσαν εκατοντάδες οπαδούς της αντιπολίτευσης στη Λομέ, αναγκάζοντας χιλιάδες άλλους να καταφύγουν στο Μπενίν και την Γκάνα. Στις προεδρικές εκλογές του Αυγούστου του 1993, η αντιπολίτευση αποφάσισε να αποσχει ύστερα από μια μυστηριώδη αύξηση των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων. Αν και ο

Eyadéma επανεξελέγη με το 98% των ψήφων, μόλις το 17% των ψηφοφόρων του νότιου Τόγκο προσήλθε στις κάλπες.

Οι πρακτικές αλλοίωσης του εκλογικού αποτελέσματος επαναλήφθηκαν και στις προεδρικές εκλογές της 21ης Ιουνίου του 1998. Σύμφωνα με τον βρετανικό *Economist*, οι τελευταίες ήταν «ληστεία μέρα-μεσημέρι» (daylight robbery).⁷ Καθώς οι ψήφοι άρχισαν να καταμετρούνται κι έγινε φανερό ότι ο Gilchrist Olympio –ο οποίος ήταν υποψήφιος in absentia– επρόκειτο να είναι ο νικητής, η παρασπρωτική αστυνομία εμπόδισε την καταμέτρηση των ψήφων. Ο πρόεδρος της εκλογικής επιτροπής παραιτήθηκε κι ο υπουργός Εσωτερικών έσπευσε να ανακηρύξει τον Eyadéma νικητή με το 52% των ψήφων.

Η ΛΟΜΕ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗ ΛΟΜΕ;

Έτσι ο «Μεγάλος Πηδαλιούχος» (όπως αρέσει στον Eyadéma να τον αποκαλούν) παρέμεινε στην εξουσία. Η διενέργεια των εκλογών αποσκοπούσε σε μεγάλο βαθμό στην εξωτερική νομιμοποίηση του καθεστώτος του. Ο ηγέτης του Τόγκο ενδιαφερόταν να πείσει την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις ΗΠΑ να του χορηγήσουν σημαντικά ποσά βοήθειας. Όχι μόνο ο στόχος αυτός δεν επιτεύχθηκε, αλλά το καθεστώς του κινδυνεύει ακόμη και να χάσει την υποστήριξη της παραδοσιακά φιλικής Γαλλίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδότησε τις εκλογές του Ιουνίου του 1998 με 2 εκατομμύρια δολάρια, επισημαίνοντας ότι μια ελεύθερη και δίκαιη εκλογική αναμέτρηση αποτελούσε προϋπόθεση για τη συνέχιση παροχής βοήθειας στο Τόγκο.⁸ Τον Ιούλιο, η Επιτροπή αποφάσισε να ενεργοποιήσει το άρθρο 366 της Σύμβασης Λομέ (που ρυθμίζει τις σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με 71 κράτη της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού). Το συγκεκριμένο άρθρο, το οποίο για πρώτη φορά χρησιμοποιείται από την ένταξή του στην τελευταία αναθεώρηση της Λομέ στο Μαυρίκιο το 1995, αναφέρεται σε διαβουλεύσεις για αναστολή της Σύμβασης Λομέ σε περίπτωση παραβιάσεων θεμελιωδών αρχών όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι δημοκρατικές διαδικασίες. Έτσι, το Τόγκο του Eyadéma απειλείται να βρεθεί έξω από μια πολυμερή συμφωνία που ρυθμίζει τις εμπορικές σχέσεις Ευρώπης και Αφρικής και που φέρει το όνομα της πρωτεύουσάς του, της Λο-

μέ. Ποιο θα είναι το μέλλον; Το Τόγκο θα αποτελέσει μια ακόμη απόδειξη για τις μεγάλες δυνατότητες ενός ηγέτη κάποιου μικρού και αδύναμου κράτους να διαφεύγει από τις πιέσεις που ασκούνται από το εξωτερικό για εκδημοκρατισμό; Ή, μήπως, ο κίνδυνος της διεθνούς απομόνωσης και ο φόβος μιας λαϊκής εξέγερσης θα αναγκάσουν τελικά τον Eyadéma να υποχωρήσει;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ali A. Mazrui & Michael Tidy, *Nationalism and New States in Africa*. Nairobi: East African Educational Publishers, 1994, pp. 232-233
2. Bureau of African Affairs, US Department of State, *Background Notes: Togo*, October 1997
3. John R. Heilbrunn, "Togo: The National Conference and Stalled Reform", in John F. Clark and David E. Gardiner, eds. *Political Reform in Francophone Africa*. Boulder, Co: Westview Press, 1997, p. 228
4. Ibid., pp. 226-227
5. Ibid., p. 233
6. Ibid., p. 229
7. "Togo: A test for France". *The Economist*, July 4, 1998, p. 44
8. Thomas Sotinel, "Togo leader re-elected in disputed poll", *The Guardian Weekly*, July 5, 1998
9. "Lome out of Lome", *Africa Confidential*, Vol. 39 (16), 7 August 1998; "Togo elections", *The ACP-EU Courier*, No 171, September-October 1998, p. 103

ΚΟΣΜΟΔΡΟΜΙΟ

Ο ΝΕΟΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΚΑΓΚΕΛΛΑΡΙΟΣ ΣΤΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Η επίσκεψη του καγκελάριου **Γκέρχαρντ Σρέντερ**, που έχει χαρακτηριστεί ως «ο Γερμανός Μπλαιρ» στο Λονδίνο, τη Δευτέρα, σηματοδοτεί σίγουρα μια νέα περίοδο στις σχέσεις Γερμανίας-Βρετανίας. Οι συνομιλίες τους επικεντρώθηκαν στις θεσμικές μεταρρυθμίσεις της Ε.Ε. ενόψει της ανάληψης της προεδρίας από τη Γερμανία, τον Ιανουάριο του 1999. Το βέβαιο είναι ότι η Βόννη επιθυμεί να βάλει το Λονδίνο δυναμικά στο παιχνίδι της Ε.Ε. Και η Γερμανία εισέπραξε ήδη, πριν από την επίσκεψη Σρέντερ, τη γενικόλογη δέσμευση του βρετανού υπουργού **Γκόρντον Μπράουν** για την εκπόνηση ενός χρονοδιαγράμματος μέσα στο '99 για τη συμμετοχή της Βρετανίας στην ΟΝΕ. Από την άλλη πλευρά, όμως, δεν προτίθεται να υποθηκεύσει τον περίφημο «γαλλογερμανικό» άξονα, που θεωρείται η ατμομηχανή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Πολύ περισσότερο, τώρα, που η Βόννη και η Γαλλία φαίνεται από τις τελευταίες δηλώσεις του γερμανού υπουργού Εθνικής Οικονομίας, **Όσκαρ Λαφοντέν**, να συγκλίνουν σε ό,τι αφορά τον πολιτικό έλεγχο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, έτσι ώστε να μη θιγασθεί η απασχόληση στο βωμό της νομισματικής σύγκλισης.

Ο ΓΕΛΤΣΙΝ ΦΕΥΓΕΙ... ΤΑ ΧΡΕΗ ΜΕΝΟΥΝ

Η ασθένεια του προέδρου **Γέλτσιν** τον έχει καταδικάσει να μένει μακριά

από το τιμόνι της εξουσίας. Ο πρωθυπουργός **Γεβγέιν Πριμακόφ** έχει αναλάβει να διεκπεραιώσει όλες τις ανειλημμένες υποχρεώσεις του προέδρου και θεωρείται σχεδόν βέβαιο ότι ο Μπ. Γέλτσιν θα αναγκαστεί να εκχωρήσει κάποιες από τις προεδρικές αρμοδιότητες στην κυβέρνηση και το κοινοβούλιο, μιας και ούτε προτίθεται να παραιτηθεί, αλλά και η διαδικασία απομάκρυνσής του, που έχει ξεκινήσει η Δούμα, δεν αναμένεται να ολοκληρωθεί πριν από το 2000. Τότε, όμως, συμπληρώνεται και η δεύτερη θητεία του Γέλτσιν. Έτσι ή αλλιώς, με ή χωρίς τον Γέλτσιν, η χώρα θα ταλανίζεται για πολύ καιρό ακόμα από την οικονομική κρίση. Την περασμένη Δευτέρα, ο πρωθυπουργός παρουσίασε στη Δούμα το οικονομικό του πρόγραμμα, που προβλέπει μεταξύ άλλων και κοπή πληθωριστικού χρήματος. Το κλίμα στα κυβερνητικά κλιμάκια, όμως, είναι βαρύ γιατί το ΔΝΤ απέρριψε ήδη τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις του Πριμακόφ και αρνήθηκε να προχωρήσει στην εκταμίευση νέας οικονομικής βοήθειας. Η Μόσχα καλείται να αποπληρώσει περίπου 20 δισ. δολ. από τη διάθεση των ευρω-ομολόγων μέχρι τα τέλη Νοεμβρίου. Τα χρήματα δεν υπάρχουν και μάλλον η Ρωσία θα αναγκαστεί να ζηρύξει νέα στάση πληρωμών, γεγονός που θα προκαλέσει νέα αναταραχή στις διεθνείς αγορές και κυρίως τις ευρωπαϊκές.

Ο ΣΑΝΤΑΜ ΔΙΧΑΖΕΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Το προηγούμενο Σάββα-

το ο **Σαντάμ Χουσεϊν** επανήλθε δημόσιος, ανακοινώνοντας ότι η Βαγδάτη διακόπτει τη συνεργασία με τους παρατηρητές του ΟΗΕ έως ότου αρθεί το εμπάργκο. Το γεγονός προκάλεσε την έντονη αντίδραση του Συμβουλίου Ασφάλειας και των ΗΠΑ, που απείλησαν με νέες αεροπορικές επιδρομές. Το θέμα, όμως, είναι ότι το αίτημα της Βαγδάτης δεν είναι παράλογο και αυτή τη φορά έχει και ερείσματα μέσα στο Συμβούλιο Ασφάλειας. Δεδομένου ότι οι περισσότερες χώρες, ακόμα και η Βρετανία, εσχάτως, έχουν διαχωρίσει τη θέση τους απ' αυτή της Ουάσινγκτον, που φαι-

νεται να μεταθέτει την άρση του εμπάργκο επ' αόριστον και να τη συνδυάζει με την απομάκρυνση του Χουσεϊν από την εξουσία. Γι' αυτό ακριβώς η αμερικανική διπλωματία ισχυρίζεται τώρα ότι η αχρήστευση των όπλων μαζικής καταστροφής από τη Βαγδάτη δεν είναι ικανή προϋπόθεση για την άρση του εμπάργκο. Η θέση αυτή βρίσκει αντίθετες τις υπόλοιπες χώρες του Συμβουλίου Ασφαλείας, που συμμερίζονται το αίτημα της Βαγδάτης να δει επιτέλους ένα πράσινο φως στο τούνελ, ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για την άρση των κυρώσεων που υφίσταται από το 1991.

Μια νέα σχέση με την Ευρώπη φαίνεται να επιδιώκει ο Τόνι Μπλαιρ. Με ή χωρίς ευρώ, ο Τ. Μπλαιρ δηλώνει ότι η χώρα του είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με ευρωπαϊκές διεργασίες και απευθύνει πολιτική πρόταση με αποδέκτες το Παρίσι, τη Ρώμη και τη Βόννη.

Πόθεν και διατί

ΝΟΜΙΚΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑ

Ο έγκριτος δικηγόρος **Χ.Ε. Μαραβέλιας** δημοσίευσε στην *Δικηγορική Επικαιρότητα* Ιουλ.-Αύγ. 1998, άρθρο με τίτλο «α μεν συνήκα πρόχειρα... (λίγα για το λεξικό Μπαμπινιώτη)». Το Αντί αναδημοσιεύει ένα απόσπασμα που επικεντρώνεται στην ανάλυση ορισμένων νομικών όρων, συνεχίζοντας τη συζήτηση που έχει ανοίξει για το λεξικό Μπαμπινιώτη και από τις στήλες του. Το κείμενο αναφέρεται σε μια σειρά νομικούς όρους που, κατά τον αρθρογράφο, χρειάζονται επαναδιατύπωση.

• Στο λήμμα *έφεση*, ως κλασικό υπόδειγμα χρήσης προτείνεται η φράση *ασκώ έφεση στον Άρειο Πάγο (!)*.

• Στο λήμμα *εγχειρίζω* με τήν έννοια *παράδίδω* κάτι επίσημα στά χέρια (κάποιου) προτείνεται το υπόδειγμα *ο συνήγορος ενεχείρισε στον ανακριτή μίμνηση του πελάτη του*. (Φυσικά, ο δικηγόρος που θα προέβανε σε μία τέτοια ενέργεια θα χαρακτηριζόταν έπεικτως άσχετος).

• Στο λήμμα *προφυλακιστέος* προτείνεται ως υπόδειγμα «σωστής χρήσης» ή φράση *έγκριτη προφυλακιστέος από το δικαστήριο*. (Το δικαστήριο όμως όχι μόνο δεν προφυλακίζει, αλλά ούτε καν φυλακίζει· απλώς καταγιγνώσκει ποινές).

• Στο λήμμα «*κάθειρξη*», η λέξη ορίζεται ως *ή πλέον αυστηρή ποινή φυλάκισης*. («Όμως άλλο πράγμα είναι η κάθειρξη και άλλο η φυλάκιση. Μ' άλλα λόγια, η κάθειρξη δεν μπορεί να είναι είδος -κατηγορία κατ' Αριστοτέλην- της φυλάκισης»).

• Ο όρος *κλητήριο θέσπισμα* (λ. *θέσπισμα*) ορίζεται ως *το ειδικό δικαστικό έγγραφο, με το οποίο ο κατηγορούμενος καλείται να παρουσιαστεί ενώπιον του δικαστηρίου, στο οποίο θα δικασθεί για*

αξιόποινη πράξη με απευθείας κλήση (χωρίς βούλευμα) από τον εισαγγελέα ή τον δημόσιο κατηγορο. (Δίνεται δηλ. ή έντύπωση ότι ο κατηγορούμενος θά δικασθεί από τον εισαγγελέα ή τον δημόσιο κατηγορο, ή έστω, λόγω της άσφαειας στη διατύπωση, κάτι τέτοιο δεν αποκλείεται).

• Στους προσδιορισμούς της λέξης *δικονομία*, πέρα από τους κώδικες ποινικής και διοικητικής δικονομίας, αναφέρεται και κάποιος άνυπαρκτος κώδικας *αστικής δικονομίας!* (Οι συντάκτες του Λεξικού προφανώς υπέλαβαν ότι αφού υπάρχει ο όρος *αστικό δίκαιο*, ή *αρμοζούσα* σ' αυτό *δικονομία* θά λέγεται *αστική!*).

• Ο όρος *αδέσποτος* ορίζεται νομικά ως *αντικείμενο που το εγκατέλειψαν οι ιδιοκτήτες του, που ο κύριός του παραιτήθηκε από την κυριότητά του ή τη νομή του και που περιέχεται στη δικαιοδοσία του δημοσίου*. (παρατηρήσεις: α) Δηλαδή αν παρατήσω το σκύλο μου, αυτός θά περιέλθει στη δικαιοδοσία του δημοσίου; β) τί που-που-δισμός είν' αυτός;).

• Ο όρος *αμέλεια* προσδιορίζεται νομικά ως *η έλλειψη προσοχής που έχει ως αποτέλεσμα την τέλεση αξιόποινης πράξης* (μόνο αξιόποινης; Και ή αστική αμέλεια;)

• Στο λήμμα *αδικοπραγώ* υπάρχει ή γραμματική διευκρίνιση ότι χρησιμοποιείται μόνο στον ενεστώτα και παρτατικό. Μου απαγορεύεται δηλαδή να... *αδικοπραγώσω* (μελλών) ή να έχω *αδικοπραγήσει*; (παρκαείμενος)

• Ως *συμβολαιογράφος* ορίζεται ο *δικαστικός υπάλληλος που επί πληρωμή συντάσσει, ελέγχει και φυλάσσει συμβόλαια*.

• Στη φράση *πολιτική αγωγή* (λ. *αγωγή*) παρέχεται ή φράση-υπόδειγμα ότι *η πολιτική αγωγή θα ασκήσει έφεση*. (Πράγμα κάπως δύσκολο, ως γνωρίζουν οι... γνωρίζοντες!).

• Ως *ενοχικό δικαίωμα* (λ. *ενοχικός*) ορίζεται *το δικαίωμα τον δανειστή να απαιτήσει από τον οφειλέτη την εξόφληση του... δανείου!* (Σκέφθηκαν προφανώς ότι «αφού έχουμε δανειστή, τότε για δάνειο θά πρόκειται»...).

• Στο λήμμα *Φιλιππινέζα* παρέχεται το ακόλουθο έξοχο δείγμα (ή δηγμα;): *μεταφορικής χρήσης; η ασκούμενη δικηγόρος*

είναι η Φιλιππινέζα του γραφείου· κάνει όλες τις άλλες δουλειές, εκτός από το να δικηγορεί (Και ό νοών νοείτω!).

• Στο λήμμα *αρχίδα* η φράση με *αρχίδα* έξηγείται ότι *χρησιμοποιείται όταν πρόκειται για κάποιον που έχει τη χαρακτηριστική του ιδιότητα στον ανώτατο βαθμό ή σε πολύ υψηλό επίπεδο*. «Ως παράδειγμα χρήσεως μάλιστα δίνεται ή *άνέλπιστη φράση δικηγόρος με αρχίδα (!!!)*. Δεν παρέχεται όμως καμιά περαιτέρω έξήγηση αν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τή φράση και όταν πρόκειται για τή... δικηγόρο μας!

• Ο όρος *γάμος* ορίζεται διττά α) *ως νόμιμη ένωση και συμβίωση ζευγαριού (άκομη και λ.χ. ζευγαριού πτηνών;)* και β) *η σύσταση οικογένειας μεταξύ ενός άνδρα και μιας γυναίκας (Κι' αν είναι άτεκνοι; Κι' αν αυτός είναι λ.χ. "Αραφ και έχει κάμποσες γυναίκες;)*.

Στό ίδιο λήμμα ό θρησκευτικός γάμος ορίζεται ως *η νόμιμη ένωση ζευγαριού (τί ζευγαριού; Άκομη και... παπουτσιών;) στην εκκλησία με θρησκευτική τελετή (τελώντας το μυστήριο του γάμου)*. [σάν ασύντακτο φαίνεται]. Έτερη απορία: Οί Μουσουλμάνοι Έλληνες της Θράκης ή οι Ισραηλίτες Έλληνες «στην εκκλησία» τελούν τό θρησκευτικό τους γάμο;

• Η λέξη *κλοπή* ορίζεται ως *αφαίρεση με παράνομο τρόπο και ιδιοποίηση ξένου πράγματος*. (Δέν ίπαιτείται τό πράγμα να είναι και *κινητό*; Μπορώ να πω μου κλέψανε τό... οικόπεδο;).

• Ως *νομέας* ορίζεται *αυτός που διαθέτει την επικραπία ακινήτου, που το χρησιμοποιεί με κερδοφόρο τρόπο ή το εκμεταλλεύεται* (Μά, αυτός είναι ό έπικαρπωτής, όχι ό νομέας! Προβλήματα δημιουργεί επίσης στον νομικό και ή άδόκιμη χρήση του ρήματος *διαθέτει* αντί του *έχει*).

—Τά άνωτέρω είναι *μερικά μόνο από τά χτυπητά λάθη* που έντόπισα πρόχειρα στους όρισμούς ή στίς προτεινόμενες χρήσεις μερικών οικείων όρων. **Ας έλπίσουμε ότι παρόμοια λάθη δέν θά υπάρχουν και στους άλλους τομείς γνώσης** (π.χ. ανθρωπολογία, βιολογία, ιατρική, μαθηματικά, φυσικοχημεία κ.λπ.) για τους όποιους δέν μπορούμε να εκφέρουμε γνώμη. **Αν όμως υπάρχουν, άκυρώνουν τήν όποια αξιοπιστία του Λεξικού.**

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΥ

του Δημήτρη Σκούφη
dimanhsk@otenet.gr

ΚΑΘΕ ΜΕΡΑ γίνεται όλο και πιο σαφές και μάλιστα με ιδιαίτερα οδυνηρό τρόπο πως το υπάρχον μοντέλο της Οικονομίας της Αγοράς δεν μπορεί ν ανταποκριθεί στα καινούργια δεδομένα. Το ερώτημα που τίθεται είναι, βέβαια, ποιο είναι το οικονομικό μοντέλο που θ' αντικαταστήσει το υπάρχον για ν' ανταποκριθεί στις καινούργιες ανάγκες. Όπως ήδη αναφέραμε, σε προηγούμενο σημείωμα, το ζήτημα αυτό αποτελεί αντικείμενο έρευνας, συνεπώς δεν υπάρχει μία μοναδική απάντηση στο ερώτημα.

Μέχρι σήμερα έχουν διατυπωθεί αρκετές θεωρίες που καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα προσεγγίσεων, από τις πιο σοβαρές και τεκμηριωμένες έως τις πιο εξωφρενικές. Για να γίνει αντιληπτό το ευρύτατο φάσμα του υπάρχοντος προβληματισμού αλλά και των ρηξικέλευθων κατευθύνσεών του, θα επιχειρήσω σ' αυτό το σημείωμα να παρουσιάσω πολύ συνοπτικά μία απ' αυτές τις προσεγγίσεις που πιστεύω ότι παρουσιάζει αρκετό ενδιαφέρον και κάποια πρωτοτυπία.

Τη διατύπωσε ο Michael H. Goldhaber¹, θεωρητικός φυσικός, εταίρος στο Ινστιτούτο Μελετών Πολιτικής της Washington DC. Υπήρξε από τα στελέχη ενός σημαντικού μη κερδοσκοπικού οργανισμού, του Κέντρου για τη Δημοκρατία και την Τεχνολογία, και είναι επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Berkley, στο Ινστιτούτο Κοινωνικών Αλλαγών. Οι απόψεις

που παρουσιάζω εδώ προέρχονται από μια ανακοίνωσή του με τίτλο «Η Οικονομία της Προσοχής»:

Η Φυσική Οικονομία του Δικτύου, στο πλαίσιο ενός συμποσίου¹ που πραγματοποιήθηκε στο John F. Kennedy School of Government του Harvard, καθώς και από άλλες δημοσιεύσεις του στο ηλεκτρονικό περιοδικό Telepolis², και αλλού.

ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ;

Η βασική συλλογιστική του Goldhaber ξεκινά από την προφανή διαπίστωση ότι στην Κοινωνία των Πληροφοριών υπάρχει πληθώρα πληροφοριών. Με βάση αυτή τη διαπίστωση, προχωρεί στο συμπέρασμα πως η πληροφορία δεν μπορεί ν' αποτελέσει τη βάση για μια οικονομία αφού, κατά τα γνωστά από την κλασική οικονομική θεωρία, μια οικονομία μπορεί να βασιστεί σε ό,τι σπανίζει και όχι σε ό,τι είναι σε αφθονία. Έτσι, δεν φαίνεται να οδηγούμαστε κατ' ανάγκη σε μια οικονομία της Πληροφορίας, αλλά σε κάτι ουσιαστικά διαφορετικό. Η δεύτερη διαπίστωση που κάνει είναι πως υπάρχει κάτι που είναι αντιπροσώπως ανάλογο από την ποσότητα της πληροφορίας, το πώς η προσοχή μπορεί να τραβήξει την πληροφορία: «Η προσοχή, τουλάχιστον, του είδους στο οποίο αναφερόμαστε, είναι κάτι που σπανίζει από την ίδια του τη φύση».

Με βάση αυτές τις δύο μάλλον προφανείς διαπιστώσεις, ο Goldhaber προχωρεί στη διατύπωση μερικών υποθέσεων για ένα οικονομικό μοντέλο που θα είναι ριζικά διαφορετικό από το σημερινό, το οποίο ονομάζει Οικονομία της Προσοχής (Attention Economy): «Η οικονομία της προσοχής που ανατέλλει είναι ριζικά διαφορετική από οποιαδήποτε άλλη οικονομία, και σίγουρα από την οικονομία της βιομηχανικής αγοράς. Στην πιο καθαρή της μορφή, δεν έχει καμία απολύτως σχέση με το χρήμα, με την αγορά ή με οτιδήποτε τους μοιάζει. (...) Αυτό που είναι σημαντικό είναι η αναζήτηση, η πρόσκτηση και η προσφορά προσοχής».

Η προσέγγιση αυτή, αν και εκ πρώτης όψεως ακούγεται παράδοξη, είναι ιδιαίτερα οικεία σε όλους μας, τουλάχιστον σε μια από τις πιο συνηθισμένες εκφάνσεις της: είναι παρόμοια με τη λογική και την οικονομία της διαφήμισης και των δημοσίων σχέσεων. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός πως η διαφήμιση δεν λειτουργεί ως αυτοσκοπός: στις περισσότερες περιπτώσεις αποσκοπεί στην προώθηση κά-

ποιων, συνήθως βιομηχανικών, προϊόντων ή υπηρεσιών ή στην απόκτηση φήμης που ανταλλάσσεται με συγκεκριμένες υλικές απολαβές. Το μοντέλο που εισηγείται ο Goldhaber, στην πιο ακραία του μορφή, δεν συσχετίζει την προσοχή με άλλες υλικές απολαβές, αν και δεν αποκλείει τη συνύπαρξή τους.

Στο περιβάλλον όμως του Internet, το μοντέλο που προτείνει ο Goldhaber φαίνεται να επαρκεί για να εξηγήσει μια σειρά από οικονομικά φαινόμενα που αλλιώς δεν μπορούν να εξηγηθούν.

Ανάμεσα σ' αυτά είναι και η ευρύτατα διαδεδομένη προσφορά δωρεάν προϊόντων (που αποτέλεσε την αφορμή για τη σειρά αυτών των σημειωμάτων) και το κυνήγι αυτού που στο Internet αποκαλείται «net fame». Επαρκεί ακόμη για να εξηγήσει –τουλάχιστον εν μέρει– την ίδια την ταχύτατη συσσώρευση αξιολογής αλλά και άχρηστης πληροφορίας στο Internet.

Η ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ;

Αν, όμως, η λογική της Οικονομίας της Προσοχής φαίνεται επαρκής για να εξηγήσει μερικά από αυτά τα οικονομικά φαινόμενα, δεν μοιάζει ν' ανταποκρίνεται επαρκώς στο επίπεδο του δικτυακού κοινωνικού γίνεσθαι: η Οικονομία της Προσοχής αντανάκλαται στο κοινωνικό επίπεδο σε ένα σύστημα «σταρ» και «οπαδών», που δεν συναντάται συχνά, ούτε ανήκει στα εγκαθιδρυμένα ήθη του Internet. Κι ακόμα πιο πολύ, αγνοεί τον σημαντικότερο παράγοντα της ποιότητας της Πληροφορίας.

Κατά την άποψή μου, στον πληροφοριακό ωκεανό υπάρχει κάτι που είναι εξίσου, αν όχι πολύ πιο σπάνιο από την προσοχή: είναι η πραγματική γνώση που μπορεί να οδηγήσει σε δράση, αυτό που ο οραματιστής **Alvin Toffler** ονόμασε «actionable knowledge». Όσο περνά ο καιρός και συσσωρεύονται στο Internet όλο και πιο πολλές πληροφορίες, τόσο γίνεται πιο αντιληπτή η πραγματική αξία και η (με την αυστηρά οικονομική έννοια του όρου) σπάνις της ποιοτικής και χρήσιμης πληροφορίας.

Ίσως, λοιπόν, αντί για το μοντέλο της Οικονομίας της Προσοχής θα πρέπει ν' αναζητήσουμε το μοντέλο της Οικονομίας της Γνώσης που, άλλωστε, φαίνεται να ταιριάζει πολύ περισσότερο στην ανθρώπινη φύση. Ίσως ο αιώνας που έρχεται να είναι ο αιώνας της Γνώσης και όχι ο αιώνας της Προσοχής.

Παραθέτω εδώ ένα μικρό απόσπασμα από άρθρο του **Michel Chossudovsky**, καθηγητή της Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο της Οτάβα με τίτλο «Η παγκόσμια οικονομική κρίση» που δημοσιεύτηκε στο ηλεκτρονικό περιοδικό Telepolis τον περασμένο Ιανουάριο: «Αντίθετα με ό,τι συνέβη το 1920, οι κύριες αγορές σε ολόκληρο τον κόσμο διασυνδέονται άμεσα 24 ώρες το εικοσιτετράωρο μέσω των υπολογιστών: διαταρχές στην αγορά των μετοχών της Wall Street διαχέονται άμεσα στις ευρωπαϊκές και ασιατικές χρηματαγορές και επομένως διαπερνούν ολόκληρο το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Η πρόσφατη πείρα απέδειξε με τον πιο σαφή τρόπο τον αποσταθεροποιητικό χαρακτήρα της αγοράς μετοχών μέσω προγραμματιζόμενων ηλεκτρονικών υπολογιστών: τώρα πια ο δείκτης Dow Jones μπορεί να διακυμαίνεται κατά πολλές εκατοστιαίες μονάδες μέσα σε ελάχιστα λεπτά της ώρας χάρη στο σύστημα Superdow της NYSE, ένα ηλεκτρονικό σύστημα δρομολόγησης χρηματιστηριακών συναλλαγών. Το Superdow μπορεί πλέον να χειρίζεται περισσότερες από 300.000 συναλλαγές την ημέρα (χωρίς να δημιουργείται ουρά αναμονής), δηλαδή 375 συναλλαγές το δευτερόλεπτο, που αντιπροσωπεύουν μια δυναμικότητα περισσότερων από 2.000.000 μετοχών την ημέρα. Ενώ η ταχύτητά του και ο όγκος συναλλαγών που εξυπηρετεί αυξήθηκαν κατά δέκα φορές από το 1987, είναι βέβαιο πως ο κίνδυνος οικονομικής αστάθειας που μπορεί να προκαλέσει είναι σημαντικά μεγαλύτερος».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο Michael Goldhaber έχει ένα δικό του web site στη διεύθυνση: <http://www.well.com/user/mgoldh/> με πολλά και ενδιαφέροντα στοιχεία. Οι απόψεις του πρόκειται σύντομα να δημοσιευτούν σε βιβλίο.

2. Οι σελίδες του Κέντρου για τη Δημοκρατία και την Τεχνολογία υπάρχουν στη διεύθυνση: <http://www.cdt.org/> Τα πλήρη πρακτικά του πολύ σημαντικού αυτού συμποσίου υπάρχουν στη διεύθυνση: <http://shango.harvard.edu/iipecon/econ.html> και έχουν κυκλοφορήσει και σε βιβλίο από τη MIT Press.

3. Το Telepolis, μια από τις πολλές και σημαντικές εκδόσεις που υπάρχουν στο Internet, μπορείτε να το διαβάσετε στη διεύθυνση: <http://www.heise.de/tp/english>

Μαθητής της Β' Λυκείου με τον νέο νόμο Γ. Αρσένη.

Πυρηνικές δοκιμές

της Ελένης Βερυκίου

Ο Galiano δριάμβευσε στις φετινές επιδείξεις μόδας. Η γνωστή μαγεία του έφερε ξανά τις εμφάσεις στον βίαιο ρομαντισμό και στο γλυκό αφηνιδιασμό του στυλ. Κυρίαρχες, όμως, φαίνονται οι διάφορες επιρροές. Έθνικ τάσεις, στοιχεία από μακρινές παραδόσεις, folk αποχρώσεις και, βέβαια, οι κλασικές πηγές. Φορέματα με υπαινικτικούς κυματισμούς χιτώνα, design στην κίνηση του μαιάνδρου, styling δωρικό. Επιρροές! Επιρροές!

Και ο γνωστός μας Οίκος του υπουργείου Παιδείας στο πλαίσιο της Υψηλής Κοπτικής του και των κολλεξίων «νέα εξεταστικά μέτρα» –από τις πλέον αγαπημένες– λανσάρει τη μεταρρύθμιση «Τρόμος στο Λύκειο». TopModels: οι μαθητές της Β' Λυκείου. Σοφοί και αναλυτές προσπαθούν με μόχθο και περισυλλογή να εντοπίσουν την πηγή της νέας τάσης. Μήπως είναι οι πίνακες του Ιερώνυμου Μπος; Το Δαντικό Inferno; Οι βιβλικές εικόνες της συντέλειας;

Κι όμως, όλα αρχίζουν με ένα ποιοτικό άλμα. Με έναν επιβλητικό δρασκεισμό που έφερε η πνοή του ονείρου. Εννέα χρόνια υποχρεωτικής παιδείας – Δημοτικό και Γυμνάσιο– γίνονται ένα κακό παρελθόν. Ένα κακό, σκοτεινό παρελθόν. Το εκπαιδευτικό πεδίο, με τους παπαγάλους μαθητές, τις συμβατικές μεθόδους, την ξεπερασμένη διδασκαλία και ό,τι μπορεί να συνοψίσει το εκπαιδευτικό στυλ που ορίζουν έννοιες, όπως «το μάθημα νεράκι» ή το μάθημα απ' έξω και ανακατωτά.

– Γιατί ξαφνικά στη στιγμιαία έκφραση του χρόνου –το πέρασμα από το Γυμνάσιο στο Λύκειο– απλώνεται η απεραντοσύνη της αβύσσου. Η καινούργια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση αναδύει μέσα από τις διατάξεις της τους έκπαγλους νεωτερισμούς της και ξεσπά.

Όπως όλα ξεσπούν στο χώρο της δημόσιας πράξης. Αυτό που υπάρχει σαν διδακτική και εξεταστική νοοτροπία ανατρέπεται μ' ένα τρόπο συντελεστικό. Οι υψηλόφρονες μεταρρυθμιστές, γνωστοί νάρκισσοι με την παιδεία, γαλαζοπράσινη λιμνούλα να καθρεφτίζουν τα οράματά τους, αγαπούν πάντα τον απατηλό για τους μαθητές μεγαλοϊδεατισμό της οροφής και τον συγχρόνως υπαρκτό γι' αυτούς ρεαλισμό των κονδυλίων. Εμπνευστές θαμπωμένοι από το Campus που οραματίζονται να φέρουν στο Λύκειο, δεν κοιτάζουν πίσω τους ούτε μία φορά.

– Αν κοίταζαν βέβαια, θα έβλεπαν την εννιάχρονη παιδεία μια terra incognita, με τους μαθητές της κατοίκους της αγραμματοσύνης, να αναρωτιούνται αν η δική τους γη κινείται γύρω από τον ήλιο ή ο ήλιος γύρω από τη γη (όπως έδειξαν διαγνωστικά τεστ στην Α' Λυκείου - Καθημερινή 28.10.98). Με τους μαθητές της να δηλώνουν ότι δεν θυμούνται τα φυσικά φαινόμενα:

«Ο λόγος είναι ότι έχει περάσει αρκετός καιρός από τότε που τα διδάχτηκα και που ασχολιόμουν μ' αυτά και όπως καταλαβαίνετε τα έχω ξεχάσει. Ευχαριστώ». Ω! θύμησες, θύμησες! «από την ελεητικήν αράχνη σκεπασμένες». Από την Παιδεία με τις ολικές εκλείψεις,

τα απύθμενα βάθη του πηγαδιού.

– Αλλά αυτούς ποιος θα τους ελεήσει τώρα που οι κομμοί πυκνώνουν όλο και πιο πολύ τις γραμμές του πανικού και οι Κασσάνδρες υψώνουν όλο και πιο πολύ τις φωνές τους μέσα σε δύο μόλις μήνες, από την εφαρμογή του νόμου; Και τα διαγνωστικά τεστ, άτυπες εξετάσεις στην αρχή της χρονιάς, θα συνεχίσουν να συγκεντρώνουν τα διαπιστευτήρια της ημιμάθειας, της οποίας ο επίλεκτος πλέον μαθητής, θα καλείται να επιλέγει μέσα από ειδικότητες οι οποίες δεν «διατίθενται», τα μαθήματα της εκλογής του. Θα καλείται να επιλέγει στην κυριολεξία αυτό που ορίζει το ανέφικτο. Σε ποια σχολεία θα είναι δυνατόν να λειτουργήσουν τα περίφημα 15μελή τμήματα; Μετρήστε τα δάχτυλα των χεριών σας. Μετρήστε και αυτά των ποδιών σας. Θεωρήστε τους εαυτούς σας εξαδάχτυλους. Ο αριθμός δεν θα σχηματιστεί. Ήδη στα πιο πολλά σχολεία, κυρίως της περιφέρειας, τα παιδιά που έχουν επιλέξει αγγλικά διδάσκονται τη γλώσσα που μιλούν στις όχθες του Σηκουάνα και αντίστροφα.

Η πραγματικότητα βάζει τις συνθήκες του λιτού διαθέσιμου, δηλαδή αυτού που η Πολιτεία μπορεί να πληρώνει, και κάνει τις υπέρλαμπρες επιλογές να λάμπουν σαν άστρα αλαργινά.

– Κι όμως, τα έχουν σκεφθεί όλα! Υπάρχει ο

επανορθωτικός μηχανισμός. Συνελήφθη κατά πάσαν πιθανότητα ξημερώματα της Διακαινησίμου: συγκεκριμένα μια πυκνή, μισαλλόδοξη κινητικότητα οριζοντίως και καθέτως, θα πραγματοποιεί το απραγματοποίητο. Δηλαδή, τότε καθηγητές θα κινούνται αέναα σε διάφορα σχολεία για να καλύψουν δώρα ή τρίωρα μαθήματα επιλογής. Ή όπως λέμε το εδώ κι εκεί του χάους, η επιτομή της κινησιολογίας, μαθητές θα μεταφέρονται, λέει, σε γειτονικά σχολεία ώστε να συμπληρώνεται ο αριθμός των ομάδων επιλογής. Αυτό στην περίπτωση της επαρχίας ισοδυναμεί και με μετακινήσεις από χωριά σε κωμοπόλεις και από εκεί σε μεγαλύτερα αστικά κέντρα. Ένα τρελό δίκτυο από πούλμαν, λεωφορεία, ταξί και τον οδοντωτό θα διακπεραιώνει την καθημερινή αυτή σχολική διασπορά! Στο σημείο αυτό αξίζει κανείς να αναρωτηθεί. Είναι η ιδεολογική και προγραμματική προπέτεια ή ο γλυκασμός του ονείρου, που έκαναν τους υπερβατικούς αυτούς κλώνους της πραγματικότητας, να δρασκελίζουν τις συνθήκες της και να διδάσκουν σαν πολιτική αγωγή στους έφηβους, τα φτερά και τα πούπουλα της αυτοακύρωσής τους;

Εκτός, όμως, από αυτές τις ονειροπαρμένες επιλογές υπάρχουν και οι πολλαπλές. Τα γνωστά τεστ πολλαπλών επιλογών. Και εδώ αρχίζει η «Ιστορία των Μεταμορφώσεων», εφ' όσον οι εννιάχρονοι παπαγάλοι μαθητές του Δημοτικού και του Γυμνασίου θα μετασχηματίζονται αυτόματα σε κριτικές κουκουβάγιες. Τα συγκεκριμένα τετραγωνάκια των τεστ με τις ενδείξεις Σ (σωστό) Λ (λάθος) θα ανοίξουν τις πύλες της κριτικής ικανότητας.

Χάνοντας την ευεργετική επίδραση που θα είχε μια περιορισμένη χρήση τους, γίνονται η απόλυτη εξεταστική πανάκεια, που θα κάνει τους μαθητές γρήγορους παίκτες-χειριστές του τηλεοπτικού παιχνιδιού που γίνεται η γνώση. Ιδιαίτερα αγαπημένο παιχνίδι ο «Τροχός της Τύχης», εφ' όσον έχει εκτιμηθεί ότι οι μισές από τις σωστές απαντήσεις που θα δίνονται είναι δυνατόν να είναι οι τυχαίες.

Στα μαθηματικά ιδιαίτερα οι αιθέρες των multiple choices δεν είναι παρά μόνο το πολλαπλό παράδοξο. Οι μαθητές θα επιλέγουν από τα μυθικά τετραγωνάκια τον σωστό αριθμό. Αυτό, όμως, δεν μπορεί να αποκλείσει σε καμιά περίπτωση το πικρό πεπρωμένο που είναι η λύση των ασκήσεων. Ποια η διαφορά, λοιπόν; Ο τετραγωνισμός του παραλόγου. Και σ' αυτήν ακριβώς την εξεταστική ατμόσφαιρα θα μπορεί να αναπτύσσεται η μικρή δραματουργία, τα σκηνικά ευρήματα των μαθητών, που έτσι κι αλλιώς έχουν επιλεγεί από την υπουργική κωμωδία, να διεκπεραιώσουν τους κωμικούς τους ρόλους. Ρόλοι εύκολοι, συνειδησιακά δικαιωμένοι. Έτσι ψίθυροι και γκριμά-

τσες, χειρονομίες και ματιές θα μεταλαμπαδεύουν την απλή μονοσύλλαβη σωστή επιλογή στο γενικό σύνολο της τάξης.

Μέσα σ' αυτή τη σύνοψη των τετραγωνισμένων απαντήσεων του θαλαρού Ι.Κ., θα απλώνονται επίσης οι πεδιάδες της γενικής παιδείας και εκεί θα συνωστίζεται ο ουμανιστικός προσανατολισμός του σφαιρικού ανθρώπου που οραματίστηκε. Χιλιάδες Λεονάρντο ντα Βίντσι στην επικράτεια του Κουίζ. Γιατί στο χάι των multiple choices θα εκφυλίζονται οι ντεμοντέ φθαρμένες αντιλήψεις, όπως η ανάπτυξη της σκέψης, η έκθεση των επιχειρημάτων, οι τεκμηριωμένες απαντήσεις. Προς χάριν της fast αξιολόγησης θα επέρχεται η αναδίπλωση της γλώσσας, η μονολεκτική ετοιμότητα. Με αυτήν ακριβώς τη μονολεκτική επίσης μεθοδολογία θα είναι, λέει, πραγματικότητα πλέον τα παιδιά με τις πολύ καλές επιδόσεις σ' όλα τα μαθήματα.

Τα μαθήματα, που δεν θα είναι πια τα μαθήματα του λυκείου αλλά τα ανταγωνιστικά μαθήματα ενός απέραντου εξεταστικού κέντρου, που αυτό θα αντιπροσωπεύει. Γιατί 26 πανελλήνιες αγωνίες εξυφαίνονται κάτω από το πέπλο των ποιοτικών νεωτερικιών. Όλα τα μαθήματα της Β' και Γ' Λυκείου αξιώνονται τον σκληρό πυρήνα της προαγωγής και έτσι ακόμη και τα θρησκευτικά θα παίρνουν από τη χρυσόσκονη του φροντιστηρίου – υπάρχουν ήδη φροντιστήρια στα οποία διδάσκεται το μάθημα των θρησκευτικών!

Αλλά η σύλληψη, η πλέον κοντυλογραμμένη, είναι η καθολική υπεροχή του γραπτού σε σχέση με την προφορική επίδοση. Ανεξάρτητα, δηλαδή, από το πόσο μεγάλος είναι ο προφορικός βαθμός, θα παίζει μόνο το ρόλο των 3 μονάδων συν τον ακλόνητο, βέβαια, γραπτό. Εργασίες, πολύμηνη καθημερινή συμμετοχή, θα αγνοούνται αφήνοντας τη διδασκαλία ένα αδιάφορο μονόπρακτο που θα πρέπει να ξεχαστεί. Και μέσα στην τάξη μπορεί πια να εκτυλίσσεται η βουβή ατμόσφαιρα, που θα είναι η διεκπεραίωση του καθηγητικού μονολόγου.

Μια ολόκληρη χρονιά θα βασίζεται στην αξιολόγηση της στιγμής και αυτό το αλύπητο αξιολογικό ενσταντάνε συνδυάζεται με τη ρήτρα Terminator. Την απώλεια ολόκληρης της χρονιάς από τη Β' Λυκείου! – χωρίς το δικαίωμα της επανεξέτασης σε κανένα μάθημα.

Αν η αυστηρότητα ήταν πάντα βασική προϋπόθεση του σωστού σχολείου, τι ρόλο θα έχει η συγκεκριμένη εξολόθρευση δυνατότητων, κουράγιου, ελπίδας, ευκαιρίας σε δεκαεξάχρονα παιδιά; Όταν μάλιστα χρόνια ολόκληρα οι διαδοχικοί μεταρρυθμιστές μπορούν να εκτελούν ασύστολα τις δοκιμές τους – πραγματικές δοκιμασίες για τους νέους – πάνω στο μέλλον και στην προοπτική των παιδιών. Και

όταν οι ίδιοι μένουν μόνιμα μετεξεταστέοι στις μεταρρυθμιστικές τους απόπειρες.

Για τον ειλωτα όμως, τον μαθητή της παιδείας και της παραπαιδείας που αρχίζει από τον όρθρο τα μαθήματα του σχολείου και ξαναρχίζει με τον εσπερινό τον «νέο κύκλο σπουδών» στις νυχτωμένες αίθουσες του φροντιστηρίου, επέλεξαν το «ό,τι γράφει δεν ξεγράφει», μέσα στο πλαίσιο ενός πρωτοφανούς πρώιμου αποκλεισμού, όχι μόνο από το πτυχίο, που αποτελεί τον μόνιμο φετιχισμό της ελληνικής κοινωνίας, αλλά και από το ίδιο το απολυτήριο του Λυκείου.

Εγκατέστησαν, έτσι, τις εξετάσεις για εισαγωγή στα ΑΕΙ στη Β' Λυκείου και το έπος του φροντιστηρίου στην καρδιά του Λυκείου. Το έπος αυτό που το στήριξε η ελληνίδα μητέρα, δείχνοντας την ίδια αγωνιστικότητα με τη Γυναίκα της Πίνδου και την ίδια επιμονή που επιδείχθηκε για να γίνει η φανέλα του στρατιώτη, έκριναν ότι θα το φέρουν στο τέλος του με την εξεταστική πανδαισία που προκάλεσαν και μ' εκείνη την περίφημη ενισχυτική διδασκαλία που εξήγγειλαν.

Πέρα, όμως, από τις ανθόσπαρτες εξαγγελίες, τι να είναι, άραγε, οι πολυάριθμες καινούργιες αίθουσες των φροντιστηρίων που αναδύονται καθημερινά με ρυθμό ασύλληπτο; Τι να διδάσκονται εκεί –20 ώρες την εβδομάδα!– οι μαθητές; Μήπως θεωρητικά μαθήματα ξιφασκίας; Ή την τέχνη της φωτογραφίας; Του τατουάζ;

Η καινούργια on the air εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, αγνοεί –όπως και οι προηγούμενες– τη θεμελιώδη αρχή κάθε αξιόπιστης αλλαγής που είναι η θεμελίωση, οι γερές βάσεις. Εκτοξεύει στα ύψη τις φροντιστηριακές δαπάνες μέσα σ' ένα συλλογικό κλίμα πανικού, που φέρνει η συννηθισμένη σ' αυτές τις περιπτώσεις ατομική τάση που είναι ο «σώζων εαυτόν σωθείτω». Και σωσμένοι, βέβαια, δεν θα είναι εκείνοι οι εισοδηματικά χαμηλοί, που δεν θα μπορούν να πληρώνουν το πανύψηλο τίμημα των υψιπετών μεταρρυθμιστικών ονείρων.

Προς τους απελπισμένους λοιπόν γονείς, ένα πολλαπλό τεστ επιλογής, για να διαπιστωθεί αν ξέρουν πραγματικά σε ποιο όργανο πρέπει να απευθύνουν τα αιτήματά τους (καλύψτε με το χέρι σας την τελευταία παράγραφο και σκεφθείτε με ψυχραιμία).

Α. Στο υπουργείο Παιδείας.

Β. Σε συνδικαλιστικές οργανώσεις του χώρου.

Γ. Στη Διεθνή Αμνηστία.

Δ. Στην Ένωση Μικροπωλητών

Η σωστή απάντηση είναι η Γ. Εκεί, στη Διεθνή Αμνηστία μαζί με τους Κούρδους αδερφούς σας θα μπορέσετε να αναζητήσετε το δικίο σας. Ο νόμος είναι γενοκτονικός.

επισημαίνουμε

ΤΡΥΓΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΧΙΔΝΑΙ

Τα δημόσια μνημεία στην Ελλάδα –και δη στην Αθήνα– έχουν περισσότερη σχέση με τη ζαχαροπλαστική παρά με την πλαστική, ενώ τα σμιλεύει μάλλον η κομματική εξάρτηση (κοινώς γλείψιμο) παρά η γλυπτική. Μ' άλλα λόγια, πρόκειται κυρίως μια μικροπολιτική ρητορεία εν χώρω, και όχι για Λόγο που διεκδικεί μορφή. Έχουν: ελλείπουν τα τρυγόνια της τέχνης αλλά περισσεύουν οι οχιές του καλλιτεχνικού συνδικαλισμού.

Πάντως, μέσα σ' αυτόν τον καταιγισμό των πομπωδών στάσεων και των προβληματικών κεφαλών –ανδριάντες και προτομές αντιστοίχως– υπάρχει στην καρδιά της Αθήνας (αλλά μάλλον αόρατο) ένα γλυπτικό αριστούργημα, μια πλαστική μορφή εν εκρήξει. Πρόκειται για την προτομή του Jean Moreas (1856-1910), του ελληνογάλλου ποιητή Ιω.

Παπαδιαμαντοπούλου, που έγραψε την πρώτη του ποιητική συλλογή στα ελληνικά –είναι οι Τρυγόνες και Έχιδναι– αλλά μετά δέκα χρόνια συνέταξε το Μανιφέστο του Συμβολισμού στα γαλλικά (1886).

Γλύπτης του, ο πολύς Emile-Antoine Bourdelle (1861-1929), μαθητής του Ροντέν και επιφανέστατος εκπρόσωπος της γαλλικής σχολής και του Συμβολισμού κατά τον Μεσοπόλεμο.

Η προτομή είναι δουλεμένη με τον γνωστό «ηρωικό» τρόπο του Ροντέν, με το ιμπρεσιονιστικό σπάσιμο της φόρμας αλλά και με έμφαση στα τεκτονικά χαρακτηριστικά του κεφαλιού. Το μοντελάρισμα είναι αδρό, χωρίς λεπτομέρειες, και τα επίπεδα αλληλοδιεισδύουν εκφραστικότητας. Εδώ δεν έχουμε ούτε κατ' εντολήν ιμπρεσιονισμό, ούτε ακαδημαϊκό ρεαλισμό, αλλά καθαρή γλυπτική. Το έργο βρίσκεται κάπου στον Εθνικό Κήπο, απαρατήρητο από τους πολλούς, άγνωστο από τους «ειδικούς» – και γι' αυτό ακόμη σώο και αβλαβές.

Ένα άλλο «κεφάλι» του Bourdelle είδα πριν από χρόνια στο σπίτι του Κωνσταντίνου Καραμανλή, στην Πολιτεία. Όπως μου εμπιστεύτηκε τότε ο πρόεδρος, ήταν δώρο της κυρίας Πομπιντού.

Ελπίζω πως κι αυτό το κομμάτι θα «υγιαίνει» κάπου αναμένοντας τον χρόνο που η γλυπτική στην Ελλάδα και η περί την γλυπτική γνώση θα καταστούν, από τύποις, ουσία.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• **Δείτε:** Την έκθεση ζωγραφικής του Πέτρου Σοροπάνη, στην Diana Yulia Gallery (Down Town, Αρμοδίου 10, Βαρβάκειος

πλατεία), που ξεκινάει την επόμενη Δευτέρα, 9 Νοεμβρίου. Το σπίτι που βγάζει καπνούς: αυτός ο γενικός τίτλος καλύπτει όλα τα έργα που παρουσιάζονται στην έκθεση.

• **Δείτε:** Το φετινό Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, που ξεκινάει από τις 13 του μήνα. Πλήθος ταινίες, ρετροσπεκτίβα στον Κεν Λούις και στον Νίκο Κούνδουρο, έκθεση και όπερα του Πήτερ Γκρηναγουαίη, πολλές ανήσυχες ματιές στους «Νέους Ορίζοντες» – και, για τους θορυβοποιούς, πολύ τζετζελέ, αφού ο διαγωνισμός για τα Κρατικά Βραβεία Ποιότητας έχει ανοίξει τους ασκούς του Αιόλου στην εγχώρια κινηματογραφία μας.

• **Δείτε:** Ζωγραφική για το θέατρο: ζωγραφικά έργα, σχέδια, τρισδιάστατες μακέτες, σκηνικά αντικείμενα και κοστούμια των τριών μεγάλων ζωγράφων της γενιάς του '30 Γιάννη Μόραλη, Γιάννη Τσαρούχη και Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, σε μια μεγάλη έκθεση που εγκαινιάζεται τη Δευτέρα στο Μέγαρο Μουσικής. Η θεατρική μας ιστορία, η ιστορία της ελληνικής ζωγραφικής.

• **Ακούστε:** Έργα της εποχής του Μπετόβεν και της μετάβασης από την κλασική στη ρομαντική εποχή, όπως τα ερμηνεύουν η Καμεράτα υπό την διεύθυνση του Αλ. Μυράτ, με τη σύμπραξη του βιολονίστα Πιέρ Αμουαγιάλ και του πιανίστα Γιάννη Βακαρέλη. Στο Μέγαρο Μουσικής, τη Δευτέρα 16 Νοεμβρίου.

• **Δείτε:** Την αναδρομική έκθεση των πορτραίτων της Ολυμπίας που φιλοτέχνησε ο ζωγράφος Γιάννης Παλαιολόγος, με την ευκαιρία της έκδοσης μεταξοτυπίας επιζωγραφισμένης από τον καλλιτέχνη. Στο χώρο τέχνης Περιπλάνηση (Δούσμανη 5, Γλυφάδα), από 10 έως 21 Νοεμβρίου.

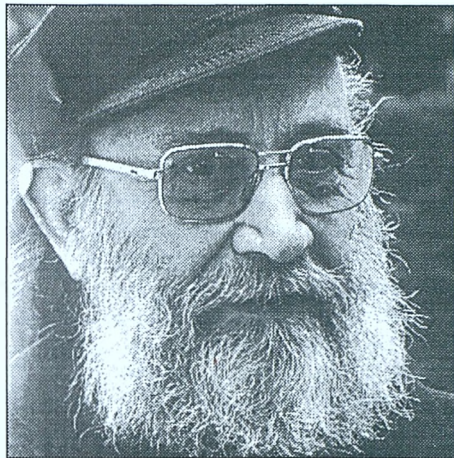

Η ΜΕΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΟ «ΚΙΒΩΤΙΟ» ΤΟΥ ΑΡΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΤΟ «ΚΙΒΩΤΙΟ» του Άρη Αλεξάνδρου στάθηκε η αφορμή για μια ημερίδα γύρω από τον συγγραφέα, που διεξήχθη την προηγούμενη Τρίτη στο Γαλλικό Ινστιτούτο. Στη συζήτηση συμμετείχαν ο συγγραφέας και καθηγητής Πανεπιστημίου Γιώργης Γιατρομανωλάκης, ο ιστορικός Φίλιππος Ηλιού, ο συγγραφέας Βαγγέλης Ραπτόπουλος, ο ποιητής και μεταφραστής Τίτος Πατρίκιος και ο κριτικός λογοτεχνίας Άρης Μαραγκόπουλος.

Ο Γ. Γιατρομανωλάκης προλόγισε τη συζήτηση, τονίζοντας τη σημασία που φανερώνει η επανέκδοση του βιβλίου 20 φορές μέσα σε 23 χρόνια. «Οι σχετικές του ερμηνείες αποτελούν άλλο ένα κεφάλαιο από ερμηνείες, κοινωνικές, ψυχχαναλυτικές κ.ά.». Όσες ερμηνείες όμως κι αν επιδέχεται το *Κιβώτιο*, είναι η γραφή αυτή που αποτελεί την ουσία του. «τον μόνο τρόπο εξορκισμού του κακού για τον συγγραφέα», κατέληξε.

Την «ιστορική» αποτίμηση του έργου του Αλεξάνδρου, έκανε ο Φίλιππος Ηλιού. «Εκ των υστέρων όλα φαίνονται εύκολα, το ίδιο και οι αποτιμήσεις για τον Αλεξάνδρου. Έτσι, μετά τη δικτατορία όλοι είπαν

Ο Άρης Αλεξάνδρου.

ότι καλά έπραξε». Ο κ. Ηλιού μίλησε για έναν άνθρωπο που ελάχιστα γνώρισε, κυρίως μέσω του βιβλίου του Δημήτρη Ραυτόπουλου, για κάποιον που δεν συμφώνησε ποτέ με τις ιδέες του, αλλά και για κάποιον που αναγνωρίζει ως επαναστάτη εξαιτίας της απόλυτης ηθικής του στάσης. «Αν έδινε ένα τίτλο στην ομιλία μου θα ήταν: "Η Εξάφρεση του Κανόνα ή Η Έλλογη Απόφαση της Μοναξιάς"», είπε για τον άνθρωπο

που επέλεξε, λόγω της ακραίας και ηθικής στάσης του, «να απομονωθεί όχι από τον ταξικό εχθρό, αλλά από τους συντρόφους και τους φίλους του, όταν είδε την εγγενή αδυναμία του συστήματος να ολοκληρώσει τους μετασχηματισμούς που επαγγέλονται». Τέλος, χαρακτήρισε το *Κιβώτιο*, «επιδεκτικό πολλών αναγνώσεων» αλλά και «έργο βαθύτατα συντηρητικό».

Ο Τίτος Πατρίκιος σχολίασε το έργο του Αλεξάνδρου κυρίως με αποσπασματικές αναφορές από τα ποιητικά *Ανεπίδοτα Γράμματα* - «που έγινε η απαρχή του *Κιβωτίου*», όπως τόνισε.

Ο Βαγγέλης Ραπτόπουλος, επιχειρώντας να προκαλέσει, είπε ότι το έργο έχει υπερβεί τον εμφύλιο σπαραγμό, «χρησιμοποιώντας τον μόνο ως εφελκυστήρα, χωρίς να προσκολλάται στην εποχή ή τη γενιά του», τόνισε μάλιστα ότι «είναι κρίμα που κανένας έλληνας σκηνοθέτης δεν έχει συγκινηθεί αρκετά» για να μεταφέρει το μυθιστόρημα στην οθόνη - παραγνωρίζοντας ωστόσο να αναφέρει τη συνθετότητα του βιβλίου που δύσκολα μπορεί να το προσεγγίσει μια γραμμική εικονογραφική αναπαράσταση.

Ελίνα Μπέη

ΒΟΜΒΙΔΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

• **Ρωμαίος, Τζουμάκας, Γείτονας** έγραψαν ιστορία. Ο **Γιαννόπουλος** συνεχίζει με το πολύτομο ψυχοφελές ανάγνωσμα: «Τι έκανες στον πόλεμο Βαγγέλη!».

• Το **ΠΑΣΟΚ** κάποτε ήταν το κίνημα των λοχαγών. Μετά εκσηγχρονίστηκε σε φράξια ενός **μαοϊκού στρατηγού** ενώ τώρα ο **μυζρόσωμος Ναπολέων της Αναγνωστοπούλου** πήρε το παιγνίδι προσωπικά επάνω του. Νυν υπέρ πάντων ο αγών...

• Ότι κι αν κάνουν οι κυβερνητικοί πόλεμοι, ο **στρατηγός Χειμών** караδο-κεί.

• Η **απόλυτη αδυναμία** της εξουσίας είναι η **απόλυτη δύναμη** που νομίζει ότι διαθέτει.

• Κουίζ: Αν ο κ. **Βενιζέλος** εκλεγόταν

στη Λάρισα σε ποια πόλη θα χιζόταν το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης;

• «Η τέχνη αισθητοποιεί το πνευματικό και πνευματοποιεί το αισθητικό». Το είπε ο **πρύτανης της ΑΣΚΤ. Κουφό**.

• Το βραβείο για την καλύτερη πολιτιστική εκπομπή της τηλεόρασης πήγε στο αδιάφορο **Συν-Πλην** της ΕΤ1 ενώ το Παρασκήνιο των **Τ. Χατζόπουλου, Λ. Παπαστάθη** εξακολούθει να μην ανανεώνεται. Οι τηλεοπτικοί νονοί είναι πάλι σε δράση. Και τότε δεν ήταν:

• Του χρόνου θα βραβευθεί η **Έλντα**.

• Ε ρε, **Εισαγγελάτος** που τους χρειάζεται! Αυθεντικό, ανόθευτο προϊόν εγχώριας παραγωγής.

• Ωραία αυτή η ιδέα του **ανασηματισμού χωρίς ανασχηματισμό**. Κάτι ανάλογο έχουν επιτύχει πολλές φορές και οι άρχοντες του πολιτισμού μας.

ντες του πολιτισμού μας.

• Τι φωνάζετε ρε με το χειρόγραφο του **Αρχιμήδη**:

• Αφού **κόπηκε η γραμμή**.

• Πάντως πώς τα καταφέρνει η ελληνική πολιτεία να διαφημίζει τους **Christie's** διεθνώς είναι ένα μυστήριο.

• «Ο **εκσηγχρονισμός** είναι **αλυσίδα ρήξεων**» είπε ο κ. **Σημίτης** στη Βουλή. Εννοούσε τη **ρήξη Γιαννόπουλου-Κατριβάνου**:

• Ο περσινός **μπουφές** της Art Athina με τις σεφραλιές ήταν καλύτερος. Φέτος, λόγω **Βάσως**, η οποία και εγκαινίασε την έκθεση, επελέγη το **ευρωπαϊκό ροκφόρ** - ως συμβολική χειρονομία που μας δείχνει τον μονόδρομο της ΟΝΕ.

• Άρχισε με **τρανταχτά ονόματα** η διοργάνωση της **Πολιτιστικής Ολυμπιάδας** για το 2000. Ο **Έμπερτ** τώρα δικαιώνεται.

Μανωλάκης ο Βομβιστής

ΟΙ ΗΧΟΙ ΤΟΥ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ

ΓΙΑ ΝΑ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙ κανείς τι εστί ο **Ψαραντώνης** –κατά κόσμον **Αντώνης Ξυλούρης**– πρέπει να τον δει να παίζει και να τραγουδάει ζωντανά. Να αντικρίσει την εωσφορική μορφή του, ν' ακούει τη λύρα και το λαγούτο του, που, παρ' όλα τα κουδούνια, το χτύπημα των ποδιών του και την απόκοσμη φωνή του, γεννούν ένα ιχνητικό ντελίριο, το οποίο άλλους τους τρέπει σε φυγή και άλλους τους τραβάει σαν μαγνήτη.

Για να καταλάβει κανείς τι εστί Ψαραντώνης, πρέπει επίσης να γνωρίσει τον τόπο του, τις κορφές του Ψηλορείτη, όπου επιβιώνουν μόνο όσοι

έχουν κάτι από την τραχύτητα των βράχων. «Ο Ψαραντώνης», παρατηρεί στο σημείωμα του δίσκου του *Νογώ* ο Μιχάλης Πιερής. «ενσωμάτωσε στη μουσική του όχι μόνο την απαραιτήτητα δεξιοτεχνία του και την καλλιτεχνική του ευαισθησία, αλλά και όλη εκείνη την ψυχική τόλμη που εκόμισε

στο νεοελληνικό πολιτισμό η ιδιαίτερη πατρίδα του (η Κρήτη), ειδικότερα η γενέτειρά του (τα Ανώγεια) και πιο συγκεκριμένα το σόι του (το Ξυλουρείο). Τόλμη και αισθαντικότητα, δύναμη και ενέργεια, πάθος και τρυφερότητα που υπηρέτηθηκαν δια βίου με ασκητική αφοσίωση, επιμονή και σεμνότητα και κρυσταλλώθηκαν σε αρμονικούς ήχους, πρωτόγονους μα και τόσο οικειούς».

Το «νογώ» (νογώ, για όσους δεν γνωρίζουν την κρητική ντοπιολαλιά, σημαίνει καταλαβαίνω, κατανοώ, αντιλαμβάνομαι, συνειδητοποιώ, εισδύω στο νόημα των πραγμάτων) είναι ένα πραγματικό επίτευγμα, καθώς όχι μόνο συγκεντρώνει όλα σχεδόν τα οργανικά κομμάτια που έχει συνθέσει στην τριαντάχρονη πορεία του ο Ψαραντώνης, αλλά και γιατί καταφέρνει να σκιαγραφήσει με τρόπο θαυμαστό το «πρόσωπο» του μουσικού ιδιώματος –γιατί πέρα ιδιώματος πρόκειται– που έχει δημιουργήσει ο κρητικός λυράρης. Πόσο μάλιστα όταν έχουμε να κάνουμε με κομμάτια που έχουν ως βάση τους τον αυτοσχεδιασμό συχνά μάλιστα στην πιο «ακραία» μορφή του.

Το μόνο «μειονέκτημα» του «νογώ» είναι

η απουσία της φωνής και κυρίως των –σχεδόν εξίσου σημαντικών με τη μουσική του– στίχων του Ψαραντώνη,, απουσία που δεν επιτρέπει στο μη μυημένο ακροατή να σχηματίσει ολοκληρωμένη εικόνα για το ποιον του Ανωγειανού καλλιτέχνη.

Χαϊνήδες: «Το μεγάλο ταξίδι»

Αν ο Ψαραντώνης είναι ο κατεξοχήν εκπρόσωπος των κρητικών βουνών, οι **Χαϊνήδες** –ο **Δ. Αποστολάκης** ή **Τζάνγκο**, ο **Μ. Σταυρακάκης** ή **Τατάκι**, ο **Κ. Σφακιανάκης** ή **Αβυσσηνός**, η **Κ. Σπυριδάκη**, ο **Γ. Hawi** ή **Λαοδίκης** και ο **Δ. Ζαχαριουδάκης** ή **Ζούνης**– αντιπροσωπεύουν τα καλύτερα στοιχεία των κρητικών πεδιάδων: το λυρικό ερωτισμό, τη συμφιλιώση με το θάνατο, το ανοιχτό βλέμμα.

Με τον τέταρτο δίσκο τους, που φέρει τον τίτλο *Το μεγάλο ταξίδι*, οι Χαϊνήδες, παραμένοντας πάντοτε εντός των «πολιτισμικών» υδάτων της Μεσογείου, σαλπάρησαν για την «παλιά» Ελλάδα, προκειμένου να συναντηθούν με αυτό που –χάριν συνεννοήσεως– ονομάζουμε νέα ελληνική σκηνή. Αριστη διαπίστευση της συνάντησης αυτής είναι το πραγματικά εξαιρετικό «Είχα μια αγάπη μια φορά», που τραγουδάει ο **Μ. Λιδάκης**. Ένα τραγούδι που δείχνει το δρόμο για ακόμη μεγαλύτερη εμπλοκή των Χαϊνήδων στο σύγχρονο ελληνικό τραγούδι, μέσω ενός τολμηρού ανοίγματος της τέχνης τους σε νέα μουσικά και στιχουργικά πεδία. Άλλωστε το «Μεγάλο ταξίδι», παρ' ότι παραμένει δουλειά υψηλού επιπέδου, αποκαλύπτει τις απαρχές ενός εκφραστικού αδιεξόδου στο οποίο κινδυνεύει να παγιδευτεί η παρ' όλα αυτά Κρήτη.

Το *Μεγάλο ταξίδι* περιέχει, εκτός από τα τραγούδια των Χαϊνήδων, τη διασκευή του παραδοσιακού «Καράβι καραβάκι» και του εξάιρετου «Στ' αγάπης της βαθιά πληγή» των μεγάλων λυράρηδων **Κ. Μουντάκη** και **Λ. Κλάδου** και του μαντιναδολόγου **Μ. Σταυρακάκη** ή **Νιδιώτη**. Η «έκπληξη» του δίσκου, πάντως, βρίσκεται στην ενδιαφέρουσα μελοποίηση του «Κι αν έσβησε σαν ίσκιος τ' όνειρό μου», του Κ. Καρυωτάκη.

Γιώργος Ανανδρανιστάκης

ΓΛΩΣΣΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «Γλώσσες και διαφορά» που υλοποίησε το Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων με συγχρηματοδότηση της Γενικής Διεύθυνσης XXII της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ολοκληρώθηκε με τη διοργάνωση διημερίδων με αντικείμενο αντίστοιχα: *η αρβανίτικη και οι σλαβικές διάλεκτοι της Μακεδονίας*. Οι δύο διημερίδες συνδιοργανώθηκαν με το τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου το Σαββατοκύριακο 24-25/10 και 31/10-1/11 στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Είχαν προιγνηθεί διημερίδες με αντικείμενο *τις γλώσσες της μειονότητας της Δυτικής Θράκης* στην Κομοτηνή (23-24/5/1998) και τη *βλάχικη γλώσσα* στην Λάρισα (30-31/5/1998). Οι τέσσερις διημερίδες ήταν δομημένες με βάση τις ακόλουθες επιμέρους θεματικές:

- γεωγραφικά, δημογραφικά και ιστορικά στοιχεία που αφορούν τις γλώσσες
- κατάσταση και χρήση των γλωσσών
- η στάση των ομιλητών.

Οι εισηγητές ήταν στην πλειοψηφία τους κοινωνικοί ερευνητές οι οποίοι έχουν διεξάγει επιτόπια έρευνα στις περιοχές που μιλούνται οι εν λόγω γλώσσες καθώς και εκπρόσωποι των γλωσσικών κοινοτήτων.

Έτσι επιχειρήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα μια διεπιστημονική καταγραφή του γλωσσικού πεδίου πέραν της ελληνικής με τη συμμετοχή τόσο κοινωνικών επιστημόνων όσο και ομιλητών των λιγότερο ομιλουμένων γλωσσών, τα αποτελέσματα της οποίας θα καταγραφούν σε έκδοση των πρακτικών των τεσσάρων διημερίδων.

Οι θετικές εντυπώσεις που οι περισσότεροι αποκόμισαν από το περιεχόμενο του προγράμματος εν μέρει σκιασθηκαν από ένα κύμα αντιδράσεων που ξεκίνησε με αφορμή τη διημερίδα στη Λάρισα, όπου με ψευδή επιχειρήθηκε η σπύλωση των αποτελεσμάτων και η παραπλάνηση τμήματος της κοινής γνώμης σε ό,τι αφορά τους σκοπούς της διοργάνωσης.

ΕΦΥΓΕ Ο ΝΤΙΚ ΧΙΓΚΙΝΣ ΣΥΝΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΩΝ FLUXUS

Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ του όρου intermedia (διατομεακή κουλτούρα) και συνδημιουργός του κινήματος των Fluxus, Ντικ Χίγκινς, πέθανε σε ηλικία 60 χρόνων, την περασμένη Κυριακή, από καρδιακή προσβολή.

Ο Ντικ Χίγκινς (Dick Higgins), πρωτοπόρος περφόμερ, συγγραφέας, ποιητής, συνθέτης και εκδότης, συνιδρυτής του αντι-αυταρχικού κινήματος των Fluxus στις αρχές της δεκαετίας του '60, πέθανε από καρδιακή προσβολή στη διάρκεια επίσκεψής του στο Κεμπέκ, όπου είχε πάει για μια διεθνή συνάντηση με θέμα και τίτλο *Καλλιτεχνική δράση, 1958-1998*.

Το 1965, εισήγαγε τον όρο «intermedia» (διατομεακή κουλτούρα), που χρησιμοποιείται σήμερα συχνά για το έργο σύγχρονων καλλιτεχνών, προκειμένου να περιγράψει με μια λέξη τη χρήση πολλών ταυτόχρονα εκφραστικών «δρόμων» (ας πούμε τη χωρίς στεγανά «ειδικότητα» δημιουργία): η δράση, τα εικαστικά, η μουσική, τα πολυμέσα, συναντιούνται και αλληλοεμπλέκονται στο ίδιο «συνολικό» έργο.

Ο Χίγκινς μπορεί να θεωρηθεί, εκτός από εισηγητής του όρου, και πρωτοπόρος καλλιτέχνης στη «διατομεακή» τέχνη, αφού ασχολήθηκε τόσο με τα εικαστικά, τον κινηματογράφο και το βίντεο, όσο και με τη μουσική, την ποίηση και τις εκδόσεις, στο πλαίσιο της πολύμορφης εμπλοκής του με τη δράση, την εικόνα, τη γλώσσα, την αντι-μουσική, τη λογοτεχνία και τα βιβλία. Περιήριμες είναι και

οι εκδόσεις-έργα του ίδιου, με δικούς του εκδοτικούς οίκους, όπως ο Something else που δημιούργησε το 1963. Ο Χίγκινς, γεννημένος στις 15 Μαρτίου 1938 στο Κάιμπριτζ της Αγγλίας από εύπορη οικογένεια, σπούδασε στις ΗΠΑ, μαζί κυρίως με τον πρωτοπόρο συνθέτη Τζων Καίητζ, και συνδέθηκε νωρίς με τη νεοϋορκέζικη ομάδα οπτικοακουστικής δράσης και χάπενινγκ που διερευνούσε τις «διαφορετικές δυνατότητες του ακαθόριστου», τους μετέπειτα Fluxus της αμερικανικής πλευράς (υπήρχε και ο γαλλικός και γερμανικός πόλος). Στα τέλη της δεκαετίας του '50, μαζί με τον **George Maciunas**, υπήρξε ένας από τους συνιδρυτές του κινήματος των Fluxus και πρωτοπόρος της περφόρμανς και του χάπενινγκ, μαζί με τον **Alan Kaprow**. Έκτοτε, ο νομάς αυτός της διατομεακής κουλτούρας δεν έπαψε να διοργανώνει εκθέσεις, εργαστήρια, δράσεις, να παρουσιάζει ομιλίες και περφόρμανς.

Ο καλλιτέχνης και διανοητής που ένιωθε -όπως είχε δηλώσει- ολοκληρωμένος μόνο όταν απλωνόταν σ' όλες τις μορφές τέχνης, από τα εικαστικά και τη μουσική μέχρι τη λογοτεχνία και την περφόρμανς, χρησιμοποιούσε, όπως κι άλλοι παλιότεροι και νεότεροι του κινήματος Fluxus, και το νεότατο εκφραστικό κι επικοινωνιακό μέσο, το διαδίκτυο. Η είδηση του θανάτου του διαδόθηκε αμέσως on line, μέσα από συνδιασκέψεις του Internet στις οποίες μετείχε και ο ίδιος, με όλη τη συγκινησιακή ανθρώπινη φόρτιση του αιφνιδιασμού.

Σε μια από τις τελευταίες του συνεντεύξεις -όπως αναφέρθηκε σε κάποιο από τα μηνύματα που αντάλλαξαν οι «συγκάτοικοί του» στο διαδίκτυο- είχε πει ότι το ενδιαφέρον του ήταν πια συγκεντρωμένο στους νέους καλλιτέχνες, στην ανάπτυξη και τη δράση τους και ότι ήταν περίεργος να ανακαλύψει τον τρόπο προσδιορισμού και ονομασίας της πρακτικής τους...

Μια από τις ιδανικότερες εφαρμογές του κινήματος Fluxus. Ο Nam Τζουν Παϊκ στην *Απλότητα*, 1962.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού και το περιοδικό *Μνήμων* διοργανώνουν ημερίδα με θέμα:

Νεότερες Προσεγγίσεις στην Πολιτική Ιστορία

Η εκδήλωση θα διεξαχθεί το Σάββατο 7 Νοεμβρίου 1998 στο Ινστιτούτο Παστέρ, λεωφ. Βασ. Σοφίας 127. Η ημερίδα έχει στόχο να αναδείξει τα νοητικά εργαλεία και τις αναλυτικές κατηγορίες που έχουν προκύψει από τον διεπιστημονικό διάλογο της Ιστορίας με άλλες κοινωνικές επιστήμες. Οι θεματικές που θα απασχολήσουν τις πρωινές συνεδρίες (10 μ.μ.-2 μ.μ.), αφορούν τη μελέτη των πολιτικών σχηματισμών και τις διαφορετικές σε σχέση με το παρελθόν ιστοριογραφικές θεωρήσεις στο πλαίσιο της Πολιτικής Ιστορίας (σχέση Ιστορίας και Πολιτικής Επιστήμης, σχέση Ιδιωτικού και Δημόσιου Πεδίου, πολιτική βιογραφία, πολιτική γελοιογραφία, αναπαραστάσεις της πολεμικής σύγκρουσης).

Στις συνεδρίες θα προεδρεύσουν οι Ηλίας Νικολακόπουλος και Γιώργος Μαργαρίτης. Η απογευματινή συνεδρία (6 μ.μ.-8 μ.μ.) θα φιλοξενήσει στρογγυλή τράπεζα στην οποία θα συμμετέχουν οι Νικηφόρος Διαμαντούρος, Γιώργος Μαυρογορδάτος, Προκόπης Παπαστράτης, Χρήστος Χατζηιωσήφ και θα ακολουθήσει συζήτηση.

Άννα Χατζηγιαννάκη

Τα κρατικά βραβεία λογοτεχνίας

της Όλγας Σελλά

Τη λογοτεχνική «παράγωγή» της χρονιάς που προηγήθηκε επισημαίνει με την απονομή βραβείων κάθε χρόνο η Επιτροπή Κρατικών Λογοτεχνικών Βραβείων. Την περασμένη Τρίτη το πρωί έγινε στο υπουργείο Πολιτισμού η τελική συνεδρίαση της φετινής, με διετή θητεία επιτροπής που αποτελείται από τους Γιάννη Παπακώστα (πρόεδρο), Βαγγέλη Αθανασόπουλο, Έρη Σταυροπούλου, Νίκο Μπακόλα, Τάκη Μενδράκο, Αλέξη Ζήρα, Δημήτρη Νόλλα, Γιώργο Παγανό και Θανάση Χατζόπουλο.

Η ανακοίνωση της τελικής κρίσης της επιτροπής ήρθε γύρω στο μεσημέρι της Τρίτης και απένειμε:

- Το **Μεγάλο Βραβείο Λογοτεχνίας** στον κριτικό λογοτεχνίας **Αλέξ. Αργυρίου**, συνολική επιβράβευση στο σύνολο του έργου του, που αποτελείται από δεκάδες κριτικά άρθρα, δημοσιεύσεις, δοκίμια, μελέτες για τους ανθρώπους και την πορεία της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

- Το **βραβείο μυθιστορήματος** στο βιβλίο

Αλέξ. Αργυρίου

της **Ιωάννας Καρυστιάνη Μικρά Αγγλία** (εκδόσεις Καστανιώτης), ένα βιβλίο που μέσα από τη ζωή των γυναικών της Άνδρου -της Μικράς Αγγλίας του Μεσοπολέμου- που μένουν στη στεριά περιμένοντας τους ναυτικούς άνδρες τους, σκιασάει, με τρόπο αδρό τα ήθη τόπων, ανθρώπων και εποχών. Είναι το δεύτερο βιβλίο της μετά τη συλλογή διηγημάτων *Η κυρία Κατάκη*.

- Το **βραβείο διηγήματος** στον βορειοελλαδίτη **Πρόδρομο Μάρκογλου** για το βιβλίο του *Σπαράγματα* (εκδόσεις «Νεφέλη»). Ο θάνατος ενός παιδικού φίλου ξαναφέρει στη μνήμη την Ελλάδα του τέλους της δεκαετίας του '50 και των αρχών του '60, αναδεικνύοντας ανθρώπινα «σπαράγματα», κοινωνικά ρημαγμένες σχέσεις, κατάλοιπα του εμφυλίου και των κοινωνικών δομών και αντιλήψεων που κληροδότησε στην Ελλάδα εκείνης της εποχής.

- Το **βραβείο ποίησης** στον **Γιάννη Κοντό** για την ποιητική του συλλογή με τίτλο *Ο αθλητής του τίποτα* (εκδόσεις Κέδρος). Ποιήματα για το ιδιωτικό και τη μοναξιά με αιχμές στην πολιτική πραγματικότητα.

- Το **βραβείο δοκιμίου-κριτικής** στην **Αλεξάνδρα Δεληγιώργη** για το βιβλίο της «Ανοστον ήμαρ. Οδριπορικό της σκέψης του Νικόλα Κάλας» (εκδόσεις Άγρα), μια καταγραφή της σκέψης και του έργου του υπερρεαλιστή ποιητή.

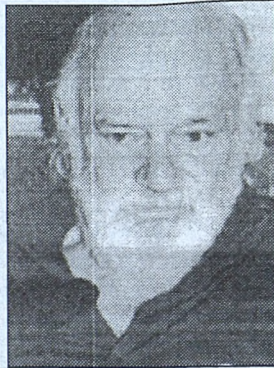
- Τέλος, το βραβείο στην κατηγορία που στεγάζει βιβλία **Μαρτυρίας-Βιογραφίας-Χρονικού-Ταξιδιωτικής Λογοτεχνίας** στον ποιητή **Νάνο Βαλαωρίτη** για το βιβλίο του *Μοντερνισμός, πρωτοπορία και "Πάλι"*, μια μελέτη για την πορεία του λογοτεχνικού περιοδικού *Πάλι*.

Αν και τα φετινά βραβεία θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «φρυσολογικά» και «αναμενόμενα» (όπως και τα περυσινά άλλωστε), αφού τα περισσότερα από τα βιβλία που βραβεύτηκαν είχαν ήδη την «έξωθεν καλή μαρτυρία» τόσο από τις στήλες κριτικής και παρουσίας του Τύπου, όσο και από την υποδοχή που έτυχαν από το αναγνωστικό κοινό, παρ' όλα αυτά δεν είχαν την ίδια υποδοχή και στην επιτροπή, αφού το μόνο ομόφωνο βραβείο ήταν για τον Αλέξ. Αργυρίου, ενώ με εξαίρεση το βιβλίο του Πρόδρομου Μάρκογλου που ψηφίστηκε με 7-2, όλα τα υπόλοιπα βραβεία απονεμήθηκαν με ψήφους 5 υπέρ έναντι 4 κατά. Το τελευταίο σημειώνεται μόνο για την ιστορία των φετινών βραβείων, αφού κανένα βραβείο δεν καταξιώνει ούτε απαξιώνει βιβλία και συγγραφείς. Ενισχύουν απλώς (και γι' αυτό είναι θετική η ύπαρξή τους) τη σχέση ανάμεσα στα δύο αναγκαία μέρη που απαιτούνται για να υπάρχει το βιβλίο: τους συγγραφείς και το κοινό.

Για την ιστορία επίσης να σημειώσουμε και τα υπόλοιπα βιβλία που διεκδίκησαν, στην τελική ψηφοφορία, τα βραβεία: στο μυθιστόρημα *Οι ναυαγοί της Πασιφάης* του Φαίδωνα Ταμβακιάκη και *Ο ένας με το μαχαίρι* του Σπύρου Καρυδάκη. Στην ποίηση *Στον ποταμό Κολύμια* του Νίκου Φωκά και *Η κοίμηση και η ανύσταση των σωμάτων του Δομήνικου* του Μανόλη Πρατικάκη. Στο δοκίμιο *Βασιλείς ή στρατιώτες* της Ρέας Γαλανάκη και στην κατηγορία της μαρτυρίας, του Διονύση Χαριτόπουλου *Αρης, ο αρχηγός των ατάκτων* και του Δημοσθένη Παπαχρίστου *Νίκος Πλουμπίδης. Ντοκουμέντα*.

Γιάννης Κοντός

Νάνος Βαλαωρίτης

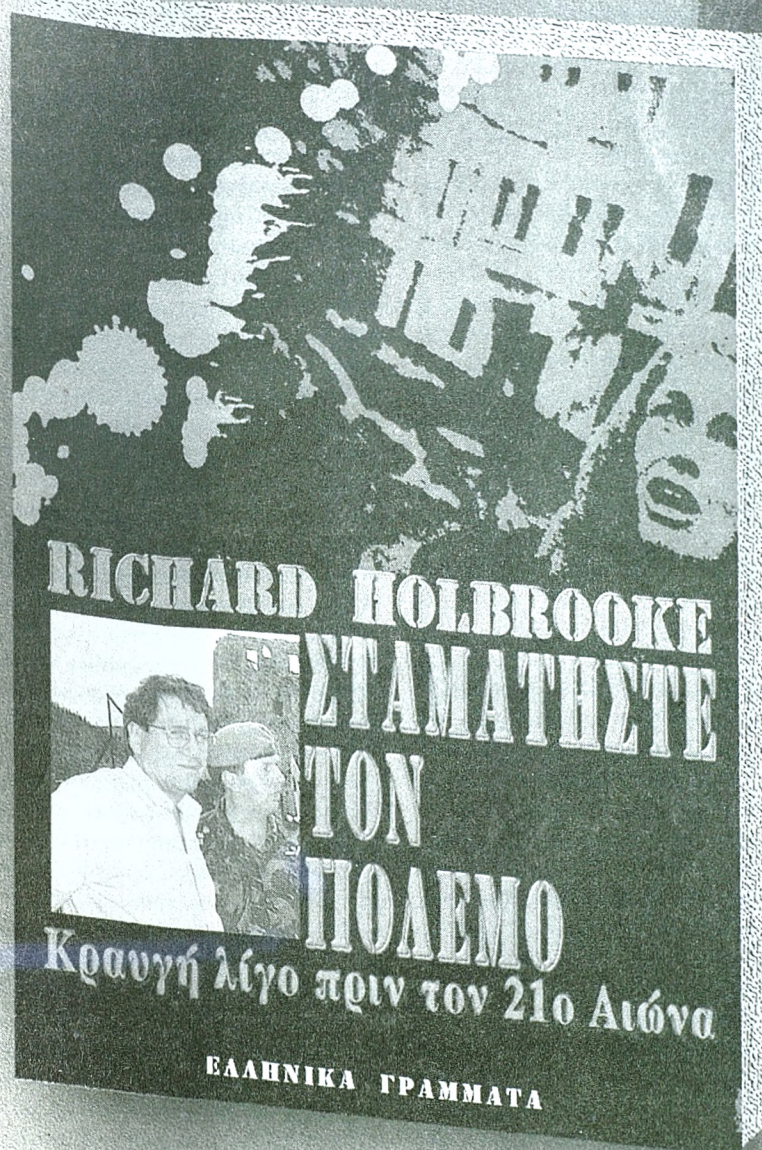
Πρόδρομος Μάρκογλου

Ιωάννα Καρυστιάνη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

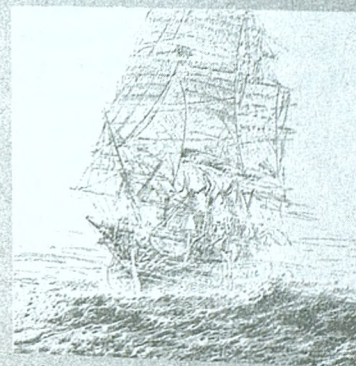
Δύναμις της γνώσης

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

**mollat du
jourdin**

**Η ΕΥΡΩΠΗ
ΚΑΙ
Η ΘΑΛΑΣΣΑ**

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

- Ακαδημίας 88, 106 78 Αθήνα. Τηλ.: 3302415, 3820612 - fax: 3836658
- Βιβλιοπωλεία:
- Γ. Γενναδίου 6, 106 78 Αθήνα. Τηλ.: 3817826, 3806661 - fax: 3836658
- Στοά Ορφέως, Στοά Βιβλίου Πεσμαζόγλου 5, 105 59 Αθήνα. Τηλ.: 3211246
- Θεσσαλονίκη: Κ. Μελενίκου 30, 546 35. Τηλ.: 245222, 245950

Για τη λογοτεχνική θητεία στην Ευρώπη¹

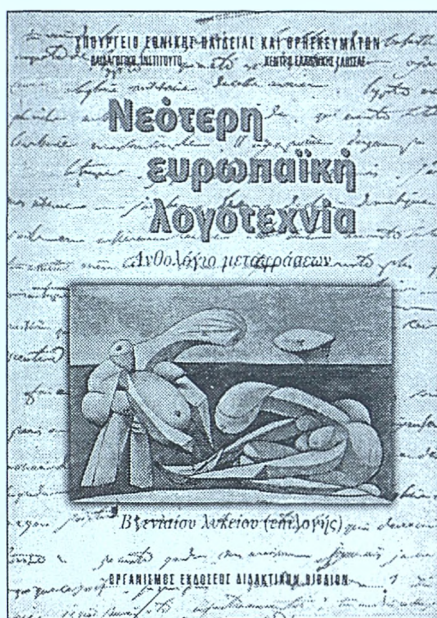
(Από την εσοδεία μιας ανεπίγνωστης ολοκλήρωσης)

του Λάμπη Καφετάκη

«το τριλαμπές της νεοελληνικής μεταφραστικής ποιητικής δημιουργίας»
Νάσος Δετζώρτζης²

Τα ζητήματα της λειτουργίας των μεταφράσεων και της παιδείας που παρέχουν στον μεταφραστή και στο κοινό του, τα ζητήματα της καλλιέργειας των προϋποθέσεων της μεταφραστικής λογοτεχνίας και της προετοιμασίας για την υποδοχή των έργων της, έχουν από καιρό διατυπωθεί. Έτσι, για παράδειγμα, ο Μένης Κουμανταρέας, το 1973, στρέφοντας την κριτική του στις αυτοτελείς «μεταφράσεις Τζόνς στην Ελλάδα», διαπίστωνε ότι «τόσο από την άποψη του μεταφραστή, όσο κι εκείνη του αναγνώστη», του θυμίζουν «το μαθητή εκείνο που στο δημοτικό δεν έμαθε αριθμητική, και τώρα στο γυμνάσιο τον βάζουν να λύνει εξισώσεις».³ Έτσι, τουλάχιστον, είχαν τα πράγματα σε ό,τι αφορούσε τη μοντερνιστική πεζογραφία. Έρχεται τώρα η Πολιτεία, λίγο πριν από την πλήρη οικονομική ενοποίηση, να θέσει τα θεμέλια για μια διευρυμένη ενοποίηση στον τομέα της εκπαίδευσης και της λογοτεχνίας.

Υποδεχόμαστε με χαρά το νέο βιβλίο για τη διδασκαλία της νεοελληνικής μεταφραστικής⁴ λογοτεχνίας, εξάγγελο μιας νέας εποχής. Γιατί, αφενός, είναι το πρώτο σπουδαίο⁵ σχολικό εγχειρίδιο για τη διδασκαλία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, ενός από τα σημαντικότερα μέρη της νεοελληνικής λογοτεχνίας, για την ακρίβεια της σημαντικότερης λογοτεχνικής παράδοσης που διαθέτουμε⁶, και γιατί έρχεται, αφετέρου, να καλύψει μian ανάγκη, η οποία προ πολλού είχε εκδηλωθεί, αφότου δηλαδή διαπιστώθηκε αντικειμενικά η σπουδαιότητα και το εύρος της μεταφραστικής αυτής κληροδοσίας. Το υποδεχόμαστε με χαρά γιατί ύστερα από πολλά, μα πάρα πολλά χρόνια, δεκαεννέα στην ακρίβεια μετά την έκδοση των *Κειμένων Νεοελληνικής*

Λογοτεχνίας, μοιάζει να έρτασε η ώρα για τη θεσμοθέτηση των σημαντικών αλλαγών που έχουν συντελεστεί και αφορούν τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Γιατί το ανθολόγιο αυτό τίθεται ως η καλύτερη δυνατή αρχή και, γι' αυτό, ως το μέτρο σύγκρισης για ό,τι πρόκειται και πρέπει να ακολουθήσει στο χώρο της σύνταξης νέων εγχειριδίων για τη διδασκαλία της νεότερης ελληνικής λογοτεχνίας, δηλαδή για το μέρος εκείνο που μέχρι χθες ακόμα είχαμε συνηθίσει να θεωρούμε ως πρωτότυπη λογοτεχνική παραγωγή, αλλά και για την πλήρη εισαγωγή του μαθήματος της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Για το ιστορικό του πράγματος, εκτός από τα όσα συνοπτικά αναφέρονται από τον κύριο συντελεστή του εγχειρήματος αυτού⁷, θα πρέπει να θυμηθούμε την τελευταία ανάλογη προσπάθεια με το *Ανθολόγιο για τα παιδιά του Δημοτικού*, όπου και πάλι είχε ευτυχήσει η συμβολή ενός φιλόλογου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, του αξέχα-

στου Γ. Π. Σαββίδη.⁸ Δεν θα ήμασταν εκτός εκπαιδευτικής και ιστορικής πραγματικότητας και δεν θα λέγαμε λόγο μεγάλο, αν διατυπώναμε την άποψη ότι αυτό αποτελεί το σημαντικότερο εγχειρίδιο για τη διδασκαλία της νεοελληνικής λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση από συστάσεως νεοελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Και αυτό για ένα προπάντων λόγο: γιατί, επιτέλους, βρίσκει τρόπο να εκδηλωθεί ο σεβασμός που χρειάζεται προς τον μαθητή-αναγνώστη της λογοτεχνίας και γι' αυτό προς τον αναγνώστη που προσδοκούμε να γίνει.

Χρόνια τώρα σωρεύεται η εμπειρία, θετική και αρνητική, από τη χρήση των *Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* σε Γυμνάσιο και Λύκειο, χωρίς η Πολιτεία να ανταποκρίνεται στο αίτημα για μian αναπροσαρμογή των εγχειριδίων αυτών στις σημερινές ανάγκες και στα σημερινά δεδομένα, όπως και στις ασύγκριτα μεγαλύτερες δυνατότητες, τις οποίες προσφέρει η σημερινή τεχνολογία στον εκδοτικό χώρο. Με πολλή ευχαρίστηση, από την πρώτη στιγμή, διαπιστώνεται ότι ελήφθηκε υπόψη ένα μεγάλο μέρος, ίσως, για πρώτη φορά, το σύνολο της συσσωρευμένης αυτής εμπειρίας. Γιατί αυτό πρέπει να τονιστεί: η εμβέλεια αυτού του εγχειρήματος ξεπερνά τα όρια του συγκεκριμένου μαθήματος επιλογής στη Β' του ενιαίου λυκείου και επηρεάζει θετικά τις εξελίξεις σε όλο τον εκπαιδευτικό χώρο. Και όχι μόνο: γιατί ο πλέον φιλόδοξος στόχος του εγχειριδίου είναι να υπερβεί το ρόλο του στον «κλειστό» σχολικό χώρο και να γίνει «εργαλείο» για την ανάπτυξη της λογοτεχνικής καλλιέργειας του μαθητή, για «τη διεύρυνση των προσωπικών του αναγνωστικών προτιμήσεων» (σ. 13) και, κατά συνέπεια, να προβληθεί ένας απαραίτητος όρος, σύμφωνα με τον οποίο ένα σχολικό εγχειρίδιο τότε μονάχα μπορεί να διεκδικήσει μια θέση μέσα στο αναγνωστικό κοινό των μαθη-

τών, όταν μπορεί να διεκδικήσει το ίδιο και στο ευρύτερο.

Το εγχειρίδιο αυτό μπόρεσε να γραφτεί μέσα στην πολύ περιορισμένη χρονική προθεσμία του ενός εξαμήνου χάρις στην επιστημονική προεργασία, το αποτέλεσμα της οποίας εναπόκειται στο «Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας», σημαντική λεπτομέρεια η οποία διευκρινίζεται με κάθε ευκαιρία από τους συγγραφείς του, προκειμένου το νέο εγχειρίδιο να μην λειτουργήσει ως μοχλός πίεσης προς άλλους συγγραφείς για την επίτευξη σύνταξης των εγχειριδίων τα οποία ακόμη εκπονούνται. Όμως θα πρέπει οπωσδήποτε να εξαρθεί η εμπράγματη σύνταξη του εγχειριδίου εκ μέρους του «Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας», η οποία, ωστόσο, κατορθώνεται, με διακριτικές αλλά ουσιώδεις διορθώσεις, μέσα στο νομοθετικό πλαίσιο για το *Ενι-αίο Λύκειο*⁹: μία από τις διορθώσεις αυτές έγκειται, για παράδειγμα, στο ότι, ενώ στο νομοθετικό πλαίσιο γίνεται λόγος για «εισαγωγές και εισαγωγικά σημειώματα», μέσα στο *Ανθολόγιο* το λογοτεχνικό κείμενο δεν υποβιβάζεται ποτέ σε δεύτερη τυπογραφική και, συνεπώς, αναγνωστική θέση. Όπως είχε διδάξει με τις εκδοτικές δοκιμές του ο Γιώργος Σαββίδης και όπως διδάσκει ο Δ. Ν. Μαρωνίτης με τα «Επιλεγόμενα» στις μεταφράσεις της *Οδύσσειας*, το λογοτεχνικό κείμενο έρχεται πρώτο σε προτίμηση και έπονται όλα τα κείμενα περί λογοτεχνικών κειμένων. Έτσι το λογοτεχνικό κείμενο δεν θάβεται κάτω από το βάρος επιμέρους εισαγωγών, αλλά αναδεικνύεται στην πρώτη θέση και σε πρώτη αναγνωστική ζήτηση. Ασφαλώς και προηγείται η γενική εισαγωγή, αλλά συνίσταται σε ένα εξαιρετικά συνεπτυγμένο κείμενο, το οποίο, όμως, δίνει την ευκαιρία να διατυπωθούν, ίσως για πρώτη φορά, να κυκλοφορήσουν και να επιδράσουν ευρύτερα (σε 45.000 αντίτυπα η πρώτη έκδοση του *Ανθολογίου*), εξαιρετικού ενδιαφέροντος κριτικές παρατηρήσεις, όπως αυτές που αφορούν την «ελληνική συμμετοχή στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία» (σ. 31-35).

Ένα σημείο από τα πλέον άξια προσοχής και σχολιασμού είναι η επιδίωξη του να δίνονται τα λογοτεχνικά κείμενα με αυτοτέλεια.¹⁰ Εδώ διορθώνεται ένα από τα κυριότερα σφάλματα των *Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Τα εγχειρίδια εκείνα, στο βαθμό που δεν παρέμπαν επαρκώς ή με αποτελεσματικότητα στην εξισορροπητική ζωή του λογοτεχνικού βιβλίου, έδιναν τα λογοτεχνικά κείμενα με τόση αποσπασματικότητα ώστε να αυτοακυρώνονται. Άλλες

εποχές και άλλα ήθη: προβληματικός σεβασμός των κειμένων (το «Χταποδάκτυλο» του Καραγάτση, για παράδειγμα, στα *Κείμενα* της Α' Λυκείου, όπως και στα παλιότερα *Νεοελληνικά Αναγνώσματα* το «Ιθάκη» του Καβάφη¹¹)· ελλιπής και κάποτε λανθασμένη παραπομπή σε συγγραφείς και κείμενα (παράδειγμα Τζούς στα *Κείμενα* Γ' Γυμνασίου, σ. 441), που δυσκόλευε τον έλεγχο της εγκυρότητας των κειμένων και κράταγε αποστερωμένο το λογοτεχνικό προϊόν στην κοιτίδα του σχολείου· φόβος για την αναμύχλευση εμφυλιοπολεμικών βιωμάτων (η περιποίηση των γραμματικά αδηλώτων «περισκοπών» και «συντομεύσεων» του διηγήματος «Τα χταποδάκτυλα») που κρατούσε το λογοτεχνικό προϊόν ανεπίδοτο· κι εκείνο το παραπλανητικό «έκδοση» για κάθε ετήσια «ανατύπωση» των *Κειμένων*, όροι οι οποίοι κανονικά διακρίνονται με σαφήνεια στη βιβλιογραφική χρήση τους. Αυτό που μπορεί να «γειώσει» πράγματι το παρυσιαζόμενο εγχείρημα είναι ο σεβασμός των κειμένων, ο οποίος αποβαίνει σεβασμός «προς τις πραγματικές συνθήκες ανάγνωσης της λογοτεχνίας»¹².

Ένα άλλο σημείο άξιο παρατήρησης και σχολιασμού είναι αυτό που αφορά τη «γείωση» του εγχειρίδιατος από τους φιλόλογους Πόλκα, Ταρρά και Φράγκογλου, με την προτίμηση «ενδεικτικών» ερωτήσεων. Θα συμφωνούσαμε στο ότι «οι ερωτήσεις θα έπρεπε να απουσιάζουν εντελώς»¹³, εάν αυτές δεν ήταν ενδεικτικές. Γιατί θα ενίσχυαν τη νοηλικότητα της διδακτικής πρακτικής σε βάρος του κεντρικού σκοπού για την «ουσιαστική ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της λογοτεχνικής καλλιέργειας του μαθητή»¹⁴. Τιμητικό για τα συμβαλλόμενα μέρη υπήρξε η πρόκριση μιας μέσης λύσης, όπου οι ερωτήσεις για το άνοιγμα ενός διαλόγου ανάμεσα στους μαθητές μετά την ανάγνωση του λογοτεχνικού κειμένου παραμένουν στο επίπεδο της «ενδεικτικότητας», αφήνοντας τα μέγιστα δυνατά περιθώρια ανεξαρτησίας ανάλογα με τα εκάστοτε επίπεδα και τα ενδιαφέροντα. Οι ερωτήσεις αυτές βρίσκονται μακριά από το σύστημα που προτείνεται τελευταία για να ενισχυθεί η εικόνα μιας νέας διδασκαλίας. Όταν υπάρχουν τα πλέον απαραίτητα για τη διδασκαλία, όπως είναι τα καλά σχολικά εγχειρίδια, όταν προσφέρεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το αντικείμενο διδασκαλίας και μάθησης, τότε τα πολύπλοκα συστήματα ερωτήσεων χάνουν την αίγλη την οποία διεκδικούσαν ελλείψει των όσων έχουμε χρεία. Αυτά τα συστήματα των ερωτήσεων σχολιάστηκαν πρόσφατα από τον

Δ. Ν. Μαρωνίτη και χαρακτηρίστηκαν ως «παιδαγωγικού τύπου αδράνεια, οι οποίες συσχετίζονται με ξεφλημένα πια διδακτικά και εξεταστικά μοντέλα της Αμερικής», επεξηγώντας ότι «τούτο ισχύει ειδικότερα ως προς τον τρόπο που μοιράζονται τα γραμματολογικά κείμενα σε διδακτικές ενότητες, στις οποίες και επιβάλλονται τυποποιημένες ερωτήσεις, με εναλλακτικού τύπου απαντήσεις, για να διακρίνει και να τσεκάρει ο μαθητής τη σωστή από τις λαθεμένες». Γίνεται σαφέστερος γράφοντας ότι «όπου μάλιστα η μέθοδος αυτή εφαρμόζεται σε λογοτεχνικά κείμενα, ακόμη και ποιητικά, οδηγεί σε κωμικά αποτελέσματα»¹⁵.

Φτάνουμε να λάβουμε υπόψη, ως ενός είδους επαλήθευση, τα κριτήρια τα οποία συστήνει ο Δ. Ν. Μαρωνίτης για την εκτίμηση της ποιότητας των 39 νέων εγχειριδίων, τα οποία ετοιμάστηκαν από το υπουργείο Παιδείας: το *Ανθολόγιο* είναι ένα από τα εννέα «εξ υπαρχής συνταγμένα» νέα βιβλία. Για τον Μαρωνίτη δεν μπορεί παρά να συνιστά «επιφυλακτική πρόκριση» η όποια ποιοτική κρίση των εγχειριδίων αυτών, και φυσικά του *Ανθολογίου*, εφόσον αυτή συναρτάται με τη δοκιμή τους μέσα στην τάξη. Τα κριτήρια αυτά δίνονται με την απαρίθμηση τριών προϋποθέσεων που τηρήθηκαν ή θα έπρεπε να τηρηθούν στη σύνταξη των νέων σχολικών βιβλίων: α) τον γνωστικό και γλωσσικό εκσυγχρονισμό· β) την «ανανέωση της διδακτικής και εξεταστικής μεθόδου»· γ) τη «βελτίωση της τυπογραφικής εμφάνισης». Μέσα στο πλαίσιο που ορίζουν αυτά τα κριτήρια μπορεί να προκριθεί θετικά για την ώρα το εγχειρίδιο για τη διδασκαλία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, μια και η κρίση του αναμένεται να συσταθεί σε σχέση με τη λειτουργία του μέσα στη σχολική τάξη ή, μάλλον, στο κατά πόσο το νέο αυτό βιβλίο μπορεί να γκαρμώσει τους νοητούς τοίχους της σχολικής αίθουσας και να καταργήσει όχι τη συμβατική αλλά την ουσιαστική διάκριση ανάμεσα σε σχολική και μη σχολική ανάγνωση της λογοτεχνίας, δηλαδή τη βλαπτική σχολική εσωστρέφεια.¹⁶

Δεν έχει λόγους το βιβλίο να μην προκριθεί θετικά, αν όχι υπερθετικά, λόγω της μη «δεδεαστικής» του εκτύπωσης. Όμως η επιτυχία του θα εξαρτηθεί όχι τόσο από την ποιοτική του σύσταση, η οποία είναι δεδομένη, όσο από τους όρους της σχολικής ζωής μέσα στους οποίους εμπίπτει. Και προπάντων από έναν κύριο όρο: την αποφορονοποίηση του λυκείου, από την ευνοϊκή αυτή σχολική συνθήκη για την οποία υπήρχαν — είτε υπάρχουν ακόμη — οι ελλι-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

1. Μαρία Καίρη, «[Συνέντευξη με τον Δ. Ν. Μαρωνίτη για τις δραστηριότητες του «Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας»]», εφ. *Η Καθημερινή*, Κυριακή 22 Φεβρουαρίου 1998, 34. [Για το Ανθολόγιο νεοελληνικής λογοτεχνίας μεταφρασμένης στα αγγλικά και το Ανθολόγιο Ευρωπαϊκής λογοτεχνίας για τη Β' Λυκείου.]
2. Ανδρέας Μπελεζίνης, «[Για την αξιολόγηση στο μάθημα της «Νεότερης ευρωπαϊκής λογοτεχνίας»]», εφ. *Τα Νέα*, 25 Αυγούστου 1998. [Δεν έγινε αυτοψία. Αναφέρεται και σχολιάζεται θετικά από τον Βαγενά στην επιφυλλίδα του της 18ης Οκτ. 1998].
3. Νάσος Βαγενάς, «Η ξένη λογοτεχνία στη μέση εκπαίδευση», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 13 Σεπτεμβρίου 1998, «Νέες Εποχές» β11/17.
4. Τάκης Καγιαλής, «Για τη διδασκαλία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας στο λύκειο», περ. *Φιλολόγος*, τχ. 93, Φθινόπωρο 1998, 319-331.
5. ο χαρτοκόπτης, «[Κριτικό σημείωμα για το σχολικό εγχειρίδιο *Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία*]», περ. *Αντί*, τχ. 669, 25 Σεπτ. 1998, 63.
6. Δ. Ν. Μαρωνίτης, «Εγχειρίδια», από τη στήλη «Απολίτιστα μονοτονικά», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 27 Σεπτ. 1998, β2/10.
7. Νίκος Μπακουνάκης, «[Κριτικό σημείωμα για το σχολικό εγχειρίδιο *Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία*]», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, ένθετο «Βιβλία», 4 Οκτωβρίου 1998, στ2/2.
8. Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, «Λογοτεχνία και σχολείο», εφ. *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 4 Οκτωβρίου 1998, 21. [Δεν έγινε αυτοψία].
9. Ελισάβετ Κοτζιά, «[Κριτικό σημείωμα για το σχολικό εγχειρίδιο *Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία*]», από τη στήλη «Διακρίνοντας», εφ. *Η Καθημερινή*, Κυριακή 11 Οκτωβρίου 1998, 41.
10. [Ανώνυμος], «Ανθολόγιο ευρωπαϊκής λογοτεχνίας», εφ. *Η Καθημερινή*, Τρίτη 13 Οκτωβρίου 1998, 19.
11. Νάσος Βαγενάς, «Τι απειλεί την ξένη λογοτεχνία», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 18 Οκτ. 1998, β8-9/14-15.
12. Χρ. Α. Τσολάκης, «Γιατί δεν αρέσουν τα σχολικά βιβλία», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 18 Οκτ. 1998, β8-9/14-15.

δες ότι το νέο βιβλίο εκεί, σε ένα επιανιδρυμένο λύκειο, θα λειτουργήσει. Αυτό ευθέως συνδέεται με τη δεύτερη προϋπόθεση την οποία ορίζει ο Μαρωνίτης, την ανανέωση όχι τόσο της διδακτικής μεθόδου, όσο της εξεταστικής, από την οποία εξαρτάται η πρώτη. Εάν επικρατήσουν οι γενικού τύπου εξετάσεις τότε η αυτοτέλεια, η ανεξαρτησία και η ποιικιλία των επιμέρους διδακτικών προσεγγίσεων υποσκάπτεται. Εάν, παρότι τα εξαγγελόμενα και τα ήδη εφαρμοζόμενα μεταρρυθμιστικά προγράμματα που έχουν ως κύριο στόχο τους την ανασυγκρότηση του λυκείου, η όλη προσπάθεια αποτύχει, τότε και η σχολική ζωή του βιβλίου μας θα ακολουθήσει την τύχη του σχολείου για το οποίο προορίζεται: μια ενδεχόμενη σχολική τύχη, για την ποιότητα της οποίας εκφράζεται ήδη, και βάσιμα, η αγωνία των συντελεστών του βιβλίου¹⁷. Η αγωνία για την τύχη ενός θεσμού κι ενός βιβλίου που είναι και θα παραμείνει, ούτως ή άλλως, ένα βιβλίο των ονείρων μας.

Αφήνουμε στο τέλος τα σχόλια περί «σχολίων»: συνιστούν ένα αναγκαίο παράδειγμα του πώς αρθρώνεται λόγος, γραπτός εν προκειμένω, περί λογοτεχνίας: λόγος που γίνεται ειλικρινής: διακριτικός: ο τόνος και ημιλός και οι όροι συγκεκριμένοι, ιστορικοί και κριτικοί: λόγος λιτός, απλός και συνεπυγμένος που δεν επιδεικνύει τη θεωρητι-

κή του σκευή. Είναι δύσκολο κανείς να βρεθεί στη θέση των ανθολόγων και να γνωρίσει καλά την ευρισκόμενη μεταφραστική παραγωγή, στο βαθμό και την έκταση, με τον τρόπο που αυτοί τη γνωρίζουν. Εκτός, όμως, από την ανθολόγηση, τα λεπτά σχόλια, τον διακριτικό λόγο για τα ανθολογούμενα, ποιος, αλήθεια, δεν θα ήθελε για δικές του τις σκέψεις που έκανε ο **Τάκης Καγιαλής** με την παρουσίαση του *Ανθολογίου*;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Νάσος Βαγενάς, Τάκης Καγιαλής, Λάμπρος Πόλλας, Νίκος Ταρσάς, Γιώργος Φράγκογλου, *Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία: Ανθολόγιο μεταφράσεων Β' ενιαίου λυκείου* (επιλογής), ΥΠ.Ε.Π.Θ., Παιδαγωγικό Ινστιτούτο/Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, «Ο.Ε.Δ.Β.» 1998.
2. Νάσος Δετζιώρης, *Μια ανάγνωση του Τέλλου Άγρα*, «Γαβριηλίδης» 1997, 42. «Ας ακούσουμε εδώ δύο από τα μεταφράσματά του, που, μαζί με τις εκδομωτικές Σκιές της Comtesse de Noailles όπως... (με συγχωρείτε, αλλά έτσι πιστεύω) τις αναβίβησε ο Καρυωτάκης, αποτελούν, απ' όσο ξέρω, το τριλιμπές της νεοελληνικής μεταφραστικής ποιητικής δημιουργίας».
3. Μένης Κουμανταρέας, «Οι μεταφράσεις Τζόνος στην Ελλάδα», περ. *Η Συνέχεια*, τχ. 1, Μάρτιος 1973, 44-46.
4. Βλέπε τον προσδιορισμό «μεταφραστικής» χρησιμοποιημένο από τον Νάσο Βαγενά στην

επιφυλλίδα του «Ελεύθερος στίχος και μετάφραση», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 11 Ιανουαρίου 1998, 15/47.

5. Νάσος Βαγενάς, «Η ξένη λογοτεχνία στη μέση εκπαίδευση», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 13 Σεπτεμβρίου 1998, «Νέες Εποχές» β11/17.
6. Τάκης Καγιαλής, «Για τη διδασκαλία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας στο λύκειο», περ. *Φιλολόγος*, τχ. 93, Φθινόπωρο 1998, 319-331. «Παρουσίαση του βιβλίου *Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία: Ανθολόγιο μεταφράσεων* σε σεμινάριο που διοργανώθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στην Αθήνα (1η Σεπτεμβρίου 1998)». Η σημαντικότερη και εκτενέστερη παρουσίαση του νέου εγχειριδίου αποτελεί ταυτόχρονα και ένα από τα ωριμότερα δοκίμια στα ελληνικά για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας.
7. Στο «Η ξένη λογοτεχνία στη μέση εκπαίδευση».
8. Μιχ. Δ. Στασινοπούλος, Γιώργος Π. Σαββίδης (επόπτες): Αριστείδης Βουγιούκας, Αλέξης Δημαράς, Καλή Δοξιάδη, Γιώργος Ιωάννου, Λίνα Κάσδαγλη, Καλλιόπη Μουστάκα (μέλη επιτροπής). *Ανθολόγιο για τα παιδιά του Δημοτικού*. Μέρος πρώτο, δεύτερο, τρίτο, σε αντίστοιχους τόμους. «Ο.Ε.Δ.Β.» 1976. «Οι εργασίες για τη σύνθεση του "Ανθολογίου για τα παιδιά του Δημοτικού" άρχισαν το φθινόπωρο του 1974, επί υπουργίας Νικολάου Κ. Λούρου. Η εκτύπωση και των τριών τόμων έγινε επί υπουργίας Παναγιώτη Ζέπου», σημειώνεται στη σελίδα 327 του τρίτου τόμου. Η εποπτεία του Μιχ. Δ. Στασινοπούλου κράτησε ως τον Νοέμβριο 1974, σύμφωνα με σημείωση στη σελίδα 7. Άρα το κύριο βάρος της εποπτείας είχε πέσει στη μεριά του Σαββίδη.
9. Υπουργική απόφαση Γ2/2055 (ΦΕΚ 327 Β'): ΥΠ.Ε.Π.Θ., Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ενιαίο Λύκειο (Το νομοθετικό πλαίσιο), «Ο.Ε.Δ.Β.» 1998, 123-124.
10. «Για τη διδασκαλία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας στο λύκειο», 324.
11. Γ. Π. Σαββίδης, «Διαβάζοντας τρία "σχολικά" ποιήματα του Κ. Π. Καβάφη», *Μικρά Καβαφικά*, Α', «Ερμής» 1985, 179-210:182.
12. «Για τη διδασκαλία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας στο λύκειο», 324.
13. Στο ίδιο, 326.
14. Στο ίδιο, 319.
15. Δ. Ν. Μαρωνίτης, «Εγχειρίδια», από τη στήλη «Απολίτιστα μονοτονικά», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 27 Σεπτ. 1998, β2/10. Για την αξιολόγηση των ερωτήσεων αυτών βλέπε και: Νάσος Βαγενάς, «Τι απειλεί την ξένη λογοτεχνία», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 18 Οκτ. 1998, β8-9/14-15: βλέπε αζόμη στην επιφυλλίδα: Χρ. Α. Τσολάκης, «Γιατί δεν αρέσουν τα σχολικά βιβλία», εφ. *Το Βήμα της Κυριακής*, 18 Οκτ. 1998, β8-9/14-15.
16. Βλέπε και στο «Εγχειρίδια» την τελευταία παράγραφο.
17. «Για τη διδασκαλία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας στο λύκειο», 330-331. Βλέπε και στην επιφυλλίδα «Τι απειλεί την ξένη λογοτεχνία».

εκδόσεις **ΠΟΛΙΣ**

κυκλοφορεί

ZAN NTANIEL

Ο ΘΕΟΣ ΕΙΝΑΙ ΦΑΝΑΤΙΚΟΣ;

Μετάφραση: ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

Εισαγωγή – Επιμέλεια: ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ

ZAN NTANIEL
Ο ΘΕΟΣ ΕΙΝΑΙ ΦΑΝΑΤΙΚΟΣ:

ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ

ΠΟΛΙΣ

Όση είναι η γοητεία που ασκεί στον Ντανιέλ η θρησκεία, άλλος τόσος είναι και ο φόβος που του προξενεί. Είναι μοιραίο και αναπόδραστο ο φανατισμός να συνοδεύει το θρησκευτικό φαινόμενο; Ο Θεός είναι τελικά φανατικός ή δεν είναι; Υπάρχει τρόπος να κατοικεί στην Πόλη ο Θεός χωρίς να συγκατοικούν μαζί του ο φανατισμός και η μισαλλοδοξία; Η απάντηση βρίσκεται στην αρχή του δημοκρατικού κράτους κοσμικού (laïc) χαρακτήρα, θρησκευτικά ουδέτερου.

Επίσης κυκλοφορεί το βιβλίο του **ZAN NTANIEL**

Ταξίδι στα όρια του έθνους

Μετάφραση

Γιάννης Κιουρτσάκης

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ • ΟΜΗΡΟΥ 32 • 106 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 36 43 382 • FAX 36 36 501

e-mail: polis@ath.forthnet.gr

Ο πολιτισμός των δακρύων

του Απόστολου Διαμαντή

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

«Βρεθήκαμε περικυκλωμένοι από μικρά αθώα παιδάκια που με τις χαρούμενες φωνές τους έδειχναν ότι διασκέδαζαν πολύ με το μαγικό κουτί που τα φωτογράφιζε... Παιδάκια, πολλά παιδάκια, και ανάμεσά τους ένα που στεκόταν βουβό και αμίλητο, που κοιτούσε με την ματιά του χαμένη στο άπειρο.

— Λοιπόν, κύριε Τατασόπουλε, τι είναι η νέα σας ταινία;

— Είμαι ενθουσιασμένος με το θέμα της, γι' αυτό την γύρισα με πολύ κέφι και δημιουργική διάθεση. Η ταινία μου είναι η γυναίκα που ανεβαίνει όλα τα σκαλοπάτια και φτάνει στην υπέρτατη θυσία...

Βέβαια υπάρχει και ο έρωτας: δυνατός, μεγάλος, αληθινός, αυτός που δίνει νόημα στη ζωή. Αυτός ο έρωτας, η ανάμνηση μιας χαμένης αγάπης ακολουθεί την ηρωίδα, που είναι φανατικά προσηλωμένη στο βωμό της επιστήμης... Ένας έρωτας που έφυγε, αλλά δεν έσβησε ποτέ από την θύμησή της. Τι, άραγε, της επιφυλάσσει η μοίρα; Ποιο μεγάλο μυστικό κρύβει το εφτάχρονο κοριτσάκι, με το αγγελικό πρόσωπο και τον θολωμένο –αλλοίμονο– ψυχικό κόσμο,

Ο Μπρούνο Γκαντζ και η Δέσποινα Μπεμπεδέλη σε στιγμιότυπο από την ταινία.

τον γεμάτο εφιάλτες; Και ο μυστηριώδης κύριος που ζητάει να δει το κοριτσάκι αυτό; Ποιο μεγάλο ανθρώπινο δράμα παίζεται με άθελους πρωταγωνιστές τα τραγικά αυτά πρόσωπα; Άραγε, θα τους χαμογελά-

σει ποτέ η ευτυχία;» (περιοδικό Ντομινό, 29.11.1968)¹.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Ο ετοιμοθάνατος ποιητής κοιτάζει την εξίσου ετοιμοθάνατη μητέρα του –που βρίσκεται στο κρεβάτι του πόνου στο νοσοκομείο– με πόνο. Το βλέμμα του είναι λυπημένο. Το ίδιο και το δικό της. Ο ποιητής θυμάται τα ξέγνοιαστα νεανικά του χρόνια, τότε που η μητέρα του τον φρόντιζε με στοργή. Της πιάνει το χέρι με σεβασμό και απελπισμένα της λέει: «Γιατί καταστράφηκαν τα όνειρά μας; Γιατί δεν μάθαμε ποτέ να αγαπάμε». Και μετά φεύγει μέσα στη βροχή και τη νύχτα, για να βρει παρηγοριά στο αθώο παιδάκι που περιμάζεψε από τα φανάρια (ελευθερία αλλά μάλλον πιστή απόδοση σκηνης, από τη βραβευμένη ταινία του Θόδωρου Αγγελόπουλου *Μια αιωνιότητα και μια μέρα*).

ΠΑΡΑΒΟΛΕΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

Εάν ο Στέλιος Τατασόπουλος έβαζε αντί της Μάρθας Βούρτση κάποιον γερμανό ηθοποιό και μερικούς άλλους Ευρωπαίους σε ρόλο κομπάρσου, τότε θα χτυπούσε μέχρι και Χρυσό Φοίνικα στις Κάννες. Είναι μια υπόθεση εργασίας λίγο τολμηρή –επειδή στη δεκαετία του '60 δεν θα είχε αντίπαλο τους Καουρισμάκι αλλά κάποιον Χιούστον ή Τρυφφύ–, αλλά όχι τελείως αβάντισιμ. Οι ομοιότητες του σεναρίου είναι εκπληκτικές, το ίδιο και οι προθέσεις των δύο σκηνοθετών: στοχεύουν κατευθείαν στην ευαίσθητη ψυχή μας, θέλουν να μας συγκινήσουν με το δράμα των πρωταγωνιστών. Η μόνη διαφορά βρίσκεται

στο ότι ο Τατασόπουλος δεν σκέφτηκε να βάλει και τον Σολωμό σε κάποιο ρόλο, διότι τότε δεν υπήρχε αυτό το φοβερό γλωσσικό πρόβλημα που έχουμε σήμερα. Έτσι, το προσωπικό δράμα του ποιητή έπρεπε να

συνδυασθεί με το γλωσσικό, οπότε η παρούσα του εθνικού μας ποιητή Διονυσίου Σολωμού ήταν απαραίτητη.

Μια άλλη διαφορά βρίσκεται στο ότι ο Τατασόπουλος δεν χρησιμοποιεί το πλάνο σεκάνς, όπως ο Αγγελόπουλος και ο Γιάντσο. Αλλά, ούτως ή άλλως, πρωτοπόρος αυτής της τεχνικής είναι άλλος Έλληνας σκηνοθέτης μελό ταινιών, ο Απόστολος Τεγόπουλος, ο οποίος «δεν βρίσκει το γιατί πρέπει η κάμερα να κινείται, αφού κάνει τη δουλειά της και ακίνητη. Ακούγεται πως ο Τεγόπουλος ακολουθούσε την επιθυμία του κοινού, που πλήρωνε για να βλέπει τον Ξανθόπουλο να τραγουδάει και να κλαίει και όχι αυτόν να σκηνοθετεί. Κάτι τέτοιο πίστευε και ο Σακελλάριος όταν δήλωνε πως το κοινό δεν πληρώνει για να βλέπει τον οπερατέρ να βγάζει βόλτα την κάμερα».²

Φυσικά οι Ευρωπαίοι, μη γνωρίζοντας το έργο του Τεγόπουλου, νομίζουν πως αυτή η τεχνική είναι εφεύρεση του Γιάντσο την οποία ακολούθησε και ο Αγγελόπουλος. Λάθος. Το οποίο οφείλεται στην απομόνωση του ελληνικού κινηματογράφου. Τώρα όμως και αυτό διορθώθηκε επιτέλους με τη χρησιμοποίηση αλλοεθνών ηθοποιών. Προκειμένου να πάρουμε βραβείο ως χρησιμοποιούμε και Εσκιμώους. Διότι ποιος μπορεί να παίξει καλύτερα το ρόλο του ετοιμοθάνατου αριστερού ποιητή από έναν Γερμανό;

Διατυπώνω με μια λεπτή ειρωνεία τις σκέψεις μου, διότι δεν θέλω να κατηγορηθώ για αναίσθητος που δεν βοηθάει τα Αλβανάκια. Τα βοηθάω όσο μπορώ. Αλλά, υποθέτω, δεν έχω φτάσει ακόμη στην τελευταία μου μέρα, όπως ο ποιητής του Αγγελόπουλου. Μόλις φτάσω και συνειδητοποιήσω και εγώ τα προσωπικά μου αδιέξοδα, τα αδιέξοδα της ποίησης και της αριστεράς, τότε θα περιμαζέψω το πρώτο παιδάκι από τα φανάρια και θα φωνάξω τον σκηνοθέτη της αρεσκείας μου.

ΜΗ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Είναι όμως τραγικό λάθος να συγκρίνουμε τον Αγγελόπουλο με τον Τατασόπουλο. Διότι ο δεύτερος έφτιαχνε χαρακτήρες,

έφτιαχνε ζωή – μια ζωή μελοδραματική. Ουδείς ψόγος. Πολλοί άνθρωποι ζουν έτσι, μελοδραματικά. Ο Αγγελόπουλος όμως δεν φτιάχνει χαρακτήρες. Τι φτιάχνει: Κατά τη γνώμη μου τίποτε – απλώς γεμίζει δύο ώρες με καμπαρντίνες και παλιά σπίτια. Αλλά μπορεί εγώ να πέφτω έξω. Ας πάρουμε, λοιπόν, τοις μετρητοίς αυτά που δείχνει.

Οι μισές και πλέον εικόνες που έρχονται μπροστά μας είναι χοντροκομμένα δάνεια άλλοτε από τον Βισκόντι, άλλοτε από τον Ταρκόφσκι, άλλοτε από τον Γιάντσο. Ριγέ καρέκλες στην αμμουδιά, νερά και σταγόνες βροχής που υποβάλλουν αρχέγονο τρόμο απέναντι στη μοίρα, πλήθη που περπατάνε ασκόπως. Και όλα αυτά πάνω σε σενάριο Μάρθας Βούρτση. Ή μάλλον όχι σε σενάριο – δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα – αλλά πάνω σε ιδέα Μάρθας Βούρτση. Ένας ετοιμοθάνατος συγγραφέας, αριστερός – διότι σε κάποια σκηνή τον ρωτάνε: «Πώς πάει η αριστερά, Αλέξανδρε;» – θυμάται τη γυναίκα του και το χαρούμενο παρελθόν και βλέπει πως δεν εκπληρώθηκαν τα όνειρά του. Και εκεί βρίσκει το Αλβανάκι, το δράμα του οποίου τον συγκινεί και αποφασίζει να το πάρει από πίσω, μπας και βρει τώρα στο τέρας του βίου του το νόημα της ζωής. Και μάλλον το βρίσκει, και αυτό το νόημα είναι πως τίποτε τελικά δεν πάει χαμένο σ' αυτή τη δύσκολη ζωή.

Αυτή η τριτομμένη ιδέα πλασάζεται ως ποίηση, διότι ο Αγγελόπουλος έβαλε και τον Σολωμό να ψάχνει λέξεις – τέτοια πρωτότυπη σολωμική προσέγγιση – τις οποίες ο ποιητής αγοράζει εν τέλει απ' το Αλβανάκι. Ο Σολωμός μάλιστα ανεβαίνει κάποια στιγμή και στο λεωφορείο της αστυνομίας γραμμής, από το οποίο μόλις έχουν κατεβεί κάποιοι με βιολοντσέλα και ένας με μια κόκκινη σημαία. Εκεί απαγγέλλει ένα ποίημά του, το οποίο μιλάει για τη ζωή που είναι γλυκιά, και μετά κατεβαίνει.

Ολόκληρη η ταινία είναι γεμάτη από τέτοιους φαντασματικούς, οι οποίοι επισημαίνονται για να περάσει ένα απλοϊκό μελοδράμα – ούτε ζαν – για «υψηλή κινηματογραφική ποίηση». Είναι τέτοια η χοντροκοπιά του εγχειρήματος που αντί για δράμα να προκαλείται συχνά γέλιο. Όπως στη σκηνή του γάμου, κατά την οποία ο φονερός ποιητής σέρνει το σκύλο του και διακόπτει τη γαμήλια τελετή γιατί υποτίθεται δεν έχει πού να αφήσει το ζωντανό και πρέπει οπωσδήποτε να το αφήσει στη μαμά του γαμπρού.

Τέτοια ακατανόητα και μάλλον φαιδρά συμβαίνουν συνεχώς. Και όλα αυτά δε, δεν

έχουν καμία σύνδεση μεταξύ τους, παρά μόνον την «υψηλή ποίηση», που στην ουσία είναι η κινηματογράφηση σε βροχερά τοπία και σε κατεστραμμένα σπίτια. Ο Αγγελόπουλος έχει μετατρέψει τη βροχή, το σκοτάδι, τα μαύρα ρούχα και τα γιαπιά σε αποκλειστικά συστατικά της «ποίησης». Όπως ακριβώς ο Νίκος Ξανθόπουλος είχε μετατρέψει το δάκρυ σε δράμα. Στο έργο του Ταρκόφσκι το στοιχείο του νερού είναι μεν έντονα παρόν, αλλά μόνον για να υπερηφανηθεί τις ιδέες του σεναρίου. Ο Ταρκόφσκι δεν βάζει τους ηθοποιούς να τσαλαβουτάνε στις λάσπες για να παραστήσει τον ποιητή. Το κάνει διότι πρώτον είναι μια έντονη παιδική του μνήμη και δεύτερον διότι στην πατρίδα του συνεχώς βρέχει ή χιονίζει. Ο Βισκόντι δεν αμολάει τις ριγέ πολυθρόνες στην παραλία για να εντυπωσιάσει τον θεατή, αλλά διότι στη Βενετία είναι ένα συνηθισμένο θέαμα. Δεν σκηνοθετούν για να δείξουν νερά ή πολυθρόνες. Σκηνοθετούν για να πούνε μια ιστορία ή ένα όνειρο – όχι για να εντυπωσιάσουν τους κριτικούς και τις επιτροπές. «Και όλα αυτά πρέπει να τα δείξουμε στην οθόνη, κι όχι να τα τυλίξουμε σε καταχνιά ή να χρησιμοποιήσουμε περίπλοκα τεχνάσματα... Η φύση του κινηματογράφου είναι να εκθέτει την πραγματικότητα, κι όχι να την θολώνει... Καμιά άλλη τέχνη δεν συγκρίνεται με τον κινηματογράφο στη δύναμη, την ακρίβεια και την πληρότητα με την οποία εκφράζει τη συνειδητοποίηση γεγονότων και αισθητικών δομών που υπάρχουν και αλλάζουν στο χρόνο. Γι' αυτό βρίσκω ιδιαίτερα εκνευριστική την εμμονή του σύγχρονου "ποιητικού κινηματογράφου" να διακόψει την επαφή με το γεγονός και με το ρεαλισμό του χρόνου, αποβλέποντας στην επιτήδευση και την επίδειξη».³

Διότι ολόκληρη η ταινία του Αγγελόπουλου είναι φτιαγμένη για να προκαλέσει κλισιαρισμένες φράσεις των κριτικών. «Ο χρόνος που χάνεται» – να ο Αριστοτέλης. «Το Αλβανάκι» – να ένας ανθρωπιστής. «Η τελευταία μέρα του ποιητή» – να ο Σολωμός και το άλλο μυστήριο της γλώσσας. Όλα αυτά είναι κατασκευές. Και επειδή αυτή ήταν η μόνη κατηγορία των κριτικών, ο Αγγελόπουλος αποφάσισε να ανοιχτεί στο συναίσθημα. Και έπεσε φυσικά στο μελό. Αλλά σε ένα μελό όχι ανθρωπινό, όπως αυτό που κάνει ο Ντάγκλας Σεργκ ή ο Τεγόπουλος. Σε ένα τερατούργημα στο οποίο πρωταγωνιστούν Γερμανοί με ελληνική φωνή, Ιταλίδες με ελληνική φωνή και ένα Αλβανάκι. Αλλά αγνοεί και τη συνταγή του μελό, το χάλπυ έντ, που δίνει νόημα

στο όλο εγχείρημα. Μελοδράμα με παιδικά και ετοιμοθάνατους χωρίς παρηγοριά, είναι μια εμπειρία αποκρουστική. Διότι όπως το είπε και ο Wittgenstein, «η ουσία της τέχνης εν γένει είναι να οδηγεί σε μια θετική κατάληξη. Η κινηματογραφική ταινία...» πρέπει να είναι «...η αναπαράσταση ενός ονείρου εκπλήρωσης επιθυμιών».⁴

ΕΜΜΟΝΕΣ ΙΔΕΕΣ

Το φαινόμενο Αγγελόπουλος είναι ένα πολύ χρήσιμο παράδειγμα. Μπορούμε μέσω αυτού του παραδείγματος να καταλάβουμε πολλές πλευρές του μεταπολιτευτικού μας κόσμου. Κάποιες έμμονες ιδέες του, κάποιες ενοχές, κάποιες κυριαρχίες αισθητικές, πολιτικές, κοινωνικές. Η συζήτηση πρέπει να ξεκινήσει και πρέπει να αναζητηθεί η πηγή ενός καταθλιπτικού ακαδημαϊσμού, ενός αφόρητου διδακτισμού που δίνει μετά τη μεταπολίτευση τον τόνο στην καλλιτεχνική παραγωγή αλλά και στις ιδέες. Ίσως ο συνδυασμός επτά χρόνων δικτατορίας και 50 χρόνων «σοσιαλιστικού ρεαλισμού» να μην ήταν και τόσο αταίριαστος. Ο Αγγελόπουλος νομίζει πως η Ελλάδα είναι μια πεθαμένη χώρα, με ερείπια και βροχές. Δικαίωμά του να το νομίζει. Ίσως να μην έχει ξεπεράσει ποτέ την ιδέα που τον έκανε να μισήσει τόσο – αυτός και οι επίγονοί του – τον λεγόμενο «εμπορικό» ελληνικό κινηματογράφο: την ιδέα μιας Ελλάδας που δεν υπάρχει για να τη σκηνοθετεί ο ίδιος, αλλά που ζει στο φως. Δικαίωμά του να το νομίζει κι αυτό. Όμως το θέμα είναι τι νομίζουμε όλοι εμείς οι υπόλοιποι. Που αφήσαμε ανυπεράσπιστο το παρελθόν μας – κινηματογραφικό, μουσικό, ανθρωπινό ή πνευματικό – να μας το τυλίξουν μέσα στις μουσεμμένες καμπαρντίνες, μέσα στις καρικατούρες της «μεγάλης τέχνης». Και τώρα να πρέπει να ξαναπαίσουμε πάλι το νήμα από εκεί που το αφήσαμε: Από το *Κορίτσια για φίλημα*, από τον *Δράκο*, από τον Λογοθετίδη και τον Δαμιανό. Αρκετά με την «ποίηση», με τα «σύννορα», με τον «Αριστοτέλη» και τον «Σολωμό». Πολλοί πέφτουν για ένα βραβείο στις Κάννες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Γιάννη Σολδάτου, *Ιστορία του ελληνικού κινηματογράφου*. Εκδ. Αιγόζερως 1989. τ. Β', σελ. 132-133.
2. Γιάννη Σολδάτου... ό.π. σελ. 136
3. Αντρέι Ταρκόφσκι, *Σμιλεύοντας τον χρόνο*. εκδ. Νεφέλη 1987. σελ. 96, 99
4. Ludwig Wittgenstein, *Πολιτισμός και αξίες*, εκδ. Καρδαμίτσας, 1986, σελ. 168

Ο ελληνικός κινηματογράφος –σαν μια δεδομένη και συγκεκριμένη, στο άδραιομα που τη συνιστά, πραγματικότητα– και ο κινηματογράφος του Θόδωρου Αγγελόπουλου αποτελούν δύο διαμετρικά αντίθετες πορείες και όπως όλα δείχνουν, σε μόνιμη εξέλιξη απόκλισης. Όχι ότι ο αγγελοπουλικός κινηματογράφος δεν είναι (μέσα, φυσικά, στον διεθνιστικό του εξωτισμό) ελληνικός. Το αντίθετο μάλιστα. Πρόκειται, όμως, για άλλη τάξη μεγεθών, άλλη γωνία βλέμματος, άλλες επιλογές και τρόπους καταγραφής.

Ο ποιητής εξακολουθεί να «αγοράζει» εικόνες...

του Δημήτρη Χαρίτου

Ο μιν Αγγελόπουλος, κατά κανόνα, υπαινίσσεται την Ελλάδα, ενώ, π.χ., ο Βούλγαρης, ο Τσιώλης ή ο Γκορίτσας (για να πάρουμε τρεις χαρακτηριστικές περιπτώσεις της άλλης εκδοχής ελληνικού κινηματογράφου) την καταδεικνύουν. Ο πρώτος τη συμ-

βολοποιεί αποστασιοποιημένα, ενώ οι δεύτεροι, περιέχονται σ' αυτήν. Και ας μην μπούμε στο άγονο «παιχνίδι» τού ποια εκδοχή από τις δύο είναι καλύτερη ή πιο (κινηματογραφικά ή εθνικά) χρήσιμη. Γεγονός, πάντως, είναι ότι οι δεύτεροι δεν χρειάζονται «ερμηνευτές» των ταινιών τους,

ενώ ο Αγγελόπουλος, λίγο-πολύ, ναι. Ο ποιητικός ερμητισμός συχνά χρειάζεται «κλειδί». Το πράγμα, οπωσδήποτε, έχει ενδιαφέρον και οι προτιμήσεις παραμένουν αναφαίρετο δικαίωμα, όπως επίσης ότι είναι γενικώς καλό που ο Αγγελόπουλος συνεχίζει να κάνει ταινίες. Είναι καλό που κατά καιρούς οι ταινίες του κερδίζουν τα πιο έγκυρα διεθνή βραβεία στα μεγάλα φεστιβάλ. Είναι, πριν απ' όλα, καλό για τη δική του αυτοδικαίωση, μιας και ο κάθε δημιουργός δικαιούται να την επιθυμεί και να κερδίζει αυτή την επιβεβαίωση του ίδιου προς τον ίδιο τον εαυτό του. Έπειτα, είναι καλό για τον εθνικό μας κινηματογράφο τούτη η εκδοχή του συνεπούς, επίμονου και εργατικού δημιουργού και αξίζει, π.χ., πολύ περισσότερο από το αριστοτεχνικό γκολ του Αλέκου Αλεξανδρή που πέτυχε κατά του Αγιάξ ή τα μαχητικά δίποντα και τρίποντα του (μη Έλληνα) Ντίνο Ράτζα, που «αποκλειοποιούν» το χώρο και το χρόνο των ΜΜΕ. Δεν «υποφέρουμε» δα από πληθωρισμό καλών παραδειγμάτων στο πολιτισμικό μας γίγνεσθαι. Είναι, λοιπόν, καλό που διαθέτουμε ενός τέτοιου βεληνεκούς πολιτισμικού πρεσβευτή. Στο κάτω-κάτω της γραφής, δεν οδηγεί πουθενά η μίση «απορία» κάποιων για το τι, τάχατες, είναι αυτό που κάνει τους διεθνείς «κουτόφραγκους» να θεωρούν πολύ μεγάλο δημιουργό της Έβδομης Τέχνης τον «δικό μας» Θόδωρο Αγγελόπουλο, αυτόν, δηλαδή, που εξακολουθεί να κάνει ανυπόφορα «αργές» και άνευρες ταινίες. Στο μεταξύ, βέβαια, κανένας από τους δικούς μας «ειδήμονες» δεν έκανε ποτέ τον κόπο να μας εξηγήσει πειστικά γιατί ο «γρήγορος» κινηματογράφος είναι καλύτερος (τι, δηλαδή, καλύτερος) από τον «αργό» του Αγγελόπουλου.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι όσο πάει ο Αγγελόπουλος και κάνει καλύτερο, πιο ώριμο κινηματογράφο, πιο προσιτό και ταυτόχρονα πιο καλλιτεχνικό, χωρίς να χρειάζεται να εστιασθεί η όλη ιστορία στο πρόκριμα αν τούτη η ταινία είναι καλύτερη ή όχι από την προηγούμενη. Σημασία, πιστεύουμε, έχει ότι η δημιουργικότητά του κινείται σταθερά μέσα σε ποιοτικές –και του προσωπικού του ύφους– συντεταγμένες, και προς τη θετική φορά. Είναι, π.χ., αδιάφορο αν ο Θίαςος παραμένει η καλύτερη μέχρι σήμερα ταινία του (εντούτοις, με φανερά σημάδια «κόπωσης» από το χρόνο) σε σχέση, πάλι π.χ., με το *Τοπίο στην ομίχλη*, που κάποιοι τη θεωρούν τη χειρότερη. Θα υποστηρίζαμε, αντίθετα, ότι από τον *Μεγαλέξανδρο* και ύστερα το έργο

Ο μικρός Βορειοηπειρώτης (Αχιλλέας Σκέβης) εύρημα της ταινίας, αναζητεί την τύχη του.

του Αγγελόπουλου πορεύεται με μια θαυμαστή ομογενοποίηση ύφους μέσα από ιστορικές, κοσμολογικές και τώρα υπαρξιακές διαδρομές, επιτεύγματα όλα μιας ανήσυχης πνευματικής προσωπικότητας.

Βέβαια, άλλο πράγμα είναι οι προθέσεις και οι προσπάθειες και τελείως άλλο είναι ο κατά περίπτωση βαθμός του αποτελέσματος.

Ο επιτυχημένος συγγραφέας Αλέξανδρος ζει μόνος του με το σκύλο του. Να θυμηθούμε ότι ο «Αλέξανδρος» έκανε για πρώτη φορά την παρουσία του στην αγγελοπουλική μυθολογία όταν νέος και έφιππος «μπήκε στις πόλεις» στο τέλος της ταινίας *Μεγαλέξανδρος* και, αφού διέδραμε τον βιολογικό (και τον καλλιτεχνικό) του κύκλο σε άλλες ταινίες του Αγγελόπουλου, τώρα, στη *Μία αιωνιότητα και μία μέρα*, βρίσκεται στις παραμονές της «μεγάλης εξόδου», αφού την επομένη «ημέρα» θα μπει στο νοσοκομείο εξαιτίας μοιραίου προβλήματος υγείας. Το πρωί, λοιπόν, μιας βροχερής Κυριακής στη Θεσσαλονίκη, κάνει επίσκεψη στη μοναδική του κόρη, από τον άνδρα της οποίας θα πληροφορηθεί ότι το σπίτι στην παραλία, όπου έζησε όλη του τη ζωή, πουλήθηκε και ότι πρόκειται να καταδαφιστεί. Προηγούμενος παραδίδει ένα πακέτο με γράμματα της γυναίκας του Άννας (να πιθανολογήσουμε νεκρής;). Η Άννα αρχίζει να διαβάζει –με τη φωνή όμως της απούσας– ένα από αυτά τα γράμματα που αναφέρεται σε μια καλοκαιρινή μέρα τριάντα χρόνια πριν...

Από τη στιγμή εκείνη ο χρόνος ο παρών και ο χρόνος ο παρελθών θα συμπλεχτούν με αφηγηματική αλλά και κινηματογραφική δεξιοτεχνία. Μνήμες ανακαλούνται σαν ενύπνια εν ερηγόρσει, ο Αλέξανδρος προωθείται μέσα στον συντελεσμένο χρόνο, συναντάει τους αγαπημένους του από ντες μέσα στο θρυμματισμένο –δικό του– παρόν που οδεύει κι αυτό στη δύση του μέσα από τα ερειπωμένα κατ'όλοιπον το νεκρό σπίτι πάνω στην παραλία και τη μάννα του στη γηριατρική κλινική με την εικόνα της πάσχουσας από Αλτσχάιμερ.

Στη διάρκεια της περιπλάνησής του στην

Ο Αλέξανδρος (Μηρούνο Γκας) και η Άννα (Ιζαμπέλ Ρενώ) σε μια σκηνή ερωτικής φαντασίωσης.

πόλη, την ίδια πάντα ημέρα και καταπίνοντας πανσιόπουλα, θα συναντήσει έναν μικρό Βορειοηπειρώτη, από αυτά τα παιδιά των φαναριών. Θα το διασώσει πρώτα από την καταδίωξη της αστυνομίας και κατόπιν από σωματέμπορους που τα πουλούσαν σε άκληρα ζευγάρια. Θα προσπαθήσει να το επαναπατρίσει, αλλά εκείνο την τελευταία στιγμή θα το αποφύγει αφού εκεί, στην πατρίδα του, δεν έχει κανένα. Κανέναν, όμως, ουσιαστικά να τον καλύψει μπρος στο φόβο του επικείμενου θανάτου, δεν έχει ούτε ο ίδιος. Έτσι, ανάμεσά τους αναπτύσσεται, σ' αυτή τη μοναδική μέρα, μια συγκλονιστικά τρυφερή σχέση αισθημάτων αλληλοκάλυψης. Θα «ταξιδέψουν» μαζί μέσα στην ποίηση, με «σκάφος» την αγνότητα νέων λέξεων που του «πουλάει» ο μικρός του φίλος, με τον τρόπο (όπως το βλέπουμε στην ταινία) που και ο Διονύσιος Σολωμός αγόραζε ελληνικές λέξεις, άγνωστες σ' αυτόν όταν επέστρεψε στην Ελλάδα. Θα ταξιδέψουν, ακόμα-ακόμα, μέσα στο λεωφορείο της ιστορίας (ίσως η πιο όμορφη σεκάνς της ταινίας) με περιστασιακούς συνταξιδιώτες γεγονότα της ατομικής και της συλλογικής διαδικασίας: την επανάσταση που... αποκοιμήθηκε, τα

ερωτικά αδιέξοδα, την ποίηση που, όμως, δεν απαντάει στα κρίσιμα ερωτήματα όπως και τη μουσική που αρκείται στο να φορτίζει συναισθηματικά. Έξω, στο βροχερό σκοτάδι του δρόμου ποδηλατιστές ντυμένοι τις ίδιες κίτρινες ντισεράδες των σκαρφαλωμένων ηλεκτρολόγων του *Μετέωρου βήματος*... περνοδιαβαίνουν σιωπηλοί. Ανερμήνευτοι. Η ώρα που θα χωρίσουν ο προστάτης και ο προστατευόμενος έφτασε. Ο μικρός Βορειοηπειρώτης, μαζί με άλλους συνομηλίκους του, θα κρυφτεί σ' ένα φορτηγό-ψυγείο, που θα μπει στην κοιλιά ενός φέρεου-μπούουτ, για πού; Σαν άλλος Ιωνάς στην κοιλιά του κήτους; Ο ίδιος ο Αλέξανδρος, μπρος στη θάλασσα, με την πλάτη γυρισμένη στο παλιό, εράσμιμο σπίτι και αφού προηγούμενος έχει «χορέψει» το βάλε του αποχωρισμού με τους αγαπημένους του νεκρούς, θα αναφωνήσει ότι αναθεωρεί την απόφασή του να μπει στο νοσοκομείο μαζί και τις λέξεις που του «πούλησε» ο μικρός του φίλος: «Κορφούλα μου», «ξενήτης», «αργαδινή». «Ο ποιητής ένα κενό», που έλεγε ο άλλος, ο πραγματικός ποιητής.

Εντούτοις, ο Θόδωρος Αγγελόπουλος είναι τελικά, έστω και βιώνοντας την οδύνη

Λαθρεμπόριο μικρών Αλβανών για υιοθεσία.

τιων αναγκαστικών ανθρώπινων επιλογών, ένας βαθύτατα αισιόδοξος δημιουργός. Διαφορετικά δεν θα ήταν δημιουργός. Αλίμονο αν το έσχατο αποτέλεσμα ήταν η απόγνωση.

Στη *Μια αιωνιότητα και μια μέρα* (όσο, δηλαδή, θυμάται ότι του είχε απαντήσει η γυναίκα του ότι διαρκεί μια ημέρα) μια καθαρά αφηγηματική ταινία καλείται να υπηρετήσει την ποίηση, ενώ, ταυτόχρονα, συμβαίνει και το αντίθετο: η ποίηση καλείται να υπηρετήσει μια ταινία μυθοπλασίας με ρεαλιστική υποδομή. Στην ταινία, δηλαδή, λειτουργούν και οι δύο τρόποι, αλλά συχνά όπου το όριο ιστορριπίας ή συμβίωσης των υπερβάλλεται ή υπολείπεται, προκύπτει (αφηγηματική και καλλιτεχνική) ασυμβατότητα. Η υπεροχή του κινηματογράφου του Αγγελόπουλου βρίσκεται στη φροντίδα του πλάνου, την εικαστική του σύνθεση, η οποία, μαζί με την πασίγνωστη πλέον «αργή» κίνηση της κάμερας –αποκλειστικά γνωρίσματα του αγγελόπουλικού σινεμά– κατορθώνουν και παράγουν δραματουργικό αποτέλεσμα με κύριο συγκινησιακό συστατικό την ποίηση. Έτσι, συχνά ο θεατής απολησμονιέται, η σεναριακή εξέλιξη γίνεται ένα είδος πρόφασης κατά κανόνα δε το ίδιο συμβαίνει και με τους χαρακτήρες των ταινιών του, οι οποίοι –ποητική αδεία– δρουν σε φορμαλιστική αποστασιοποίηση. Γι' αυτό και ο λόγος, οι διάλογοι, συμπυκνώνονται με υπερβολική φειδώ στα όρια του στοιχειώδους σχολιασμού, αφού το κύριο βάρος το φέρνει η εικόνα. Και ενώ, ακριβώς, και σε τούτη του την ταινία η εικόνα παραμένει κυρίαρχη –και όμορφη όσο ποτέ– περίπου αιφνιδιαστικά κάνουν

την εμφάνισή τους οι «λέξεις» με φανερή πρόθεση ισοτιμίας προς τις «εικόνες», σαν «εργαλείο» και αυτές παραγωγής ποίησης. Δυστυχώς, όμως, αυτές τον προδίνουν, επειδή η ποίηση της εικόνας είναι άρρητη –εφ' όσον η ποίηση είναι το σκοπούμενο– και ο μόνος, παραπληρωματικός λόγος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί είναι αυτός ο ξηρός, ο ρεαλιστικά καθημερινός. Αλλά και το αντίθετο: σχεδόν ποτέ μια εικόνα «αφηγηματική» δεν μπορεί να στηρίξει τη μεγάλη ποίηση των λέξεων. Και ο ιρανικός, και ο γιαπωνέζικος, δύο ποιητικοί κινηματογράφοι, κινηματογράφοι της εικόνας, αποφεύγουν τη μεγαλοστομία και το φιλολογίζοντα λόγο, όπως, π.χ., αυτόν που συχνά ακούμε στη *Μια αιωνιότητα...*: Γιατί πρέπει να σαπίζουμε;», ή «Ίσως δεν έβρισκα τις λέξεις» ή «Ο Άνεμος φουσάει τα μάτια σου μακριά», κ.λπ.

Αλλά και στη σύνθεση των υλικών του σεναρίου θα δει ο θεατής προσπάθεια συγκατοίκησης ετερογενών στοιχείων, όπως η επικαιρότητα των λαθρομεταναστών με τα φαντάσματα της μνήμης του, ο φόβος του θανάτου και το λαθρεμπόριο μικρών παιδιών (αδιευκρίνιστο –κακώς– του ποιοι είναι αυτοί που το κάνουν), πολιτικοί υπαινιγμοί (πράσινοι και κόκκινοι σημαίες) που η παρεμβολή δίκην «σχολικού σκετς» της ποιητικής του Διονυσίου Σολωμού ή υπερβολική «ιεροτελεσία» της αποτέφρωσης των ρούχων του νεκρού Σελίμ, που θα μπορούσε να παρερμηνευτεί ως συμβολισμός αποτέφρωσης του σώματος του νεκρού. Η μυθοποίηση της επικαιρότητας ούτε εφικτή είναι ούτε αποτελεσματικά γίνεται να «φωλιάσει» μέσα στο κατεξοχήν ατομοκεντρικό

πρόβλημα που είναι η υπαρξιακή αγωνία. Εντούτοις, ο Αγγελόπουλος έχει την τόλμη να το επιχειρεί όπως, π.χ., στο *Μετάωρο βήμα του πελαργού* και στο *Βλέμμα του Οδυσσέα*. Και τώρα, που οι ιστορίες του κόσμου μοιάζει να τελειώνουν, φαίνεται ότι έρχεται η σειρά της ιστορίας του εαυτού μας. Μόνο που ο Αλέξανδρος της *Μιας αιωνιότητας* δεν έχει τη μακαριότητα που διέθετε ο γερο-καθηγητής στις *Αγριες Φράουλες* του Μπέργκμαν, ρημαίηκ των οποίων, θα μπορούσε να μπει κανείς στον πειρασμό, να πει ότι μοιάζει. Αλλά όλα τα ανθρώπινα συμβάντα είναι ένα ατέλειωτο «ρημαίηκ» των ιδίων που προηγήθηκαν. Και ο Θόδωρος Αγγελόπουλος έχει έναν μοναδικό δικό του τρόπο –παρ' όλες τις επιμέρους βάσιμες αντιρρήσεις– να αναμοχλεύει τα συστατικά της ανθρώπινης περιπέτειας, να απογειώνει (ή, τουλάχιστον, να το προσπαθεί) το γνωστό και το οικείο, στη σφαίρα του ιδεατού και του ανέγγιχτου. Να θυμηθούμε, π.χ., την μεγάλης κινηματογραφικής ομορφιάς σκηνή των αναρριχημένων Αλβανών στα ψηλά συρματοπλέγματα, σε αντίθεση με τις γνωστές εικόνες από το φυλάκιο της Κακκαβιάς που μας συνήθισαν τα τηλεοπτικά κανάλια.

Συμπερασματικά, είναι γεγονός ότι ο Αγγελόπουλος επιχειρεί, από ταινία σε ταινία, τα τελευταία χρόνια –έστω και με την... ταχύτητα του φακού του– να «προσγειώσει» τους κινηματογραφικούς του τρόπους διατηρώντας και όλα, όμως, τα συστατικά που τον έκαναν αποδεκτό –και διάσημο– στο εξωτερικό. Είναι, παρά ταύτα, αυτή η εμμονή, στους τρόπους, και η δική του «κρυφή» πεποίθηση και επιθυμία;

Κομμάτια και αποσπάσματα ερωτικού λόγου, αλλά κυρίως σιωπηλού ερωτισμού, στην πιο βασανιστική ώρα του μεσημεριού, καταμεσίς του χαοτικού χώρου του απόλυτου γαλάζιου του ουρανού και της δάλασσας. Τέσσερις φιγούρες ανδρώπων αποκαμωμένων από τη ζέστη του πόδου τους, κάτω από τις κάδετες ακτίνες, απομονωμένες στη γέφυρα ενός καραβιού, σ' ένα χώρο που αφαιρετικά περιορίζεται σε ό,τι συγκρατεί η μνήμη.

Ο κλήρος του πάθους

της Ειρήνης Στάθη

Ο *Κλήρος του Μεσημεριού* του Πωλ Κλωντέλ είναι μια ερωτική ιστορία ανομολόγητη στη ζωή, ομολογημένη όμως με περίσσεια συναισθημάτων στη σκηνή. Η καταστροφή της επιθυμίας σε αυτό το έργο δραπετεύει απ' το νόμο και αυτό είναι το κεφαλαιώδες του ζήτημα. Η πιο βαθιά έμπνευση γεννιέται πάντα από την τραγική αντίθεση των ψυχών. Αν συγκρίνουμε τα ελεύθερα και λίγο ασύνδετα λυρικά ποιήματα με τα έντονα ποιητικά σημεία των πιο δραματικών σκηνών, όπως οι γεμάτες πάθος εκρήξεις στον φανταστικό επίλογο του έργου, μπορούμε

να δούμε αυτούς τους ήρωες από τη μια ως σύμβολα αλλά μαζί και ως όντα ζωντανά που αναπνέουν, με πόδια καλά στερεωμένα στη γη και βλέμμα ζωηρό.

Υπάρχει μια έντονη ποιητικότητα και περιρρέουσα λυρική σε όλο το έργο με απόγειο (αδύναμο σημείο) την τελική σκηνή. Παρ' όλα τούτα, οι ήρωες παραμένουν γήινοι και διατηρούν πλήρη την επαφή τους με τον κόσμο γύρω τους. Ο Κλωντέλ καταφέρνει να απωθεί με μαχητικότητα πιο βίαιη ίσως και από αυτή των ρομαντικών, την παραδοσιακή γαλλική ποίηση. Το δικό του ποιητικό μέτρο είναι αυτό των στί-

χων βιβλικού ποιήματος, ρυθμικό με παύσεις που ορίζονται από αιτίες όχι λογικές αλλά λυρικές. Μέτρο προφερόμενο με την ανάσα του ομιλούντος, το οποίο εναλλάσσεται με τη σταδιακή εναλλαγή των συγκινήσεων. Μια μετρική που ο ίδιος θεωρούσε ότι δεν θα μπορούσε να αποδοθεί σκηνικά.

Ο *Κλήρος*, όμως, παίχτηκε και παίζεται παραδομένος στην απλότητα και το βάθος του. Στη σημερινή σκηνή η σκηνοθέτις **Βαρόβα Μαυρομάτη** πραγματώνει το λόγο αυτού του δύσκολου κειμένου, έχοντας οδηγό την ορθή κατ' αρχήν ανάγνωση του ύφους του. Το μέτρο, δηλαδή, του έργου που δημιουργεί τον εξαιρετικό ρυθμό. Η απόδοση του ρυθμού στην παράσταση στηρίζεται αναλογικά στις ερμηνείες και στην πλαστικότητα και χορογραφία του χώρου. Αυτό το θαυμάσιο ανθρώπινο κουαρτέτο, όπου φαίνεται κάθε ήρωας να παίρνει τη θέση ενός μουσικού οργάνου που το καθένα με τον δικό του τρόπο βγάζει το δικό του ξεχωριστό μονότονο ήχο που καταλήγει μαζί με τους υπόλοιπους σε μια μουσική συμφωνία συλλαβισμένη στο ρυθμό του μεσημεριού, των ταλαιπωρημένων φωνών, των ουσιαστικών παύσεων, της ατέρμονης βύθισης στην άβυσσο του πάθους.

Η μουσική αυτή συμφωνία δεν ανιψώθηκε στον ουρανό, παρόλο που έκανε αρκετές και αξιόλογες προσπάθειες. Ο βασανιστικός πόθος καταναλώθηκε στο καλοκουρδισμένο σκηνικό (της **Λιλές Πεζάνου**) των εύθραστων ισορροπιών και των συνεκδοχικών προεκτάσεων. Ένα σκηνικό που μπορεί να έχει το δικαίωμα να πνίγει τη ζωή, όχι όμως το πάθος, και αυτό το τελευταίο εξορίστηκε σε κάποιες γωνιές του. Ίσως για το λόγο αυτό να έμοιαζε παράταιρα προσαρμοσμένη η τελική σκηνή που βύθισε στο λυρισμό τους κατά τα άλλα δικαιωμένους εραστές-ανθρώπους. Τα φωτιστικά και ηχητικά εφφέ δεν πρόσθεσαν αλλά υπογράμμισαν κάποιες στιγμές του έργου. Αποδέχτηκε, τέλος, ο θεατής τη σκηνική σύμβαση του ακρόπλουρου ενός καραβιού, δεν είναι, όμως, σίγουρο ότι μπόρεσε να αποδεχτεί τη συμβολιστική σύμβαση των κοστουμιών που ήθελε να πλάσει «άλλους ανθρώπους». Εξαιρετες ερμηνείες όμως από τους ηθοποιούς (**Όλια Λαζαρίδου**, **Άρης Λεμπεσόπουλος**, **Στάθης Καζαβάς**, **Στέλιος Μάινας**), που απέδωσαν τους ρόλους του με θερμή και οι τέσσερις. Ο καθένας με τον δικό του τρόπο, σαν μουσικά όργανα διαφορετικών οικογενειών και ήχων, συνετέλεσε στη δημιουργία μιας έμπνευξης επί σκηνής συμφωνίας.

Άρης Λεμπεσόπουλος, Όλια Λαζαρίδου, Στέλιος Μάινας σε στιγμιότυπο της παράστασης.

Τι ποιο ευχάριστο να διαφεύγει κανείς από τη χλαλοή των πολιτικών πραγμάτων αυτές τις ημέρες παραδιδόμενος στη μαγεία της ακρόασης καλής κι «ωφέλιμης» μουσικής. Στο σημερινό σημείωμα, οι ευχάριστες εκπλήξεις της νέας περιόδου αρχίζουν σιγά-σιγά να κάνουν την εμφάνισή τους, αξίζοντας ιδιαίτερη προσοχή και κυρίως κατ' ιδίαν απόλαυση. Εν προκειμένω, η μαγεία του παρελθόντος συνευρίσκεται με τις φωτεινές σειρήνες του παρόντος, έτσι ακριβώς όπως θα όφειλε εν γένει να συμβαίνει στην τέχνη...

Απ' το χθες στο σήμερα

του Βασίλη Ρούβαλη

WATERBOYS

The Whole Of The Moon

Μελωδικό το ταξίδι τους, αποφαίνεται ατέριμονο στο χρόνο. Παρότι δια-
λύθησαν πριν από πέ-
ντε χρόνια, ο εγγεφραλός τους **Mike**

Scott χαίρει ακόμη ικανής σπουδής στην εκφορά όμορφων και συμπαγών ως προς τη συναισθηματική τους έκφραση τραγουδιών. Οι **Waterboys** ξεκίνησαν την καλλιτεχνική διαδρομή τους πατώντας στη γόνιμη παράδοση της Ιρλανδίας για να κινηθούν αργότερα στη σφαίρα της «μεγάλης μουσικής», των μελισημάτων που διαφεύγουν από ταυτότητες, κοινότητες και κατηγοριοποιήσεις. Για τούτο δεν θα επαρκούσε η τοποθέτησή τους στον χώρο του φολκ, ποπ, ροκ, μπλουζ ή κάντρι ιδιώματος. Το σασόφωνο ως σήμα κατατεθέν συμπλήρωσε κι εμπλούτισε η αρμονική συνύπαρξη με ήχους άλλων οργάνων, κατά πολλούς τότε αταίριαστων. Το κλαρίνο (του ομογενή **Γιώργου Στάθου**), το βιολί, τα κρουστά, το μαντολίνο, τα πνευστά, το ακορντεόν – από όλο το φάσμα της παραδοσιακής κελτικής, αμερικανικής, ευρωπαϊκής μουσικής συμπτύσσονται στους ποιητικούς λαρυγγισμούς του **Mike Scott** αποφέροντας σπουδαίους καρπούς όπως τα «**Fisherman's blues**» και «**This is the sea**», φέρνοντας τους σε ευρεία ακροατήρια ανά τον κόσμο. Ιδιαίτερα αγαπητοί και στην Ελλάδα, ειδικά με το τραγουδάκι «**The whole of the moon**», αφού συν τους

άλλους ο **Scott** εξιτάριζε τους ημεδαπούς φίλους του με την πεφρασμένη λατρεία του στο (ξεχασμένο παρ' ημάς) ελληνικό παιγνιστικό τοπίο αλλά και στα παραδοσιακά μας ακούσματα που επιδρούν στην έμπνευσή του. Επιλέχθηκαν τα περισσότερα ακουσμένα και τραγουδισμένα κομμάτια τους (συν τρία από τη σόλο καριέρα του **Scott**), που το κοινό αγάπησε ιδιαίτερα, έχοντας τώρα την ευκαιρία να τα ακούσει συγκεντρωμένα. Και για τους πιο απαιτητικούς, η συλλογή προσφέρει επιπλέον δύο κομμάτια, ηχογραφημένα σε συναυλίες αλλά κι ένα ακόμη, άγνωστο και πρωτοκυκλοφόρητο («**Higher in time**»).

GORAN BREGOVIC

Ederlezi

κρίσεις, ο **G. Bregovic** φαντάζει ιδανικό σπάρτο ανάφλεξης της πυρίτιδας (που ήθελε διαθέτειν ανέκαθεν η περιοχή σε μεγάλες ποσότητες...). Εκ πρώτης, η συλλογή «φωνάζει» από μακριά ως αρπαχτή για όποιον τυχόν τον αγνοεί. Το ελληνικό κοινό, βέβαια, έχει δεχθεί αρκετές δόσεις (με έσοχτη τους πρόσφατους μυρηκασμούς από κοινού με τον κ. Νταλάρα...), αλλά οι επιλογές του **Ederlezi** δείχνουν την πρόθεση αποτίμησής του έργου του, έστω κι αν άλλοθεν αντεγγραμμένο ή, το

Εάν η κουβέντα για τους φροείς της βαλκανικής μουσικής παράδοσης συναντά διχογνωμίες, αφορισμούς και αποσπασματικές

κάκιον, «καπελώνοντας» προκλητικά παραδοσιακές μουσικές φόρμες της χειρσονήσου. Ο σερβοκροάτης κρίνεται από το αποτέλεσμα της δεκαετούς παρουσίας του στα πράγματα. Οι αρχικές προθέσεις του αποφαίνονται με τούτη τη συλλογή υγιείς: ένα ηχοχρωματικό οπλοστάσιο ανέγγιχτο, εν τέλει άγνωστο στο διεθνές προσκήνιο, που κανένας δεν θέλησε ή δεν κατάφερε να προωθήσει τόσα χρόνια. Έτσι, αυτόματα, χρίζεται πρώτος σημαντικός εκπρόσωπος αυτής της γεωγραφικής περιοχής και της παράδοσής της - ανεξαρτήτως πώς, στη συνέχεια, τη διαχειρίζεται εμπορικά.

CUBANISMO

Reencarnacion

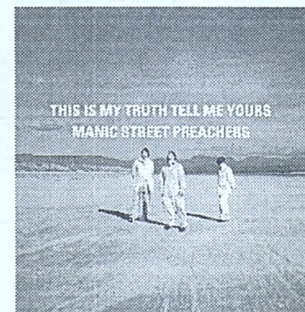

Μια 15μελής κουβανέζικη ορχήστρα με το μπρίο και τη σπιρτόζικη διάθεση της μουσικής της κατάφερε, μέσα σε δύο χρόνια, να κατακτήσει

τον κόσμο, ξεφεύγοντας από τα στεγανά της πατρίδας αλλά και χαρίζοντας μοναδική εμπειρία στο πεγκόσμιο κοινό. Οι **Cubanismo**, η μπάντα του **Jesus Alemany**, φτάνει αισίως στην τρίτη δισκογραφική της παραγωγή με το **Reencarnacion**, διατηρώντας όλη τη ζωντάνια και τον οίστρο του μίμνο και των κουβανέζικων ρυθμικών τερτιπιών εν γένει, με τη σύμπραξη πνευστών, κρουστών κι εξαισιών φωνητικών. Η θριαμβευτική τους υποδοχή σε Ευρώπη και Αμερική έφτασε και στα παρ' ημών συναισθηματικά δρώμενα, παίζοντας πριν από μερικές εβδομάδες στο Λυκαβηττό. Για λάτρεις της λάτιν αισθητικής κι όχι μόνο.

MANIC STREET PREACHERS

This is my truth, tell me yours

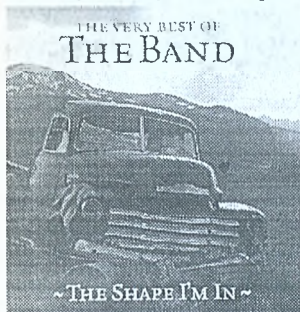

Αν γκρινιάζουμε συχνά για τη φθίνουσα πορεία της κιθαριστικής ποπ τα τελευταία χρόνια είναι γιατί τίποτα σχεδόν δεν ακούγε-
ται ως εμπνεύσεως σημαντικό, έστω συγκροτημένο, αυθύπαρκτο κι εντός προοργανωμένων συνταγών. Οι **MSP** ξεχωρίζουν απ' το

σπορό ακριβός γι' αυτόν το λόγο, παρότι ποτέ δεν θεωρήθηκαν σχήμα μεγάλου βεληνεζούς. Πάντως, η κιθαριστική τους περιδιάβαση στο ιδίωμα είναι τουλάχιστον ευπρεπής και σ' αυτόν τον πέμπτο δίσκο τους. Κινούνται μεταξύ προσοχής, υπόκωφης μελωδίας, μελαγχολικών ψηγμάτων στο στίχο, λυρικό ρυθμικό πλαίσιο χωρίς υπερβάσεις και προζήσεις για τον έμπειρο ακροατή. Μ' ένα σπουδαίο σινγκλ («If you tolerate this») και μεσπό, συγκερατημένο ηχητικό προφίλ, έχουν κερδίσει τον διεθνή τύπο και φυσικά τις πωλήσεις στις δύο πλευρές του Ατλαντικού.

THE BAND

The Very Best Of: The Shape I'm In

Η σπουδαίοτητα των **Band** είναι δεδομένη όχι μόνο στο μεγαλύτερο ηλικιακό ακροατήριο, καθώς έχουν ασκήσει καταλυτική

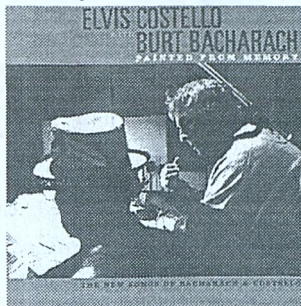
επίδραση και στη σύγχρονη δισκογραφία (βλ. americana κ.λπ.) με εμβόλιμα στοιχεία από την πλούσια αμερικανική λαϊκή μουσική παράδοση που εκείνοι αναμιγνύουν στα τέλη της δεκαετίας του '60 και στις αρχές του '70. Οι **Band** κυκλοφόρησαν σημαντικά άλμπουμ για τη φολκ - κάντρν εποποιία, συναντώντας (αλληλοεπιδραστικά) κόσμοι σιγμής και τον περιώνυμο **Bob Dylan** στη δεκαετή διαδρομή τους. Μια τέτοια συλλογή θα ήταν αδύνατο να περιέχει όλα τα τραγούδια που ο καθεὶς αγάπησε και συνδέθηκε προσωπικά, γι' αυτό και δεν θα μπορούσε να ικανοποιηθεί στο έπακρο. Η επιλογή βασικά έγινε -δικαίως- με κομμάτια από τους δύο πρώτους αριστουργηματικούς δίσκους τους και λιγότερα από το υπόλοιπο ρεπερτόριο. Σημαντική αφορμή λοιπόν το «The Shape I'm In» για τους γνωρίζοντες αλλά και τους διερευνούντες στην εποχή των «αναβιώσεων» και των ποικίλων φαναρισμάτων. Και σίγουρα απαραίτητη συλλογή σε κάθε σοβαρή δισκοθήκη (ήδη απολαμβάνοντας τα *The band, Music from big pink, The last Waltz*)...

ELVIS COSTELLO + BURT BACHARACH

Painted From Memory

Αυτή κι αν είναι συνεργασία, και μάλιστα της χρονιάς! Ο **Elvis Costello**, στον 18ο δίσκο της εικοσιπενταετούς καριέρας του, συναντά μία

από τις εξαιρετικές-μυθικές μορφές συνθετών της pop στη χρυσή δεκαετία του '60.

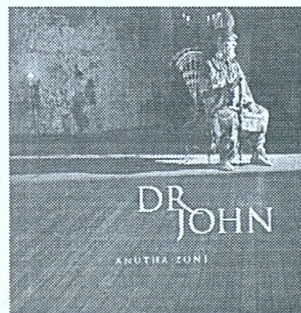

Δημιουργός εμπνευσμένων τραγουδιών που έγιναν μεγάλες-κλασικές επιτυχίες («Walk on by», «Say a little prayer», «The look of

love», «Raindrops keep falling on my head») από έναν εκπληκτικό κατάλογο καλλιτεχνών (Dionne Warwick, Dusty Springfield, The Stylistics, Gene Pitney, Aretha Franklin κ.ά.), ο **Bacharach** είναι ζωντανός θρύλος που χάρη στο «Painted From Memory» επιστρέφει στα δρώμενα. Εξάισιες ερμηνείες από τον **Costello** σ' ενορχηστρώσεις τουλάχιστον υποδειγματικές με τη φροντίδα του μέντορα του. Ιδανική η σύμπραξη, σ' ένα από τα σιβαρότερη στοιχεία ότι οι ήχοι τέμνονται, η αρμονία γεννιέται μέσα από τη γνώση, η χαρισματική εκφορά του μελωδικού λόγου είναι υπόθεση λίγων - και άρα μοναδικών.

DR. JOHN

Anutha Zone

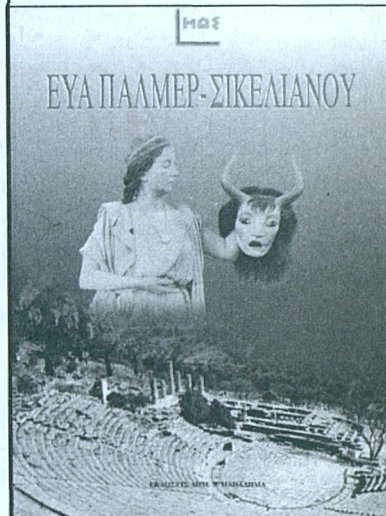
Αν μπορούσε κάποιος να χαρακτηριστεί σμιάνος των blues, ο **Dr. John** είναι ο ιδανικός ρέκτης. Από τις ολοζώντανες πε-

ριπτώσεις λευκών bluesmen, η επιστροφή του γίνεται θορυβώδης, πιστοποιώντας ότι η φαντασία και οι συνθετικοί ελιγμοί ελλοχεύουν απαρύγλητα στις παρτιτούρες που σκαλίζει. Η παγιωτική ατμόσφαιρα των προηγούμενων δουλειών του παρμένει αναλλοίωτη. Τα φωνητικά του **Dr. John** ακούγονται όσο ποτέ μυστηριακά και παιχνιδιάρικα στις πιανιστικές φροσκαζίες, στις παρόδοξες δηγούμενες ιστορίες του, στο νοηλικό ρυθμό της μπλουζ μούσας του. Η επιστροφή του σηματοδοτείται με ξεφανωμένες ελεγείες («John Gris», «I Like Ki Yoka»), χαμηλόφωνους ύμνους («Sweet Home New Orleans», «Zonata»), επιζήσεις στον κόσμο του καλού και του κακού («I Don't Wanna Know», «Voices In My Head», «Ki Ya Gris Gris»).

ΕΥΑ ΠΑΛΜΕΡ-ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΔΕΛΦΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

*Αφιέρωμα
του περιοδικού «ΗΩΣ»*

Ν Ε Α Ε Κ Δ Ο Σ Η

*Σχήμα 4ο, δεμένο,
με 467 σελίδες, 215 εικόνες,
25 σχέδια, 1 χαλκογραφία*

Στο αφιέρωμα γράφουν οι:
Εύα και Άγγελος Σικελιανός,
Γ.Π. Σαββίδης, Α. Berthon,
Ηλ. Βενέζης, R. Levesque,
Στ. Τσίρκας, Αγγ. Χατζημιχάλης,
Γ. Μηλιάδης, Οκ. Μερλιέ,
C. Boissy, Κ.Γ. Καριωτάκης,
Γ. Σεφέρης, Τ. Λάμπας,
Γ. Τσαρούχης, Κ. Κακούρης,
Ε.Π. Παπανούτσος,
Β. Σκουβαράς, Θ. Ξύδης,
Τ. Ζάππας, Ε. Χατζηδάκης,
Γ. Σιδέρης κ.ά.

Ε κ δ ό σ ε ι ς

ΠΑΠΑΔΗΜΑ

*Προσφορά στον πολιτισμό
Ιννοκράτους 8 Αθήνα, 106 79
Τηλ.: 36.27.318*

Ένα παράρτημα εφημερίδας στο Βόλο το 1902

Η πορεία της πόλης του Βόλου μέσα στο χρόνο χαρακτηρίζεται από μια σειρά ιδιόμορφες καταστάσεις, στις οποίες οφείλει όχι μόνο την κυματοειδή ανάπτυξή της, με τόσες εξάρσεις και αποδυναμώσεις, αλλά και σ' ένα μεγάλο βαθμό τη γοητεία της. Ακόμη και τις δυσκολίες να παρακολουθηθεί και να αναλυθεί με ακρίβεια αυτή η πορεία. Παρουσιάζονται σημαντικές δυσκολίες με τις τόσες συγκοπές, εκτανύσεις, επαγωγές και συνεισαγωγές σε άλλο κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο της πολιτείας του Βόλου, έτσι που ο ερευνητής τουλάχιστον εκστασιάζεται –όσο αντικειμενικός παρατηρητής κι αν δηλήσει να είναι–, αλλά και εμποδίζεται από αυτές τις απανωτές αλλαγές και τη συσσώρευση επιπέδων για να διεκπεραιώσει με ασφάλεια το έργο του.

του Γιώργου Α. Παναγιώτου

Σε μεγαλύτερου εύρους εργασίες μας, όπως είναι «Ο τύπος του Βόλου» (ΑΘΜ τ. Ε', Βόλος 1979) και τα «Σαιξπηρικά του Βόλου» (εφ. Ταχυδρόμος Βόλου 10.9.1978 κ. εφ.) προσπαθήσαμε να στικτογραφίσουμε την προσωπική μας άποψη για την πορεία της πολιτείας, που χρονολογεί την πρώτη εκτός Κάστρου οίκηση πριν από 165 χρόνια και την οργανωμένη κοινωνία ως πόλισμα πριν από 143 χρόνια, όντας μαζί με την Ξάνθη οι νεότερες οικήσεις στον νεοελληνικό χώρο, αφού βέβαια δεν μπορούν να λογιστούν ως μόνιμες κατοικίες οι σκηνίτικες και νομαδικές εγκαταβιώσεις εκτός Κάστρου προς την πλευρά του θεσσαλικού κάμπου.

Ο Βόλος είναι η μοναδική περίπτωση, από όσο είναι βιβλιογραφικά γνωστό, πολιτείας όπου παρουσιάστηκε παράρτημα εφημερίδας στον επαρχιακό ελλαδικό χώρο. Και μάλιστα πρόκειται για παράρτημα εφημερίδας που προαναγγέλλει γεγονός, δεν περιγράφει κάποιο συμβάν, συνήθως απρόοπτο, όπως είναι η συνηθισμένη αποστολή κάθε παραρτήματος εφημερίδας.

Βρισκόμαστε στα 1902. Μια εποχή μετεξέλιξης και ακμής του Βόλου. Ο μικρός ενάλιος συνοικισμός της δεκαετίας του 1830 πολλαπλασιάζεται. Η πολιτεία ανδρώνεται και αποκτά τη φυσιογνωμία του εμποροβιομηχανικού κέντρου, με όσο γίνεται περισσότερη αυτόχθονη και αυτόφωτη συγκρότηση. Ένας τυπικός πολίτης, ο Κωνσταντίνος Δ. Τοπάλης, μετέχει του υπουργικού συμβουλίου ως υπουργός Δικαιοσύνης. Είναι ο πρώτος βουλευτής του νομού που μετέχει σε κυβέρνηση. Στις εκλογές της 12ης Νοεμβρίου 1901 (ΙΕ' βουλευτική περίοδος) ο Τοπάλης έρχεται πρώτος σε ψήφους από τους έξι βουλευτές που εκλέγει ο νομός με 9.079 σταυρούς προτίμησης στο ψηφοδέλτιο του ζαϊμικού συνδυασμού. Τέσσερις βουλευτές εκλέχθηκαν τότε με το κόμμα της συμπολίτευσης του Αλέξανδρου Θ. Ζαΐμη και δύο με την αντιπολίτευση του Θόδωρου Δηλιγιάννη. Βρισκόμαστε αέναι στην εποχή των

προσωπικών κομμάτων, εφόσον δεν ευδοκιμεί στον τόπο μας έως σήμερα ένα μη προσωποφρόνο κόμμα αρχών, παρά τα διάφορα ψευδώνυμα «κινήματα ιδεών». Ο Τοπάλης, πάντως, εκλέγεται τέσσερις φορές βουλευτής του νομού: στην ΙΓ' βουλευτική περίοδο (εκλογές της 3 Μαΐου 1892), στην ΙΔ' βουλευτική περίοδο (εκλογές της 16ης Απριλίου 1895), στην ΙΕ' βουλευτική περίοδο (εκλογές της 12ης Νοεμβρίου 1901) και στην ΙΖ' βουλευτική περίοδο (εκλογές της 20ής Φεβρουαρίου 1905), δίχως να καταφέρει να εκλεγεί βουλευτής στις εκλογές του 1904 όταν πλειοψήφησε η παράταξη Δηλιγιάννη, εκλογές που κατέληξαν στη δολοφονία του Δηλιγιάννη. Ελπίζω σύντομα να μπορέσω να παρουσιάσω την πολιτική ιστορία του νομού, παράλληλα με όσες πτυχές του φαινομένου του Βόλου καταγράφω και δεν έχει γίνει δυνατή η εμφάνισή τους στην κοινή όραση, προσφέροντας στη μαγνητογραφία, πάντοτε στο πλαίσιο της γενέθλιας μαγνητολαγνείας. Συνεχίζοντας έτσι, ως προς την κοινοβουλευτική ιστορία του Βόλου την εργασία του **Απόστολου Πυργιανή**.

Στις 19 Μαΐου 1902 ο Κ. Δ. Τοπάλης, μαζί με τον τότε υπουργό Οικονομικών Φωκίων Νέγηρ έρχεται στο Βόλο με το πολεμικό του στόλου «Πάραλος». Ο Τύπος, η εφημερίδα του **Δ. Α. Τσιμπούκη**, που υπήρξε από τους πρωτεργάτες της θεσσαλικής δημοσιογραφίας, αλλά και συγγραφέας πολλών ηρωικών «ρομάντζων» εποχής με μπόλικη φουστάνελα και ληστοκρατία, που –δυστυχώς– αγνοείται από τους κοινωνιολογούντες περί την ελληνική «παραφιλολογία», υπογράφοντας τα κείμενά του στις εφημερίδες ως ΔΑΤΙΣ, κυκλοφόρησε το παράρτημα προαναγγέλλοντας την άφιξή τους. Το παράρτημα κοσμείται με χαρακτηριστικές απεικονίσεις των δύο ανδρών και αναφέρεται με λεπτομέρειες στην οργάνωση της υποδοχής των Τοπάλη και Νέγηρ, καθώς και στο σκοπό της επίσκεψης, που δεν ήταν άλλος από την επιτόπια μελέτη των προβλημάτων των θεσσαλικών νομών.

Το κείμενο του παραρτήματος είναι μο-

νόφυλλο διαστάσεων 30 επί 22 πόντους, διαστάσεις μικρότερες από το συνηθισμένο σχήμα της εφημερίδας, τυπωμένο μόνο στο verso, μονόστιχο κείμενο σε τρεις στήλες, που έχει ως εξής, αντιγράφοντας από αντίτυπο του προσωπικού μου αρχείου:

«Σήμερον περί ώραν δην μ.μ. αφικνούνται εις την πόλιν ημών επιβαίνοντες πλοίου του Β. ημών στόλου ο επί της Δικαιοσύνης υπουργός κ. Κ. Τοπάλης και ο επί των Οικονομικών κ. Φ. Νέγρης. Το Πήλιον από άκρον εις άκρον κατελήφθη υπό αορήτου χαράς επί τη αφίξει του επίλεκτου αυτού τέκνου και λαοφιλούς πολίτευτού. Ο δε λαός της πρωτευούσης εκδηλών την χαράν του ταύτην και υπερήφανος επί τη αναμενομένη αφίξει του συμπολίτου του υπουργού, παρεσκεύασεν αυθόρμητος, περιφανής εις τον λατρευτόν αυτού αντιπρόσωπον και εν ένθερμον δεξίωσιν, της οποίας θα συμμετάσχωσι εν ακρατήτῳ ενθουσιασμῳ και κάτοικοι των πλησιοχώρων κωμοπόλεων, κατερχόμενοι επί τούτω ενταύθα.

»Ολόκληρος η πόλις ημών, μετά των αρχών αυτής πολιτικών και και στρατιωτικών και μετά των μελών των ενταύθα συντεχνιών και συλλόγων θα ευρεθεί κατά την άφιξιν των υπουργών εις την αποβάθραν, υποδεχόμενη αυτούς μετά στοργής και εκδηλούσα την άπειρον αυτής εκτίμησιν προς επιφανή συμπολίτην, καταλαβόντα διά της υπερόχου αυτού προσωπικής αξίας και πολιτικής αρετής ύψιστον εν τη πολιτεία αξίωμα και εκπληρώσαντα τον από πολλού εμφωλεύοντα εν ταις καρδίαις πάντων των Θεσσαλών ζωηρόν πόθον, όπως εις τον καταρτισμόν των εκάστοτε κυβερνήσεων της χώρας συμμετέχει και Θεσσαλός αντιπρόσωπος.

»Δράμιωμεν όθεν όλοι προς δεξίωσιν των επισήμων επισκεπτών τιμώντες ούτω τον πρόγον Θεσσαλόν υπουργόν, όστις εν συνοδεία πολυτίμου συναδέλφου και διακεκοιμημένου μέλους της Κυβερνήσεως επισκέπτεται την Θεσσαλίαν, όπως επί τόπου μελετήσει τας ανάγκας αυτής και ιδία των πολυπαθών αυτής γεωργικών πληθυσμών και παρά του οποίου η πατρις αυτού, ερειδομένη εις την οξείαν αντίληψιν και τον διάπυρον ζήλον του τέκνου της τούτου, αναμένει εύελπισ των αναγκών της την θεωραπείαν και της τύχης αυτής την βελτίωσιν.

»Η «Πάραλος» θ' αγχυροβολήσει εις τον λιμένα μας την δην μ.μ. ακριβώς. Ευθύς μετά την αγχυροβολίαν θα προσεγγίσωσι ταύτην άπασαι αι λέμβοι του λιμένος μας φέρουσαι κόσμον πολλόν όστις θα υποδεχθή τους κ.κ. Τοπάλην και Νέγρην εν ζητω-

ΤΥΠΟΣ

ΕΚΤΑΚΤΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κ. Δ. ΤΟΠΑΛΗΣ
Υπουργός επί της Δικαιοσύνης

ΦΩΚΙΩΝ ΝΕΓΡΗ
Υπουργός επί των Οικονομικών

Σήμερον περί ώραν δην μ.μ. αφικνούνται εις την πόλιν ημών επιβαίνοντες πλοίου του Β. ημών στόλου ο επί της Δικαιοσύνης υπουργός κ. Κ. Τοπάλης και ο επί των Οικονομικών κ. Φ. Νέγρης.

Το Πήλιον από άκρου εις άκρου κατελήφθη υπό αορήτου χαράς επί τη αφίξει του επίλεκτου αυτού τέκνου και λαοφιλούς πολίτευτού. Ο δε λαός της πρωτευούσης εκδηλών την χαράν του ταύτην και υπερήφανος επί τη αναμενομένη αφίξει του συμπολίτου του υπουργού, παρεσκεύασεν αυθόρμητος, περιφανής εις τον λατρευτόν αυτού αντιπρόσωπον και εν ένθερμον δεξίωσιν, της οποίας θα συμμετάσχωσι εν ακρατήτῳ ενθουσιασμῳ και κάτοικοι των πλησιοχώρων κωμοπόλεων, κατερχόμενοι επί τούτω ενταύθα.

»Ολόκληρος η πόλις ημών μετά των αρχών αυτής πολιτικών και στρατιωτικών και μετά των μελών των ενταύθα συντεχνιών και συλλόγων θα ευρεθεί κατά την άφιξιν των υπουργών εις την αποβάθραν, υποδεχόμενη αυτούς μετά στοργής και εκδηλούσα την άπειρον αυτής εκτίμησιν προς επιφανή συμπολίτην, καταλαβόντα διά της υπερόχου αυτού προσωπικής αξίας και πολιτικής αρετής ύψιστον εν τη πολιτεία αξίωμα και εκπληρώσαντα τον από πολλού εμφωλεύοντα εν ταις καρδίαις πάντων των Θεσσαλών ζωηρόν πόθον, όπως εις τον καταρτισμόν των εκάστοτε κυβερνήσεων της χώρας συμμετέχει και Θεσσαλός αντιπρόσωπος.

Εκδηλούσα την άπειρον αυτής εκτίμησιν προς άκραν συμπολίτην, καταλαβόντα διά της υπερόχου αυτού προσωπικής αξίας και πολιτικής αρετής ύψιστον εν τη πολιτεία αξίωμα και εκπληρώσαντα τον από πολλού εμφωλεύοντα εν ταις καρδίαις πάντων των Θεσσαλών ζωηρόν πόθον, όπως εις τον καταρτισμόν των εκάστοτε κυβερνήσεων της χώρας συμμετέχει και Θεσσαλός αντιπρόσωπος.

Δράμιωμεν όθεν όλοι προς δεξίωσιν των επισήμων επισκεπτών τιμώντες ούτω τον πρόγον Θεσσαλόν υπουργόν, όστις εν συνοδεία πολυτίμου συναδέλφου και διακεκοιμημένου μέλους της Κυβερνήσεως επισκέπτεται την Θεσσαλίαν, όπως επί τόπου μελετήσει τας ανάγκας αυτής και ιδία των πολυπαθών αυτής γεωργικών πληθυσμών και παρά του οποίου η πατρις αυτού, ερειδομένη εις την οξείαν αντίληψιν και τον διάπυρον ζήλον του τέκνου της τούτου, αναμένει εύελπισ των αναγκών της την θεωραπείαν και της τύχης αυτής την βελτίωσιν.

Το «έκτακτον παράρτημα» του Τύπου με την απεικόνιση του Κ.Δ. Τοπάλη και του Φ. Νέγρη.

κραναγής. Εις μίαν των λέμβων θα επιβώσιν οι κ.κ. υπουργοί ήτις συνοδευομένη υπό των άλλων θα διευθυνθεί εις την παραλιακήν αποβάθραν. Εν τη ξηρά θα υποδεχθώσι τους κ.κ. υπουργούς αι αρχαί της πόλεως και χιλιάδες λαού, η δε φρουρά της πόλεως θ' απονεμίει αυτοίς τας κεκαυνοισμένας τιμίας. Μετά την υποδοχήν ταύτην οι κ.κ. υπουργοί θα διευθυνθώσι εις την Νομαρχίαν όπου θα δεχθώσι τας αρχάς και μετά

τούτο ο κ. Τοπάλης πιθανώς να εκφωνήση από του εξώστου της Νομαρχίας και κατάλληλον λόγον.

Ο Δήμος Βόλου έχει τιμήσει τον Τοπάλη δίνοντας το όνομά του σε κεντρικό δρόμο της πόλης. Να σημειωθεί ότι η νύφη του, η εγγονή του και η οικονόμος τους εκτελέστηκαν στα χρόνια της Κατοχής από ΕΑΣαδίτες στα Κάτω Λεχώνια του Πηλίου, όπου η οικία τους.

Πριν από λίγες μέρες έγινε στο Ρέθυμνο η δεύτερη Συνάντηση Ευρωπαϊκών Περιφερειακών Κέντρων Σύγχρονης Τέχνης στο Ρέθυμνο της Κρήτης. Παράλληλα, κάθε ένα από αυτά παρουσίασε από έναν/μία καλλιτέχνη σε μια έκθεση με τίτλο *Οικειότητες*.

Περιφερειακές οικειότητες

του Θανάση Μουτσόπουλου

Παρότι η έκθεση έφερε παρόμοιο τίτλο με τη σημαδιακή *Οικειότητες Αστυ-ότητες*, που οργάνωσε ο Μάνος Στεφανίδης πριν από δύο χρόνια, εδώ το στίγμα είναι τελείως διαφορετικό. Η έκθεση του Ρεθύμνου, κάτω από την εποπτεία της υπερχαρακτήριας διευθύντριας του Κέντρου Σύγχρονης Εικαστικής Δημιουργίας Ρεθύμνης **Μαρίας Μαραγκού**, δεν επιδιώκει καμία θεματική εμπλοκή ή περιορισμό. Αβίαστα μάλλον οι επιμελητές των δεκαπέντε κέντρων επέλεξαν (με μία-δύο εξαιρέσεις) έργα με όχημα τη φωτογραφία αλλά και το βίντεο. Αυτό βέβαια είναι απολύτως ένα διεθνές φαινόμενο που διαφάνηκε συμπτωματικά (;) και στην προηγούμενη έκθεση που οργάνωσε το Κέντρο του Ρεθύμνου. Εκεί, στο *Made in Berlin* της **Birgit Hoffmeister**, όλοι οι καλλιτέχνες πλην ενός δούλευαν με φωτογραφία και βίντεο. Αναμφίβολα σημείο των καιρών, αυτή η τάση παραγωγών του ηγετικού ρόλου της ζωγραφικής στα εικαστικά πράγματα είναι κάτι που αποτελεί πια τη συνήθη πρακτική στις μητροπόλεις της τέχνης. Η διάρκεια και η σημασία του φαινομένου θα μπορούσε να απασχολήσει ένα άλλο σημείωμα και σίγουρα έχει μεγάλο ενδιαφέρον. Η ίδια η διευθύντρια του Κέντρου γράφει στο εισαγωγικό της σημείωμα για τις *Οικειότητες*: «Ζητήσαμε η πολλαπλότητα των μέσων έκφρασης των νέων σε ηλικία καλλιτεχνών (μέχρι 35 χρόνων) να περι-

λαμβάνει δεσμευτικά στα επίτοιχα έργα τους και τη φωτογραφία. Υπερασπιζόμενοι την υπόθεση της σύγχρονης τέχνης, τασσόμαστε υπέρ της ανοχής σε οποιοδήποτε μέσον, της ελευθερίας, της κατάρτησης της όποιας ταξινόμησης και κατηγορίας του έργου τέχνης, στο συρταράκι της παράδοσης που θέλει χωριστά τη ζωγραφική από τη χαρακτική ή τη φωτογραφία από την προβολή αλλά και την παραστατικότητα από το μινιμαλισμό ή την εννοιακή τέχνη».

Η συζήτηση αυτή συμπίπτει χρονικά με την εκλογή για την ταλαιπωρημένη θέση του διδάσκοντα Φωτογραφίας στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας. Στο πλαίσιο αυτών των διεθνών εξελίξεων και της ανοδικής χρήσης του μέσου, ο ρόλος του νέου καθηγητή θα είναι καθοριστικός στις επόμενες γενιές εικαστικών που θα αποφοιτήσουν από τη σχολή. Παράλληλα, την ίδια ακριβώς σημασία, αν και πολύ πιο βραχυπρόθεσμη ως λειτουργία, αναμένεται να έχει το μεταπτυχιακό σεμινάριο πάνω στη ψηφιακή εικόνα που θα λειτουργήσει φέτος με υπεύθυνους τον **Πέτρο Μαρτινίδη**, καθηγητή της Αρχιτεκτονικής Σχολής του ΑΠΘ και σημαντικού μελετητή, του αναπληρωτή καθηγητή και ζωγράφου **Γιώργου Χαρβαλιά** και του εγκατεστημένου στην Ιταλία εικαστικού **Δημήτρη Κόζαρη**. Και σε αυτή την περίπτωση φαίνεται ότι η κατάσταση θα αφήσει τα σπέρματά της στο κουρασμένο περιβάλλον της σχολής. Εξάλλου η ίδια η παρουσία της *Generations* που λειτουργεί εκεί αυτές τις μέρες, τα ίδια ακριβώς μηνύματα με τα παραπάνω μεταφέρει.

Επιστρέφουμε στις *Οικειότητες* του Ρεθύμνου. Όπως αναφέραμε, οι συμμετοχές είναι αποφράσεις του κάθε κέντρου ξεχωριστά, ως εκ τούτου ήταν αναμενόμενη και μια έντονη ποιοτική διαφοροποίηση μεταξύ τους. Ωστόσο, κάποιες από αυτές άφησαν έντονο στίγμα. Η **Λίλα Καμπάνη**, επιλογή του Κέντρου της Ρεθύμνης επιδίδεται

Λίλα Καμπάνη: Κέντρο Σύγχρονης Εικαστικής Δημιουργίας Ρεθύμνης.

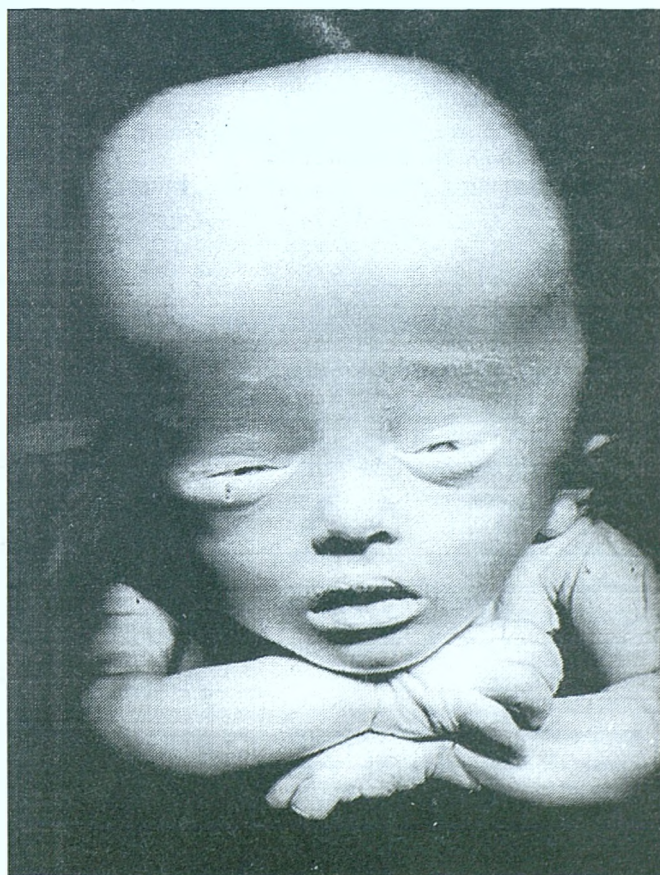

Salla Tykkä & Aurora Reinhard: Baltic Art Centre, Σουηδία, 1996-1997.

στις αγαπημένες της περιγραφές-αποδομήσεις εγγλημάτων. Στην Ιστορία του Εγγλήματος, που ενδιαφέρει την Καμπάνη, το γυναικείο σώμα είναι μονήμως παρόν, όχι όμως πάντα στο ρόλο του θύματος που μας έχει συνηθίσει η (ανδροκρατούμενη) αστυνομική παραφρολογία. Η καλλιτέχνης ρίχνει μπροστά μας θρύλλερ σε θραύσματα, όπου οι φωτογραφίες της τοποθετούν σημασιολογικούς ρόλους στον/στη θύτη, στον/στη θύμα και σχηματοποιούν τον Τόπο του Εγγλήματος. Όπως γράφει η Μαρία Μαραγκού στον κατάλογο: «Πλαστικά, εκφράζεται με το απόσπασμα, το επί μέρους. Και αυτό είναι που τη διαφοροποιεί από το σενάριο.» Δύο νεαρές καλλιτέχνιδες από τη Φινλανδία, η **Aurora Reinhard** και η **Salla Tykkä** παρουσιάζονται περιέργως από ένα Περιφερειακό Κέντρο της Σουηδίας! Σε έναν κόσμο εξημερωμένο, οι εθνικοί διαχωρισμοί μοιάζουν ούτως ή άλλως περιττοί. Οι δύο Φινλανδέζες δουλεύουν με βάση την αίσθηση του να ζεις σε ένα γυναικείο σώμα μέσα στον σημερινό κόσμο. Αυτοκριτικίζονται, αυτοεξευτελίζονται, αυτοπαρτηρούνται (και μαζί τους παρατηρεί και ο ηδονοβλεψίας θεατής), όμως το κυριότερο είναι ο σαρκασμός τους για τον (ακόμη και στη Σκανδιναβία) ανδροκρατούμενο κόσμο. Η γαλλίδα **Anne Testut** ανασυνθέτει μπουνιουελιζές καταστάσεις με υλικό την ίδια της την οικογένεια και το χωρικό της πλαίσιο. Θυμίζουν έντονα την *Κρυφή γοητεία της*

μπορζουαζίας, όμως εδώ το αυτοβιογραφικό στοιχείο και όχι η κοινωνική σάτιρα είναι αυτό που τελικά επικρατεί. Ο **Σάββας Χριστοδουλίδης** εκπροσωπεί το Δημοτικό

Κέντρο Τεχνών Λευκωσίας και προβαίνει σε καταγραφή βιομάτων, αναμνήσεων, εμπειριών σε κάδρα/κουτιά. Φωτογραφίες φυσικά (υπάρχει, άραγε, πιο πολύτιμο μέσο καταγραφής της Ανάμνησης), βελόνες και κλωστές, κεντίδια από παλιά παιδικά μπλουζάκια, χαρτονένια κιβώτια με πολύχρωμες εικόνες. Όπως γράφει ο **Γιάννης Τουμαζής**, διευθυντής του Κέντρου της Λευκωσίας: «Ο κόσμος του Χριστοδουλίδη είναι οικείος και ταπεινός, γεμάτος νοσταλγία και μελαγχολία. Ταυτόχρονα, όμως, μέσα από την τρυφερότητα και φαινομενικά ανώδυνη αντιμετώπιση, στο μαύρο εσωτερικό των κουτιών ή στα ραμμένα παλιά φωτογραφικά πορτραίτα αντηχούν απόμακρα αγωνιώδεις επαναλαμβάνόμενοι ψίθυροι που, καθώς πλησιάζουν τον θεατή-ακροατή, μετατρέπονται και ενισχύονται σε αγωνιώδεις φωνές». Κατά κάποιο τρόπο σε ένα τελείως διαφορετικό επίπεδο υπό οποιονδήποτε άλλον καλλιτέχνη στάθηκε η Αυστριακή **Anita Gratzner**. Παραμορφωμένα έμβρυα μέσα σε φορμαλδεΐδη. Τέτοιες στρατηγικές του σοκ μπορούν, άραγε, να επιτευχθούν με άλλο μέσον; Με τη Ζωγραφική, ας πούμε;

Anita Gratzner: O.K. Centrum fur Gegenwartskunst Αυστρία, 1997.

Χρήσιμη επανάληψη αλλά και «κόπωση»

Έκτη διοργάνωση η φετινή της καλλιτεχνικής foire ART ATHINA που πραγματοποιήθηκε στον ίδιο πάντοτε (προβληματικό) χώρο του Εκθεσιακού Κέντρου Αθηνών από τις 29 Οκτωβρίου μέχρι και την 3η Νοεμβρίου τρ.έ. Και τα μεν σταθερά, μεγέθη, συμμετοχές, δηλαδή, ελληνικών και ξένων αιθουσών τέχνης και ο αριθμός επισκεπτών, οδεύουν –και φέτος– βελτιωτικά, το καλλιτεχνικό, όμως, προϊόν –προς χάριν του οποίου γίνεται η διοργάνωση– σε σημαντικό ποσοστό έδειχνε πολυκαιρινό, κάτι-από- «αυτό το ξέρουμε», ή ακόμα «εμπόρευμα» (μας και μιλάμε για foire) από τα «αζήτητα» (απόθεμα, είναι κατά τους γκαλερίστες η σωστή έκφραση).

στερα, βέβαια, από τα έξι χρόνια λειτουργίας του θεσμού, όπως θέλουμε να πιστεύουμε ότι είναι, τόσο ο χώρος όσο και το περιεχόμενό του –έμφυχο και άφυχο– μας έχουν γίνει, κατά κάποιο τρόπο, οικεία και με την ευχετική διάθεση όλα να πηγαίνουν –κάθε χρόνο– προς το καλύτερο, μαζί και οικονομικά. Αυτό φυσικά είναι ένα είδος ευνοϊκής «προκατάληψης» που μας τη δημιουργεί η γνώση (και η επίγνωση) της ολικής πραγματικότητας του σημαντικού πολιτισμικού χώρου των εικαστικών. Ταλέντα εμφανίζονται και ανθίζουν, ενώ άλλα απλώς εμφανίζονται και στη συνέχεια μαραζώνουν σ' ένα τέλμα περιθωριακού επαγγελματισμού, άτακτα εγκαταλείποντες και τόλμη, και έμπνευση, και πρωτοπορία. Και δυστυχώς δεν είναι οι πιο λίγοι.

Δεν είναι μόνο αυτοί οι λόγοι που κάνουν τούτη την ετήσια διοργάνωση κορυφαίο εικαστικό γεγονός, τουλάχιστον ως της πλέον αντιπροσωπευτικής για την ενημέρωση του προς τα πού πηγαίνουν οι καλλιτεχνικοί δρόμοι στη χώρα μας, κυρίως προς χάριν ενός πολυάριθμου κοινού που τον υπόλοιπο χρόνο ίσως και να μην πατάει το πόδι του σε γκαλερί, του είδους που μετέχουν –ντόπιες και ξένες– στην Art Athina. Οι διοργανωτές εκτιμούν ότι οι φετινοί επισκέπτες θα αγγίξουν τις 25.000, αλλά ένας τέτοιος αριθμός ισούται, σχεδόν, με το άθροισμα όσων επισκέπτονται το χρόνο τις πιο γνωστές αίθουσες τέχνης στην Αθήνα!

Εντούτοις, η Art Athina δεν μπορεί να υποκαταστήσει μια (με σύγχρονες, βέβαια, αντιλήψεις) Πανελλήνια Έκθεση. Και είναι κυ-

ρίως αυτό που ενδιαφέρει το ενήμερο στίγμα, καθώς και το διάνυσμα των ανησυχιών και των πραγματοποίησεων των ελλήνων εικαστικών σε όλο τον ιστορικό ιστό. Το γεγονός ότι οι αίθουσες δεν μπορούν, ή δεν το επιθυμούν, ή ακόμα και το ότι ο χώρος του Εκθεσιακού Κέντρου δεν επαρκεί, το ότι ένας ικανός αριθμός του έμφυχου καλλιτεχνικού δυναμικού μένει αναγκαστικά απ' έξω, όπως έξω μένει και αριθμός αιθουσών από ποικίλες αιτίες, μέσα δε σ' αυτές και το περίπου εκατομμύριο που είναι το συνολικό, κατά μέσον όρο, κόστος συμμετοχής στην foire.

Από την άλλη μεριά, είναι η ανεπιθύμητη μεν αλλά αναπόφευκτη «χειραγώγηση», κυρίως νέων καλλιτεχνών, από τις αίθουσες τέχνης, η ασυμβατότητα τόλμης και επαγγελματισμού (λέγε βιοπορισμού), η κλειστή αγορά και τα ανά αίθουσα καθιερωμένα «στέκια» ολιγάριθμων, κατά κανόνα, φίλων του εκθέτη ή της αίθουσας, που εξαντλούνται την ημέρα των εγκαινίων, ακόμα τα μίξερα οικονομικά μέσα που διατίθενται για publicity και promotion από τις αίθουσες, κάνουν και για τούτους τους πρόσθετους λόγους πολύτιμη την Art Athina. Και χαμογελάει κανείς με μικρό χαμόγελο όταν σκέφτεται ότι συναριθμούμενα τα πιο πάνω προσπαθούν να εξισωθούν προς τις ελλείψεις (την απουσία) ενός ακαδημαϊκού, στην αντίληψη, την πεποίθηση και τη γραφειοκρατική πρακτική κράτους (και των πριν και των παρόντων), δύσπιστο σε ό,τι αφορά τη δική του σχέση με την τέχνη, λες και πρόκειται για ναρκωτικό. Αλλά για τους αλλήθωρους της πολιτικής, η ενήμερη

τέχνη είναι πάντοτε «ναρκοπέδιο». Και για τους νεο-συντηρητικούς και για τους σοσιαλίζοντες, ακόμα, συχνές φορές, και για τους πιο πέ-ρα ακόμα...

Γι' αυτό μας κατελάμβανε ευφορία, βλέποντας τους κατάμεστους χώρους απ' όλες τις διαστροφιατώσεις κοινωνικών ομάδων. Ακόμα και τα κόκκινα στίγματα εμπορικών πράξεων σε σύγχρονα έργα μας γέμιζαν χαρά. Ασφαλώς και είναι επιθυμητό ένα τέτοιο multi in parvo.

Και απομένει το πρόκριμα του τι η ακούραστη και ευρηματική **Μαρία Παναγίδου**, υπεύθυνη για την αρχιτεκτονική και χωροτακτική διαρρύθμιση όπως επίσης για τον συντονισμό και την οργανωτική επιμέλεια της εκδήλωσης, θα «υπερβιζόταν», και τούτη τη φορά, για να μπορέσει τούτος ο ανεπαρκής και άχαρος χώρος να λειτουργήσει αποτελεσματικά. Και τα κατάφερε με περισσότερους εκθέτες και συγγενείς λειτουργίες από πέ-ρουσι. Η συνολική εικόνα και η επι-σχεψιμότητα ήταν θετικές.

* *

Σαράντα πέντε αίθουσες η φετινή συμμετοχή ελληνικών και ξένων αιθουσών τέχνης (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Μεγ. Βρετανία, Ιταλία, Ολλανδία), δύο αίθουσες για Video art, χώροι για τα έντυπα και τις εκδόσεις τέχνης, την χειρωνακική τέχνη, art shop, το κέντρο έρευνας και προβολής της σύγχρονης ελληνικής τέχνης «Δεσιμός» του **Μάνου Παυλίδη**.

Και ενώ σε γενικές γραμμές η εικόνα των περιπτέρων ήταν καλοβαλμένη, θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στο «Αγκάθι», την «Αριάδνη», την «Le case d'Arte», το «Επίκεντρο», την «Gallerie Milano», το «Πρόσιμα», την «Έκφραση», τη «Foka» και τη «Ρεβέκκα Μ. Καμική». Ελάχιστα ήταν οι αίθουσες που διέθεσαν το χώρο τους για έναν, δίκην ατομικής έκθεσης, καλλιτέχνη και λίγες ακόμα δύο ή τρεις. Ο κανόνας ήταν το απόθεμα ονομάτων και έργων. Εύλογη η αιτία. Αξιοσημείωτη, νομίζουμε, είναι η διαπίστωση ότι από χρόνο σε χρόνο αυξάνεται η παρουσία της φωτογραφίας, με κάθε

Jan Van Cost, 1997, *Χωρίς Τίτλο*, Μπρούντζος, λευκό φόρεμα.

είδους επεξεργασία, στον εικαστικό χώρο, διεκδικώντας θέση ισοτιμίας δίπλα στις υπόλοιπες εκδοχές. Δέκα οκτώ, σημειώσαμε, αίθουσες με περισσότερους, από αυτές, καλλιτέχνες που έδειξαν πρωτογενή ή επεξεργασμένη φωτογραφία, σε αναπλήρωση (:) του άλλοτε ζωγραφισμένου κάδρου. Δικαιολογήσαμε ιδιαίτερα την πολυσύνθετη του **Richard Billingham** και τη σπαρταριστή: «Ναι, ναι, ναι» του **Κων. Κακaniά**. Από τις ξένες παρουσίες, με καινούργια δουλειά, ξεχώρισαν οι **Bartas Magnum**, **Aris Brinkman**, **Jan van Cost**, **Sanders Alice**, **Monti Paolo** και **Lucarello**

*Παρ' όλα αυτά,
η Art Athina δεν
μπορεί να
υποκαταστήσει
μια – με
σύγχρονες
αντιλήψεις –
Πανελλήνια
Έκθεση.*

Saverio. Για τις ελληνικές παρουσίες, πάντοτε αυτούς που έδειξαν πρόσφατες δουλειές τους, να σημειώσουμε αυτές των Άγγελου Παπαδημητρίου, Λήδας Παπακωνσταντίνου, Τάσου Παυλόπουλου, Ρέας Αφανίτου, Σάντυς Κοπιτοπούλου, Τάσου Μαντζαβίνου, Καλλιόπης Ασσαριωτάκη, Γιώργου Τσακίρη, Κώστα Αυγούλη, Αλέξανδρου Ψυχούλη, Χρήστου Βενέτη, Γιώργου Κυπρή, Μανώλη Ζαχαριουδάκη, Νίκου Βισκαδουράκη, Μιχάλη Αργυρού, Νίκου Χαλαλαμπή, Ελένης Γκλίνου, Περίκλη Γουλάκου και, βέβαια, του Σάββα Χριστοδουλίδη.

Δωρητής σώματος αναζητεί δωρητή πνεύματος (εναγωνίως)*

Η φετινή ART ATHINA έμοιαζε τόσο πολύ με την περσινή, ώστε αιφνιδίως ένιωσα ένα χρόνο νεότερος.

Αν, όμως, ένας θεσμός αισθάνεται τόσο ασφαλής ώστε να επαναλαμβάνεται χωρίς εκπλήξεις, μήπως δεν είναι και τόσο ασφαλής; Πάντως, ένα είναι βέβαιο: στη γενικότερη ανυδρία εικαστικών γεγονότων, η ART ATHINA πρέπει να υποστηριχθεί ώστε ν' ανανεωθεί και να διευρυνθεί ώστε να διαδραματίσει ένα ρόλο πιο καθοριστικό. Και, βέβαια, μέσα από τη συγκεκριμένη εκδήλωση, σύμπας ο εικαστικός κόσμος δοκιμάζεται και αυτοαναλύεται.

H

Art Athina, η ετήσια έκθεση των ελληνικών γκαλερί και μερικών δακτυλοδεικτούμενων ξένων, ξεκίνησε ως παρεμβατική ενέργεια στα εικαστικά μας πράγματα και ως αναγκαίο αίτημα των καιρών. Παρουσιάστηκε ως μετεξέλιξη της παλαιάς «Πανελληνίας» με κυρίαρχη όμως παράμετρο, τη «στρατηγική» της καλλιτεχνικής αγοράς. Ως τέτοια χαιρετίστηκε σχεδόν απ' όλους θετικότερα, κυρίως γιατί παρουσίαζε μian ενδιαφέρουσα διαπλοκή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και του -βαρύθυμου πλην απαραιτήτου- κρατικού παράγοντα. Η παρουσία του εκάστοτε υπουργού Πολιτισμού στα εγκαίνια της μαρτυρεί του λόγου το αληθές! την επιβεβαίωση της «πολιτικής» του. Η οργάνωση επίσης παράπλευρων εκδηλώσεων-αφιερωμάτων σε «εθνικές» σχολές της σύγχρονης Ευρωπαϊκής Τέχνης έδινε στην Art Athina πλην της γιορτής, μιαν ευπρόσδεκτη παιδαγωγική διάσταση. Σταδιακά όμως -φοβόμαστε- όλο το εγχείρημα περιπίπτει στην τυποποίηση. Φταίει η χρήση των ίδιων προσώπων ή η επανάληψη των ίδιων λύσεων; Φταίει η έλλειψη μιας κριτικής επιτροπής που θα εξασφάλιζε ένα minimum ομοιογένειας και αυθεντικότητας; Φταίει ότι οι γκαλερίστες θέλουν να λειτουργούν και ως «θεωρητικοί» των καλλιτεχνικών προϊόντων που διαθέτουν, καρπούμενοι τα προνόμια της ομάδας τους με μια κάπως συντηχιακή λογική; Σίγουρα πάντως κάτι φταίει. Και επειδή ο θεσμός είναι αξιόλογος, πρέπει και να

υποστηριχθεί και να επιβιώσει. Το παιχνίδι, όμως, οφείλει ν' ανοίξει προς πάσαν κατεύθυνση, ν' ανανεωθούν πρόσωπα και ιδέες. Για παράδειγμα, ήταν έξυπνη κίνηση η πρόσκληση της Foka Art από τη Θεσσαλονίκη στην έκθεση και λάθος η απόλεια της γκαλερί «Καπάτος» ή της «Unlimited» ή η αδυναμία των οργανωτών ως προς το να πείσουν την Bernier να δώσει το «παιρών». Δεν διαθέτουμε πολλούς με «διεθνιστικές» προθέσεις στην εγχώρια αγορά. Ούτε είναι δραματική η έλλειψη της «Ζουμπουλάκη», αφού οι καλλιτέχνες της εκτίθενται μόνιμα στις περιοδικές εκθέσεις της Πινακοθήκης. Ήταν σωστό πάλι το άνοιγμα προς τις επαρχιακές γκαλερί, που όντως δίνουν άριστο αγώνα, αλλά θα έπρεπε να ισχύσουν κάποια βασικά κριτήρια. Και εν πάση περιπτώσει η βούληση του «εφάμιλου προς το ευρωπαϊκό», που φαίνεται ότι πρωτανεύει στις επιλογές των διοργανωτών, μάλλον υποκρύπτει το σύνδρομο του Gentil homme. Στη μιζρή, κατ' ουσίαν, Αθήνα, που όλοι ξέρουν όλους, περισεύει το Deja Vu, αλλά ελλείπει η διαφορετικότητα. Ακόμη και το αφιέρωμα στην Ιταλική τέχνη ήταν άνευρο και γκριζό παρά τους θεαματικούς χώρους στο Γκάζι. Κυρίως όμως ήταν άδικο ως προς τη σημερινή ιταλική τέχνη καθεαυτή η οποία έχει σαφώς ένα άλλο, πολύ πιο εντυπωσιακό, εκτόπισμα. Είμαι της γνώμης πως, αν ανέθεταν σε μια διακεκριμένη γκαλερί της γείτονος να εκθέσει το ντεπό της, σίγουρα το αποτέλεσμα θα

ήταν επαρκέστερο. Και βέβαια αυτά που λείπουν, από την Art Athina –και γενικότερα από την ελληνική τέχνη– είναι ένα στοιχείο πρόκλησης και τρέλας και συγχρόνως ο θεωρητικός στοχασμός που αναζητεί απρόβλεπτες ερμηνείες, που αυτοαναλύεται, που αποσυνθέτει βεβαιότητα. Στην Art Athina –και ευρύτερα στη διαχείριση των εικαστικών μας πραγμάτων– κυριαρχεί η παρουσία του «έργου», αλλά ελάχιστα διερευνάται η ιδέα που το κυοφόρησε, η θεωρητική του ανάγκη. Παρ' όλα αυτά και για να μην είμαστε μεμψήμοιοι –ο ΠΣΑΤ καταφέρει να τον οργανωτικό άθλο μόλις με είκοσι εκατομμύρια του ΥΠΠΟ, τη στιγμή που ο τελευταίος θίασος παίρνει τα διπλά– ας καταθέσουμε μερικές θετικές αντιπροτάσεις:

- Οργάνωση στρογγυλών τραπεζών με θέματα την εξαγωγικότητα της ελληνικής τέχνης, την εντόπια κυκλοφορία της, τη διαπλοκή της αγοράς, την παιδεία του κοινού κ.λπ.

- Οργάνωση μικρών αφιερωμάτων στους μεγάλους λησμονημένους της ελληνικής τέχνης (φερ' ειπείν φαντασθείτε μια αναδρομική της Σελέστ Πολυχρονιάδη ή του Γιάννη Μαλτέζου ή του Ασαντούρ Μπαχαριάν στο πλαίσιο της Foire:).

- Η ευρωπαϊκή τέχνη να μην παρουσιάζεται σε επίπεδο εθνικό –φαίνεται ότι ο όρος «εθνική τέχνη» δεν λειτουργεί– αλλά σε θεματικό (φερ' ειπείν σκεφθείτε ένα αφιέρωμα στο minimal ή στην Video Art).

- Μήπως θα έπρεπε να θεσπισθούν κάποια βραβεία περιπτερών, δημιουργών προτάσεων, κειμένων κ.λπ.;

- Λειτουργία παράπλευρων εκδηλώσεων: Σήμερα τα εικαστικά συστήματιώνουν το χοροθέατρο, τον μουσικό πειραματισμό, το σινεμά, τη φωτογραφία ή το video. Φαντάζεστε μια παρουσία τέτοιων happenings, φαντάζεστε την προβολή ενός εικαστικού ντοκυμανταίρ;

- Και βεβαίως *επείγον* άνοιγμα στους νέους, στις ιδέες και στις ανάγκες τους και έτσι, μοιραία κα-

Μία από τις αυτοσχολιστικές εικαστικές παιχνιδομηχανές του Βαγγέλη Γκίοκα.

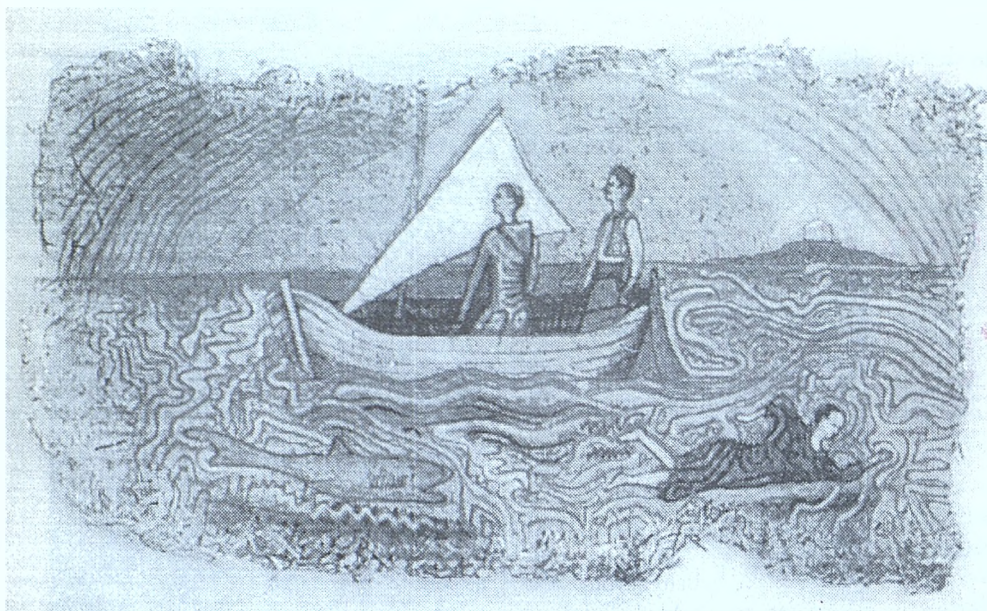

τά τη διαρρέυσασα εβδομάδα τις εντυπώσεις έκλεψε μια ομάδα ανεξάρτητων, «ανένταχτων», θα λέγαμε, καλλιτεχνών που οργάνωσε δημοκρατικά στο εγκαταλειμμένο νοσοκομείο του Ερμού Σταυρού στην Πειραιώς ένα πολυσυμμετοχικό πολυθέαμα γεμάτο αυθορμητισμό, συμμετοχικότητα και αυτενέργεια. Το οργάνωσε το «Club 15-29» –λέγε με Τζήμη Ευθυμίου– και είχε τίτλο: *Με όλα τα χρώματα στην τσέπη*. Εκεί, εκτός των live συναντιών –εκπληκτικοί οι αυτοσχεδιασμοί της Σ. Γιαννάτου και του Ν. Τουλιάτου– εξέθεταν 30 νέοι ζωγράφοι, 15 νέοι χειροτέχνες (sic) και 15 νέοι φωτογράφοι. Αντιτιθέμενοι όλοι αυτοί οι νεολαίοι που έβραζαν από επιθυμία να εκθέσουν, να εκτεθούν και να υπάρξουν, προς τους μικροαστούς της Art Athina, έδιναν το μέτρο του ισχύοντος καλλιτεχνικού φράσματος και συμπλήρωναν τα ελλείποντα κομμάτια του παζλ. Τέλος, πρόσφερε μια διάσταση αισιοδοξίας στο μίζερο σημερινό κλίμα. Και το λέω αυτό γιατί οι επίσημοι, σχεδόν πάντα

«Όποιος δεν πιστεύει ότι το ωραίο δεν είναι ένα απλό παιχνίδισμα μορφών αλλά κάτι απόλυτο, αυτό καθ' αυτό, ή αλλιώς μια ειπωμένο, μια έκφραση του απόλυτου, αυτός δεν μπορεί να κάνει αληθινή τέχνη».

Κ. Τσάτσος,
Θεωρία της τέχνης.
Οι εκδόσεις των φίλων,
Αθήνα 1978.

προσωποποιημένοι θεσμοί μας αγωνίζονται να μας πείσουν ότι τέχνη είναι μόνο ό,τι εκείνοι αντιλαμβάνονται –ή μάλλον χρησιμοποιούν– ως τέτοια, για ν' ασκήσουν την κομψή και ενίοτε άκομψη εξουσία τους. Το ότι πάντως κάποιος θέλουν να πάρουν την τύχη τους στα χέρια τους και δεν εμπιστεύονται τους λογής πάτρωνες ή «χορηγούς», αποτελεί μια μερίκινα απόδειξη υγείας ενός χώρου που συχνά ο γράφων έχει περιγράψει με μελανά χρώματα. Απ' την άλλη πλευρά, όσοι μπορούν να καταλάβουν, είναι βέβαιο ότι κάποτε θα καταλάβουν. Οι λοιποί ας μείνουν με τα παράσημα των επετείων τους. Εξάλλου ο χρόνος, όντας δίστομος, εκδιζείται αφεύκτως όσο και απροσδόκητα. Το πρόβλημα της σύγχρονης τέχνης μας έγκειται στο ότι επιμένει στη ναρцισσιστική καλλιγραφία και αυτοεξαντλείται στην κατασκευή «έργων» φορμαλιστικής αντίληψης χωρίς εννοιολογική επεξεργασία. Η τέχνη μας πληρώνει την περιθωριοποίηση της θεωρητικής αναζήτησης και την έλλειψη κριτικής θέσης. Συνέ-

Μανώλης Ζαχαριουδάκης, *Αφήνοντας την Αθήνα*, μελάνια σε χειροποίητο ανακυκλωμένο χαρτί.

Η πρόσκληση της έκθεσης στο Νοσοκομείο του Ε.Ε.Σ. Πειραιώς 81.

πεια τούτων είναι να καταναλώνουμε σούπες και να νομίζουμε ότι είναι Βιάγκρα. Απ' την άλλη πλευρά, η ανυπαρξία πινακοθηκών, μουσείων και εν γένει εικαστικών πρωτοβουλιών φορτίζει την υπόθεση της Art Athina ακόμη περισσότερο, με την έννοια ότι όλοι έχουν αυξημένες προσδοκίες απ' αυτήν. Το ότι μάλιστα κινήθηκε

αρκετά ικανοποιητικά από πλευράς πωλήσεων και το ότι και οι ξένες γκαλερί μοιάζουν να ελκύονται από την ελληνική αγορά, συνιστούν θετικές εξελίξεις. Απ' την άλλη πλευρά, αυτό που είδαμε με χαρά ν' αναπτύσσεται στο Νοσοκομείο του Ε.Ε.Σ. ήταν η από καιρό χαμένη συλλογιστικότητα των εικαστικών και το περιζήτητο αίσθημα της κοινής πορείας (πράγμα που συνέβαινε και στο πείραμα της Ζαΐμη 54 πέρυσι με τους ίδιους πάνω-κάτω συντελεστές. Τέλος, το πιο αισιόδο-

ξο είναι ότι οι νεότεροι καλλιτέχνες, εξ ορισμού αποκλεισμένοι από τις «κλεισμένες» και πολυσχολες, παρά την «κρίση του επιτηδεύματος», γκαλερί δίνουν αυτόματες λύσεις ερήμην των επίσημων φορέων και εξορυσσούν δρόμους προς το κοινό, όπου κι αν αυτό «βρίσκεται κρυμμένο» για να θυμηθούμε τον Σαββόπουλο· φτιάχνουν, μ' άλλα λόγια, ζωντανά, παρεμβατικά «αντιμουνσεία» και «αντικηθέςεις» άνευ σνομπισμού, μετά πάθους δε. Στο «Νοσοκομείο» είδαμε εικαστικές ομάδες (π.χ. «Πλώρη», «Χειροτεχνία», «Ελαιοχρώματα αντίδρασης») προβολές μικρομηχάνων απ' τη Δράμα, τον Σύνδεσμο φωτογραφικής και μοτοσικλετιστικής εξερεύνησης, τα χοροθέατρα ΑΛΛΟ ΟΜΜΑ και ΕΛΞΙΣ, κ.λπ. Προσωπικά, μου άρεσαν οι «Σχοινοβάτες», το δίδυμο Blinding, η εγκατάσταση του Ανδρέα Βούσουρα και του Ανδρέα Σάββα, οι φωτογραφίες του Αλ. Μπελτέ, η σύνθεση του Κ. Λιλικιάκη, κ.ά. Από την Art Athina πάλι, ο «Άνεμος» δείχνει τον πάντα ουσιαστικό και ασκητικό Σταύρο Ιωάννου, η Α-Δ πιστοποιεί ότι διαθέτει μεγαλύτερη συνέπεια και τον πιο διεισδυτικό, σήμερα, Έλληνα δημιουργό, τον Ν. Χαλαμπιτίδη, ο Άγγ. Παπαδημητρίου τολμά να προτείνει το «Μνή-

μείο της Αλίκης», αποδεικνύοντας ότι ανανεώνεται όποιος δεν αγνοεί τη δυναμική και το μύθο του περὶ γυρού του, η Μάρω Λάγια τολμά να δείξει τέσσερις πολύ ενδιαφέροντες νέους από τη Σχολή Καλών Τεχνών της Θεσσαλονίκης και η «Γεωργαντέα» κάνει διάνα με τις αυτοσχολιαστικές εικαστικές παιχνιδιμαχάνες του Βαγγέλη Γιώκα. Ο Γιώκας «κατασκευάζει» μαθήματα ιστορίας της τέχνης ενσωματώνοντας, αφενός προς ίδιον όφελος τη δυτική μοντερνιστική παράδοση, και σατιρίζοντας, αφετέρου, την ανύπαρκτη παιδαγωγική της ιστορίας της τέχνης εν Ελλάδι. Αφού μοιραία είμαστε όλοι αυτοδίδακτοι, είναι φυσικό να λειτουργούμε ως χειρώναντες επιδιώκοντας μιαν «ενεργό διαδραστικότητα της μάθησης».

Επίσης, στη «Ζήνα Αθανασιάδου» είδαμε μιαν εκπληκτική computer πρόταση της αθόρυβης αλλά ανέκαθεν πολύ ακουστικής Πελαγίας Κυριαζή, ενώ στην Denise Renē έλαμπαν κυριολεκτικά τα boxes της Χρύσας του '70, ο Ζογγολόπουλος και ο Μ. Κατζουράκης.

Τέλος, στην «Αριάδνη» εντοπίσαμε τον ευφάνταστο εικονογράφο Νίκο Βισκαδουράκη, ενώ στην «Άστρα» ο Μανώλης Ζαχαριουδάκης ξαναδιάβασε την «Πάπισσα Ιωάννα» μέσω Βαγγέλη Ραπτόπουλου και απέδειξε ότι η παράδοση μπορεί να καταστεί κάτι εξαιρετικά επίκαιρο, εάν αντιμετωπισθεί δημιουργικά με computer cd-rom αλλά και χειροποίητη χοροτόμαξα ή εγκαυστική. Ο Ζαχαριουδάκης οργάνωσε ένα project που διαβάζεται σε περισσότερο από ένα επίπεδα. Κατά τ' άλλα, αρκετή έως υπερβολική (αυτο)επανάληψη.

Μήπως, τελικά, εκτός των αυταρεσκών θεσμικών σωματίων ή των ενημερούντων προσωποπαγών φορέων, θα έπρεπε να ψάξουμε και την άλλη, την πνευματική –και άρα μη ανταλλάξιμη– πλευρά του προβλήματος;

Διάβολε, για τέχνη μιλάμε...

*Εγκατάσταση της ομάδας Blinding στο παλιό Νοσοκομείο του Ε.Ε.Σ. στην Πειραιώς.

ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Προσωπική μαρτυρία ή μυθιστόρημα;

Όμηρος Αβραμίδης,
Η ζίτρινη σημαία,
εκδ. Ωκεανίδα, Αθήνα 1998

Η ζίτρινη σημαία, εξηγεί ο ήρωας του μυθιστορήματος του Όμηρου Αβραμίδα στον αδικό-χαμένο σύντροφό του, συμβολίζει την κιτρινίλα, την αγανάκτηση των αγωνιστών της ΕΟΚΑ, που θυσιάστηκαν υπέρ των Τούρκων.

«Οι αγωνιστές μας θυσιάστηκαν υπέρ των Τούρκων», ρωτά με απορία ο νεκρός. «Βλέπεις εσύ κανέναν άλλο κερδισμένο απ' αυτόν τον αγώνα», απαντά ο ζωντανός. «Και το άσπρο χρώμα», ξαναρωτά ο νεκρός. «Αυτό συμβολίζει την αφέλεια εκείνων που πιστεύουν πως λύθηκε το Κυπριακό».

Χωρίς αμφιβολία ο συγγραφέας προσπαθεί να μας πείσει με το έργο του για τον δίκαιο, όπως αυτός πιστεύει, αγώνα των Ελληνοκυπρίων από το 1956 μέχρι το 1963. Κάλλιστα θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς το μυθιστόρημα αυτό ιστορικό μυθιστόρημα, μια και διαπραγματεύεται την ιστορία ενός λαού, του κυπριακού. Τα εύλογα ερωτήματα που δικαιολογημένα τίθενται είναι αν εμείς ως Έλληνες, και κατά κύριο λόγο ο ελληνοκύπριος συγγραφέας και νεαρός τότε αγωνιστής της ΕΟΚΑ, είμαστε σε θέση να εμπλακούμε σε έναν φροτισμένο, τόσο συναισθηματικά όσο και ιστορικά, αγώνα ανάγνωσης.

Αν ο συγγραφέας επιθυμούσε να μας παρουσιάσει με αντικειμενική ακρίβεια τις θέσεις του

για τον αγώνα των Ελληνοκυπρίων, θα διάλεγε το ιστορικό δοκίμιο ή την πολεμική ανταπόκριση. Χρησιμοποιώ τον χρονικά αδόκιμο όρο *πολεμική ανταπόκριση*, μια και κυρίαρχο θέμα του βιβλίου είναι ο πόλεμος, ο φριχτός πόλεμος με νεκρούς και τραυματισμένους, με προδότες και νικημένους. Λεπτομερείς όπως παρουσιάζονται, οι περιγραφές των μαχών των ηρώων της ΕΟΚΑ, χωρίς να χάνουν την ειδοποιό διαφορά τους, προσφέρουν το στίγμα της προσωπικής μαρτυρίας. Πάνω σ' αυτήν στηρίζεται ο όλος ιστός του μυθιστορήματος, αποτελώντας ανακρίβητο δικαίωμα του κάθε λογοτέχνη-συγγραφέα να προσπαθεί να αποδώσει την ιστορία όπως αυτός νομίζει ότι την έζησε ή νομίζει να την έχουν ζήσει άλλοι. Και για να θυμηθούμε τα λόγια του επίσης λογοτέχνη-συγγραφέα Μίλαν Κούνερα από τις *Προδομένες του διαθήκες*: «Το καθήκον της τέχνης δεν είναι να καταγράφει σαν ένας μεγάλος υπομονετικός καθρέπτης όλες τις εμπειρίες, τις παραλλαγές και τις άπειρες επαναλήψεις της ιστορίας. Το καθήκον της τέχνης είναι να δημιουργεί τη δική της ιστορία».

Η προσωπική ιστορία του ήρωα του μυθιστορήματος, Αριστείδη Φυλακτού, έτυχε να ξεφύγει από τα συνηθισμένα και να δημιουργεί ειδικές συνθήκες στον ήρωα ήδη από τα παιδικά του χρόνια. Η ζωή του ήταν διχασμένη ανάμεσα στην αγάπη του για την Αϊσέ, την τουρκάλα γειτονοπούλα του και την αγάπη

του για την Κύπρο, την αγωνιζόμενη πατρίδα του. Αγαπώντας και τις δύο παράφρα, ήταν αναπόφευκτο να προκαλέσει τη θεία δοκιμασία, αλλά και τη θεία εύνοια.

Διαβάζοντας το μυθιστόρημα του Όμηρου Αβραμίδα αντιλαμβάνεται κανείς ότι ο συγγραφέας του είναι ένας πεπεισμένος Κυπριώτης, και συγχρόνως καταλαβαίνει ότι έχει να κάνει και μ' έναν ταλαντούχο λογοτέχνη. Ο Όμηρος Αβραμίδης στο έργο του δεν επαναπαύεται στον πλούτο των προσωπικών μαρτυριών, αλλά υφαίνει το μύθο του με δραματουργική συνέπεια και λογοτεχνική ακρίβεια καραδοκώντας τα ανύποπτα θύματά του, δηλαδή εμάς τους αναγνώστες. Μας δλεάζει με τα κινηματογραφικά του πλάνα, με τις τολμηρές εναλλαγές χρόνου και τόπου, αλλά κυρίως με την απανταχού παρούσα ερωτική ιστορία και την καταλυτική τραγωδία των ηρώων του, είτε είναι Τούρκοι είτε Έλληνες, για να μας τροφοδοτήσει με τη δική του ιστορική μαρτυρία. Πετυχαίνει μάλιστα τόσο καλά το σκοπό του, που κατά κάποιο τρόπο μάς απογοιτεύει για το ιστορικό κενό ανάμεσα στο 1963 και στο 1974 που -θελημένα ή αθέλητα- αφήνει. Ένα πάντως είναι σίγουρο: ο αναγνώστης θέλει να μάθει περισσότερα για τον αγώνα των Κυπρίων, ευγνωμονώντας στο τέλος τον λογοτέχνη-συγγραφέα, ο οποίος «μέσα από τη συνείδηση των ηρώων του μας χάρισε μια ιστορικά κορεσμένη αντίληψη του κόσμου και μαζί μ' αυτήν ένα κομμάτι του πλανήτη

Βαγεναρείο ή βαγενариό ονομάζουν το χώρο εργαστηριακής επεξεργασίας και αποθήκευσης του κρασιού στα μοναστήρια. Τα πρακτικά του Ε' Τριμήνου Εργασίας που πραγματοποιήθηκε στη Νάουσα με τη σύμπραξη του Πολιτιστικού Ιδρύματος ΕΤΒΑ και του Ιδρύματος «Φανή Μπουτάρη», με θέμα το αμπέλι και το κρασί του βορειοελλαδικού χώρου περιέχονται στον τόμο *Αμπελοοικονομική ιστορία στο χώρο της Μακεδονίας και της Θράκης* (εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, 1998). Το θέμα, αν και εξαιρετικά ειδικό και τοπικά περιορισμένο, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον εξαιτίας της πολυεπιστημονικής συμμετοχής στη διερεύνησή του: αρχαιολόγοι, ιστορικοί, αρχιτέκτονες, οικονομολόγοι, δασολόγοι, χημικοί, βιολόγοι, εθνολόγοι, κ.ά. καταθέτουν τις συμβολές και καθιστούν ευκρινή τη σημασία του θέματος.

Για τον έρωτα, το θάνατο, τη σεξουαλικότητα, τη διαστροφή, την επιθετικότητα, τα υπαρξιακά θέματα που αιωνίως απασχολούν τον άνθρωπο γράφει ο Γιώργος Αριστηνός στο βιβλίο του *Η εκδίκηση του συγγραφέα* (εκδ. Οδυσσέας, 1998). Η μέλιξη του δοκιμαστικού λόγου με τη μυθοπλασία είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα της τεχνικής του Γ.Α. Μια γραφή ενδιαφέρουσα που βοηθά να ανασυρθούν οι μύχιες σκέψεις του συγγραφέα και προσφέρει ένα αντισυμβατικό λογοτεχνικό αποτέλεσμα. Δεν είναι διόλου τυχαία η

επιγραφή του Thomas Bernhard με την οποία ξεκινούν τα αφηγήματά του Γ.Α.: «Δεν είμαι αφηγητής ιστοριών, κατά βάθος τις μισώ τις ιστορίες. Είμαι καταστροφέας ιστοριών».

Διαλεγμένες από την παράδοση των Ινδιάνων, συγκεκριμένα από τις φυλές των Ιροκουά, των Σιου και των Παονί, οι Μύθοι και Θρύλοι των Ινδιάνων του Lewis Spence (μετάφραση: Ελένη Παπαδοπούλου, εκδ. Ιάμβλιχος, 1998) αντιπροσωπεύουν αντιλήψεις τους για τη μαγεία και τις υπερφυσικές δυνάμεις. Φανερώνουν τον τρόπο σκέψης, τη φιλοσοφία του πολιτισμού τους.

Η φύση, κυρίαρχη και αδιάσπαστη, αποδίδει στον άνθρωπο ισοδύναμη θέση μ' αυτή που έχουν και όλα τα έμβια όντα. Αυτή η χαμένη, για τον δυτικό πολιτισμό, σοφία δεν γοιτεύει απλώς αλλά και διδάσκει.

«**Εξαμογέλασε πικρά κι ολούθενε κοιτάζει / κι ανεί πολύ τα βλέφαρα τα δάκρυα να βαστάξουν**», από την επιλογή του **Ντίνου Χρυσιανόπουλου**: Διονυσίου Σολωμού, *Οι ωραιότεροι δεκαπεντασύλλαβοι* (εκδ. Μπιλιέτο, 1998).

Ζοφερή και συνάμα ελκυστική η ατμόσφαιρα που αναδύεται από το μυθιστόρημα της νεοεμφανιζόμενης Ασημένιας Σαράφης, Το παρόδοξο ταξίδι της εφηβείας της (εκδ. Καστανιώτη, 1998): «Αυτό είναι άραγε ο θάνατος; Η απόλυτη σιγή; Ο καθρέφτης που καλύπτεται για να μην αντικατοπτριστεί ο μαύρος

μας». Η ρήση του αμερικανού συγγραφέα **Τζον Αμπντάκ** είναι ένας εύστοχος ορισμός του τέλους του μυθιστορήματος και όχι μόνο του ιστορικού. Η τέχνη του μυθιστορήματος δεν μπορεί να είναι ούτε υποκειμενική ούτε αντικειμενική, έχει τότε μόνο λόγο ύπαρξης, όταν είναι πανανθρώπινη. Και αν κανείς ακόμη δεν πείσθηκε για τα πραγματικά κίνητρα του συγγραφέα, ψάχνοντας στο μυθιστόρημα για φρυετικές προκα-

ταλήψεις και ρατσιστικά συνθήματα, θα τον «συνδράμω» στο άσκοπο έργο του για να μην χάνει το χρόνο του, παραιθέτοντας έναν αυτούσιο διάλογο από το βιβλίο:

Ο Κυριάκος έμεινε να τον κοιτάζει αποσβολωμένος.

«Δηλαδή, του είπε τελικά, «αν βρεθούμε αντιμέτωποι, θα με σκοτώσεις.»

«Όχι», αποκρίθηκε. «Θα προτιμήσω να σκοτωθώ εγώ».

«Τότε, γιατί πας στον Τουρκι-

κό Τομέα;»

«Γιατί με λένε Χασάν».

Και μ' αυτά τα λόγια άπλωσε τα χέρια κι έσφιξε το φίλο του στην αγκαλιά του.

Αυτά περί Τούρκων και Ελλήνων, κι όσοι πιστοί προσέλθετε. Η ιστορία πολλά μας υπόσχεται, εκτός των άλλων και πολλές επαναλήψεις, κάτι βέβαια που η τέχνη του μυθιστορήματος δεν ανέχεται.

Μάκης Θεοδόσης

Ιστορία και ιστοριογραφία

Γιώργος Κόκκινος,
Από την ιστορία στις ιστορίες,
εκδ. Ελληνικά γράμματα

Η μελέτη του Γ. Κόκκινου δεν περιορίζεται στη διασαφήνιση της διαδικασίας της μεταβολής της ιστορίας σε έννοια πληθυντική, αλλά αναπτύσσει και τους τρόπους και τις θεωρητικές μεθόδους που ασκεί σήμερα ο ιστορικός ώστε να ανανεώσει το γνωσιολογικό του πεδίο, εναρμονιζοντάς το με τα συγγενή του πεδία (κοινωνιολογία, φιλοσοφία), και παράλληλα να διατηρήσει, όσο αυτό είναι δυνατόν, το στοιχείο της αντικειμενικότητας.

Η πολλαπλή διάσταση της ιστορικότητας, δηλαδή η αμφισβήτηση της ενότητας ενός πεδίου που εθεωρείτο κατ' εξοχήν ουδέτερο και αμερόληπτο, δεν είναι διάφορη της εξελικτικής φράσης της ιστορικότητας. Δηλαδή, το πέρασμα από τη μονοδιάστατη εκδοχή σηματοδοτεί όχι μόνο την επαναποθέτηση του ιστορικού υποκειμένου, αλλά και τον τρόπο σύλληψης του χαρακτήρα της ιστορικής γνώσης, καθώς και την κριτική όχι μόνο στα ίδια τα γεγονότα αλλά και στους τρόπους ερμηνείας τους.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τρεις θεματικές ενότητες που είναι αναλογες των πεδίων που εξετάζονται, χωρίς αυτό να σημαίνει πως τα πεδία δεν δέχονται αλληλεπιδράσεις και δεν λει-

τουργούν πολλές φορές και ως συμπληρωματικά, καθώς έχουν κοινό γνωσιολογικό αντικείμενο. Οι θεματικές πτυχές που εξετάζονται είναι: 1) η ιστορία της ευρωπαϊκής ιστοριογραφίας, 2) η επιστημολογία της ιστορίας και 3) η διδακτική της ιστορίας. Οι τρεις αυτές πτυχές νοηματοδοτούν το πρίσμα κάτω από το οποίο ερμηνεύεται το εκάστοτε παρόν, καθώς και τον τρόπο που η επιλεκτική ανασυγκρότηση του παρελθόντος επηρεάζει τους τρόπους κατασκευής του παρόντος. Το φαινόμενο της πολλαπλότητας της ιστορίας αξίζει μια κριτική προσοχή, καθώς η αμφισβήτηση της μιας και μοναδικής ιστορίας, που απεικονίζει το παρελθόν σαν κάτι σταθερό, αμετάβλητο και ανεξάρτητο από τον τρόπο με τον οποίο διαχειριζόμαστε το παρόν, αποτελεί κεντρικό θέμα της σύγχρονης ιστοριογραφίας.

Η σύγχρονη μεταμοντέρνα ιστοριογραφία αμφισβητεί την αδιαμεσολάβητη πρόσβαση στα γεγονότα, τα οποία και ως ένα βαθμό θεωρεί προϊόντα του μέσου που τα εκφέρει, δηλαδή της γλώσσας. Σύγχρονοι θεωρητικοί ισχυρίζονται πως η εποχή των μεγάλων αφηγήσεων έχει πια περάσει (Λυοτάρ), και πως το παρόν είναι αποτέλεσμα επαλληλών αντιθέσεων, που αντί να τις αντιμετωπίσουμε ως τέτοιες, τις κόβουμε στα μέτρα

μας ώστε να τις προσαρμόσουμε στις προκατασκευασμένες ιδέες μας για τον κόσμο. Αυτό, βέβαια, δεν είναι ανεξάρτητο από τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούμε τα ιστορικά «γεγονότα» από απλά συμβάντα ή γενικότερα μέσα από ποικίλα συστήματα σημασιοδότησης που αποδίδουν νόημα στις εμπειρίες μας.

Η μελέτη του Κόκκινου είναι μια απόπειρα να φανερώσει τι συμβαίνει όταν η ιστορικότητα δεν ληφθεί ως αδιαπραγμάτευτη ιδιότητα και ο ιστορικός επιδοθεί στην καταγραφή της εσωτερικής κρίσης του πεδίου. Εξετάζει τις απόψεις του White, του Jameson καθώς και του Said ανάμεσα σε άλλους, ιστορικών που η προβληματική τους θέτει το ζήτημα της σχέσης του ιστορικού λόγου και του λογοτεχνικού, όπως και της σχέσης της ιστορικής μετα-μυθιστορίας (metafiction) με τον απλό αφηγηματικό λόγο. Μαζί με το ζήτημα των επιστημολογικών και οντολογικών συνεπειών που ακολουθούν ως προβληματική τη θεώρηση της ιστορίας, τίθενται τα θέματα της διακειμενικότητας, του ρόλου της γλώσσας, της σχέσης ανάμεσα σε γεγονός και σε ιστορικό συμβάν και γενικότερα θέματα της ιστορίας και της ιστοριογραφίας.

Ο Φουκώ ισχυριζόταν πως ο ιστορικός, ο λογοτεχνικός και ο θεωρητικός λόγος ήταν πάντα

αυσινεχής αλλά πάσχιζε να δημιουργήσει την αίσθηση της συνέχειας, καθώς: «ο λόγος της σύγχρονης γνώσης πάντα ποθεί να κατακτήσει αυτό που δεν μπορεί να αναπαραστήσει απόλυτα» και έτσι το ειδικό, το τοπικό και το εξειδικευμένο υποκαθιστούν το γενικό, το παγκόσμιο και το αιώνιο. Και φυσικά δεν είναι ο Φουκώ αυτός που πρώτος μας το επισημαίνει αυτό. Ο Νίτσε ήδη είχε δηλώσει πως: «Μπορείς μόνο να ερμηνεύσεις το παρελθόν

με κάτι ισχυρότερο, δηλαδή το παρόν». Ο Φουκώ, επεκτείνοντας αυτού του είδους τη θεώρηση, φτάνει σ' αυτό που ονομάζει «Νέα Ιστορία», που δεν είναι η ιστορία των γεγονότων αλλά του Λόγου, ιστορία των «όρων, των κατηγοριών και των τεχνικών», επισημαίνοντας πως το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ιστορικοί δεν είναι τόσο τα γεγονότα αλλά ο τρόπος περιγραφής τους.

Η μετάβαση από την επιθυμία

ενός και μοναδικού νοήματος στην αναγνώριση της αξίας των διαφορών, ακόμα και των αντιθέσεων, μπορεί να είναι ένα πρώτο δειλό βήμα για την αποδοχή της ευθύνης για τη θεωρία και την ιστορικότητα ως νοηματοδοτικές πρακτικές. Με άλλα λόγια, ίσως είναι και το σημείο που θα αρχίσουμε να μελετούμε όχι μόνο τη σημασία της δημιουργίας του πολιτισμού, αλλά και τους τρόπους κατανόησής του.

Αργυρώ Μαντόγλου

άγγελος που περνοδιαβαίνει αφήνοντας στον αέρα ανοιξιάτικες μοβ αναθυμιάσεις; Το κερί που λιώνει μεθοδικά, κόμπο κόμπο, μ' αυτή την πνιγηρή μυρωδιά κόπου μέλισσας; Το κόκκινο σουφρωμένο σατέν και τ' ασημένια χερούλια; Ο θάνατος πιθανότατα να είναι η απουσία κάποιου που δεν αντιλαμβάνεται ότι απουσιάζει, η μνήμη αυτού που δεν υποψιάζεται και ότι μνημονεύεται, ο ιστός χωρίς συνέχεια και το εξατμισμένο σώμα της θάλασσας.

Η γλώσσα της λογοτεχνίας και η γλώσσα της μετάφρασης. Πρακτικά Ημερίδας (Μάιος 1997) που πραγματοποιήθηκε από το «Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας», Θεσσαλονίκη 1998 και μας προσφέρει σήμερα ένα πολύ χρήσιμο βιβλίο με τις συμβολές των εννέα συμμετεχόντων. Α.χ. ο **D. Connolly** γράφει: «Αντιμέτωπος με διάφορες θεωρίες της λογοτεχνικής μετάφρασης, ο μεταφραστής συχνά αισθάνεται να υποκύπτει κάτω από το βάρος μιας γνώμης, η οποία θεωρεί τη μετάφραση –και ιδιαίτερα των ποιητικών κειμένων– αδύνατη. (...) Αν η συζήτηση περί μετάφρασης βοηθάει πραγματικά, αυτό συμβαίνει επειδή γινόμαστε πιο συνειδητοί όταν μεταφράζουμε, επειδή καθιστά πιο ευσυνειδητές τις επιλογές μας και μας παρέχει μεγαλύτερη επίγνωση των διαθέσιμων στρατηγικών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων».

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Κατευθύνσεις για τη μεταρρύθμιση του κράτους, των **Δημήτρη Παπούλια και Χαρίδημου Τσούκα**, εκδ. Καστανιώτη

Η διεθνοποίηση της ελληνικής βιομηχανίας: Ευελξία και αναδιάρθρωση, του **Θεόδωρου Πελαγίδη**, εκδ. Εξάντας

«Δύο από τα πολλά στοιχεία που διαφοροποιούν τις σύγχρονες από τις παραδοσιακές κοινωνίες είναι ο εκπληκτικά ταχύς αριθμός των μεταρρυθμίσεων που οι πρώτες υφίστανται, καθώς και η πεποίθηση ότι οι λίπτες οικονομικών και κοινωνικών αποφάσεων μπορούν (και πρέπει) να είναι πολύ συστηματικοί (δηλαδή, επισημονικοί) στην πραγματικότητα των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων», υπογραμμίζουν οι **Δ. Παπούλιας** και **Χ. Τσούκας**, καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών και Οργάνωσης-Διοίκησης του Πανεπιστημίου Κύπρου αντίστοιχα.

Σύμφωνα με τους δύο συγγραφείς, οι μεταρρυθμίσεις, ιδιαίτερα στους μεγάλους τομείς της δημόσιας ζωής και της κρατικής δραστηριότητας, είναι εδώ και πολύ καιρό ένα μεγάλο ζητούμενο στην ελληνική πραγματικότητα, ιδιαίτερα μετά την πτώση της χούφτας το 1974.

Από τότε και μέχρι σήμερα έχουν γίνει σημαντικές απόπειρες μεταρρυθμίσεων στους χώρους της οικονομίας, του δημόσιου τομέα, της υγείας, της εκπαίδευσης και αλλού.

Η εμπειρική έρευνα δείχνει, αλλά και η κοινή αίσθηση επιβεβαιώνει, ότι όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις απέφεραν περιορισμένα αποτελέσματα για τον πολίτη, ο οποίος συνεχίζει να ταλαιπωρείται από την αναποτελεσματικότητα των δημόσιων θεσμών. Η αντίληψη για το ατελέσφορο των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών είναι ότι το κράτος αδυνατεί να πραγματοποιήσει την αποστολή του, που είναι η προπαρασκευή και εκτέλεση όλων εκείνων των αλλαγών που είναι απαραίτητες προκειμένου η ελληνική κοινωνία να εκσυγχρονισθεί.

Κατά συνέπεια, το αίτημα για συστηματικές μεταρρυθμίσεις επανέρχεται διαρκώς, ιδιαίτερα μάλιστα με δεδομένες τη διεθνοποίηση της ελληνικής και της παγκόσμιας οικονομίας και την προοπτική ένταξης της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση.

Οι συγγραφείς σχολιάζουν μερικά κορυφαία ζητήματα όπως είναι, η παγκοσμιοποίηση, οι προϋποθέσεις θεσμοθέτησης των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων, οι ιδιωτικοποιήσεις και οι κατευθύνσεις για τη μεταρρύθμιση του Κράτους.

Ενδιαφέρουσες προτάσεις που λαμβάνουν υπόψη τις πρόσφατες διεθνείς εμπειρίες και συζητήσεις στις ΗΠΑ και στη Βρετανία παρουσιάζει η μελέτη του **Θ. Πελαγίδη**. Ο συγγραφέας επιχειρεί να διατυπώσει το πλαίσιο μιας σύγχρονης βιομηχανικής πολιτικής.

Στο πρώτο μέρος της μελέτης αναλύεται ο φορντιστικός τρόπος ανάπτυξης και καταγράφονται οι εξελίξεις στην παραγωγή, στις εργασιακές σχέσεις αλλά και στην κοινωνική δομή της συσσώρευσης, οι οποίες μεταμόρφωσαν την παγκόσμια οικονομία στη δεκαετία του '80. Επίσης, μέσα από μια κριτική ανασύνθεση των υφιστάμενων θεωρητικών απόψεων, επιχειρείται μια διαφορετική προσέγγιση στην ανάλυση των νέων μεταλλαγών.

Στο δεύτερο μέρος η μελέτη του **Θ. Πελαγίδη** επικεντρώνεται στην ελληνική οικονομία και ειδικότερα στη βιομηχανία. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται τα γενικά δομικά χαρακτηριστικά της ελληνικής βιομηχανίας, οι σημαντικές επιδόσεις αλλά και τα προβλήματα που διαπιστώνονται μεταπολεμικά και ως τα τέλη της δεκαετίας του '70. Επιχειρείται να ελεγχθούν οι επιδόσεις και να διαπιστωθούν οι μεταλλαγές της ελληνικής βιομηχανίας. Στη συνέχεια, εντοπίζονται οι κλάδοι προσαρμογής (κεφ. 7) και χρησιμοποιούνται οι δύο πιο παρεμφερείς και σημαντικοί απ' αυτούς, η κλωστοϋφαντουργία και η ένδυση (κεφ. 8), με σκοπό την ανίχνευση των στοιχείων εκείνων που τους έχουν οδηγήσει σε επιτυχή προσαρμογή. Τέλος, στο τρίτο μέρος ο συγγραφέας προχωρεί σε υποδείξεις κατευθύνσεων βιομηχανικών πολιτικών, «με σκοπό την ενίσχυση και παραπέρα ανάπτυξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που φαίνεται να διαθέτει το υγιές κομμάτι της ελληνικής βιομηχανίας».

Όπως συνάγεται από τη μελέτη του **Θ. Πελαγίδη**, «το ζητούμενο εφεξής είναι η εφαρμογή των νέων αναπτυξιακών πολιτικών, κατάλληλων να οδηγήσουν την ελληνική οικονομία σε αναδιάρθρωση προς νέες, τεχνολογικά αναβαθμισμένες παραγωγικές δομές, ώστε να αυξηθεί η εθνική ανταγωνιστικότητα, να ανέλθει το βιοτικό επίπεδο και να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή».

Σωτήρης Ντάλης

και τα λοιπά...

Η αγωνία του αναγνώστη πριν και μετά τον χαρτοκόπτη

ΛΕΣ (και είναι περίπου σαν να «ομνύεις»): «Φέτος το καλοκαίρι θα διαβάσω ΜΟΝΟ ελληνες κλασικούς. Άλλους για να τους ξαναθυμηθώ και άλλους για να τους γνωρίσω πρώτη φορά!». Και ετοιμάζεις όμορφη ντάνα με τον Φαίδρο και το Συμπόσιο, με τα Αριστείδης Μάρκος Κάτων και Νικίας Κράσος του Πλουτάρχου, με τραγική ποίηση και ηροδότειες ιστορίες και με άλλα παρόμοια βιβλία, λαχταρώντας την ώρα που θα τα κρατήσεις στα χέρια σου. Και ξεκινάει το θέρος και μαζί η ανάγνωση της Α' Διατριβής του Επίκτητου, που γρήγορα σε συνεπαίρνει και σε ταξιδεύει στις γοητευτικές θάλασσες των άσπιδων ιδεών. Έτσι, λοιπόν, έχουν τα πράγματα μέχρι που... Μέχρι που απροειδοποίητα –όχι όμως «ακάλεστοι»– χτυπούν μια μέρα την πόρτα κάποιοι άλλοι του συναφιού, εκτοπίζοντας τους φίλους αντιπάλους τους: ο Πέτερ Χάντκε με το Χειμωνιάτικο ταξίδι του, επειδή έχεις εμπιστοσύνη στη γνώμη εκείνου του κριτικού, η Μήδεια της Κρίστα Βολφ –επειδή ακόμη θυμάσαι την Κασσάνδρα της–, του Δημητρίου Βικέλα Από Νικοπόλεως εις Ολυμπίαν –επειδή πάντα σε γοητεύουν τα ταξίδια στους χάρτες της Ιστορίας–, το καινούργιο της Ρέας Γαλανάκη –επειδή είναι η Γαλανάκη–, Το βιβλίο της ανησυχίας και τα ποιήματα του Φ. Πεσόα, μα και το Έτσι ισχυρίζεται ο Περέιρα του Α. Ταμπούκι επειδή πλησιάζει το ταξίδι σου στην Πορτογαλία.

ΔΕΝ ΜΕΤΑΝΙΩΝΕΙΣ κανένα από τα παραπάνω δεν σε διέψευσε, δεν σε άφησε με το αίσθημα της αποτυχίας. Ξημερώνοντας όμως ο Σεπτέμβρης πεισμώνεις ξανά: «Τον φετινό χειμώνα ΜΟΝΟ ρώσους κλασικούς!». Και προετοιμάζεσαι ξεσκονίζοντας τους Καραμαζώφ και το Έγκλημα και Τιμωρία σε παπαδιαμάντεια μετάφραση, φροντίζεις να μη λείπεις κανέναν τόμο του παππού-Λέοντος, ρωτάς για καινούργιες μεταφράσεις σε Τουργκένιεφ, Σολόχωφ, Τσέχωφ και στους υπόλοιπους βόρειους συγγραφείς. Είσαι το λοιπόν έτοιμος: γεμάτος χαρά και αδημονία. Και η πρώτη βροχή του φθινοπώρου σε βρίσκει παρέα με τη Μάσλοβα και τον πρίγκιπά της, να εικονοποιείς με τα μάτια της φαντασίας τον έρωτα και τα δύσκολα πάθη τους.

ΑΛΛΑ... ΑΛΛΑ ΑΡΚΕΙ μονάχα μια βόλτα στα βιβλιοπωλεία και μια πρώτη ματιά για να σαγηνευτείς, δηλαδή να αφεθείς στην εκούσια αιχμαλωσία: ο Παπαδιαμάντης με τα μάτια του Λάκη Προγκίδη, η νέα δουλειά του Θόδωρου Γρηγοριάδη, του Ανδρέα Μήτσου και κάποιων άλλων αξίων εκπροσώπων των νεοελληνικών γραμμάτων, οι Χειμερινές σημειώσεις πάνω σε καλοκαιρινές εντυπώσεις του Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι, το πρώτο μυθιστόρημα ενός 15χρονου από τον Αρμό, το Διαβάζοντας στη Χάνα του Μπέρχαρντ Σλινκ, καινούργιος Μπακόλας σε ρόλο Εντμόντ Αμπντού και άλλα πολλά, και άλλα πολλά...

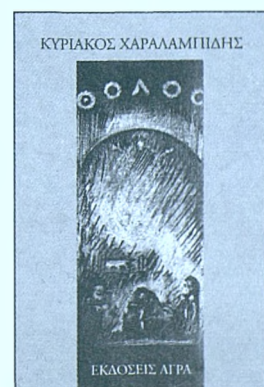
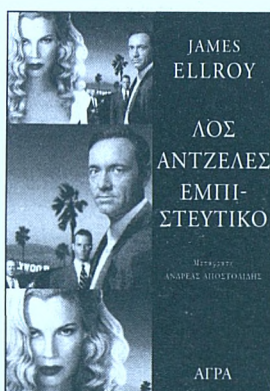
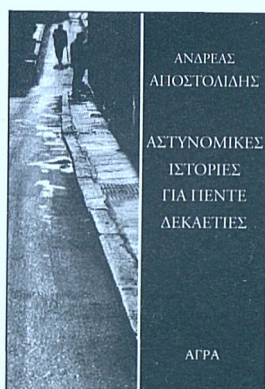
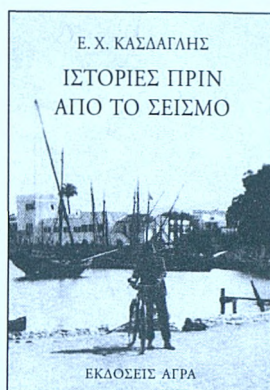
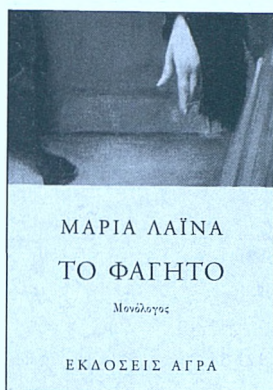
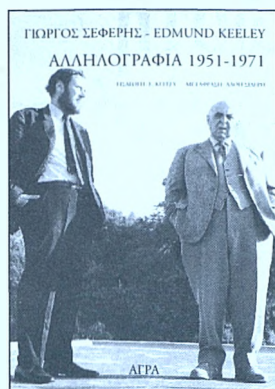
ΦΟΡΤΩΜΕΝΟΣ ΤΣΑΝΤΕΣ και ενοχές, παίρνεις τον δρόμο της επιστροφής μονολογώντας: «Μήπως έχω γίνει ένας επίορκος της ανάγνωσης; μήπως ο καταναλωτής αναγνώστης νικάει πιο εύκολα απ' ό,τι θα έπρεπε τον αναγνώστη-μελετητή; μήπως εντέλει είμαι ανάξιος να ονομάζομαι σωστός αναγνώστης;». Ερωτήματα βασανιστικά, απαντήσεις το ίδιο δύσκολες και οδυνηρές. Οι μέρες ωστόσο που έρχονται και φεύγουν, σαν σελίδες που ξεφυλλίζονται στα γρήγορα, αλλά κυρίως η συγκατοίκηση σε κάποιο ράφι της βιβλιοθήκης όλων αυτών των χάρτινων ζώων –παλιοί και νέοι μαζί, άνθρωποι της πρόζας και άλλοι της ρίμας, «αλλοεθνείς» και ντόπιοι, δοκιμιογράφοι και στοχαστές– κάνουν τις ενοχές να ηρεμήσουν κάπως και τις πρώην αγωνίες να μεταμορφωθούν σιγά σιγά σε νεόκοπες προσδοκίες και ελπίδες. Έτσι, στο τέλος –στο ξεκίνημα δηλαδή μιας νέας υπόσχεσης– βρίσκεσαι να ομολογείς με ανακούφιση αλλά και με πείσμα την ανακαινισμένη πίστη: «Αύριο, αύριο θα κάνω καινούργια αρχή, θα ξεκινήσω καινούργια δέσμευση. Αλλά για να την αθετήσω ξανά και ξανά και ξανά, το όνομα της Αγίας και Μεγαλόχαρης Ανάγνωσης!».

ΥΓ. Και όλα αυτά ενώ έχει μεσολαβήσει η, επεικώς, ακατανόητη επίθεση του Ηλία Πετρόπουλου στο λαμπρό βιβλίο του Π. Μαρτινίδη Κατά συρροήν και η συνέντευξη-αγίασμα στα Ότης Ζακλίν ντε Ρομιγί, στα προπύλαια ενός χειμώνα δύσκολου μα πολλαπλώς γοητευτικού.

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΚΩΣΤΑ
ΑΚΡΙΒΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Αρχιπέλαγος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΖΟΕΛ ΛΟΠΙΝΟ

Η αγριλιά - ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Μια δεκαεξάχρονη Σφακιανή εγκαταλείπει την αγαπημένη της Κρήτη, μ' ένα νεογέννητο στην αγκαλιά, για να βρει τον άνδρα της που έχει φύγει για τη Γαλλία αναζητώντας μια καλύτερη τύχη. Ένα βιβλίο ύμνος στην ελληνική ψυχή.

«Ένα συναρπαστικό μυθιστόρημα...» **ΒΑΣ. ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ**

ΖΟΕΛ ΛΟΠΙΝΟ

Μια στάλα δηλητήριο, μια στάλα μέλι - ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ο μικρός Αλέξανδρος βλέπει μια μέρα τον κόσμο του να γκρεμίζεται. Μέσα από τη διαλυμένη του οικογένεια, ανακαλύπτει τον κόσμο των μεγάλων, την υποκρισία, το μίσος, αλλά και τον δυνατό έρωτα. Ο πόλεμος των γονιών του δηλητηριάζει την παιδική του καρδιά, ενώ προσπαθεί να κρατήσει τις απαραίτητες ισορροπίες. Θα τα καταφέρει;

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΚΥΡΙΑΚΑΚΗ

Η κατάρα των Μοντεβέρντι - ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Η θυελλώδης πορεία της αδίστακτης Αρσινόης Μοντεβέρντι ως το μοιραίο έρωτα, το πάθος που είναι αδύνατο να ξεπεράσει. Πού θα την οδηγήσει; Θα επαληθευτεί η κατάρα που συνοδεύει από αιώνες την οικογένειά της;

ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΙΤΣΙΛΙΔΗΣ

Η παλιά φωτογραφία - ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

«Η παλιά φωτογραφία» περιλαμβάνει έξι διηγήματα. Στα τρία πρώτα, κυρίαρχο ρόλο κατέχει ο έρωτας και τα παράξενα παιχνίδια του. Στα επόμενα, το μοτίβο αλλάζει και ο συγγραφέας τοποθετεί στο πρίσμα του τη ζωή, το θάνατο, αλλά και τον παραλογισμό της εποχής μας. Ιστορίες που, με τις ανατροπές και τις απροσδόκητες εξελίξεις τους, κρατούν αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΙΤΣΙΛΙΔΗΣ

Μετά τη βροχή - ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Στα πρώτα από τα έξι διηγήματα της συλλογής «Μετά τη βροχή», ο συγγραφέας καταπιάνεται με τα δύσκολα χρόνια της πρόσφατης ιστορίας μας και τους απλούς καθημερινούς ανθρώπους που βίωσαν αναγκαστικά τις συνέπειές τους. Στα άλλα διηγήματα η έμφαση δίνεται στις διαπροσωπικές σχέσεις και στις εύθραυστες ψυχικές ισορροπίες της εποχής μας.

«... σου αφήνουν μια βαθιά συγκίνηση». **ΣΑΡ. ΚΑΡΓΑΚΟΣ**